

**CLASICII
ROMÂNI
COMENȚAȚI**

SUB ÎNGRIJIREA
D^{LUI} N. CARTOJAN
PROFESOR UNIVERSITAR

**CRONICA LUI
IOAN NECULCE
VOLUMUL II.**

EDIȚIE COMENȚATĂ DE
AL. PROCOPOVICI
PROFESOR UNIVERSITAR
MEMBRU CORESPONDENT
AL ACADEMIEI ROMÂNE

1791

EDITURA „SCRISUL ROMÂNESC” CRAIOVA

59.177
Bulet
cumpărată de comitet.

Biblioteca Liceului de fete „Regina Maria”
COLECȚIA CLASICILOR ROMÂNI din Capitală

de subț direcția

D-lui N. CARTOJAN

Profesor universitar.

1 Martie 1932

59177
Bulet

CRONICA LUI I. NECULCE

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE

AL. PROCOPOVICI

Profesor universitar, membru corespondent
al Academiei Române.

CU O PREFAȚĂ ȘI O INTRODUCERE

VOL. II

EDITURA „SCRISUL ROMÂNESC”, CRAIOVA

1932

153174

Biblioteca Centrală Universitară

BUCUREȘTI

Cota

59177

Inventar

C153174

B.C.U. Bucuresti

C153174

8R-94

Mamei mele

*încin în cartea aceasta
suflet din sufletul ei.*

LETOPISEȚUL MOLDOVII

De la Dabija Vodă până la Ioan Vodă Mavrocordat

cu o

PRECUVÂNTARE

și

O SAMĂ DE CUVINTE

ce sânt auzite din om în om, de oameni vechi și bătrâni,
și în letopisețe nu sânt scrise

de

IOAN NECULCE

Biv vel vornic.

PARTEA II

De la Dimitrașco Cantemir Vodă până la Ioan Vodă Mavrocordat

⟨1710—1743⟩

Dimitrie Cantemir.

După o stampă din Biblioteca Academiei Române, executată după gravura
din traducerea engleză a «Istoriei pentru creșterea și decreșterea
curții aliosmănești»: «The History of the Growth and Decay
of the Othman Empire... Written originally in Latin.
By Demetrius Cantemir, late Prince of
Moldavia». London 1784.

CAP XIX.

DOMNIA LUI DIMITRAȘCO CANTEMIR VOIEVODA ÎN ANUL 7219 ³⁶⁷⁾

Dupre ce au sosit Dimitrașco Vodă în Iași, dupre obicei a treia zi au boierit boierii. Pus-au pre Nicolai Costin vel logofăt, pre Lupul Costachi vornic mare de țara de gios, pre Ioan Sturza vornic de țara de sus, pre Antioh Jora hatman, pre un Grec anume Spraioti Dracomana vel postelnic, pre mine Ioan Neculce vel spatar, pre Gheorghită vel paharnic, pre Dabija vel ban, pre Ilie Catargiul vel visternic, pre Sandul Sturza vel stolnic, pre Constantin Costachi vel comis. Acestii era boierii lui Dimitrașco Vodă dintâi, iar mai de credință și mai ales toate trebile domniei era după mine Ioan Neculce vel spatar.

Și atunce dintâi era boierii cam îngrijiți de numele lui Dimitrașco Vodă, de pre când era mai tânăr beizadè la domnia frăține-său lui Antioh Vodă. Că era atunce nerăbdător și mânios, zlobiv la beție, și-i ieșisă numele de om rău. Iară acum viind cu domnia știu să-și piarză numele cel rău, au doară mai la vârstă venisă, au doară chivernisisă viața lui, unde nu era pace. Că așa se arăta de bun și de blând, că tuturor le era ușile deschise, și nemăref, de vorovia cu toți copiii.

Atunce au scos pre țară două cîverturi banii

367) 7219 = 1710.

steagului; și de cum era soma la Nicolai Vodă, au mai scăzut pre țară la un cîvert, câte trii mii de galbeni. Așijdere și mazililor le-au scăzut dăjdile pre giumătate, și unora și mai bine. Și le-au făcut și testament cu giurămînturi, să nu deie desetină boierii, după cum nu didese mai înainte. Că acest obicei se făcuse de la Mihai Vodă, de da desetină boierii, iară Dimitrașco Vodă i-au iertat.

Deci boierii văzând așa milă și nemărire, începuse toți a se lipire și a-l laudare. Era om învâțat — numai la giudecăți nu prea putea lua sama bine, poate fi unde fusese trăit mult la Țarigrad în străinătate —, lăcomie nu avea mare, lucrurile lui poftia să fie laudate.

Atunce avea domnia mare supărare și cheltuială cu oastea lui voievoda Chiovschi și cu oastea cea șvezească. O ierna și o grijia de zaherè. Lemn încă ducea la Tighine pentru tocmitul cetăței și cara țara pîne de la Brăila la Tighine. Așijdere și lemn cara din țară la Dunăre, de făcea pod mereu la Cartal. Vestii din Țara Leșească și de la Moscali în tot ceasul totdeauna cerca, de trimitea la Poartă. Deci era domnul pre în val și în mare supărare, căci el venise de curînd și lucrurile toate era neașăzate și lipsite. Și silia ca să-și plinească poroncile Porții toate și-i era prea cu greu, că era țara stricăță mai înainte vreme, iar atunce începuse s'au și un omor mare în vite. Că așa muria, cât nu mai biruia oamenii să le despoaie. Așijdere și de pîne încă era lipsă, că nu rodise într'acel an.

Iară boierii carii avusese greutate la Nicolai Vodă, sta tot vîrtos cătră Dimitrașco Vodă, ca să pîrească pre Nicolai Vodă la Poartă pentru răul ce le făcuse. Dar Dimitrașco Vodă nu primia nici de cum, nici se potrivia, și nu le da

voie, ce ținea legătura ce făcuse cu Nicolai Vodă, când s'au fost împreunat la Galați. Iară Nicolai Vodă după ce au agiuns la Poartă la Țarigrad, au călcat giurământul. Și cum au mers la vezirul, au și pârît pe Dimitrașco Vodă, zicând că el, când au mers în Țara Moldovii, au găsit mai bine de giumătate boierii haini la Moscali și prinzându-i i-au închis, iară Dimitrașco Vodă, cum au luat domnia, au și răpezit de olac înainte și i-au slobozit pre toți; și încă pre carele era mai mare hain, l-au pus caîmacam. Ce vezirul nimică nu i-au ținut în samă vorbele lui.

Atunce, dacă au înțales Dimitrașco Vodă de acea vorbă bună de prieteșug ce au grăit Nicolai Vodă cătră vezirul, au și chiebat pre boierii ce-l îndemnasă să pârească pre Nicolai Vodă și le-au spus de Nicolai Vodă cum ține prieteșugul. Și îndată i-au gătit pre o samă și i-au trimes la Poartă. Și sosind boierii la Țarigrad, au socotit vreme și au păscut prilejul. Și când au ieșit împăratul la geamie, ei și-au aprins rogojini în cap și au dat arz la împăratul, jăluind pre Nicolai Vodă ce le-au făcut. Iară împăratul văzând atâta jalobă, au și trimis să aducă pre Nicolai Vodă, să-i taie capul. Numai norocirea lui, s'au tâmplat un prietin de i-au dat știre. Și s'au ascuns de au scapat de peire, că poate l-ar fi tăiat.

Acum socotiți, fraților, de vreme că cei mari nu-și ținu giurământul, ce încă-și aducea peire, dar cei proști cum l-or ținea!

Dimitrașco Vodă se gătia pre taină să prinză pre Brâncovanul Vodă, precum îi poroncisă Poarta. Și trimesăse și iscodia la Munteni, de văzuse toate lucrurile Brâncovanului Vodă cum stau. Și și-au făcut Dimitrașco Vodă vreo cinci șese steaguri de lefeci și două steaguri de Lipcani și câțiva

feciori de boieri grijiți bine îi ținea în Iași. Și făcuseă cuvânt că va să meargă în sus cu podgheaz la Moscali, ca să nu se priceapă Muntenii. Și aștepta din ceas în ceas să-i vie om de la Poartă cu ferman de la împărăție și să se pornească la Brâncovanul Vodă, să-l prinză. Venit-au și de la hanul ferman numai să încalece să meargă să prinză pre Brâncovanul Vodă. Ce pre fermanul hanului nu cuteza Dimitrașco Vodă, ce au mai scris la Poartă că el este gata și hanul încă i-au scris să porceadă; ce să știe și de la împărăție, porcedè-va la Brâncovanul Vodă să-l prinză au ba. Ce de la Poartă i-au venit răspuns să mai aștepte, că când a fi vreme, i-a face el știre. Că aștepta vezirul să plinească cele cinci sufe de pungi de bani Brâncovanul Vodă, ce le cerusă vezirul împrumut, precum s'au scris mai sus.

Atunce dacă au înghiețat apele după Bobotează, au și purces hanul în pradă pre apa Donului în Țara Moschicească în sus pre la Harcov, dar la galioanele moschicești n'au putut să agiungă să le aprindă, precum s'au fost apucat cătră împăratul turcesc, nici spre Chiov de acolo n'au putut merge, că au dat de oști moschicești. Și s'au întors înapoi iar la Crâm cu mult plean.

Sultanul din Bugeag și cu voievoda Chiovschi de la Bender, cu oastea lor, au trecut Nistrul și au purces pin Ucraina în sus, tot prădând și stricănd până la Nemirova și până la Fastuv aproape de Chiov. Iară Moscalii ce era de strajă pre marginea Țarei Lezești, dacă au simțit, s'au tras cu toții de s'au strins în Podolia spre Iazlovăț la Buceci, unde le era ghereneralii lor și aștepta să le vie ucaz de la Petrisbrug de la împăratul moschicesc, să vadă ce vor face. Atunce Adam Sinavschi hatman i-au

muștră pre generalii moschicești, anume pre Volcovschi, pre Ianăși și pre Vejbah, și le-au zis așa: „Ce oameni sânteși voi, de așteptați ucaz, și neprietenii pradă și strică țara?” Și îndată i-au pornit asupra Tătarilor și asupra lui voievoda Chiovschi. Și le-au dat și hatmanul un reimentar cu vreo triizăci de steaguri leșești cu slujitori și Moscalii încă era ca vreo zăce mii. Și cum s’au pornit asupra sultanului și asupra lui voievoda Chiovschi, n’au stătu sultanul cu voievoda să se bată cu temeiul oștii moschicești și leșești, ce s’au întors înapoi la Bugeag. Fără cât numai câte o strajă unde și unde de se lovia.

Iară după ce s’au întors hanul și cu Calga sultan din ceambururi, au scris la Poartă de toate ce au lucrat. Așijdere au scris și pașa de Tighine. Dar vezirul vrând să adeverească mai bine, au trimis pre taină pre un cîhōdar³⁶⁸⁾ de ai lui de olac la Dimitrașco Vodă, de l-au întrebat anume cum au îmblat hanul și cu sultanul în ceambururi. Dimitrașco Vodă au scris de toate cum le-au fost de rînd. Iar după aceea scris-au vezirul cu scîrbă la pașa de Tighine, zicînd că beiu de Moldova este un ghiaur și știe toate ce se facu la Moscu și la Leși, de le scrie tot adevărat la Poartă, „iar tu, vezi Doamne, ești busurman³⁶⁹⁾ și nu știi nimic ce se lucrează”. La atîta credință și laudă avea Dimitrașco Vodă la Poartă, cât apoi pașa de la Tighine tot la Dimitrașco Vodă trimetea de lua vești, de scria la Poartă. Iar Dimitrașco Vodă încă se purta bine, că-i trimetea veștile peste cinci șese zile

368) *cîhōdar* = „servitor, slujbaş din serviciul intim al unui demnitar”.

369) *busurman* = „musulman, mohamedan”.

după ce scria el la Poartă, pentru ca să so-
sească întâi de la dânsul veștile, apoi de la pașa.

Dimitrașco Vodă văzând că de la Poartă îl
zăbăvescu cu răspunsul pentru Brâncovanul Vodă,
au început a gândire că doară au prins veste
Brâncovanul Vodă și și-au tocmît lucrul. Și știin-
du-l pre Brâncovanul Vodă mare neprietin și so-
cotind că de i s'a tâmpla vro mazilie, n'a fi bine
de dânsul, și văzând că atunce trăgea toată
creștinătatea bucurie și nădejdea creștinilor, a-
decă a Moscalilor, au început și el a se agiunge
cu creștinii și a-i înștiința de la Poartă. Și așa cu
meșteșug au scris la Poartă ca să-i deie voie
să se facă a se agiunge cu Moscalii, și ce ar
vedea și ce ar înfălege, de toate să facă știre
Porții. Deci vezirul gândind că va fi drept Porții,
datu-i-au și acea voie. Apoi Dimitrașco Vodă
luând și acea voie de la Poartă, și mai fără
sială au început a se agiunge cu Moscalii.

Și se tâmplasă de avea la Poartă și un capi-
chihaie, pre anume Iano, foarte om de treabă și
prea mare telmiz³⁷⁰⁾. Și poate fi că-și știa și mai
denainte voroava, că cu meșteșugul celui capi-
chihaie lua cărțile de la solul moschicesc ce era
închis în Edecule. Și le trimitea la Dimitrașco
Vodă, și Dimitrașco Vodă le trimitea la împă-
ratul Moscului. Deci cu acel fel de credință și
slujbă au căzut Dimitrașco Vodă în mare cinste
și dragoste la Petru Alecsievici împăratul Mo-
scului. Că altul nime nu cuteza a face acele slujbe,
că era solul în mare pază. Iar pre acea vreme
Muntenii nu știa pentru slujbile ce făcea Dimi-
trașco Vodă Moscalilor, nici din boierii moldo-
veni încă nu știa. Și scria Muntenii de rău de
Dimitrașco Vodă la Moscali, iară împăratul Mo-

370) *telmiz* = „discipol, aderent, om devotat”.

scului, văzând slujbele ce-i făcea, nici de cum nu-i credea. Așijdere pre aceea vreme, fiind mitropolit țării, părintele Ghedeon și cu Antioh Jora hatman și cu alți boieri mari încă scria de rău pentru Dimitrașco Vodă la Moscali, să nu-l creadă, că el este ca și un Turc și ține cu Turcii, dar ei au zece mii de oaste și zaherè; și să trimită împăratul cinsprezece mii de oaste, să lovească podul de pre Dunărea, să-l strice și să bată tot Bugeagul. Iar împăratul, văzând slujbele lui Dimitrașco Vodă, nici de unele nu-i asculta.

Împăratul Moscului văzând că Tătarii au prădat în țările lui, chiebatu-și-au pre toți sfetnicii săi, de au stătit la sfat ce vor face. Deci unii sfătuia să meargă împăratul cu toată puterea asupra Crâmului și să lasă o samă de oaste la Chiov de apărare, de ar merge cineva asupra Chiovului, iar unii sfătuia să meargă pe Nipru până la Vozia, și să-și ducă zaherè pre apa Niprului, și de la Vozia să se ducă în sus până la Cetatea Albă, să cuprindă Dunărea; alții sfătuia să meargă pe Nistru în gios la Tighine. Dar împăratul n'au primit sfatul nimărui. Și au zis că la Crâm a lăsa oaste și împotriva Voziei a lăsa iar altă oaste, iar la Tighinea nu-i bine așa îndată să o ieie, că și-a răni oastea și apoi cu temeiul Turcilor nu s'a putea bate. Ce pre Tighine a lăsa-o în urmă și va merge drept la pod împotriva vezirului să-l bată, că apoi lesne va fi a lua pre urmă și Tighinea. „Că zaherè ne va scoate Brâncovanul Vodă, că așa se adeverește, și ne-a ieși înainte cu treizeci de mii de oaste. Și este să mai iasă cu Brâncovanul Vodă douăzeci de mii de oaste Sârbi și Leșii încă vor să ne deie triizeci de mii de oaste. Și din Moldova iară scriu boierii că sânt gata zece mii de oaste”. Și are și el ca treizeci patruzeci de

mii de oaste. „Și ne va agiunge atâta oaste”. Și așa cu aceste nădejdi și-au pornit împăratul greimea oștii lui în gios de la Riga.

Dimitrașco Vodă dacă au simțit pre Antioh Jora hatman că-l pârêște la Moscu, l-au mazilit. Și m'au pus pe mine, pre Ioan Neculce spatarul, hatman în locul lui Antioh Jora. Dimitrașco Vodă chiemându-și boierii, au întrebat sfat, zicând că Moscalii se pogoară asupra țării, ce or face, ca să vază cine ce or zice. Dar el să le spuie adevărul că este agiuns cu Moscalii, nu spunea. Deci boierii nu-l credea pe Dimitrașco Vodă, gândind că ține cu Turcii. Deci unii din boieri zicea așa, să se deie Vodă în gios spre Fălcii și pre doamna să o trimiță pe Oituz, iară alții zicea să o trimiță spre Bârlad, alții spre Focșeni, până se vor bate Turcii cu Moscalii. Și care parte a birui, cu aceea să fie. Și au rămas să trimiță pre doamna cu giupănesele la Oituz, iar Vodă cu boierii să purceadă în gios spre Fălcii. Și cum s'au pomenit acest lucru, au și început unii din boieri a-și răschira casele lor, cine cum putea, și ales unii a se agiunge cu Moscalii, precum s'au pomenit.

Dimitrașco Vodă au trimes sol pre Luca visternicul la Moscali, zicând că-l trimete iscoadă, și au scris și la Turci făcându-le știre. Deci Luca visternicul au găsit pre împăratul Moscului aproape în Țara Leșească, la Iaroslav la o nuntă leșească a unui domn mare, și așa au așezat cu împăratul de au făcut legătură: Țara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul. Și Bugeagul și cu toate cetățile tot a Moldovii să fie. Numai de odată prin cetăți să așaze Moscalii oșteni, până s'a întemeia țara, iar apoi să lipsească oastea moschicească. Bir să nu deie țara nici un ban. Pre domn să nu-l mazilească împăratul până la moarte și pre urmă din fiii lui să fie

pre carele și-ar alege țara. Neamul lui să nu iasă din domnie. Numai când s'ar haini sau când și-ar lepăda legea, atunce acela să lipsească și să puie din frații lui. Pre boieri să nu-i mazilească domnul din boierie până la moarte sau cu mare vină să-i scoată. Vama Ocnei și altor târguri să fie venitul domnilor, iar altă dare să nu fie. Mazilii și mănăstirile să-și stăpânească ocinile, moșiile și vecinii săi, și să-și ieie și desetină de stupi și de mascuri și goștină de oi de pre moșiile sale. Zece mii de oaste să fie tot gata în țară și împărăția să le deie lefe din visteria împărătească din stoliță. Din Moscali să nu se amestice la boieriile Moldovii, nici să se însoare în țară, nici moșii să nu cumpere. Domnul pre boieri să nu fie volnic a-i perde, orice greșală ar face, fără sfatul tuturor și fără de iscălitura mitropolitului.

Cătră aceste i-au dat și tită³⁷¹⁾ de domnie, să se scrie mai de cinste și mai sus, după cum se scriu domnii acum. Iară așa era: „Seninatul domn al Țărei Moldovii, samoderjeț (adecă singur stăpânitor) și colegator (adecă prietin) Țărei Moschicești”, iar nu rob supus, care acest nume este puțin oarece mai de gios de cât a unui craiu. Care se chiamă lătinește „serenissimus”, iar slovenește „predsfealnișe”, iar leșește „eșniosfințunii”. Așa i-au dat tit împăratul, într'acest chip ca să se scrie domnii Moldovii.

Așijdere nici de cum pace Moscul cu Turcul să nu facă, iar de s'ar tâmpla să facă pace, să rălmâie Moldova iar subț stăpânirea turcească. Atunce să aibă împăratul moschicesc a da lui Dimitrașco Vodă doă părechi de curți în stoliță și moșii pentru moșiile din Moldova și chel-

371) *tită* = *tit* = titlu.

tuială pre zi în toată viața lui, și oamenii lui să nu-i lipsească. Și de nu i-ar plăce acolo și s'ar trage într'altă țară creștinească, volnic să fie a merge. Și altele multe ca aceste.

Și pre aceste puncturi au giurat tare împărăția Moscului și au și iscălit mai gios și i le-au trimis pre Luca visternicul. Și au scris lui Dimitrașco Vodă să se găteze și să iasă întru întîmpinarea oștii moschicești la Nistru. Iară de n'a ieși la Nistru înaintea oștii și va aștepta până s'a bate cu Turcii și i-a birui, atunce ori să se închine, ori să nu se mai închine, că atunce mulți domni se vor afla. Că scrisăse Dimitrașco Vodă pre Luca visternicul de-i făcuse știre împăratului moschicesc că oaste turcească este multă, patru sute de mii, și pușce mari, patru sute tot tunuri mari, și Tătarimea este multă, și în Țara Moldovii nici trii mii de oameni de oaste grijiți bine nu sînt și pâne în țară nu-i. Nici atunce la o vreme ca aceea nu potu oamenii să care de Tătari, că-i robescu și oamenii fugu la păduri. Și el nu poate să se închine așa îndată, că sînt Tătarii aproape și i-or robi țara. Dar împăratul Moscului au răspuns Lucăi precum cu Tătarii s'au agiuns și nu l-or robi, nici or putè, și oaste are multă, nu se miră de Turci. Și pre zahară de vite și de pâne a da bani, n'a lua în dar, că și la Brâncovanul Vodă au trimes bani și are nădejde că-i va scoate zahară de agiuns. Și așa cu această tocmală s'au întors Luca visternicul la Dimitrașco Vodă, aducînd lui Vodă de la împăratul daruri un left³⁷²⁾ cu diamanturi, cavalerie³⁷³⁾, pecete împărătească și câțiva soboli.

372) *left* = „medalion”.

373) *cavalerie* = „decorație (în grad de cavalier), ordin”.

Dimitrașco Vodă atunci sta în cumpene, de socotia cum ar face să fie mai bine. Că să se deie în gios, se temea în gios, să nu-l pârească cineva, să-l apuce Turcii să-l mazilească; să se ducă înaintea Moscalilor la Nistru, că acum sosise Șeremet la Nistru, iar se temea că sau a putè să scape până la Nistru de țară sau ba. Așijdere și pentru țară se temea să nu o prăde Tătarii. Ce sta și se mira cum va face. Ce au socotit și au scos tuiurile și corturile afară din Iași spre Balica, ca să mai chivernisească lucrul ceva înainte, să vadă oamenii că purcede în gios la oaste înaintea vezirului. Căci Șeremet feldmarșal agiunsăse cu o samă de oaste moschi-cească la Nistru și socotia Dimitrașco că va merge Șeremet degrabă în gios, de va agiunge în Bugeag și va începe a se lovi cu Tătarii, și el se va mai zăbovi a se găti la Iași, să rămâie în urmă, ca să vadă cum a merge tabăra lui Șeremet. Avea grijă și de Turcii balgii ce era în Iași trăitori. Văzând că Moscalii au intrat în țară și Dimitrașco Vodă nu mai purcedea în gios, să nu priceapă că este hain.

Și au socotit Dimitrașco Vodă și au scris o carte la pașa de Tighine precum Moscalii au trecut Nistrul în țară pre la Soroca și Turcii balgii tot ședu în Iași; și le spunea să se rădice din Iași să se ducă în gios, și ei nu vor să se ducă. Și poate pentru dâșii, înfălegând Moscalii că sânt în Iași, să nu sloboadă podgheaz, să-i strice și pe dâșii și târgul. Ce să trimită măria sa pașa un arz a lui să-i rădice din Iași, ca să nu facă vro belea țării și târgului.

Deci pașa au făcut răspuns lui Dimitrașco Vodă că încă tot nu este vreme să trimită să-i rădice, iar când a ști el vremea aceea, a trimete de-i va rădica. Și lui încă îi va scrie atunci,

de a merge cu oastea lui la Tighine.

Ăcest răspuns au venit lui Dimitrașco Vodă într'o zi pre amezăzi. Iară după aceea, dacă au trecut vro trei patru ceasuri, tot într'aceeași zi au și sosit o carte de la Mogâlde sardarul precum au văzut un Turc mare cu vro treizeci de oameni viind de olac la Iași și că alți Turci, iar ca vro trei sute de oameni, au purces din Tighine în sus: „Nu știi la Iași mergu, au aiure”. Și cetind cartea de la sardarul, n'au trecut un ceas și au și nemerit un slujitor de la căpitanul ce era pus de strajă la Prut, dând veste lui Dimitrașco Vodă precum un Turc mare cu vro treizeci de oameni vine de la Tighine de olac și l-au lăsat trecând Prutul. Iar pre urmă au sosit însuși singur căpitanul Timoftei ce era de strajă, zicând că au venit cu acel Turc dimpreună până la Aron Vodă și acolo în câmp au descălecat să mâie. Și i-au auzit acel căpitan vorovind Turcii ei în de ei zicând că „ne mănecăm mâne dimineață să-i prindem pre toți”. Și n'au înfales bine pre cine să-i prindă, pentru că Turcii vorovia pentru caii lor să-i prindă a doua zi de dimineață. Și viind înainte căpitanul, au spus lui Dimitrașco Vodă. Și auzind Vodă, au socotit că a fi viind cu mazilia.

Atunce Dimitrașco Vodă auzind și văzând acele, și văzând că-l chiamă pașa la Tighine, s'au temut că-i vine mazilia, prepuindu-și că l-ar fi pârit Iordachi Rusăt vornicul la pașa Tighinei că este hain, pentru că Iordachi vornicul îl știa pe Dimitrașco Vodă că s'au agiuns cu Moscalii. Și zicea Vodă: „Nu este alt lucru, fără de cât numai Iordachi vornicul m'au pârit la pașa de Tighine”. Și îndată au trimes Vodă de au făcut spaimă în târg să se păzească, că vine un podgheaz moschicesc să lovească târgul. Deci s'au

făcut mare spaimă noaptea în Turcii balgii și în tot târgul și fugia toți, carii cum putea, de s'au umplut toată țara de spaimă. Și și-au pornit Vodă și pre doamna la Cetățuie. Iar Vodă au încălecat de au purces înaintea celui agă cu triizăci de Turci, și de a vedea că vor să-l mazilească, să-i taie pre toți.

Deci mergând și aflându-i dormind pre câmp dincolo de Aron Vodă, au năvălit de i-au prins pre toți și au început a-i legare. Atunce au găsit la aga cărțile pașii ce scria să rădice pre balgii, să-i ducă la Tighine, iar nu de mazilie. Deci cetind Dimitrașco Vodă cărțile, fiind lună, s'au căit ce au făcut. Și poroncind să-i sloboadă pre Turci și să le deie înapoi ce le-ar fi luat, au și început a-i muștra cu ce treabă de mână ei pre câmp noaptea la o vreme ca aceasta, fiind lucru de nepace; și nu i-au făcut lui știre și el s'au gândit că este podgheaz moschicesc. Și i-au trimes la Iași cu un om a lui, de le-au dat gazdă. Iar Dimitrașco Vodă s'au zăbovit toată noaptea, făcându-se a căuta podgheaz, și a doa zi iar au venit la Iași.

Deci atunce, la prinsoarea acelor Turci, s'au tâmplat de au perit un Turc de Moldoveni. Deci Vodă au stătu cu acel agă de au împăcat lucrul pentru acel Turc și pentru altele ce zicea Turcii că le mai lipsescu atunce noaptea când i-au prins. Și i-au dat celui agă Dimitrașco Vodă o mie de lei, zicând și Turcul aga că a lui vină este, căci au mas pre câmp. Și făcându-i Vodă răspuns la pașa, s'au dus la Tighine. Scris-au Dimitrașco Vodă și la Poartă pentru aceasta, cum s'au tâmplat primejdie de au perit un Turc, mând la câmp, și el s'au gândit că doară este podgheaz moschicesc. Și i-au venit răspuns de la Poartă să fie fără de grijă, că n'are nici o

vină, macar și pre tofi de i-ar fi tăiat, că au fost vina lor, pentru ce au vrut să mâie noapte pre câmp la vreme de nepace.

Iară după aceea Dimitrașco Vodă s'au mutat în Cetățuie de ședeă, iar slujitorii ce avea ședeă la corturi. Țara se bejănisă dintr'acea spaimă ce se făcuse. Boierimea mai tofi fugisă de pe lângă dânsul, de-l lasasă singur, socotind unii că se va mazili din pricina Turcilor. Alții socotia că or veni Moscalii și or lua țara și n'a mai fi Dimitrașco Vodă domn stăpân. Bucatele se scumpisă în Iași, că nu aducea nimeni nici de o parte, fiind bejenii. Zlotași fugia cu banii și la visterie nu aducea în nădejdea Moscalilor.

Slujitorii numai ce rămăsese vro cinci șese steaguri de lefecă și siimeni din curte, iar alți slujitori de țară cine cum putusă se dusăse și nu mai venia nici la o slujbă. Și feluri de feluri de spaime împla.

Socotit-au atunci Dimitrașco Vodă să-și pornească doamna de la Cetățuie pre Oituz cu Iordachi Ruset vornicul, împreună cu giupânesele, iar Vodă cu boierii și cu acei pușini slujitori să purceadă în gios spre Huși, să zăbovească acolo până or ajunge Moscalii la Bugeag, de s'or bate cu Turcii, și să vază cum se va alege. Și au ales o sută de siimeni cu doi bulucbași mai de credință, de i-au giurat și le-au dat lefe și i-au suit în Cetățuie să pornească cu doamna, să fie de paza ei. Iar celorlalți siimeni ce rămăsese la corturi, nu le-au dat lefe bani gata, neavând de unde, ce i-au orânduif la zlotași la țară să meargă să-și stringă lefele. Și de la corturi să meargă la curtea domnească, să fie de treabă curții. Și a doa zi vrea să-și pornească doamna și apoi să purcează și el în gios spre Huși. Iar siimenii acei de la corturi, văzând că nu le-au dat și lor lefe

bani gata, n'au vrut să meargă în curte, ce au luat steagurile și au purces din șes la Cetățuie cu zorba, ca să-și ceară lefele. Iar Dimitrașco Vodă, văzându-i că vinu, au pus de au închis porțile Cetățuiei și au vrut să le steie împotrivă cu siimenii cei ce-i giurasă. Și mai avea și vro șezăci de oameni aduși cu dânsul din Tarigrad și au răpezit și la lefecii să încalece să vie. Atunce siimenii cei cu zorbaa au venit până la poarta Cetățuiei. Și văzând că au închis porțile și nu-i lasă să între în mănăstire în Cetățuie și le stau cei din lăuntru împotrivă, și lefecii vor să vie, n'au vrut să se apuce de gâlceavă. Și au început a grăi cu binișor și a se ruga să le deie și lor lefe. Atunce Dimitrașco Vodă se spăriesă. Și au prins pre bulucbașii lor în lăuntru și i-au ucis cu buzduganul, și încă pre unul l-au lovit cu sabia, dar n'au murit, și așa s'au potolit acea gâlceavă. Și s'au dus la strajă acei siimeni în curte, unde era orânduifi.

Șeremet din Soroca de la Nistru nu se mai pogoria în gios, să meargă la pod la Dunărea, unde îl orânduise împăratul, că se temea că avea oaste puțină, ce pre cătinel se trăgea pre Nistru în gios. Dimitrașco Vodă văzând aceste lucruri, că au rămas mai singur și-și caută cineși cheverniseala lui — și bani de cheltuială n'avea mai mult de zece pungi de bani de toți banii lui, că nu avusăse vreme să stringă, nici era lacom, precum mai sus s'au scris —, schimbat-au socoteala într'alt chip, să nu mai meargă în gios la Turci, temându-se să nu-l mazilească. Și apoi a fi greu de dânsul, zicând că toți fugu și-și caută chiverniseala sa și a caselor sale; ce el încă își va căuta chiverniseala lui. Și văzând și pre siimeni cum s'au burzuluiț, nu s'au mai încrezut să se despartă de doamna-și și să o deie în

laturi, ce pre taină au trimis pre Pricopi căpitănu și pre Dimitrie aga, slugile lui crezute, la Șeremet feldmarșal la Movilău, scriind ca să-i trimită în grabă vro patru mii de Moscali aice în Iași, să-i fie areț, să nu-l apuce Turcii să-l mazilească. Șeremet feldmarșal dacă au simțit, foarte tare s'au bucurat și îndată au ales pre Cropot brigadirul cu trei mii de Moscali și pre Chigeciu cu un polc de Moldoveni, ca vro cinci sute de Moldoveni, și i-au pornit înainte la Iași. Deci agiungând Cropot brigadirul la Prut, au răpezit înainte, dând știre lui Dimitrașco Vodă ca să trimită să grijească poduri la Zagărance, să treacă.

Atunce au sosit ferman de la vezirul la Dimitrașco Vodă, să încalece să meargă să prindă pre Brâncovanul Vodă. Și au scris vezirul cărți și la sultanul de Bugeag, să deie lui Dimitrașco Vodă oricâți Tătari i-ar trebui.

Atunce am știut și eu că au fost scris Dimitrașco Vodă să vie Moscalii. Că eu tot gândiam că vom purcede în gios spre Huși, precum sfătuisăm. Iară dacă am înțales că au sosit Moscalii la Prut, mult m'am mirat. Și am zis lui Vodă să scrie să se întoarcă Moscalii înapoi și să mergem, precum scrie vezirul, să prindem pre Brâncovanul Vodă, și să se lasă de Moscali, că poate să-i bată Turcii și Tătarii or robii țara. Puiu pre Dumnezeu martur că așa i-am zis și tare am stătut ca doară l-oiu întoarce, și n'am putut. Și încă cu mânie mi-au răspuns zicând: „Că voi toți vă chivernisiți cu toții ca să rămâneți la creștini, și numai eu singur să rămăiu pentru voi la păgâni. Că v'am văzut eu credința voastră, că ați fugit toți, și eu am rămas singur. Pentru țară, n'or prăda-o Tătarii, că Moscalii acum sosescu. Și eu știu prea bine că n'or bate Turcii pre Mo-

scali". Deci văzând și eu că mi-au răspuns așa cu scârbă, m'am temut a-i mai răspunde, să nu cumva cad în vre o primejdie a vieții.

Măcar că mulți zicu că eu l-am îndemnat să se închine la Moscali, dar grăiescu cu năpaste și ca niște oameni ce nu pricepu și nu știu că atunce era toți creștinii bucuroși Moscalilor, nu numai eu. Că scria alții mai înainte vreme de chiema pre Moscali, mai înainte decât Dimitrașco Vodă: Muntenii, Sirbii, Moldovenii. Cu câți ani mai înainte! Numai pismașii zavisnici scornia asupra mea ocară, și oamenii cei proști și neprietini și nepricepuți credea că este așa. Dar eu taina stăpânului căruia i-am mâncat pita n'am putut-o descoperi, uitându-mă la Sfânta Scriptură ce au zis îngerul către Tobia zicând: „Taina împăratului să o acoperi, iar faptele lui Dumnezeu la arătare să le mărturisești!” Ce și eu n'am vrut să mă fac al doiele Iudă sau să-l viclenesc, să fug de la dânsul. Că de așa fi făcut așa, ce laudă așa fi dobândit? Ce numai osindă de la Dumnezeu și ocară de la oameni! Iară eu aceste răbdându-le cu dreptate, din toate nevoile am scăpat care le-am tras pre strimbătate în nouă ani. Ce într'aceste ce mi s'au întâmplat, m'am lăsat tot în nădejdea lui Dumnezeu, până m'au scos, precum mărturisește David prorocul, psalm 39: „Răbdând am așteptat pre Domnul. Și mi-au luat aminte și au ascultat ruga mea și m'au scos din groapa patimilor și din tina cea adâncă și au pus pe piatră picioarele mele” i proci³⁷⁴⁾).

Chiematu-și-au atunce Dimitrașco Vodă pre boieri-săi câți mai rămăsăse lângă dânsul numai așa sprinteni, anume pre Constantin vel

374) *i proci* = expresie paleoslavă, cu înțelesul de „și așa mai departe”.

logofăt, pre Iordachi Rusăt vornicul, pre Ioan Sturza vornicul și pre Ilie Catargiul visternicul, și le-au spus precum au chemat pre Moscali și au venit de trecu Prutul la Zagaranice. Atunci boierii auzind au răspuns cătră Vodă și au zis: „Bine ai făcut măria ta de te-ai închinat, că noi ne temeam că te-i duce la Turci. Și așa aveam gând, că de te-om vedea că mergi la Turci, să te părăsim și să ne ducem să ne închinăm la Moscali“. Și le părea bine. Numai Iordachi Rusăt vornicul au zis atunci: „Te-ai cam grăbit măria ta cu chematul Moscalilor. Să fi mai îngăduit măria ta până li s'ar fi văzut puterea cum le-a merge“. Răspuns-au Dimitrașco Vodă zicând: „Nu mai era vreme a mă mai chivernisi, temându-mă ca să nu mă apuce Turcii. Iată că și din dumniavoastră m'ați părăsit o samă și nu sânteți într'un cuvânt și într'o credință cu mine“.

Atunce gătindu-se Dimitrașco Vodă, au și încălecat îndată și au purces înaintea Moscalilor la Prut. Și s'au împreunat cu Cropot brigadir și au venit cu dânsul în gios pre Jijia, până l-au trecut Jijia și Bahluiul. Și l-au lasat pre Bahluiul din gios de Iași la Podul lui Bâtcă. Și acolo și-au pus obuzul, dându-i conac de toate ce i-au trebuit lui și oștii lui. Și luându-și Dimitrașco Vodă doi căpitani cu două steaguri de draguni, s'au întors de sară la Cetățuie, unde îi era doamna. Iar pre mine Ioan Neculce hatmanul, până au îmblat Dimitrașco Vodă la Prut, m'au lasat de paza doamnei la Cetățuie, că se temea să nu lovească niscaiva Turci pre doamna în urma lui. Iară a doa zi venit-au și Cropot brigadir numai cu un steag de draguni la Iași și l-au cinstit Dimitrașco Vodă și l-au dăruit. Și au îmblat pin curțile domnești și prin toate mănăstirile, de le-au vă-

zut. Și de sară iară s'au întors la obuzul său la Podul lui Bâtcă.

Atunce Moldovenii, cum au văzut Moscalii, precum sânt învățați la jacuri când vădu câte un lucru burzului³⁷⁵⁾, au și purces, unii cu poroncă, alții fără de poroncă, a tăia pre Turci și a-i robi, unii în Iași, alții printr'alte târguri, unde și-i afla prin toată țara. Si-i jăcuia de bani, de odoare, de cai, de borfe³⁷⁶⁾, de boi, de oi, de miere, de ceară și de toate ce găsia la dânșii, iar băcăliile³⁷⁷⁾ sta varsate pre ulițe, de era sătui și copiii. Strafide, smochine, alune era destule pre la toate babele. Iară pre carii Turcii nu-i tăia, îi ducea cu pelea de-i da robi domniei. Iară pre unii se tâmpla de-i ascundea prietenii, carii au apucat de au scapat până la prietini. Carii mai pre urmă de mare folos au fost Turcii acelor prietini ce-i ascunsăse.

Nezăbovind vreme au venit și Șeremet feld-marșal la Țuțora cu obuzul lui, ca cinsprezece mii de oaste. Că n'au cutezat să meargă drept la pod la Dunăre, cum îl învășă împăratul, căci avea oaste puțină. Vezirul turcesc încă sosisă la Dunăre. Și se temea a trece în ceasta parte, auzind că vinu mulțime de Moscali. Ce sta și el de ceea parte. Iară după ce au întâles vezirul că s'au hainit Dimitrașco Vodă, îndată au prins pre capichihaia lui Dimitrașco Vodă, pre Iano, și i-au tăiat capul. Așijdere și împăratul turcesc, înțelegând la Țarigrad, au și prins pre Antioh Vodă și l-au închis. Și era să-l taie. Numai norocirea lui au fost că au mărturisit cai-

375) *burzului* = „în afară de ordinea legală, îndemnător la revoltă, revoluționar”.

376) *borfe* = „haine, rufe”.

377) *băcălie* = *băcănie*, „prăvălie de coloniale, mărfuri coloniale”.

macamul cătră împăratul cum Antioh Vodă, cu o lună de zile mai înainte, i-au spus lui cum că frate-său este hain, nu îmblă bine, și el n'au crezut, gândind că-l părește pre pizmă. Și așa spuind împăratului caimacamul, l-au iertat pre Antioh Vodă și l-au slobozit din Edecule.

Iară Șeremet când au fost venit de la Nistru la Țușora, au venit pre la Orhei. Și s'au rădicat toți Orheenii, Sorocenii și Lăpușnenii de au venit cu dânsul până au trecut Prutul. Și țără-nimea cu bejenii s'au dus toți în Cărligătură, iar slujitorimea au rămas toți la Dimitrașco Vodă în oaste. Apoi Dimitrașco Vodă și-au mutat doamna de la Cefățuie în curți în Iași și au lăsat un polc de Moscali de paza ei, iară el cu slujitorii câți avea s'au dus la Țușora. Și și-au așezat oastea lui dincoace de Prut și dimpreună cu Moscalii lui Cropot brigadir. Și s'au sculat cu boierii lui carii s'au zis mai sus și au trecut Prutul la Țușora, de s'au împreunat cu Șeremet unde era cu obuzul lui. Și i-au făcut Șeremet cinste mare lui Dimitrașco Vodă. Și au dăruit Dimitrașco Vodă lui Șeremet un cal turcesc foarte frumos; așijdere și Șeremet lui Dimitrașco Vodă i-au dăruit două părechi de soboli și boierilor le-au dăruit câte o bucată de lavdan de cel bun câte de două haine.

Dimitrașco Vodă au sfătuit cu Șeremet să scrie o carte în limba turcească la sultanul, ca să se închine și el cu tot Bugeagul, că neînchinându-se, pe urmă apoi n'a fi bine de dânșii. Și au pus Șeremet un copil a lui să scrie, ce știa bine turcește. Iară Dimitrașco Vodă au zis că n'a putè copilul scrie, cu dascălia fiind tânăr; însă au zis să scrie întâi pre o fidulă de hârtie mică vro două trei rânduri, să vadă cum scrie. Iar acel copil fiind telpiz bun, au scris pre o fidulă așa, că „nu este mai mare blăstămat în lume de cât

omul acela ce are o fărâmbă de pâine în mână și o leapădă pre aceea și cearcă să afle alta mai mare“, și au dat-o la Dimitrașco Vodă. Iar Dimitrașco Vodă cetind, au zis copilului: „Hia ghidi cah-polu“. Și n’au mai spus lui Șeremet ce au scris copilul, fiindu-i rușine; numai ce au zis că a putè scrie. Și l-au pus de au scris carte și au trimes-o la sultanul, iară sultanul n’au dat nici un răspuns pe acea carte. Și s’au întors Dimitrașco Vodă la conacul lui peste Prut.

Venisă cu Șeremet feldmarșal dimpreună și un ministru al împăratului, anume sinior Sava Rogojinski, negușitor de felul lui de la Raguza, despre partea turcească. Și căzuse boier mare de cinsfe și de sfat la împărăția Moscului, că știa multe limbi. Și-i didesă împărăția mulți bani, să-i fie de purtat grijă la cheltuiala oștii. Atunce au dat acel ministru lui Dimitrașco Vodă o sută de pungi de bani, să facă oaste de Moldoveni până la zece mii și mai bine. Și de-i vor mai trebuî, să-i mai deie bani. Și să deie de tot polcovnicul câte o sută de ruble, de rotmistru câte treizeci și de chihai și de stegar câte zece și de tot tovarășul câte cinci ruble. Și acești bani să le fie dintâi de cheltuială, iar apoi, dacă s’or așeza, să le deie lefe. Și i-au mai dat acel ministru vro treizeci de pungi de bani, să trimită în țară să cumpere vite, câte patru lei vita, să le fie de treaba oștii zaherè. Așijdere acel ministru i-au mai dat și câteva cărți împărătești scrise la toată boierimea și slujitorimea, toți să încalece să vie la oaste cu plată; iar carele n’ar veni la oaste, va rămânea podan și lipsit din moșiile sale. Țăranii să aibă a aduce bucate la oaste fără de frică, să le deie bani.

Deci Dimitrașco Vodă îndată au răpezit la țară făcându-le știre tuturor. Deci boierii mazili au și

început o venire de prin bejenii la oaste. Foarte prea puțini de n'au venit. Și au trimes cu cărțile și bani la cine au socotit, să cumpere vite. Așijdere și slujitorii, dacă au auzit, au și început a venire toți din toate părțile și a se scrie la steaguri. Și auzind de leafă, nu numai slujitorii se scria, ce și cibotarii, croitorii, blânarii, cărcimarii. Slugile boierești lăsa pre stăpânii săi și alerga de se scria la steaguri, oaste de strinsură din târg, mai mulți fără de arme decât cu arme. Și se făcuse până la șeptesprezce polcovnici și o sută șeptezeci rotmistrii cu steaguri în cinsprezece zile. Numai steagurile încă tot nu apucase a se plini bine, câte o sută de oameni la steag, neavând când să se plinească.

Atunce Șeremet zăbovind la Țuțora, așteptând împărăția să vie cu toată greimea oștii sale, lovî-au Tătarii într'o două trei rânduri straja lui Șeremet fără de veste, de o strica. Și apuca câte o herghelie două de cai de a oștii moschicești și se da iar înapoi. Se cam hărăția câte puțin cu oastea moschicească cea sprintină³⁷⁸⁾, iar cu temeiul nu vra să se bată. Peste Prut de ceastă parte nu cuteza Tătarii să treacă la Moldoveni, că se făcuse veste că sînt Moldovenii treizeci de mii. Și știind Tătarii pre Moldoveni că sînt sprintini la răsboiu, nu cuteza să le facă vrun viclesug, nici în țară pre de altă parte nu vra să între, ce numai pre de ceea parte de Prut cîț putea zăhăia pre Moscali.

Atunce era un boier pre anume Lupul Costachi, fiu lui Gavrilă vornicul, și era dator lui Dimitrașco Vodă din goștină cu trii mii de galbini. Și-i mai didesă și opt sute de galbini să

378) *sprintin* = *sprinten*, „de armătură ușoară, fără de arme grele”.

cumpere pâne de la Bârlad, ca să se afle la vreme de trebuință, ori la care parte i-ar trebui. Iar acest boier, auzind de Dimitrașco Vodă că s'au închinat la Moscali, au strins câteva rude a lui și și-au făcut tabără la mănăstire la Bur-suci. Și s'au închis cu câtăva gloată acolo și la Dimitrașco Vodă nu mergea, nici bani sau pâne nu trimitea. Și scria cărți la Șeremet de-și făcea obraz, adevă vești de la Turci, și pre Dimitrașco Vodă, în loc de laudă, îl cleveția cătră Șeremet. Iar la Turci scria într'alt chip, cu alt obraz, că sânt Moscalii puțini și este oastea flămândă; ce să treacă vezirul Dunărea fără de grijă, că-i va bate pre Moscali. Iar Șeremet și cu Dimitrașco Vodă auzind de acele fapte cu vicleșug a Lupu-lui, că scrie la Turci și face pedecă și altor pă-mânteni să nu vie la Moscali, au triimes pre un polcovnic anume Chigheciu cu vro trii sute de Moldoveni și un căpitan cu vreo două sute de draguni să-l prinză, să-l aducă la dânsii. Iar el văzându-i, sau făcut bolnav și el și giupâneasa lui. Și au început a-i cinstire și a-i dăruire pre acei trimeși, și li s'au rugat de l-au lasat pre dânsul. Și au trimes pre niște frați ai lui mai mici și pre un fecior a lui de trup, zicând că de-i va mai trece, a ieși înaintea oștii moschicești la Făl-cii cu oastea ce a putè stringe și cu zaherè. Și așa, crezându-l, l-au lăsat; și luând pre frații lui și pre feciorul lui, i-au dus la Șeremet. Care lă-sare a Lupului au fost Moscalilor de mare strică-ciune, că el tare au îndemnat pre Turci să treacă Dunărea, că se temea vezirul să treacă. Pentru care slujbă degrabă au luat plată de la vezirul acela, precum înainte se va scrie. Că cine face, face-i-se.

Impăratul Moscului atunce se zăbăvisă la Ia-roslav la o nuntă leșească. Și dând bani Leșilor

și pofindu-i ca să-i deie triizăci de mii de oaste agiutor, și i-au adevărit Leșii că-i vor da. Și au zis cătră împăratul să porcează înainte, cu oastea lui, că ai lor or porcede drept pe Prut și-i vor agiunge. Și au gătit Leșii oaste și au pornit-o până la marginea țării lor până la Sniatin, și de la Sniatin n'au vrut să mai treacă în cesta hotar încoace. Și acolo au stătuț așteptând vreme până s'or bate Moscalii cu Turcii, și dacă vor birui Moscalii, să se pogoare și Leșii în gios.

Lăsasă împăratul și pre cneazul Dolhoruchi, cel mai mare frate, cu douăsprezece mii de Moscali să vie cu Leșii, precum i se făgăduisă. Și pre adevărînța lor au purces împăratul în gios pre Nistru până la Soroca și au agiuns temeiul oștii sale, pedestrimea adusă tocma de la Riga degrabă, ostenită și flămândă. Și au trecut Nistrul pe la Soroca. Și au lăsat acolo o samă ce era bolnavi și leșinați, iar cu cei ce era mai tari au venit drept peste câmp la Prut la Zagaranțe. Iar de acolo s'au pornit în gios pre Prut spre oastea lui Șeremet.

Iară marele Petru Alecsievici împăratul Moscului, trecând Prutul pre la Zagaranțe, au venit drept în târgul Iașilor împreună cu împărăteasa lui anume Ecaterina în curțile domnești. Iară caimacamii împreună cu alți boieri și orășeni bătrâni mai de cinste, și cu Ghedeon mitropolitul și cu tot clirosul bisericei, i-au ieșit cu toți înainte afară din Iași. Și frumos timpînându-l, l-au primit cu toată inima și i s'au închinat cu mare bucurie ca unui împărat creștin, dând laudă lui Dumnezeu ca doară îi va cerceta cu mila sa și-i va scoate de supt giugul robiei Turcilor.

Împăratul moschicesc mai avea un obuz mare de oaste strins la Azac, ca să meargă să bată

Crâmul. Și era și la acel obuz doăzeci de mii de Calmăși și doăzeci de mii de Donți și cinsprezece mii de Cazaci din olatul Harcovului și cinci mii de Cazaci ce le zicu Eiți, ce trăiescu peste Don, și doăzeci de mii de Moscali. Cari se facu preste tot optzeci de mii de oaste. Și era cap preste această oaste Apracsin cneazul și gubernatul de Azac.

Și au venit atunce carte la împăratul de la Apracsin precum au lovit pre Tătărimea, ce le zic Cubanii, carii trăiescu peste Don. Și au robit zece mii de copii ca de doisprezece ani și mai mici, iar pre alții ce au fost mai mari sau mai mici i-au pus pre toți supt sabie. Și acum este gata să porceadă să între și în Crâm. Ce împăratul i-au făcut răspuns lui Apracsin înapoi să nu se grăbească a intra în Crâm, până s'a bate întâi el cu vezirul. Și apoi îi va face știre să între în Crâm.

Mai avea împăratul și alt obuz strins la Ceahrin din gios de Chiov, de ceasta parte pre Nistru, cinsprezece mii de Moscali și triizeci de mii de Căzaci carii se ținu de hătmănia căzăcescă. Și era cap acelui obuz Dimitrie Galicin cneazul și gubernatul de Chiov și cu Ioan Scoropadschi hatmanul căzăcesc. Și era orânduși să ieie pe Nistru în gios, să lovească Vozia. Iar când au fost sosit împăratul la Soroca, au scris lui Dimitrie Galicin să răpadă patru mii de saci de pâne cu căruțe din Chiov, să deie oștii cei bolnave de la Soroca, și să răpadă o samă de căruțe și aice în Iași după dânsul, înfălegând împăratul că nu-i pâne în Moldova. Deci trimetând cneazul Dimitrie Galicin câteva tabere de căruțe cu pâne după împăratul, o samă de căruțe s'au poprit la Soroca, iară o samă au venit la Iași mai târziu, iară pre o tabară de căruțe au lovit Tă-

tarii la Bălțile Căinarului și i-au făcut mici fă-rime, de n'au scăpat nici un om.

Mai avut-au împăratul și alt obuz de oaste lăsat în sus despre partea hraniții șvezești. Și era pre acel obuz mai mare cneazul Alecsandru Daniilovici Menjicov feldmarșal și cu Bon ghe-neralul, cu opsprezece mii Moscali călărime aleasă și cu douăzeci de mii de pedestrime și câ-teva mii de Sasi de a lui Avgust craiul leșesc, de sta acolo împotriva Șvezilor, fiind rămași în țara lor de craiul Avgust, osăbi de altă oaste ce mai avea împăratul pre Marea Balticum, de îmbla cu galioane bătându-se cu Șvezii.

Această oaste ce mai sus se scrie au avut-o Moscalii și fără socoteală au împărțit-o și au răschirat-o într'atâte părți. În nădejdea voroa-velor străine, a Muntenilor, a Leșilor, a Sârbilor, a Moldovenilor, au venit împăratul fără de oaste, negrijit, să se bată cu vezirul și cu poedia oștii turcești și tătarești într'un mijloc de câmp pu-stiu. Și așa în nădejdea străinilor era să-și piardă Moscalii împărăția creștinească, că împăratul aice mai mult de triizeci de mii de oaste Moscali, cu a lui Șeremet cu tot, nu avea. Și mai era și vro opt mii de Căzaci, polcul lui Migorodschi pol-covnicul. Că numai pre acesta l-au luat împă-ratul cu sine, iar pre ceilalți polcovnici căzăcești nu i-au crezut și i-au lăsat pre Nipru la Ceahrin cu Ioan Scoropadschi hatmanul lor. Și era și o mie de Donți și vro șese mii de Moldoveni, cu cei ce slujia mai înainte vreme la Moscali. De toată oastea ca la cinzeci de mii. Și avea împăra-tul și cinzeci și două pușce mari. Și câtă oaste era, mai mult era bolnavi, flămânzi, leșinați și obosiți. Iar Turcii era cu vezirul ca patru sute de mii și mai bine, fără de poedia Tătarilor. Și avea oastea turcească patru sute de pușce

Petru cel Mare.

După o gravură în aramă de I. Houbrocken.
Biblioteca Academiei Române. Colecția de stampe: portrete A, IX, 39.

mari. Și era oastea grijită bine și hrănită, fiind în țara lor.

Atunce Șeremet feldmarșal și cu Dimitrașco Vodă din braniște de la Țuțora dacă au oblicit că este împăratul în Iași, au lăsat oastea și au mers la împăratul de s'au împreunat. Atunce au îmblat împăratul prin toate mănăstirile de le-au văzut și din toate i-au mai plăcut mănăstirea Golia, zicând că are trei feluri de meșteșuguri, leșesc, grecesc și moschicesc. Și mult lăuda împăratul lucrurile, chipul și toate obiceiurile Moldovenilor, și încă și dobitoacele acestui pământ a Moldovii, zicând că sânt frumoase.

Dimitrașco Vodă au făcut împărăției masă frumoasă în curțile domnești, în casa cea mare cu cină. Iară când au fost să șadă împăratul la masă, n'au vrut să șadă în capul mesii, ce au șezut în scaun lângă masă, iară în capul mesii au pus pre Dimitrașco Vodă, după dânsul și pre Golovchin Gravriil Ivanovici, apoi pre alți ghegenerali mai gios, anume Dolhoruchi cel mijlociu, Mihail Galicin cel mic, Sava Rogojinschi ministru, Șefer ministru, adecă visternic, Ren ghegeneral, Vejbah ghegeneral, Toma Cantacuzino spatar — că atunce fugisă din Țara Muntenească și feciorul lui Șeremet, iar Șeremet n'au șazut la masă, că îndată s'au întors la obuz la Țuțora — și alții din brigadiri și din polcovnici. Se ospătă și se veselia prea frumos, cu vin de Cotnar. Și lăuda vinul foarte și încă mai bine le plăcea vinul cel cu pelin. Și mult se mira cum spre partea lor nu se face vin cu pelin așa bun. Dupre ce s'au sculat de la masă, au venit și boierii țării de s'au împreunat cu împăratul. Și le-au dires împăratul cu mâna lui tuturor câte un pahar de vin. Impărăteasa și cu doamna și cu giupânesele ce se tâmplasă în Iași încă ședea

la masă în casa cea mică de se cinstea.

Împăratul era om mare, mai înalt mai de cât toți oamenii, iar nu gros, rătund la față și cam smad, oacheș și cam arunca câte odată din cap fluturând, și nu cu mărire multă și cu pohvală mare ca alți monarhi. Și îmbla de multe ori fie cum și numai cu două trii slugi, de era de grija trebilor. Și îmbla pre gios fără de alai ca un om prost. Iar atâta dragoste arăta împăratul cătră Dimitrașco Vodă, unde văzuse că s'au închinat de bună voia lui, că se tindea cu amândoa mânilor și cuprindea pre Dimitrașco Vodă de grumaz și-l săruta pe față, pe cap și pe ochi, ca un părinte pre un fiu al seu.

Aceasta era când s'au împreunat în casa cea mică. Că atunce fiind în Iași în curțile domnești, într'o zi de dimineață numai ce au ieșit pre poarta despre grajdiuri pe gios, numai cu trii slugi ofițari, și au mers până în mănăstirea Triisfetitele tot pe gios. Și intrând în biserică de o au văzut, îndată au sosit careta împărătească cu tot alaiul pre obicei. Și ieșind din biserică din Triisfetitele, au purces de au mers de au văzut și celelalte mănăstiri toate, precum mai sus s'au scris.

Atunce Iordachi Rusăt vornicul și cu o samă de rude ale sale, cu Dimitrașco Racoviță hatmanul și cu Savil Zmucilă banul, au început a agiunge cu clevetiri asupra lui Dimitrașco Vodă, zicând că nu este bine să fie domn vecinic pre neam în Moldova, ce este bine să se schimbe după cum va pofti țara, adecă precum sânt și acum domniile de la Turci. Deci împăratul oblicind de această poftă a lor, au învățat pre Golovchin și pre Rogojinski, de au chemat pre toți boierii cei mari a Țării Moldovii la gazda lor, în casele Dediului spatarul lângă curțile

domnești. Și au început a le spune Golovchin cuvântul împăratului către boierii Moldovii, cum marele împărat silește să scoată această țară din robie de supt mâna Turcilor și nu-i trebuie nimic de la dânsa să ieie, ce-i este voia să-și facă pomană, fiind creștinii mâncați de păgâni. Și domniile să nu se schimbe într'însa, să se facă cheltuială ca la Turci. Și alte multe cuvinte de adevărîță cu milă ca aceste. Și auzind boierii aceste cuvinte, toți s'au închinat și au mulțămît, iar Iordachi Rusăt vornicul cu ceata lui, precum mai sus s'au scris, iară au început a strigare că nu-i bine să fie tot de un neam domn, ce să se schimbe domnii. Deci o samă de boieri țină în partea lui Dimitrașco Vodă și zicea că nu-i bine să se schimbe domnii, ce să fie pre neam, să iasă zavistia și cheltuiala din țară, iară Rusăt vornicul tot zicea și striga că este bine să se schimbe domnii. Și se pricia ei în de ei înaintea lui Golovchin și nu socotia că este lucru cu rușine. Atunce le-au răspuns Golovchin că într'alt chip nu se poate. Și au ieșit boierii cu acest răspuns și s'au dus pre la gazdele sale. Atunce au priceput Golovchin pre boierii Moldovii ce fel de oameni pismătariți sânt și cum nu se iubescu.

Sculatu-s'au atunce Savil Zmucilă banul, carele era învoit cu Iordachi Rusăt vornicul, și s'au dus la Dimitrașco Vodă și la împăratul și au pârît pre Iordachi Rusăt vornicul și i-au spus toată taina. Deci împăratul s'au mâniat și au făcut surgun pre Iordachi Rusăt vornicul la Soroca, iar pre Savil banul Zmucilă l-au făcut Dimitrașco Vodă postelnic mare. Iar după ce s'au întors Moscalii la țara lor, au luat și pre Iordachi vornicul de la Soroca și l-au dus la Chiov. Și au fost la închisoare doi ani și poate fi acolo ar fi perit la închisoare, numai au avut

noroc și parte de Brâncovanul Vodă, fiindu-i cuscru lui Iordachi. Și au stătut tare pentru dânsul la Poartă și au agiuns la chihaiă vezirului, și au poroncit chihaiă solilor moschicești carii era atunce la Poartă, anume feciorul lui Șeremet, și au scris feciorul lui Șeremet la tată-seu la Chiov și cu această mijlocire l-au slobozit Moscalii de la închisoare. Iară giupâneasa lui tâmplându-se de au fost fugit la acea vreme în Țara Ungurească, acolo s'au tâmplat de au murit împreună și cu o fiică a sa, care încă era logodită.

Căutați, fraților, acum cum nu trece osinda pre sluga aceea ce se rădică asupra stăpânului seu. Că Dimitrașco Vodă mare bine îi făcuse lui Iordachi, că l-au scos de la închisoarea lui Nicolai Vodă din beciu, unde poate ar fi perit acolo, iară Dimitrașco Vodă trimetînd înainte l-au slobozit și l-au pus caimacam. Și apoi și-au dat și o nepoată de sor după un fecior a lui anume Constantin și l-au și pus paharnic mare, fiind încă copil, nu de vârstă la boierie mare. Ce este lucrul de mirat pentru Iordachi ce nu-i agiungea, de se punea împotriva lui Dimitrașco Vodă. Nu zic nimic, numai socotesc doară de era cu învățătura Brâncovanului Vodă, avînd Brâncovanul Vodă pismă vechie pre Dimitrașco Vodă de când luase pre fata lui Șerban Vodă din Țara Ungurească. Că făcuse Muntenii legătură să nu-și deie fetele după Cantimirești. Sau doară gîndia Iordachi că i-ar aduce pre Mihai Vodă din Țarigrad, de l-a face domn aice în țară, să fie iară el alfa și omega, după cum era și mai înainte vreme, de stăpînia domnii de la Turci? Au cine-l știa ce gîndia?

Impărăția Turcului înțelegînd de Moscali că vinu mulțime, tare s'au îngrijit că se va rădica

toată creștinătatea de toate părțile asupra lui. Și au și trimis de olac de au chemat pre sfinția sa preasfințitul părinte Chir Hrisantos patriarhul Ierusalimului și au zis ca să scrie o carte la Brâncovanul Vodă domnul muntenesc, știind împăratul că avea prieteșug patriarhul cu Brâncovanul Vodă și Brâncovanul Vodă iară avea prieteșug vechiu cu Moscalii. Și să scrie Brâncovanul Vodă și să trimită un om a lui la Moscali să facă pace, și va lăsa Turcul hotar Moscului Dunărea. Și pre acea voroavă au trimis Brâncovanul Vodă pre Machedon comisul aice în Iași la împăratul Moscului pre socoteala Turcului. Ce n'au priimit nici de cum împăratul moschicesc să facă pace — neștiutor gândul omului la ce îl aduce!—, stând vârtos Toma Cantacuzino spatarul și cu Dimitrașco Vodă să nu facă împăratul pace, mai mult în pisma Brâncovanului Vodă.

Toma spatarul Cantacuzino fiind văr primare Brâncovanului Vodă, îl ținea Brâncovanul Vodă ca pre un fiu al său. Și-l făcuse și spatar mare în Țara Muntenească și multă milă și dragoste și cinste arăta cătră dânsul, fiindu-l mai în frunte de cât pre toți boierii săi. Iar el au lăsat pre Brâncovanul Vodă și au fugit aice la Iași la împăratul moschicesc, socotind că a fi el domn în Țara Muntenească în locul Brâncovanului Vodă. Și au început cătră împăratul a pârire tare pre Brâncovanul Vodă, zicând că trii sufe de pungi de bani ce au triimes împăratul la Brâncovanul Vodă să facă oaste și să cumpere pâne și să iasă întru întimpinarea oștii moschicești la Fălci, — să se lese împăratul de acea nădejde, că nu sânt nici unele de acele. Ce se adeverește că împlă cu vicleșug, că nici oaste face, nici pâne cumpără, nici el va să vie înaintea oștii la Fălci. Ce sfatul lui este, de a vedè că batu Mo-

scalii pre Turci, el să se închine cu toată țara
 lui la Nemți. Deci Toma văzând acel sfat a Brâncovanului Vodă că este așa, s'au vorovit cu unchiul lui, cu Constantin Cantacuzino stolnicul și cu Mihai Cantacuzino spatarul, și cu alți boieri de țară, să vie el înainte să deie știre împărăției tale. „Că toată țara este bucuroasă să se închine la împărăția ta, numai Brâncovanul Vodă nu priimește și face pedecă tuturor. Și optsprezece mii de Sârbii ce sânt în capul ³⁷⁹⁾ Țărei Muntenesti vra să vie la împărăția ta, și i-au poprit Brâncovanul Vodă și nu lasă pre Sârbi de cei ce slujescu la Nemți să vie”. Și au cerșut Toma spatarul la împăratul oaste să-i deie, ca să meargă să lovească Brăila să o ieie, și atunce auzind Muntenii și oastea Brâncovanului Vodă, toți or alerga la dânsul la Brăila și Brâncovanul Vodă va rămâne singur. Și a strânge bucate multe și a ieși înaintea împărăției la Fălci cu toată oastea muntenească și cu zahară. Și așa au stăcut și Dimitrașco Vodă întru agiutor Tomii la aceste vorbe în pisma Brâncovanului Vodă, ca să-i facă rău. Și nu socotia că mai mult își face lui rău, că-și rășchiră oaste și la greu n'a avea cu ce să se bată. Care mult i-am zis eu lui Dimitrașco Vodă în taină să lasă pisma Brâncovanului Vodă și să nu-și rășchire oaste, că pre urmă mult se va căi și nimică nu va pute folosi, precum zice filosoful: „Căințele cele de pre urmă întru nimica sânt”. Deci împăratul îndată au poruncit de au ales oaste, care era mai frunte de Moscali și un polc de Moldoveni, cu Ren ghegeneralul și cu Cropot brigadirul, și i-au pornit cum mai în grabă. Și i-au zis împăratul Tomii că de nu se va închina Brâncovanul Vodă, îl va face pre

379) *cap* = ,capăt, margine, hotar”.

dânsul domn în Țara Muntenească, iar de se va închina Brâncovanul Vodă, pre dânsul atunce îl va face ghenereal, de nu va asculta nici se va teme de Brâncovanul Vodă. Așa aducu tinerețile pre om când au prea multă voie și desmerdăciune la un stăpân, precum au avuf și Toma spatarul la Brâncovanul Vodă, că la cea de apoi s'au înstrăinat de neamul său și de binele său cel mult și au murit în țări străine.

Dupre aceste împăratul a tria zi au purces din Iași la Prut la oastea sa. Și au poftit și pre Dimitrașco Vodă să vie cu dânsul și să-și ieie cu dânsul cinsprezece boieri, pre cari-i vor plăce lui să-i cinstească acolo. Și să meargă și mitropolitul țarei să slujească acolo liturghia în biserică de cort. Și au pus de au cumpărat și câteva vase de vin, să fie de cinstit oștenii — că atunce era mai înainte cu două zile de sărbătoarea de zioa Sfinților Apostoli Petru și Pavel în post —, să facă în loc de praznic cum se zice la noi. Și fiind și numele lui Petru, avea obiceiul el de făcea și într'alți ani slujitorilor lui masă. Deci Dimitrașco Vodă s'au sculat a doa zi și și-au ales boieri pre cine au socotit, împreună cu mitropolitul Ghedeon. Și s'au dus la obuz și au slujit mitropolitul liturghie în biserică de cort, iară oastea era strinsă și era făcut ca un ocol mare, mai mare decât cuprinde curtea domnească din Iași. Mai ca pe de două ori de cumu-i curtea domnească, așa era acel ocol. De o parte era dragănimia și de o parte tot pușcele cele mari înșirate. Deci dacă au slujit liturghia mitropolitul, au început a slobozire pușcele cele mari pre rând toate câte una, până în cincizeci și două. Că atâtea avea luate împăratul cu sine. Apoi au început a slobozire dragănimia flintele, însă nu tot odată, ce începuse a slobozi

de o parte, mergând focul slobozind din om în om împregiur. Ca cum ar merge fulgerul, așa mergea focul împregiur. Și era cinci rânduri tot draguni de draguni. Apoi au mers la conac. Și acolo au întins vro cinci șese corturi, unul lângă altul, de se ținea tot unul, și au pus masă supț acel cort gios pre pământ și au săpat șanț de slobozit picioarele în gios. Și au șazut împăratul și cu Dimitrașco Vodă și cu toți ghegeneralii câți era și brigadirii și polcovnicii și căpitanii, și pre de o parte de la al cincele boierii moschicești mai gios ședea și cei cinsprezece boieri moldovenești tot dearându-l, cineș duple cinstea și boieria sa. Și era într'o Miercuri în post, și au mâncat toți carne pentru libovul³⁸⁰⁾ împăratului creștinesc. Și i-au cinstit împăratul prea bine și frumos. Și mai pre urmă ne au închinat singur împăratul cu niște vin a lui de la Franțuji, care îndată cum au băut, cum au mărmurit toți de beți bând de acel vin. Și n'au mai știut cum au dormit într'acea noapte și domnul și boierii.

A doa zi s'au tocmit și boierii cu Dimitrașco Vodă, și mitropolitul, și i-au făcut toți scrisori la mână. Și au iscălit toți și singur împăratul. Și au purces la Iași Dimitrașco Vodă și sinior Sava Rogojinschi, și au strins și pre alți boieri și arhierii carii nu se tâmplase la cinste la Prut. Și au intrat în biserica domnească pre poartă și au cântat un paraclis, și după paraclis au cetit catastihul cel de tocmală ce au făcut lui Dimitrașco Vodă. Și au priimit toți; și ceilalți boieri carii nu se tâmplasă la Prut. Și au iscălit toți, tot pre puncturile cele ce le-au triimes împăratul pre Luca visternicul, precum

380) *libov* = „dragoste”; *pentru libovul* = „de dragul”

s'au pomenit mai sus.

Așa era sfatul, să meargă tot cătinel, zăbăvind, doară se va întoarce și Toma de la Brăila cu ceea oaste cu Ren ghegeneral și vor veni și Leșii din sus. Și or mai strînge și vite, că trimesăse slujitori pînă fără de lua a cui găsia vite, și fără de voia lor, și le da bani. Dar în scurtă vreme au și venit veste de la Lupul vornicul că au trecut vezirul Dunăre și vine în sus. Deci împăratul întîi se cumpănia să întoarcă oastea înapoi, să ieie pre la Iași la Siret în gios la Focșeni, apoi au văzut că nu-i dă mîna, că obuzul lui Șeremet agiunsăse în gura Jijiei. Ce s'au lăsat de acel sfat și au trecut Prutul toată oastea în ceasta parte. Și au luat în gios cum mai de sîrg, să agiungă la Fălci.

Atunce au văzut împăratul că s'au greșit unde au trimes pe Toma și și-au împărțit oastea, și au răpezit să se întoarcă. Ce n'au apucat, că Toma agiungea atunce la Brăila. Iară Toma după ce au agiuns la Brăila, a tria zi au și luat cetatea Brăilei și au început a strîngere zahară, să o pornească la Fălci. Și au început a veni la dînsul multă oaste, precum se apucasă Toma cătră împăratul. Și au scris cărți înapoi la împăratul, de i-au făcut știre. Numai Lupul vornicul au prins acele cărți și le-au trimes la vezirul, ca un împedecător de binele creștinilor. Și Moscalii nu știa nimică că au luat Ren ghegeneral cu Toma Brăila. Brâncovanul Vodă încă, după ce au auzit că au dat Moscalii oaste Tomii și merge la Brăila, s'au mîniat și n'au vrut să se mai pogoare în gios și zaharaoa ce o pornisă înaintea Moscalilor la Fălci au poprit-o. Și după ce s'au bătut Turcii cu Moscalii și s'au împacat, apoi au trimes-o oștii turcești. Și banii ce-i triimesăse împăratul moschicesc Brâncovanului Vodă,

să facă oaste și zahară, precum s'au pomenit mai sus, după ce s'au întors Moscalii la țara lor, le-au triimes Brâncovanul Vodă banii.

Pre aceea vreme se rădicasă doi boieri Sârbi de la marginea Bosnii și strinsăse ca la douăzeci de mii de oaste și mai bine, toată Sârbimea, cu îndemnăturile Moscalilor. Și multă răutate făcea Turcilor despre aceea parte de loc. Numai n'au ținut mult și n'au apucat a se înfemeia, că după ce s'au bătut Turcii cu Moscalii atunce la Stănilești și după ce s'au împăcat, apoi au și răpezit vezirul niște pași ai lui și au spart pre acea oaste. Iar boierii acei pre urmă s'au dus la Petriburg la împăratul moschicesc, neputând trăi la locul lor, și i-au miluit împăratul și le-au dat sate, să trăiască acolo la Mosc.

Împăratul Moscului neștiind rândul locului acestuia, așijdere și Dimitrașco Vodă nu știa, fiind de copil mic în Țarigrad. Și cu venitul la Iași și cu cele cinsti și tefericii³⁸¹⁾ multe se hămeisă, de nu se putea să se mai grijească nimic. Și precum este firea Moscalilor temătoare de vicleșug, cu nime nu se sfătuia din boierii Moldovii, numai cu Dimitrașco Vodă. Așijdere și Dimitrașco Vodă, văzându-se în cinste mare de la Moscali, se vătinosise³⁸²⁾ și cu nime nu se mai sfătuia, ce ținea pre Turci istoviți de tot de Moscali. Ca cum ar lua oarecine cârpa unei femei din cap, așa ținea ei că or lua și or bate puterea împărăției turcești. Și au purces oastea nefocmită în gios, carii cum putea, — oastea moldovinească de la tefericia cea din Iași giurnătate împrăstieți pre la bejenii, să se mai gri-

381) *tefericie* = „distracție, petrecere, recreare”.

382) *a se vătinosi* = „a se face mândru”.

jească de bucate, alții pentru jacul, precum sânt Moldovenii gata la jacuri.

Atunce s'au făcut trei obuzuri. Un obuz, ca vro șapte mii de oaste, mergea înainte ușori cu Ianăș ghenereal, al doiele obuz, ca vro cinsprezece mii de oaste, mergea cu împăratul și cu Șeremet și cu Dimitrașco Vodă, al treiele obuz mai pre urmă, cu toată greimea pedestrime, mergea Repnin ghenerealul. Și așa mergea de departe un obuz de altul, cale ca de două ceasuri. Iară din gura Jijiei până în gura Sărăței pe Prut se tâmplase acel loc tot mâncată iarba de lăcuste, cât era numai pământul, de nu avea ce mânca caii. Deci cele două obuzuri ce era mai ușoare, a împăratului și a lui Ianăș ghenerealul, s'au depărtat înainte, ca să agiungă la gura Sărății unde era iarbă. Și silia să agiungă acolo și să aștepte greimea. Deci rămăsăse obuzul cel cu pedestrimea departe înapoi de cele două obuzuri, fiind oastea leșinată și bolnavă, și ca vro sută de care pline de oameni bolnavi și pre alții îi mâna cei mai sănătoși denapoi ca pre vițe.

Atunce oastea moschicească cum mergea înșirată pre de ceasta parte de Prut, iar Tătărimea era pre de ceea parte, trecuse de coada oștii moschicești în sus pre câmp. Se vedea focurile ca stelele. Și nu trecea Tătarii din ceea parte la Moscali dincoace, nici Moscalii ceștia dincoace nu trecea la Tătari la ceilalți dincolo, nici făcea zăhăială nimică unii altora. Iară oastea moschicească arăta preste samă de multă, fiind care multe. Și Tătarii încă aștepta de or bate Moscalii pre Turci, să se închine și ei la Moscali.

Deci cum au sosit Ianăș ghenereal într'o Sâmbătă spre amezăzi, în luna lui Iulie în 6 zile,

împotriva gurii Sărății lângă o baltă, de au descălecat ca în laturi de Prut, iară Turcii au și sosit și ei împotriva lor la Prut și au și făcut trei poduri și au început a trecere Prutul în ceasta parte. Deci Ianăș ghegeneral au scris la împăratul să păzească să vie mai tare, să se afle până în ziuă toată oastea la un loc, sau el să se întoarcă înapoi la noapte, că Turcii sânt mulți și n'a putè el să le stea împotriva cu câtă oaste are, să-i sprijinească, și poate să-l spargă. Împăratul după ce au văzut scrisorile lui Ianăș ghegeneral, au socotit că el cu obozul lui ce este lângă dânsul poate să agiungă la noapte, dar pedestrima este departe înapoi, nici a doa zi n'a agiunge. Că era pe la Răbâie, iar împăratul era în gura Pruteșului la casele banului. Deci au socotit și au scris la Ianăș să se rădice la noapte, să vie înapoi la obuzul lui. Deci Ianăș ghegeneral, cum au văzut scrisorile împăratului, că-i scrie să se întoarcă înapoi, cum au innopțat la doă trei ceasuri de noapte, au și purces înapoi. Iară Turcii auzind huietul carelor, și-au și făcut spaimă și au și început să fugă. Iară un pașă au zis vezirului că vuitul se pare că se duce, iar nu vine. Deci fiind un bulucbașă, de neamul său Sârb turcit de la Bosna, anume Colceaș, și-l triimesăse să meargă să vază. Și cum s'au dus, au și luat limbă că fuge obuzul. Și așa au încetat Turcii de a fugi și vârtos au început a trecere Prutul toată noaptea. Iară Colceaș dintru acea limbă au agiuns cu vreme de este acum pașă la Hofin.

Deci obuzul lui Ianăș ghegeneral întru acea noapte au mers cu pace și au sosit până în ziuă la obuzul împăratului în gura Pruteșului la casele banului, iar Turcii a doa zi, Duminică dimineața în luna lui Iulie în șapte zile, venia

care cum putea în puterea cailor. Atunce au scos Moscalii afară din obuz vro patru mii de Moscali mai gios pe lângă balta Pruteşului, ca trii patru pistrele de săgeată, şi au ieşit şi Moldovenii împotriva celor patru mii de Moscali, alături mai pre despre câmp şi cu Dimitraşco Vodă, şi cu puşintei Donţi şi Căzaci alături cu Moscalii.

Deci Turcii au şi început întâi cu Moldovenii a-şi da palme şi a se hărăţi. Ce până au început Turcii a se îngloti, sta oarece bine şi bieţii Moldoveni, macar că era oaste de strinsură, negrijiţi bine şi fără de arme şi neînvăţaţi la războiu, că ei nu avusese oaste de demult. Iar apoi înglotindu-se Turcii mulţime, nu mai putea să fie războiul, că Turcii avea tot foc şi cai buni, iar Moscali călări cu foc denapoia Moldovenilor să-i rătuească nu era. Că călărimea cea cu cai buni o trimesese împăratul cu Toma la Brăila. Ce le-au căutat numai a dare dos asupra obuzului. De mirat era încă şi cât stătusă de s'au bătut, ce putincioşi era ei să se bată cu oaste turcească.

Atunce Turcii văzând că Moldovenii au dosit la obuz, au început a dare năvală asupra celor patru mii de Moscali ce era afară de obuz şi a Donşilor. Deci aşa le da năvală, cât se părea că or trece Turcii cu caii preste dâşii, iar Moscalii îi sprijinia tare din foc. Iar pre Donţi şi pre nişte Căzaci îi purta tot vârtej prin pregiurul Moscalilor, numai să-i deslipească de lângă Moscali. Ce avea noroc de balta Pruteşului, că era de o parte de dâşii, că i-ar fi deslipit de lângă Moscali. Atunce văzând că Turcii tot se adaogu, le-au căutat numai şi acelor patru mii de Moscali de au venit iară la obuz, şi cu acei Donţi şi puşini Căzaci.

Deci până în sară întru acea zi Duminică tot venia Turcii vârtos din gios și se așăzasă pre coastă la deal, iar Tătărimea tot trecea în sus spre Huși drept pradă pre la bejării ca lupii. Cum ar trece niște lăcuste, așa trecea de mulți. Ce cum da Turcii câteodată năvală la obuz, dar îi improșca Moscalii. Și obuzul ședea pre lângă balta ce se chiamă Prutejul alături oaste înșirată. Ieșia hărăți³⁸³⁾ din oastea moschicească și de la noi Moldoveni și de la Turci, de se hărăția până ce au însărat.

Iar obuzul cel mare moschicesc au tot venit la un loc să se împreune cu obuzul împăratului și n'au putut într'acea zi să agiungă, ce numai până la Stănilești au venit. Iar împăratul văzând că nu mai vine obuzul cel mare pedestrimea, tare s'au îngrijit. Atunce m'au chemat pre mine, fiind hafman, și mi-au zis: Cuteza-voiu eu cu două sute de draguni și cu o sută de Moldoveni să-l scot pre măria sa și pre împărăteasa, că va pute merge calare, să-i scot în Țara Ungurească — că în Țara Leșească nu cuteza, că-i scria împăratului cneazul Dolhoruchi din Țara Leșească că Leșii îi sânt neprietini și au strins oaste nu ca să-i deie agiutor, ci ca să-i steie improtivă — și să lese pre Șeremet și pre Dimitrașco Vodă în urmă cu obuzul, să se bată cu Turcii? Ce eu i-am răspuns că este un lucru prea cu grijă mare a ispiti, căci astăzi toată zioa au văzut măria sa cum au trecut Tătarii și Turcii tot în sus, ca cum ar merge niște lăcuste. Cine îi știe cât loc or fi cuprins în sus și noi în ceastă noapte sau om pute să ieșim dintr'înșii sau ba. Apucându-ne zioa, este un lucru prea cu pri-

383) *hărăț* = „luptător însărcinat de a provoca ușoare încăierări”.

mejdie să lăsăm oastea cea multă și să mergem cu o mână de oameni. Măria sa este împărat, și este un lucru foarte cu grijă să nu cadă la vre o primejdie. Că de ar fi un om mai de gios, de s'ar tâmpla și primejdie, n'ar fi atâta lucru mare. Deci împăratul auzind aceste cuvinte ale mele, au socotit și el că-i zic bine și nu s'au cutezat. Și îndată s'au rădicat împăratul cu obozul lui de acolo de lângă casele banului și au purces noaptea în sus prin întuneric de nu se vedea mâna. Și au mers toată noaptea și până în zioă au agiuns la Stănilești supt deal. Iar de focurile Turcilor și a Tătarilor era cuprinsă toată costișa până pre supt pădure, tot câmpul acela până în Huși. Iar Turcii și Tătarii de la focuri auzia hreamățul obuzului și nimică nu se clinția de la focuri, ca cum ar fi fost niște oameni morți, până în răvărsatul zorilor.

Iară când au fost în răvărsatul zorilor de începută a se lumina de zioă, Luni, atunci s'au timpinat împăratul cu toată greimea pedestrimii ce era la obuzul lui Repnin ghenereal în sat la Stănilești. Deci îndată cum s'au timpinat, au și început pedestrima a se înșira cu părcanele în spate, un rând pre de o parte a țaberei, alt rând pre de altă parte, iar obuzul împăratului tot păzia de intra în mijloc în celalalt obuz în pedestrima. Ce n'au apucat a intra toate carele împăratului în celalalt obuz în pedestrima, să se încheie părcanele, și au și lovit Turcii și cu Tătarii denapoi obuzul. Și așa au făcut un chiot mare și au dat o năvală strașnică, cât au rumpț vro sută de care și le-au luat, care care nu apucasă a intra în părcane. Și într'acele care ce au luat Turcii, s'au tâmplat de au luat și vro trei căruțe pline de bani împărătești. Mai dat-au și alții năvală în coastele obuzului din gios și alții

în coastele obuzului din sus. Ce acei n'au putut strica nimic, mai mult și-au stricat lor, că era părcanele înșirate și tocmită bine.

Deci cum au dat năvală Turcii, iar Moscalii au și slobozit părcanele la pământ și au slobozit toți odată focul într'înșii. Și așa cădea Turcii, ca când ar cadă niște pere coapte dintr'un păr când îl scutură oamenii. Iară bieții Moldoveni cât se putuse ține la un loc de steaguri, de nu se răsipisă noaptea prin obuzuri, ei mergea înaintea obuzului afară din părcane. Deci Turcii văzându-i afară din părcane, așa le-au dat o năvală ca o noajă³⁸⁴⁾ de lupi într'o turmă de oi. Ce Moldovenii neputându-i sprijini, au și plecat fuga înapoi asupra obuzului, iar Turcii gonindu-i, pre carii cum îi agiungea, îi lua în sulițe și-i omoria. Și se făcea mare chiot. Deci agiungând Moldovenii în fruntea obuzului, iar Moscalii n'au vrut să le deschidă părcanele, ca să între înlăuntru în obuz, ce le-au făcut semn de au purces alături cu obuzul a fugire și la giu-mătate de obuz le-au deschis părcanele, de le-au făcut poartă. Și au început Moldovenii a întrare prin coastele obuzului în obuz. Iar Turcii tot îi gonina ca niște lupi pre lângă obuz, iar Moscalii sta de-i privia până s'au apropiat Turcii aproape și au întrat Moldovenii mai toți în obuz. Atunce Moscalii aflând vreme, odată au slobozit focul din poarta ce o făcuseră până în fruntea obuzului și așa au oborît pre Turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.

Apoi Turcii s'au spăriat a mai da năvală la obuzul moschicesc. Ce mergea pre departe, ca la o mie și mai bine de pași bărbătești; fără cât numai ce ieșia de se hărăfia câte doi trei, și de

384) *noajă* = „potaie”.

la noi aşijdere, de se lovia cu dâşii, şi din ofiţerii moschiceşti, şi din Moldoveni. Că ofiţerii moschiceşti mergea tot pre dinafara părcanelor, cineş drept steagul său. Iar pre dinlăuntru, alături cu părcanele, mergea câte cinci rânduri de draguni pedestri şi în mijlocul lor carele şi altă oaste. Iar în coada obuzului, denapoi, se tot bătea vârtos cu Turcii, că începuse a agiunge şi pedestrima turcească inicerii. Deci mergea câte puşinel şi iară sta de aştepta pre cei din urmă, că cei din urmă avea greu mare, bătându-se necontenit. Şi când sta obuzul, Moscalii avea câte o puşcă mare pe la steaguri şi unde vedea câte un buluc³⁸⁵⁾ de Turci, câte zece cinsprezece la un loc, ei şi întorcea câte o puşcă cu căruşa şi da în Turci. Şi aşa îndrepta puşca de bine, cât nu era nici odată să nu lovească ori cal ori om.

Deci aşa au mers Luni toată zioa până în vremea chindiei, de la Stănileşti de supt deal până la Prut. Şi dacă au sosit la Prut, au mai răsuflat oarece la apă, că toată zioa nu băusă apă nici ei, nici caii lor. Iar Turcii în scurtă vreme au început a se îmulţire preste samă şi au agiuns şi vezirul cu toată puterea. Şi de ceea parte de Prut încă au început a sosire oaste turcească şi Leşii a lui voievoda Chiovski. Şi era un deal mare împotriva obuzului moschicesc de ceea parte de Prut şi nu putea oastea turcească să se pogoare la vale, să se apropie de Prut, de reul puşcilor moschiceşti, că-i împruşca Moscalii prea tare. Norocul Moscalilor era că nu avea Turcii de ceea parte puşce mari, acei din deal dinpotriva obuzului, că ar fi stricat

385) *buluc* = „unitate tactică, detaşament corespunzând cam unei companii de soldaţi”, „ceată, steag, grămadă”.

rău obuzul moschicesc. Iar de ceasta parte, se pusăse Turcii în dosul unor spini și făcea stricăciune Moscalilor de după spini. Împăratul au poroncît de au ieșit din obuz toți Moldovenii, de au dat năvală Turcilor la spini și i-au gonit pre Turci de la spini. Și s'au mai mărit pârca-nele de au cuprins spinii înlăuntru în obuz.

Atunce au prins și pre un Turc viu și l-au dus la împăratul. Și acel Turc au spus împăratului cătă oaste turcească este, o sută doăzeci de mii de iniceri pedestrime și doă sute și cinzeci de mii spahii călărime și patruzeci de mii sirden-ghisti, carii sânt giurați de mergu înaintea răz-boiului; așijdere și hanul din Crâm și cu sultanul din Bugeag cu Tătărimea și voievoda Chiovschi cu Leșii și cu Șvezii, căfi or fi de mulți nu știe. Și au mai spus că au venit cărți de la împăratul turcesc, scriind la vezirul, de a socofi că nu va putē birui pre Moscali, să caute să facă pace și ce ar cere Moscalii să le deie, să nu se bată.

Deci împăratul moschicesc înfălegând vorba acelu Turc, au pus pre Șeremet de au scris o carte de la dânsul la vezirul într'acesta chip, precum: „Noi am avut pace cu voi și voi v'ați potrivit craiului Șvedului, de ați trimes pre hanul și pre sultanul de au prădat astă iarnă în țara noastră fără de nici o vină. Și încă n'au agiuns cu atâta, și te-ai sculat acum și măria ta cu toată puterea de vii asupra noastră. Deci îm-păratul nostru oblicind de această faptă, m'au ales pre mine cu această oaste să ies înaintē întru întimpinarea măriei tale, ca să stau să vorovesc cu măria ta și să punem la o cale pentru această pradă ce ne-ați făcut, ca să fa-cem pace. Că noi nu sântem bucuroși ca să stricăm pacea, că noi ținem pace, iar măria ta cum ai văzut oastea mea, cum ai prins a bate

și nu stai să vorovim. Pentru aceasta te potesc să-mi faci știre, să știi cum oiu scrie la stăpânul meu, la împăratul, căci eu n'am venit pre bătaie, ce pre pace". Intr'acesta chip au scris cartea, cu numele lui Șeremet, tăinuindu-se împăratul moschicesc că nu-i în obuz, și au dat-o la acel Turc și așași atunce Luni sara l-au trimes la vezirul. Turcii atunce sara au făcut dova, după cum li-i obiceiul de strigă cu toții tare când facu dova, adecă se roagă lui Dumnezeu, iar împăratul moschicesc dacă au auzit așa, în grabă au sărit, gândind că au dat năvală Turcii de i-au spart obuzul, și întreba ce este. Iar Dimitrașco Vodă au spus că facu Turcii rugă la Dumnezeu, iar împăratul s'au zimbit a ride și au zis: „Macar că sânt păgâni, dar se roagă și ei tare lui Dumnezeu”.

Deci cum au istovit Turcii dova, s'au și apucat a dare năvală de trii patru părți în obuzul moschicesc. Și așa se bătea câte un ceas și mai bine ținea năvala, iar Moldovenii ședea acolo în mijlocul obuzului ca cum ar ședea la casele lor, așa nu avea nici o grijă. Că pușcele turcești nu le meștersuguia bine și trecea preste obuz. Și arunca Turcii și cumbarale de cele mari, și suindu-se sus, nu apuca să cadă jos și se spărgea. Și de și cădea vreuna, cădea în laturi și nu nemeria în obuz. Și când sta câte odată bataia, atunce și începea trimbișile moschicesc a zicere și pre atâta cunoșteam că n'au spart Turcii obuzul moschicesc. Și așa toată noaptea s'au bătut. Zicea împăratul moschicesc că are și el două cumbarale de cele mari, făcute cu alt meștersug, cu otravă, care îl ținea una câte cinzeci pungi de bani, și se căia că n'au luat mai multe. Că acum ar arunca și el vre una, dar n'are la cine arunca,

că ordia³⁸⁶⁾ Turcilor încă nu era strinsă să fie aşezată la un loc. Că acel fel de cumbarale sânt nu numai hierle ce sânt într'însele să fie otrăvite, ce şi mirosul pre cine agiunge cade de moare. Ce oricum, dimineafă dintr'acele două cumbarale a arunca una unde a vedea ordia Turcilor strinsă.

Dimitraşco Vodă îşi lăsasă doamna în Iaşi cu un polc de Moscali şi cu vro două sute de Căzaci, zicând şi împăratul că-şi va lasa împărăteasa-şi în Iaşi. Iar apoi n'au lăsat-o, ce au luat-o cu dânsul, iar doamna au rămas în Iaşi. Zisu-i-au atunce câţiva boieri să nu-şi lasă doamna în Iaşi şi mai vârtos i-am zis eu să o trimiţă la Hotin sau la Cameniţă. Că fiind vreme de nepace şi de s'a tâmpla vro primejdie, îi va fi cu greu, că nu va avea nici vezefei, nici slugi, şi cine ştie cum s'a tâmpla, iar de va fi pre voia creştinilor, lesne-i va fi a se întoarce să vie la Iaşi. Iar Dimitraşco Vodă s'au mâniat şi mi-au răspuns să-mi ieu eu muierea de mă tem, să o trimit unde mi-i voia, iar el pe doamna din Iaşi n'a clăti-o nicăiri. Iar apoi, după ce au văzut că au încungiurat Turcii obuzul, el tare s'au spăriat că ar fi trimes Turcii niscăi oaste turcească la Iaşi şi-i vor luă doamna şi coconii. Şi plângea şi întreba în toată oastea cine s'ar afla un voinic să iasă pre furiş, să se sloboadă la Iaşi, să deie ştire doamnei să fugă. Şi-i va da pentru acea slujbă o sută de galbini de aur sau şi două, şi nime nu cuteza să se apuce să meargă. Apoi Dimitraşco Vodă, văzând că nu se găseşte nime, se ispitia el singur să meargă şi cu Brahă căpitan de dărăbani. Şi îşi găsisese şi cealmale³⁸⁷⁾ şi haine turceşti să se îmbrace, să

386) *ordie* = „tabără, armată”.

387) *cealmă* = „turban”.

iasă noaptea din obuz, să între în oastea turcească, ca doar ar pute străbate la Iași la doamna, să o ieie și să fugă. Ce din obuz nu putea ieși nime, că nu-i lăsa Moscalii la părcane fără de ucaz. Și s'au dus Dimitrașco Vodă și la împăratul de i-au spus ce va să facă și au cerșut ucaz. Ce împăratul n'au vrut să-i deie ucaz și i-au zis că poate să-l prindă Turcii, și l-or omori; iar la Iași sau or fi mers Turcii sau ba, iar așa dacă l-or prinde, l-or omori și pre dânsul și or merge apoi și la Iași. Și să nu se teamă, că de or și merge Turci la Iași, nimică n'or strica. Ce el avea grijă și mare jăle, și nu numai el, ce și noi cu toții câți ne era casele în Iași.

Rugăm pre dumnevoastră, iubiților cetitori tineri, să luați sama acestei scrisori, că de s'ar tâmpla vre odată să mai vie niște lucruri ca aceste în țara noastră a Moldovii, să vă știți chiver-nisi, să nu pățiți și voi ca și noi.

Moscalii la Turci nici odată năvală nu mai da, ce tot Turcii da năvală la Moscali, până își istovia focul și apoi iară se da înapoi. Iar Moscalii tot cătinel după dâșii mergea și se lărgisă și-ragurile cele de Moscali în laturi. Cât alergai cu calul, atâta se lărgisă Moscalii de la carele lor. Iar când au fost Marți dimineața, Turcii s'au strins toți departe și acolo și-au făcut meterez și și-au așezat toate pușcele cele mari. Și au început a se bate prea vrăjmaș, cât nu se vedea razele soarelui și se întunecasă lumea, de nu se vedea om cu om, ce numai se vedea para cum ieșia din pușce. Ca cum ar arde niște stuh³⁸⁸) mare trestie pe niște vânt mare, așa se vedea focul ieșind din pușce. Numai ce voiu să zic, poate fi Dumnezeu ferește la războiu, că

388) *stuh* = stuf.

dintr'o mie de sinește abia se tâmplă de lovește un om. Că de ar fi nemerit tot focul cât slobozia, n'ar fi mai ramas nici la Turci, nici la Moscali, om de poveste, după cum zice un cuvânt Miron logofătul: „Mare este omul, iară la războiu mică îi este țința”.

Zis-au atunce Dimitrașco Vodă împăratului să lege toate carele la un loc a taberii și să lasă pre Migorodschi polcovnicul, cu cinci șese mii de Căzaci ce le avea și două trii polcuri de Moscali, să rămâie să apere carele de călărimea Turcului, de or vrea să le deie năvală, iar cu ceealaltă oaste moschicească cu soldații să deie năvală asupra inicerilor la meterez, că or bate pre iniceri și or lua și pușcele turcești; și atunce or fugi și ceilalți călărime, că așa le este obiceiul, zicând că el au văzut când au bătut Nemții pre Turci la Varadin. Că după ce au bătut Nemții pre pedestrimea turcească, pre iniceri, iar călărimea Turcului au și purces a fugire care cum putea. Iar împăratul au și răspuns lui Dimitrașco Vodă zicându-i: „Ți se pare și ai vrè și ai pofti, ticăloase oame, să fie pentru binele tău, dar de oiu și bate pedestrimea, călărimea este multă și n'am cu cine o goni”. Că sta călărimea ca cum ar sta pădurea împregiurul obuzului, de nu-i agiungea pușca. Sta și privia cum se batu. Și împăratul tot nădăjduia că-i va veni răspuns la ce scrisăse noaptea, precum s'au pomenit mai sus. Și vezirul nu-i mai făcea răspuns și tot păzia de se bătea.

Întru acea vreme când se bătea, venit-au un nouraș cam mic și stropia de ploaie. Și aveam grijă să nu deie atunce năvală călărimea turcească și or perde atunce Moscalii focul. Iar Moscalii nici se mira, și ne îmbărbăta și ne zicea că mai pre mari ploi se bătea ei cu Șvezii. Că

avea mantale în spate și ținea flintele supt mantale și mai greu era de focul turcesc decât de cel moschicesc. Și n'au ținut mult acel nouraș, ce numai ca giumătate de cîșert de ceas, și au și lucit soarele cu mare ferbinteală, cumu-i în luna lui Iulie.

Moscalii cei din războiu trăgea atunce mare greu de săte, că n'au obiceiul ca Turcii să le care apă cu sacalele. Deci împăratul au poroncît la Moldoveni să le care apă cu poloboace, cu ploșce, cu fedeleșe, cu ce or putè. Deci s'au pornit cu toții de cara apă. Vârșă miedurile și vinurile de prin poloboace, de cara apă și ducea la soldați. Și-i scria comisarii împărătești la izvod și le da bani acela ce cara apă. A doua mai trăgea greu Moscalii că inicercele³⁸⁹) Turcilor era mai lungi și de fer mai bun și bătea mai departe decât flintele Moscalilor. Și inicerii nu se prea apropia de Moscali și slobozia inicercele, dar Moscalii, fiindu-le flintele mai scurte și mai slabe de fer, nu le slujia focul de departe, să agiungă focul pre iniceri. Iar de le-ar fi venit lor pre îndămână să le bată pușcele departe ca a Turcilor, n'ar fi putut ține inicerii atîta de lung războiul; sau de ar fi dat vre odată Moscalii năvală, încă n'ar fi putut ține Turcii războiu. Dar ei nu da nici odată năvală, ce sta numai de se apăra.

Acum venisă Moscalii de se apropiasă de meterezul Turcilor și de pușcele unde era așezate pre mult, de era ca o sută și cinzeci de pași de departe Turcii de Moscali. Și era un gheeneral Neamț anume Vidman. Acesta s'au dus la împăratul și au început a-l mustrare tare pre împăratul, și-i zicea: „Ce este aceasta, îm-

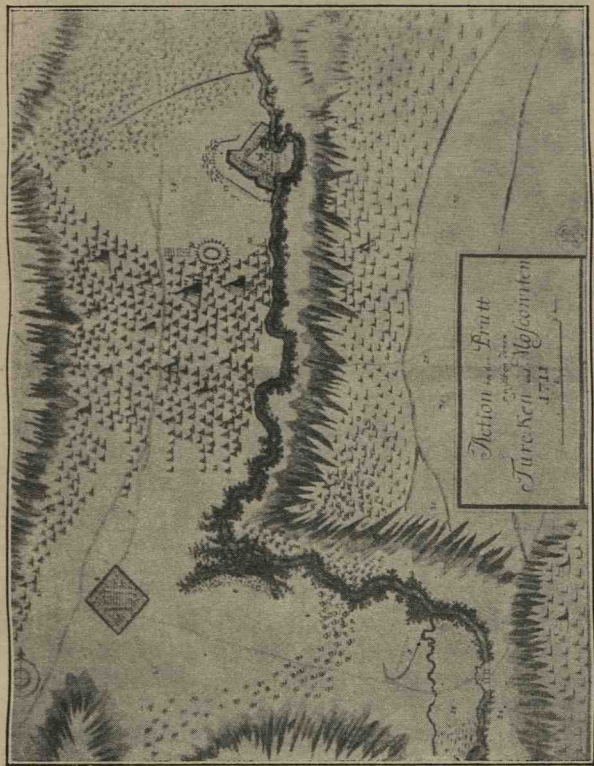
389) *iniceră* = „pușcă de ienicer”.

părate, de împlăm toți niște oameni hămeiți³⁹⁰) și nu ne căutăm orânduiala războiului după cum îl știm că se cade. Că eu în multe războaie a Neamțului am fost și știu leacul Turcilor ce trebuiește. Ce-mi dă comanda oștii în mâna mea, că eu în două trii ceasuri oiu face ce știu și oiu curăți pre Turci, de nu i-i vedè pre aice”. Deci împăratul auzind așa, i-au dat ucaz acelui ghegeneral ca să-i fie toată comanda oștii în sama lui și să asculte toți ghegeneralii precum li va poronci.

Iară acel ghegeneral cum au luat comanda oștii în sama lui, au și pus oamenii lui de au îmblat împregiurul obuzului, dând știre tuturor slujitorilor cumu-i comanda oștii în sama ghegeneralului Vitman, să fie gata toți de năvală. Și au luat câte un rând de soldați din coadă și i-au mai îndesit în fruntea obuzului unde era războiul, iară în coadă unde era mai supfiri rândurile soldaților, împotrivă pe lângă care, au mai pus pre lângă soldați moldoveni și Căzaci. Și așa era socoteala lui să facă: să se rumpă Moscalii de la un loc, rândurile cele mai groase, și să deie năvală asupra meterezului turcesc și să-l încungiuire, iar rândurile cele mai supfiri să apere de or năvăli asupra carelor niscaiva călărime turcească. Deci gătind oastea într’acesta chip, mers-au la temeiul oștii unde se bătea. Și au mers și împăratul cu dânsul, să vază ce va face. Iară acel ghegeneral cum au văzut pre un polcovnic moschicesc că îmblă ferindu-se, l-au și junghiat cu șpaga³⁹¹) sa. Și au și trecut înainte ca cinsprezece pași în fruntea războiului cu șpaga goală în mână și au început a striga

390) *hămeit* = „zăpăcit, tembel” .

391) *șpagă* = „spadă”.

Planul câmpului de luptă de la Stănilești.

Din «Theatrum Europaeum» XIX, 1718, pag. 786.
Biblioteca Academiei Române. Colecția de stampe.

„stupai”³⁹²⁾ — să pășească mai iute înainte și să fie gata de năvală, și-i îmbărbăta, — și a zice grenadirilor să înceapă a arunca cumbaralele în iniceri. Deci cum au purces soldații a pași iute înainte și grenadirii începând a slobozi combarale, atunce Turcii au și început a îndărăptare³⁹³⁾ și a intrare în meterez. Iar unii începută să se apuce de pușce să le tragă să fugă.

Atunce într’acel ceas ce era numai să deie năvală, l-au și nemerit o pușcă mare turcească pre acel ghegeneral și au căzut mort la pământ. Așijdere și pre alt ghegeneral, pre anume Volcovich, tot odată l-au lovit cu o iniceră prin pept și au ieșit pre supt susioară; ce n’au murit, mai pre urmă s’au tămăduit. Și împăratul încă de multă vărsare de sânge ce vedea atunce au amefit de milă și s’au dus la cort, de l-au udat împărăteasa cu niște apă și s’au trezit.

Soldații atunce, perindu-le capul³⁹⁴⁾, s’au părăsit de năvală și au mai contenit³⁹⁵⁾ focul. Dar și Turcii încă au stătut și s’au lasat de a mai face năvală. Deci vezirul au poroncit să mai deie inicerii năvală încă două ceasuri, și de or vedea că nu pot face nimic, să-i lase și să se întoarcă înapoi și să rădice toți Bugegenii, să-i treacă Dunărea în ceea parte. Și mergând zapcii inicerilor de-i silia ca să mai deie năvală, așijderea și călărimea Turcilor să gătia să mai deie și ei năvală. Iar inicerii au început a se sfădire cu zapcii lor și a strigare că ei nu mai pot să deie năvală. Că doar de îi voia vezirului să se prăpădească toți inicerii, că nu era mult acmu, de

392) *stupai* = expresie rusească: „înainte!”, „mai repede!”.

393) *a îndărăpta* = „a da îndără(p)t, a da înapoi”.

394) *cap* = „căpetenie, comandant suprem”.

395) *a contenit* = „a înceta”.

ar fi năvălit Moscalii cum purcesăse, nici un inicer n'ar fi ramas. „Ce mai bine să faci pace, după cum este poronca împăratului, că noi am perit mai bine de giumătate și câți și am scapat sântem mai toți răniți și n'om mai merge”. Deci înțelegând vezirul că gâlcevescu inicerii și Moscalii ca nu altă dată au început a se bate, socotit-au și el pre urmă să nu greșească mai reu. Și au ales pre Cerchez Mehmet pașa imbrisorul și l-au trimes la împăratul Moscului cu cuvânt de pace. Atunce au stătu de imbe părțile armele de a se mai batere.

Atunce Șeremet și gheneralii moschicești și alți boieri moschicești li părea bine ca doar s'ar împăca cu Turcii, că li se supărasă de câți ani se bătea mai înainte cu Șfezii, și îndemna pre împăratul să facă pace. Așjdere și împărăteasa iarăși îl îndemna să facă pace. Iară gheneralii cei străini, Nemții, nu primia și zicea împăratului să nu facă pace, că se va căi pre urmă. Așjdere și un dascal al împăratului, Moscal, și acela nu primă pace. Și striga în gura mare să nu crează pre păgâni și finea rău și pre boierii și pre gheneralii moschicești pentru ce îndeamnă pre împăratul să facă pace cu păgânii. Așjdere și Dimitrașco Vodă cu boierii moldovinești încă căuta reu și grăia și ei să nu facă pace, dar nu-i mai asculta nime, căci Moscalilor tuturor le era voia. Căzut-au boierii moldoveni și ei cu rugămintele la acel dascal să steie tare la împăratul să facă pace. Și sta împăratul în cumpene, numai n'au putut, că sta împărăteasa vârtos numai să facă pace.

Împăratul moschicesc au ales trei boieri, a nume pre Șefer ministrul și pre feciorul lui Șeremet și pre Sava Rogojinschi, și i-au trimes la vezirul. Și se temea Sava că-l vor cunoaște

Turcii, că mai înainte vreme trăisă la Ragusa cu negușitorii, doar apoi nu l-or cunoaște. Deci mergând la vezirul, au tăgăduit că nu este împăratul în obuz, ce este înapoi, ce în obuz este numai Șeremet.

Atunce au cerșut la vezirul pentru prada ce făcuse Tătarii în țările moschicești să deie Turcii Dunărea hofar Moscalului, după cum au venit și sol carele l-au trimis Brâncovanul Vodă cu poronca Porții la Moscali, anume pre Machedon comisul, precum s'au scris mai sus, iar vezirul au ris și au răspuns că atunce au fost un târg, iară acum este altul. „Că Tătarii au prădat, că de mult n'au luat cojoace de la voi, precum erați focmiși cu dânșii, de le dați câte treizeci de mii de cojoace pe an, ca să nu vă prăde în țările voastre. Ce acum eu voiui să cer de la voi, iar nu voi de la mine”.

Atunce au zis vezirul să lase pre craiul Șvedului să meargă cu pace la țara lui și să-i dea ce i-au luat loc și cetăți. Ce Moscalii n'au primit ca să-i deie înapoi nimică, fără cât să-l lase să meargă cu pace cu treizeci mii de oaste prin Țara Leșească la țara lui. Și după ce va merge acolo, or sta la pace, fiind și alți crai megieși la mijloc, să socotească și să judece. Deci vezirul au lăsat să fie așa, că nu se prea silia nici vezirul pentru Șved, căci Șvedul se ținea de fire și n'au vrut să vie la vezirul, ce el gândia că a merge vezirul la dânsul. Norocul Moscalilor că n'au venit Șvedul atunce de la Tighine, că n'ar fi scăpat picior de Moscal, că el ar fi știut ce ar fi făcut.

Cerșut-au Turcii pe Dimitrașco Vodă să li-l deie, iar Moscalii au zis că din răsboiul dintâi nu se știe ce s'au făcut. „Perit-au au ³⁹⁶⁾ fugit-au,

³⁹⁶⁾ au = „sau”.

că noi am gândit că au venit la voi?" Iar Vezirul au zis: „Pentru un ghiaur ce să ne sfădim noi niște împărași. Lasă-l că se va sătura el de ce au poftit. El singur, de bună voia lui, a venit la noi". Atunci împăratul au luat pe Dimitrașco Vodă și l-au ascuns într'o butcă³⁹⁷⁾ a lui de cele cu două roate, de nu-l știa nici un Moldovan, fără numai eu Ioan Neculce hatman și vro doi trei copii de casă. Și au săzut acolo ascuns în butcă până ce au trecut obuzul moschicesc dincoace de movila Răbâii.

Mai cerșut-au Turcii Azacul, și s'au apucat Moscalii să-l deie cu tot venitul și hotarul lui. Zis-au Turcii Moscalilor să strice o cetate ce se chiamă Troița, zicând că-i făcută pe hotarul turcesc, și macar că era cetatea cu bună și multă cheltuială făcută, s'au apucat Moscalii că or strica-o; iar când s'ar mai tocmi vrodată cetatea, atunci și pacea să fie stricăță. Cerșut-au și bir să le deie și cheltuiala oștii; ce bir n'au primit, iar cheltuiala oștii o mie de pungi de bani s'au apucat că or da. Zis-au Turcii să mai strice și alte pălânci ce sânt pre marginea hotarului, pre lângă Zaporojeni și la pragurile³⁹⁸⁾ Niprului, anume Camen, Zaton și altele, și s'au apucat că le-or strica. Mai zis-au Turcii și pentru Ucraina dincoace de Nipru, că au luat-o din hotarul Leșilor, să o deie să o fie iar Leșii, și au primit Moscalii să se rădice să fie iară leșească. Tocmitu-s'au și pentru oastea din cetatea Brăila să iasă și să meargă cu pace. Atunci au oblicit Moscalii că au fost luat Moscalii cei cu Toma cetatea Brăila. Mai zis-au vezirul, de or fi întrat și în Crâm oști moschicești, să iasă, că nici vezirul nu știe ce or fi făcut.

397) *butcă* = „trăsură închisă, caleașcă”.

398) *prag* = „cataractă, cascade”.

Aceste toate au primit Moscalii se deie Turcilor și altele multe, carele nu le poate toate înșira condeiuul meu. Și au dat Moscalii și zălog la Turci pre Șefer și pre feciorul lui Șeremet până ce vor plini aceste toate. Și așa se auzia atunce, să fie dat Moscalii și vezirului opt sute de pungi de bani. Și au stătu obuzul pre loc trei zile închis, până s'au așezat toate aceste, și apoi au mers solii în ordia turcească și obuzul moschicesc s'au pornit în sus pre Prut, și cu ceauși³⁹⁹), să nu-i învăluiască⁴⁰⁰) nime.

Atunce, de cum era leșinată oastea moschicescă, încă și mai rău leșinasă, fiind închiși atât de zile. Că mai înainte vreme, de nu avea pită, avea carne, că le duceam cerezi de vite multe, iar după ce s'au închis obuzul, au luat cerezile Turcii și nu avea nici carne nici pită. Și caii încă hămnesisă⁴⁰¹), și venia Turcii aproape de obuz și le arunca pită; iar caii se bălega tot apă, că altă n'avea ce bălega. Și după ce s'au pornit obuzul, mulți Moscali fugia la Turci de foame.

Așa se auzia atunce, să fi perit Moscali, cu la bătaie cu tot, ca treizeci de mii, iar Turci să fi perit o sută și douăzeci de mii pe număr. Și așa socotesc că de ar fi fost Moscalii toate obuzurile strinse la un loc, să nu-i fi răschirat într'a'te părți când s'au pornit întâi asupra Turcilor, poate ar fi biruit pre Turci. Așijdere și Turcii, după ce au zăbovit cu pace pre Moscali trei zile, să nu fi ținut pace, poate ar fi bătut pre Moscali, precum flămânzisă și ei și caii lor. Nu-

399) *ceauș* = „slujbaș turc de grad inferior, care transmite poruncile autorității căreia îi aparține și grijește de îndeplinirea lor, un fel de aprod”.

400) *a învălui* = „a molesta, a supăra, a neliniști”.

401) *a hămnesi* = *a hămesi* = „a slăbi de foame, a-și pierde puterile”.

mai ce vom să zicem voia lui Dumnezeu au fost, de nici Moscalilor nu le-au dat Dumnezeu chiverniseală ca să biruiască pre Turci, aşijdere şi Turcilor nu le-au luat Dumnezeu mintea de nu s'au prăpădit Moscalii de tot. Nu batu cei mulţi pe cei puşini, nici cei puşini pre cei mulţi, ce numai cum va Dumnezeu!

Deci Moscalii au purces pre Prut în sus şi au mers până în sară şi noaptea până la mează-noapte tot cu tabăra legată. Şi când au stătut să se odihnească, care pre unde i-au apucat vreme, așa au stătut cu caii înhamăţi tot la un loc, până în zioă. Apoi iar au început a merge până la vreo două ceasuri de zi. Apoi au început a rădicare părcanele şi au început a ieşire oastea cea slobodă afară. Şi au început a-şi adăpa caii şi a mulţami lui Dumnezeu că au ieşit din părcane mai tare de cât că au scăpat de la Turci. Şi au purces pre câmp pedestri-me, pre de laturea obuzului.

Atunce ieşia Tătarii de prin păduri bulucuri cu vite, cu robi. Deci Moldovenii se slobozia la Tătari ca să-şi scoată robii, iară Tătarii îi lua în goană, de-i gon'a până de-i tăia, că era caii Moldovenilor leşinaţi, de-şi da în cap. Atunce Şeremet au poroncît Moldovenilor se le deie pace Tătarilor, să nu se bată cu dânşii, că ei au făcut pace şi nu le-or da agiutor şi or petrece reu cine se va mai bate cu Tătarii. Deci Moldovenii au început a strigare şi a-l blăstămare şi a zicere cum n'or merge ei să se bată, că ei îşi văd părinţii şi femeile şi feciorii lor robi la Tătari, de-i auzia cu urechile cum îl blăstăma. Iar el le zicea să nu başe samă, că-i va scoate împăratul, şi care va merge cu dânşii, le va da împăratul moşii la Mosc. Şi nu-i era

și rușine a grăi ce nu i se cădea, un om mare ca acela!

Atunce mergând câțiva Moldoveni depărțișor înaintea obuzului, s'au tâlnit cu vre o sută de Tătari viind cu câțiva robi despre Iași. Și le era caii obosiți și a lor. Deci lovindu-i Moldovenii fără de veste în gura Jijiei, i-au tăiat pre Tătari mai pre toți și i-au dat și în Prut de s'au înneecat. Și au scos pre acei robi pre toți. Și într'acei robi s'au fost tâmplat de au fost robii și pre un căpitan atunce purces d.n Iași, pre anume Tudosi Ciohoranul. Și acela au spus atunce că altă oaste fără de acei Tătari la Iași n'au mers. Atunce auzind, toți s'au învioșat; și spuind lui Dimitrașco Vodă au dat laudă lui Dumnezeu. Atunce toți Moldovenii au pucres în răsipă, carii cum putea, pre la bejăniile⁴⁰²⁾ lor. Atunce și Moscalii au dat lui Dimitrașco Vodă două sute de draguni moscali, de s'au dus în Iași, ca să-și apuce doamna și să iasă înaintea Moscalilor mai sus pre Prut.

Dimitrașco Vodă sosind în Iași, au odihnit două zile până s'au gătit, neavând nici de unele cele ce-i trebuia, nici avea cu cine, că își căuta oamenii atunce cineș nevoia sa de fugia. Atunce era și câțiva Turci balgii în Iași, și mulți Moldoveni, din cei ce jăcuisă pre Turci, îndemna pre Dimitrașco Voda ca să-i taie și pre acei ce mai rămăsese și era la închisoare, zicând că de vor scăpa Turcii acei, ei n'au putere să trăiască în țară, că Turcii știu tot cine ce au jăcuit. Iar Dimitrașco Vodă n'au priimit acel lucru să-l facă, ca să-i taie, ce au socotit că macar că sânt păgâni, dar ei nu sânt vinovați, că sânt ne-

402) *bejanie* = „locul de adăpost al celor refugiați de la căminurile lor obișnuite”.

gușitori și le agiunge lor cât i-au jăcuit, de au ramas saraci, și câtă pedeapsă de foame au tras la închisoare. A doua iarăși au mai socotit că de-i va tăia pre balgii, apoi el nu va avea cu cine va merge la Mosc, că slujitorii și jacașii carii jăcuisă pre acei balgii n'ar fi mers cu dânsul, ce ar fi rămas toți în țară. Deci cu acest sfat — au poate fi norocirea lor — au scăpat de moarte. Și purcezând din Iași, Dimitrașco Vodă au trecut Jijia pe la Popricani și s'au tâlnit la Prut, la Zagaranca de ceasta parte, cu obuzul moschiesc.

Domnit-au Dimitrașco Vodă țara numai nouă luni în anul 7218 și au ieșit din Iași Iulie în 16 zile, iar Moscalii au făcut războiul atunce la Stănilești în luna lui Iulie în 11 zile.

Deci de la Prut Dimitrașco Vodă au purces în sus dinpreună cu Moscalii și au trecut pre la Ștefănești Prutul în ceea parte. Și de acolo au mers drept la Movilău la Nistru. Deci câți boieri și alții mai de gios din Moldoveni, ce au ieșit cu Dimitrașco Vodă din Iași și au purces cu obuzul, auzia că au iertat Turcii pre cei greșiți, dar nu mai putea să se întoarcă înapoi sau să fugă într'altă parte din obuz, căci că prăda Donții și Căzacii lui Mihorodschi și a lui Tanșchi pre cine găsia în laturi de obuz, de-i lăsa numai cu sufletele. Ce nu avea puțință să se ducă într'altă parte, ce le-au căutat numai să se ție cu obuzul cu Dimitrașco Vodă. Că când au venit împărășia, avea ucaz oastea de nu strica nimărui nimică, iar la întors sfrica tot ce găsia.

Sosind obuzul la Movilău la Nistru, se luase niște Tătari, ca vreo două sute, în urma obuzului și pe cine găsia tot lua. Și au dat preste dânsii Ivanenco polcovnicul și cu Tanșchi cu slujitorii lor moldoveni ce era la steaguri,

și i-au tăiat pre Tătari. Și au prins și vii vro cinci șese și i-au dus la împăratul. Și au pus de i-au spânzurat în malul Nistrului încălțați, îmbrăcați. Iară după ce au trecut Moscalii Nistrul în ceea parte, au scris împăratul Moscului la Turci că de n'or porni pe craiul Șvedului până în douăsprezece zile și l-or mai ține acolo la Tighine, el încă a strica pacea, n'a ține-o.

Dimitrașco Vodă au făcut căutare tuturor Moldovenilor căți era cu dânsul și i-au întrebat, merge-vor cu dânsul la Mosc au ba. Ce toți au priimit, că într'alt chip nu avea cum zice. Că nu avea cum merge într'altă parte de reul tăl-hăritului. Și i-au scris Dimitrașco Vodă pre toți într'un izvod și l-au dat la împăratul, de l-au iscălit cu mâna lui. Iară boierii și slujitorii acestii era anume: 1. Ioan Neculce hatman, 2. Savil Zmucilă vel ban, 3. Gheorghifă vel parharnic, 4. Iordachi Aristarh vel ușer, 5. Pavel Rugină vel comis, 6. Mogâlde sardar, 7. Ilie Abâza vornic despre doamna, 8. Dimitrie aga, 9. Ioan Mirescul polcovnic, 10. Ioan Bănarul vel căpitan, 11. Brahă căpitan de darabani, 12. Moțoc jicnicerul, 13. Ioan Zărul vafav de copii, 14. Nour Zărul postelnic, 15. Constantin Zărul medelnicer, 16. Vasili Zărul tij medelnicer, 17. Mechichi stolnicul, 18. Antioh camaraș, 19. Constantin Părcălabul medelnicer, 20. Dima bașbu-lucaș, 21. Ciute căpitan, 22. Apostol căpitan, 23. Toader Mirescul căpitan, 24. Pavel Mirescul căpitan.

Toți acestii și alții mai proști și mai de gios slujitori, carii aice nu s'au putut înșira anume, i-au scris împăratul în visteria lui, de s'au dus cu Dimitrașco Vodă. Și atunci au dat împăratul lui Dimitrașco Vodă două mii de ruble, să-i fie de cheltuială lui și Moldovenilor. Și l-au

rându-i să meargă să ierneze la Harcov preste Nipru, dincolo de Țara Căzăcească în slobozie aproape de Azac. Că acolo se cerșusă și el, lăudându-i unii din Moldoveni carii știa, zicând că este loc bun. Și au poroncît împăratul lui Apracsin cneazul și gubernatul de Azac să deie lui Dimitrașco Vodă iernatic bun, lui și Moldovenilor lui, dându-i și două sute de draguni să meargă cu dânsul.

Iară lui Ren ghenereal și Tomii spatâr le-au scris împăratul moschicesc, și au trimis cu cărțile pe un om a lui și dinpreună cu un om a vezirului, să lasă Brăila și să vie după dânsul în sus. Deci Toma spatârul cum au auzit, cum au fugit în Țara Ungurească, de și-au mai apucat câte ceva de acolo, și pre urmă au mers la împăratul la Petriburg cu câțiva Munteni ce au fost cu dânsul la Brăila. Și l-au făcut împăratul ghenereal și-i da pre an leafă câte cinci mii de ruble. Și cu vreme și-au adus și giupâneasa din Țara Muntenească, și i-au dat sate în Țara Moschicească, de chiverniseala vieții lui. Și trăind Toma acolo câțiva ani în târg în Periaslav, că-i didesă și acel târg, supt stăpânirea împărăției Moscului, s'au schimbat și el din viața aceasta lumească, iar giupâneasa lui au rămas și până acmu și cu un copil, de trăiește cu pace pre acele moșii ce i-au dat împărăția.

Iară Ren ghenereal s'au rădicat de la Brăila cu toată oastea și au purces în sus pre Siret pre la Cernăuți tot stricând și mîncînd ce găsia prin țară. Și țara fugisă de la câmp la munte. Și dacă au auzit că vine Ren ghenereal pre acolo, se mira încotro vor mai fugi. Deci Ren de la Cernăuți au trecut Nistrul în ceea parte pre la Hotin și au agiuns obuzul cel mare ce era cu Șeremet acolo la Polona.

Iară împăratul Moscului de la Movilău și-au luat două sute de draguni și au purces în sus pe Nistru pre la Cameniță. Și acolo s'au despărțit de obuzul cel mare. Și de la Cameniță au luat în sus prin Țara Leșească, dinpreună cu împărăteasa lui Ecaterina, până la Varșav, la scaunul crăiesc, unde au găsit pre Avgust craiul leșesc, de s'au sfătuit și s'au odihnit vreo trei patru zile. Și atunci l-au cinstit craiul Avgust. Și șezând la masă împăratul cu împărăteasa și craiul cu crăiasa și cu mulți domni leșești, între acei domni fost-au și Adam Sinavschi hatman și cu hătmăneasa lui. Și între alte voroave multe, cam cu glumă, zis-au hătmăneasa lui Sinavschi către împăratul moschicesc aceste cuvinte: „Mult mă mir de voi împărații și craii cum de nu vă țineți de cuvânt și ne amăgiți pre noi. Că mai anțărți ne-au zis noă tuturor Leștelor craiul Șvedului să ne gătim cu toții să mergem să iernăm în stolița moschicească împreună cu dânsul, și noi când ne gătiam să mergem pre cuvântul lui, el ne-au amăgit și n'au mers în stoliță, ce s'au dus la Tighine. Și acum împărăția ta ne-ai zis să ne gătim să mergem la Țarigrad, și noi ne bucurasăm tare că om merge de om vedea Țarigradul, și când noi ne gătiam, măria ta n'ai vrut și te-ai întors înapoi”. Iară împăratul atunci au ris și cu toți câți era la masă și i-au zis: „Păcat că nu ești tu bărbat să te chiemi Sinavschi, că de ai fi tu bărbat, să nu fii femeie, adevărat cu tine așa merge la Țarigrad. Iară bărbatul tău au zăbăvit oștile și nu le-au trimes mai în grabă. Pentru aceea nu m'am dus în Țarigrad”.

De la craiul Avgust au purces împăratul la Riga, unde era Menjic cu oștile lui carii sta împotriva Șvedului, iar de acolo de la Riga s'au

dus la Petriburg la scaunul său de iarnă. Iară
 Șeremet cu obuzul și cu Dimitrașco Vodă au
 mers de la Movilău până la Șargorod și de
 acolo s'au despărțit de Dimitrașco Vodă și au
 purces prin Țara Leșească cu toată oastea lui
 câtă mai rămăsese, de o mai sătura pre la Ni-
 jiboje, și de la Nijiboje la cetatea Polona, de
 au deșertat-o de oastea moschicească și de puș-
 cele cele mari și de alte lucruri ce era, că o stă-
 pânia Moscalii. Și apoi au rădicat toți oamenii
 de prin târguri și de prin sate câți era în U-
 craina și i-au trecut pre toți preste Nipru în
 hotarul moschicesc. Și au trecut și el Niprul
 cu toată oaste, de au așezat-o la iernatic în Țara
 Căzăcească, iar Șeremet și cu curtea lui s'au așezat
 la iernatic în târg în Prelupca. Iar Dimitrașco Vodă
 de acolo de la Șargorod, după ce s'au despărțit
 de Șeremet, au purces drept la Chiov pre la Ne-
 mirova, printr'un câmp pustiu, numai cu cele două
 sute de draguni moscali și cu Moldovenii câți era
 cu dânsul. Că mai fusese și niște Căzaci cu pol-
 covnicul Migorodschi și cu Sava Rogojinschi și
 l-au lăsat în urmă pe Dimitrașco Vodă. Și acei
 s'au dus înainte.

Deci Dimitrașco Vodă rămâind mai în urmă
 numai cu acele două sute de draguni, precum
 mai sus s'au scris, nu era mult să-l ieie Zapo-
 rojenii de grumaz împreună cu Tătarii, că prin-
 sase limbă și lua-ă șleavul⁴⁰³⁾ să meargă după
 dânsul să-l prindă. Și cale numai de un cifert
 de ceas nu l-au agiuns să-l ieie de grumaz cu
 toți oamenii lui, că era ca la o mie de Zaporojeni
 și mai bine împreună cu Tătarii amestecați. Ce
 norocul lui au fost că au apucat de au agiuns
 în târg în Bilațerchiev. Și acolo în târg era

403) *șleav* = *șleau* = *șleaf* = *șleah*, = „drum mare“.

cetate și pușce și oaste moschicească. Și văzând Zaporojenii că au agiuns în Bilațerchiev, s'au întors înapoi. Iară Dimitrașco Vodă nimică de aceasta nu știa; mai pre urmă au oblicit. Și de acolo de la Bilațerchiev au mers în Chiov, de s'au odihnit două săptămâni. Dându-i Moscalii de toate cele ce-i trebuia, nimică nu-i lipsiă. Și când au vrut să pourcează de acolo din Chiov, mulți Moldoveni au vrut să rămâie acolo și nu vra să mai meargă cu Dimitrașco Vodă înălăuntru. Și încă și eu Ioan Neculce hatmanul nu vroiam să mai merg cu dânsul, gândind că doar ne-or lasă din Chiov, de ne vom întoarce la pământul nostru. Iar Dimitrașco Vodă n'au vrut să ne lasă să rămânem, ce au mers la comandantul de Chiov și i-au arătat izvod cu iscălitura împăratului de câți boieri era într'acel izvod ce-l făcuse la Movilău, zicând că sântem dați pre mâna lui și nu ne va lăsa să ne ducem la Turci, să facem vre un vicleșug, că el a vrè să deie samă la împăratul pentru noi. Deci comandantul văzând așa, i-au dat pre toți pre mâna lui Dimitrașco Vodă și i-au dus cu vartă, cu caraul, până la Harcov. Și acolo încă, după ce au trecut Țara Căzăcească, era încă până la Harcov cale de două zile un câmp pustiu pintre Harcov și pintre Țara Căzăcească. Și acel câmp este șleavul Tătarilor când pradă de la Crâm, și iară cu grijă și cu multă spaimă au mers până au agiuns la Harcov.

Iară Luca visternicul și cu Sandul Sturza stolnicul venise mai pre urmă în Țara Leșească după noi la Chiov. Și nevrând ei să meargă cu Dimitrașco Vodă, nu i-au putut lua. Nici comandantul nu i-au dat, nefiind ei în izvodul împăratului. Și gândind că-i vor lăsa Moscalii să se întorcă înapoi, deci Moscalii nu-i lăsa să se

întoarce înapoi. Că venise și cneazul Galicin mai pre urmă în Chiov, de ținea drumul tare închis, de nu lăsa pre nime să iasă din Chiov înapoi. Că era un om rău și nici proviant, nici de cheltuială nu le da. Și s'au ispășit într'un rând să fugă și i-au prins și i-au ținut închiși o lună. Și apoi i-au dat pre chizășia Tomii ghe-neralului și apoi i-au slobozit. Și au șezut acolo un an în Chiov, până au cheltuit ce au avut, și apoi cu fuga au scăpat din Chiov înapoi, de au venit în Moldova. Și alți Moldoveni câți s'au tâmplat în Chiov, tot așa cu fuga au scapat. Și câți scapa din Chiov, încă cu multă grijă venia până a ajunge spre Cameniță. Că rămâind locul pustiu, era tâlhărit mult. Și Leșii avea pismă pre Moldo-veni, căci se închină de bună voia lor la Mo-scali. Și pre câți Moldoveni îi prindea Leșii, îi tot jăcuia. Și pre unii îi și omoriă, iar pre alții îi pune la popreală. Numai Adam Sinavski hațman se pune pentru Moldoveni. Și pre cari-i oblicia că sânt închiși, triimitea de-i scotea și-i miluia. Și pre unii îi pune la steaguri, dând poroncă se le deie pace. Și Leșii furisă tot îi strica.

Dimitrașco Vodă după ce s'au așăzat la Har-cov, zahară prea multă îi da lui și tuturor Mol-dovenilor, cât nu putea birui să o mănânce. Și i-au mai dat și triisprezece sate a unui ghe-neral ce-l chiama Sidlovschi, pline de pâne și de heleșteie cu pește și cu mori și cu două trii sute de oameni într'un sat. Și bucate, vaci, boi, oi, stupi, odoare, toate le didesă lui Dimitrașco Vodă, sirmea⁴⁰⁴) acelu ghe-neral, căzând el într'o greșală. Deci Dimitrașco Vodă nu vrea să fie pre Moldoveni cu dragoste, ca pre niște

404) *sirmea* = *sermaia* = „capital, avere, proprietate”.

străini ce și-au lăsat casele și s'au înstrăinat de moșiile sale pentru dânsul, ce vrea să-i fie mai aspru decât în Moldova. Că i se schimbasă firea într'alt chip, nu precum era domn în Moldova, ce precum era mai înainte, pre când era beizadè tânăr, în zilele frăține-său lui Antioh Vodă, încă și mai rău și iute la beție. Și se scârbia de flece, și ușa îi era închisă, și nu lăsa pre Moldoveni nicăiri să iasă din târg afară fără de ucazul lui. Și cu Căzacii cei de loc iară se învrăjbisă rău, că nu-i ținea într'o nimică. Deci Moscalii cei mari încă îl urise, pentru căci îl iubia împăratul și-i didesă nume mai sus decât al tuturor.

Atunce s'au sculat Savil Zmucilă banul și mult l-au pârit pre Dimitrașco Vodă, amestecându-l la Șeremet, zicând că „eu când m'am închinat la Leși cu Petriceico Vodă, avea cinste și boierii ca și domnul”. Și având cărți de la Sobiețchi craiul, ce era pre acele vremi pre atunce, le arăta lui Șeremet, precum au avut voie boierii și când le-au fost voia s'au dus la țara lor în Moldova, iar Dimitrașco Vodă va să-i facă robi în țară creștinească. Și multe ca aceste care nu le pot scrie toate cu condeiul meu, după cum sânt firile Moldovenilor, carii nu potu nici la casele lor trăi să nu se sfădească, dar încă în țară străină. Că și când au fost cu Petriceico Vodă, iară destule sfezi au fost și atunce, ca și acum, între domn și între boieri. Carii mai pre urmă iarăși lor și-au stricat, ca și acum de la Moscali, care mai înainte se va arăta.

Împăratul Moscului, după ce s'au așezat toți la iernatic, precum mai sus s'au scris, scris-au la Șeremet și la toți senatorii și gubernatții cei mari, de au mers toți la Petriburg la sfat. Atunce au mers și Dimitrașco Vodă la împăra-

tu. Deci după ce s'au strins toți, au început împăratul a-i întreba pre toți, ținē-vor pace cu Turcii au ba și da-or ce au giuruît au ba? Deci senatul cel mare au zis nimică să nu deie și să se apuce de vară iarăși de războiu, căci de s'au întâmplat acum așa sminteală, de acum se va chivernisi într'alt chip, de n'a fi așa, căci bani și oaste este de agiuns. Au putere și doăzeci sau treizeci de ani să se bată.

Atunce împăratul, văzând că este sfatul așa, au și orânduît în toate ȣerile lui de treizeci de fumuri să mai facă un om de oaste gata cu toate ce ar trebui, să mai aducă încă vro dînzeci de mii de oaste preste cât mai avea. Și au orânduît până îi va porni în gios pre Don. Și au mai lungit flintele soldaȣilor și a dragonilor, să fie mai lungi de o șchioapă de cât inicercele Turcilor cum era întâi, ca să bată mai departe. Și au făcut tot paloșe simcelate⁴⁰⁵⁾ în vârȣ, de amândoa părȣile ascuȣite, să se bată cu Turcii la năvală, și au lepădat șpegile⁴⁰⁶⁾. Și le-au făcut soldaȣilor la grumaz lădunci⁴⁰⁷⁾ de fer alb, la tot soldaȣul câte două ocă de apă, ca să aibă fiecare soldaȣ apă gata de băut la răsboiu, să nu pată ca la Stănilēști. Și au însurat atunce și pre Șeremet, dādu-i împăratul pre o rudă a sa, zicādu-i să-și facă copii, să-și uite feciorul ce era la Turci, netocma că l-a scoate el și pre acela. Și au socotit atunce să pornească pre Dimitrașco Vodă înainte cu greimea, să-i deie patruzeci de mii de Moscali draguni călăreȣi și patruzeci de mii de Călmăși și triizeci de mii de Donȣi și patruzeci de mii de Căzaci cu hat-

405) *simcelat* = „cu vârȣ, ascuȣit”.

406) *șpegi*, pluralul de la *șpagă*, v. 391.

407) *lăduncă* = „bidon”.

manul lor, și să între în Crâm, să tot taie și să arză, până va intra și greimea să se apuce de cetăți a le bate și a le lua. Și așa au așăzat sfatul să facă și începuse a porni și zaharaoa.

Și gătisă toate aceste ce scriu mai sus, iară Șeremet macar că se însurasă de curând, dar îi era mare jăle de fecior că va peri la Turci, precum ș'au perit. Si se tot ruga senatorilor ca doar ar putè strica sfatul, și ei nu vrea nici putea, că apucasă de grăisă cătră împăratul și le era rușine să întoarcă sfatul. Deci oblicind împăratul pentru Șeremet că-i este jăle de fecior, tare i-au bănuit și l-au muștrat, aducându-i aminte când l-au fost triimes înainte pre Șeremet să meargă să strice podul la Dunăre, după cum îi poroncisă. Si mai pre urmă viind și împărăția sa, și-ar fi luat cele două polcuri împărătești a lui cu douăsprezece mii de oaste și cu Dimitrașco Vodă cu Moldovenii și s'ar fi dus întins la pod fără de nici o grijă. Care polcuri se chiamă Preobrajenschi și Semienovschi. Si cu acele două polcuri ar fi bătut pre Turci. Altă oaste nu i-ar fi mai trebuit, ce ar fi lăsat-o înapoi, de ar fi venit încet și ar fi izbândit.

Atunce mai pre urmă după acel sfat au sosit și un unchiu a împăratului anume Apracsin, cneazul și gubernaatul de Azac. Și întrebându-l și pre dânsul senatul, au zis că nu-i bine cum au așăzat sfatul, că este cu greu a se bate în trei părți. Că cu Șvedul sânt câțiva ani de când se bat și dintru un lucru de nimică s'au început sfada acum și cu Turcul. Așjdere și Leșii le sânt vrăjmași. Cu greu le va fi a se bate în trei părți. Numai cu Turcii cum au așezat, așa să lase de odată, și de or și mă cere, să le deie până a trece craiul Șvedului. Și apoi să steie să se împace cu Șvedul, și împacându-se cu Șve-

dul se vor așeza prea lesne și cu Leșii. Atunce le-or ieși și solii de la Turci ce sânt zălog. Deci prea lesne este atunce a strica pacea cu Turcii și a se bate prea cu ușor cu dâșii. Și așa s'au apucat și Sava Rogojinski, cum despre Turci, dându-le bani, or face pace. Deci senatorii pentru voia lui Șeremet au mers la împăratul. Și zicând aceste cuvinte, au lăsat și el să fie așa după senatul și s'au părăsit a mai face oaste împotriva Turcului până la o vreme.

Împăratul Moscului și-au strins toată oastea și au șazut în vase, de au trecut de la Petriburg marea în ceea parte la Șvezi, asupra Finilor ce era supt ascultarea Șvedului. Și s'au bătut acolo doi ani și au luat și cetatea Abovul, care este stoliță Finilor, și apoi iarăși cu cînste s'au întors la scaunul său la Petriburg. Iară pre Șeremet l-au trimes la Chiov, și i-au lăsat douăzeci de mii de oaste Căzaci și Calmăși, să steie să deie ce a da, să-și scoată feciorul și să poarte grijă despre Turci să așaze acel lucru. Așijdere și despre partea Rigăi au lasat pre Menjic, pre cneazul Alecsandru Daniilovici feldmarșal, să păzească despre Șvezii din gios.

Iară Dimitrașco Vodă atunce au făcut puncturi de cerea la împăratul țara Harcovului cu toate veniturile, zicând că țară au lăsat, țară să-i deie. Și pre toți Moldovenii el să fie mai mare; ce va fi voia lui, volnic să fie să facă, și fără ucazul lui nime să nu fie volnic a merge năicăiri, și altele multe ca acește. Atunce împăratul au dat acele puncturi a lui Dimitrașco Vodă la senat, să le vază și cum or socoti și ei. Deci Apracsin au zis către senat: „Nu-i bine să-i dai țara Harcovului ce o cere el, că macar eu că am vreo treizeci de ravașe de la acei Căzaci din Harcov, de jalobele lor ce au pe Dimitrașco

Vodă. Și acolo într'acea țară sânt aproape de optzeci de mii de oaste slujitori și acum. Nefiind pace, lesne li este a se rădica, ca să se deie supt ascultarea Turcului. Că nu-i departe A-zacul, și când om stă să ne batem cu străinii, noi om vrē să ne batem⁴⁰⁸⁾ cu ai noștri". Atunce și Șeremet au zis: „Adevărat, bine ai zis că așa va fi, și încă este alta și mai mare. Că mi-au spus un boier de ai lui, anume Savil banul Zmucilă, că mai înainte vreme s'au mai închinat din domnii moldoveni la creștini, la Leși, la Unguri, și apoi i-au iertat Turcii, de s'au dus la dâșii, și mai pre urmă acei domni mult rău au făcut creștinilor, anume acei domni Petru Vodă și Grigorie Vodă. Așijdere și acesta de s'a așaza la Harcov, nu-i departe Crâmul". Deci senatul auzind, au ales să deie lui Dimitrașco Vodă o mie de dvoruri⁴⁰⁹⁾ în țara Moscului, care acea mie de dvoruri cuprinde cinzeci de sate, și oameni ca cinsprezece mii sânt, și să-i mai dea și câte douăzeci de pungi de bani pre an, care tacu șese mii de ruble, și două părechi de curți frumoase în stoliță. Iar boierilor să le deie treisprezece sate ce au fost a celui ghe-neral Sidlovschi, care sate le stăpânia Dimitrașco Vodă. Care boier a primi, să-i deie de acele sate, iar care n'a vrē, să-i deie ucaz de voie, să-și meargă la pământul său ca să se așeze. Deci Dimitrașco Vodă, ieșindu-i ucaz, au și venit la Harcov, cu multă voie rea că se depărtează de țară, și s'au rădicat și s'au dus în Mosc. Și

408) *om vrē să ne batem* = „vom vrea să ne batem”. Construcție arhaică, cu ajutorul lui „vrea”, întrebuințată și de altfel de I. Neculce și fiind echivalentă, sau aproape echivalentă cu un viitor: „vom avea să ne batem”, „va fi să ne batem”, „ne vom bate”.

409) *dvor* = „curte, fermă”.

nu mult după aceea i-au și murit doamna Casandra, fata lui Șarban Vodă domnul muntenesc, și au îngropat-o în târg în stoliță. Și au rămas văduvoiu, de au trăit câțeva vreme până ce s'au însurat. Care se va scrie mai înainte.

Iară boierii carii au vrut să priimească, le-au împărțit de acele sate a lui Sidlovschi, de trăiescu unii și până astăzi într'acele sate; iar carii n'au vrut să priimească, ei au venit la Chiov, la Șeremet, ca să-i sloboază. Dar Șeremet nu vrea să-i sloboază, și încă nu numai pre boieri, ce și pre neguțitori și pre slujitori și pre toți, că-i zisăse Dimitrașco Vodă, în pizma boierilor carii se ducea de la dânsul, să nu lasă nici pre unul să treacă, până nu-i vor slobozi Turcii feciorul. Deci Șeremet se potrivisă lui Dimitrașco Vodă și nu-i lăsa, de-l blăstăma toți. Că peria tatășa oameni; alții nu avea ce mai cheltui, alții era neguțitori, altora le rămăsăse femeile în Moldova. Ce bogat blăstăm era asupra lui Șeremet. De aceasta auzind chihăia vezirului, au zis feciorului lui Șeremet, pentru ce oprește tată-său neguțitorii și Moldovenii ce vor să vie de la Chiov încoace. Să-i scrie ca să-i sloboază. Și așa pe scrisorile lui au slobozit Șeremet neguțitorii și pre alți Moldoveni ce era acolo.

Atunce m'au slobozit și pre mine Ioan Neculce hatman, cu voia mea, după ce au trecut doi ani, și am venit în Țara Leșească cu multă nevoie. Care mai sus s'au scris.

Dimitrașco Vodă după ce s'au dus la Petriburg, pre boierii Moldoveni n'au vrut să-i ieie cu dânsul la împăratul, socotind că va isprăvi să nu mai poată scăpa de acolo. Și-i grăia de rău către împăratul, zicând că Ioan hatmanul și cu alții au rămas acolo și vor să se ducă la Turci și pentru aceea au triimes de i-au luat cu vartă,

de i-au dus la Harcov. Că oblicisă împăratul de acel lucru, că i-au luat cu sila, și unii din Chiov au și fugit. Iară împăratul au răspuns lui Dimitrașco Vodă, mai vârtos pentru mine Ioan Neculce hatman: „Dacă nu va să șază, Dumnezeu să-i agiute să meargă unde-i voia, că nu-mi este rob”. Atunce Dimitrașco Vodă n’au căutat bine, unde i-au răspuns împăratul așa.

Iară când mi-am luat zioa bună de la Dimitrașco Vodă din Harcov, de m’am despărțit, mult mă îmbia să mai șez și multe se adeveria să-mi deie și să-mi isprăvească și de la împăratul mare milă. Și când mi-a fi voia, el să-mi isprăvească. Dar eu eram bucuros că au venit acel ceas de am găsit vreme să ies dintr’acel norod greu. Că sânt niște oameni foarte necredincioși și prea cu greu traiu au oamenii ce sânt nedeprinși cu acel fel de oameni dintr’acele părți. Și avea mare jăle și Dimitrașco Vodă și doamna lui și boierii și toți Moldovenii, și-mi zicea că nu mi-oiu putè face pace, ce voiu peri de Turci. Dar eu am pus nădejdea la Dumnezeu și, pentru dreptatea mea, nu s’au îndurat și din toate m’au scos.

Și după ce am venit mai încoace, încă și Șeremet în câteva rânduri mi-au zis să mă așază acolo și va scrie la împăratul să-mi dea jalo-
vanie⁴¹⁰⁾ și sate. Dar tot n’am primit, că este un norod unde nu sânt oamenii slobozi să meargă unde li este voia, nici la împărăție fără ucaz; și ucaz nu vor să facă, ca pentru să nu facă cheltuială împărăției. Și la împărăție vro curte mare ca aceea cu dvorebnici⁴¹¹⁾ mulți nu este, macar precum este la domnia țării noastre sau

410) *jalo vanie* = „dar (dat unui reclamant), distincție”.

411) *dvoreb nic* = „curtean”.

altă crăie și domnie, ce foarte este un lucru puțin, numai oșteni sânt mulți de agiuns. Deci de viața mea îmi era cum îmi era, dar mai mult îmi era pentru copiii mei la ce vor rămâne, că numai doar săldați ⁴¹²⁾ să fie, iară la alte boierii nu încapu feciorii unora ca acestora.

Ce, fraților Moldoveni, rogu-vă să luați a-minte să vă învățați și să vă păziți. Oricât îi fi în cinste la vre un domn, bine este să-i slujești cu dreptate, că și de la Dumnezeu ai plată. Iară cu domnul nici odată să nu pribegești, macar cum ar hi. Și nu numai în țară străină, ce nici în Țarigrad cu dânsul să nu mergi fiind tu Moldovan, ce să-i slujești în țara ta, căci străinii caută numai pre domn să-l miluiască și să-l cinstească, iară pre boierii ce sânt pribegi cu domnul într'o nimică sânt. Și altă cinste are boierul când este singur pribag, și alta este cându-i cu domnul său. Și apoi domnul se visează că este tot puternic ca la țara lui, când este domn, și va să fie așa, ca să năcăjească pre acei boieri, și nu socotește slujba ce i-au făcut, că s'au înstrăinat, ce nimică învoială nu-i face. Nădejdea domnului este ca sâninul cerului și ca încetul ⁴¹³⁾ mării; acum este sânin și se face nour, acum este marea lină și se face furtună.

Acum lăsând cele străine până aice a le scrie de odată ⁴¹⁴⁾, până iară le-a veni rândul, să ne întoarcem iară de unde am lăsat scris de țara noastră.

Vezirul rămâind la Stănilești după ce au purces Moscalii, au și triimes pre un pașă, anume Curt pașă, să steie la Iași, cu ferman de iertare tuturor greșiților, cine ce ar fi făcut. Și au triimes

412) săldat = soldat = soldat.

413) încet = „liniște”.

414) de odată = „de o cam dată”.

la Lupul sîn Gavriliță, să-l aducă de la bejănni de la Bursuci. Și au răpezit în toate părțile la vadurile Prutului unde găsia Moldoveni, de-i scotea de la robie. Și au purces vezirul de la Stănilești cătinel spre Dunăre, să meargă la Ța-rigrad.

Curt pașa, după ce au agiuns în Iași, pre cine găsia din căpîteniile țarei au și început a-i boieri, cum boierește domnul Moldovii, și ședea în curțile domnești. Iar atunce era un boier pre anume Darie Donici ce fusăse sardar, care mai pre urmă la alți domni acel boier au agiuns de au fost și logofăt mare, iar la Moscali au fost pol-covnic; mergând la Curt pașa, l-au pus hatman. Așijdere și pre un Grec Bozagiul îl pusăse postelnic mare și pre alții ce mergea la dânsul tot îi boieria. Și au început Curt pașa a îmbla cu binișor, ca să-l poștească acei boieri ca să scrie la vezirul să rămâie el în Iași, dar n'au putut isprăvi nimică.

Iară Lupul vornicul dupre ce au mers la vezirul, mult l-au muștrat pentru căci s'au hainit țara. Iar el au dat samă cătră vezirul cum nu sânt ei vinovați, adecă boierii nici țara, ce este vinovată Poarta, că pre domnii cei buni îi mazilește fără de voia boierilor și țarei și pune domn pre care nu-l știe țara. Și dându-i Poarta sabie, face în țară ce îi este voia; „precum și pre acesta, pre Dimitrașco Vodă, l-ai pus măriia ta fără știrea țarei și au făcut ce i-au fost voia. Iar mai înainte vreme era obicei de-și alegea boierii și țara domn; pre cine poftia ei, pre acela punea și Poarta”. Deci vezirul auzind acest răspuns, nimică n'au mai răspuns și l-au și îmbrăcat în caftan și l-au trimes să fie caimacam în Iași, până a triîmete împărăția un domn în Moldova. Și au scris și la Curt pașa să se rădice

din Iași și au mai pus caimacam și pre un Grec, anume Macsut postelnicul, carele fusăse pre lângă vezirul în oaste capichihaia lui Dimitrașco Vodă. Și-l iertasă vezirul pre dânsul, iară pre soția lui, pre Iano, l-au tăiat, precum s'au scris. Și au purces Lupul vornicul și cu Macsut postelnicul la Iași să fie caimacami.

Iar vezirul au triimes de scotea robii de la Tătari. De unde îi găsia, tot îi aducea la vezirul. Și-i întreba vezirul la care domn le-au fost mai bine, la Mihai Vodă sau la Nicolai Vodă, iar ei zicea că le-au fost mai bine la Nicolai Vodă, pentru căci le ieșia înainte Ioan Vodă, fratele lui Nicolai Vodă. Deci vezirul au scris la împărăție pentru Nicolai Vodă, fratele lui Ioan Vodă terzimanul, ca să-l facă domn în Moldova. Iar împăratul, văzând scrisorile vezirului, au și făcut domn pre Nicolai Vodă.

Iară Lupul vornicul, după ce au agiuns lângă Iași la Balica, au scris la Curt pașa să iasă din Iași și i-au trimes și cartea vezirului. Iar Curt pașa nu vrea să iasă din Iași, că aștepta să-i vie răspuns ce scrisăse să fie el pașă. Deci Lupul vornicul i-au scris să iasă din Iași, că apoi se va întoarce la vezirul și l-a foarte pâri, că lor nu le trebuiește pașă. Atunce Curt pașa s'au spăriat și au ieșit din Iași, de au purces după vezirul.

Atunce Lupul și cu Macsut au intrat în Iași caimacami. Iar Antioh Jora biv hatman, auzind că este văru-său vornicul Lupul caimacam în Iași, au alergat și el la văru-său Lupul să fie și el caimacam cu dânsli, gândindu-se ticălosul că i se va uita vina lui, cea de au fost cu Moscalii de-i chiema, care mai sus s'au scris. Numai osinda lui Dumnezeu prea pe rar om de-l trece. Că Lupul cum au sosit în Iași, ca un lup

Principele Antioh, fiul lui D. Cantemir.

După o fotografie din Biblioteca Academiei Române.

nesăfios au și început a prindere pre slujitori și pre căpitani carii fusăse cu Moscalii. Și-i închidea și-i bătea și le lua pungi de bani, zicând că au agonisit din jacurile Turcilor. Și au luat leafă și au și pus bani pre târg, pre neguțitori și pre alți breslași, și au pus de tot omul bejănăr să deie câte doi lei. Și oamenii n'avea ce mânca, că era săcușorul de făină câte cinsprezece lei, și încă nu se nici găsia. Deci oarecarii dintre acei pătimași de rău, fiind vezirul încă nedus din țară, au mers de au jăluit la vezirul. Și cum au auzit vezirul, îndată tare s'au mâniat și au mânat pre Ioan Vodă terzimanul să șază în Iași cai-macam, până a veni frate-său Nicolai Vodă în Iași, și să chivernisească țara cu îmblânzire. Și au mai triimes și un capegi-bașă împreună cu Ion Vodă, de au prins pre Lupul vornicul și pre Antioh Jora hatmanul și pre Macsut postelnicul, carii era caimacami. Și i-au pus în obeze, de i-au dus la cetate la Varna preste Dunăre surguni, de au șezut acolo doi ani la pedeapsă. Pentru fratele Lupului au tras și ceilalți pedeapsă și s'au plinit atunce un cuvânt prost ce zice: „Cu iarba cea uscată arde și cea verde”.

Ioan Vodă, după ce au venit în Iași, era bun și blând tuturor și au chivernisit țara până au venit frate-său Nicolai Vodă în scaun aice în Iași. Și lăsând Ioan Vodă pre frate său în Iași, el s'au întors la slujba sa în Țarigrad la terzimănie.

Dimitrașco Vodă Cantemir ce s'au dus la Moscali, acolo au murit, cu patru feciori, Matei Constantin, Șerban și Antioh. Și ce vor fi, vremea viitoare va arăta.

CAP XX.

A DOA DOMNIE A LUI NICOLAI VOIE-
VODA MAVROCORDAT ÎN ANUL 7220 ⁴¹⁵⁾

Nicolai Alecsandru Voievoda Mavrocordat, după ce au venit în Iași, a tria zi pre obicei au boierit boierii. Pus-au pre Nicolai Costin vel logofăt, pre Gavriil Miclescul vel vornic de țara de gios, pre Ilie Catargiul vel vornic de țara de sus, pre Ioan Buhuș, ce fusăse logofăt mare, l-au pus hatman, pre Ramadan vel postelnic, pre Ioan Paladi vel spatar, pre Gheorghiță Mitre vel ban, pre Constantin Rusăt vel paharnic, pre Grigorașcu Jora vel visternic, pre Constantin Costachi stolnic mare, pre Manolachi Hurmuzachi comis mare. Acestii era boierii lui Nicolai Vodă, iar chiverniseala și toate trebile era mai ales după Ramadan vel postelnic.

Atunce Nicolai Vodă își lăasă firea cea sumeață cum era în domnia dintâi. Ce mult se mai lăasă și trăia bine cu boierii în dragoste, că era unii din boieri fugiți în Țara Ungurească, alții în Țara Leșească, alții la Mosc, și cu dânșii și din cei mai proști mulți era duși, și avea grijă că pentru numele lui cel srașnic n'or mai veni. Deci arăta cătră toți blândețe, iar boierii toți s'au întors la pământul său. Numai cei de la Mosc nu venia, că nu putea de oști și nu-i lăsa Moscalii, precum mai sus s'au scris. Și carii boieri cum venia din străinătate, da vina cătră Nicolai Vodă tot pre cei de la Mosc, și ei își curăția obrazele cum n'au știut nimică și așa se îndrepta. Iar Nicolai Vodă macar că-i pricepea și-i știa, dar lăsa și el foarte precum zicea ei, căci era bucuros să fie cum știe, numai să vie în țară.

415) 7220 = 1711.

Țara atunce era stricată reu de Tătari și de Moscali și de tâlhărit. Așijdere și Turcii balgii făcea multă gâlceavă și supărare lui Nicolai Vodă la divanuri, pentru frații și rudele lor ce perisă atunce când au fost Moscalii în țară și pentru jacuri ce-i jăcuisă unii și alții. Și le făcea și năpăști mai mult decât era adevărate. Iară Nicolai Vodă făcea multă chiverniseală. Pre unii, cam rar, îi da platnici Turcilor, iar nu deplin pre cât cerea ei, iar pre unii îi închidea până la o vreme și apoi îi slobozia, iar a mai mulți Turci nu le ținea în samă. Și se îndrepta știind rândul Porții. Dintâi la giudecată se făcea a ține cu Turcul, iar pre urmă ieșia giudecata dreaptă Moldovanului. Norocul țarei au fost atunce că s'au tâmplat de au venit Nicolai Vodă. Iar de ar hi venit alt domn mai prost, ar hi fost prea rău de Moldoveni, macar că unii au tras la Nicolai Vodă greu mare și multă închisoare, cum au fost feciorii lui Manoli și Toader armașul. Că făiesă niște negușitori Turci balgii de la Roman fără de poronca nimăru și-i pâria niște frați a celor negușitori turci cu ferman de la Poartă, pre carii într'alt chip nu putea să-i izbăvească.

Atunce Nicolai Vodă, pe poronca vezirului, au gătit câteva căruțe cu cai, să pornească pe Șved la țara lui prin Țara Leșească, și cu trii zeci de mii de Tătari, după cum scrisăse de la Nistru împăratul moschicesc la vezirul, numai să pornească pre Șved după cum s'au tocmit pacea. Iară Șvedul n'au vrut să meargă și au scris cărți la împăratul turcesc de au pârît pe vezirul, precum că s'au agiuns cu Moscalii, de au luat bani și au făcut pace. Iar de n'ar fi făcut vicleșug se ieie bani, ar fi luat pre Moscali de grumaz, că nu mai avea Moscalii nici o putere.

Și acum și pre dânsul nu l-au pus nici la o cale și va să-l pornească, să-l ieie Moscalii de grumaz. Iar împăratul, văzând cartea Șvedului, tare s'au mâniat pre vezirul.

Intr'acea vreme sosit-au și Osman chihaiaoa vezirului la împăratul cu cărți de la vezirul, să ieie colac⁴¹⁶⁾ cum au bătut pre Moscali. Și spuind împăratului cum au încungiuat pre Moscali, cât nu mai avea nici o putere, numai ce striga aman, — „deci noi văzându-i că strigă aman, ne-au căutat numai a face pace și i-am lăsat de s'au dus la țara lor” —, iar împăratul au zis: „Voi ați căutat căci strigă aman și nu i-ați luat de grumaz; nu era lucru mic acela să vă uitați voi la aman. Ce am înțales eu faptele voastre!” Și îndată au poroncît de i-au tăiat capul și au triimes de au omorît și pe vezirul.

Deci Șvedul au mai ramas întru acea iarnă și preste vară tot la Tighine, și solii moschicești tot sta la Țarigrad popriți. Iar Moscalii au dat Azacul Turcilor și alte cetăți au fărmat, după cum s'au așezat la pace. Iar Șvedul tot punea pricini și nu vrea să porcează de la Tighine, zicând că până nu se va duce Șeremet cu oaste din Țara Căzăcească, nu va merge, că Șeremet stă să-i fie calea. Deci Poarta au așezat cu solii moschicești să se rădice Șeremet cu toată oastea din Țara Căzăcească și să se ducă în țara lor la Mosc, și ei să pornească pre Șved de la Tighine cu Tăfari și cu o samă de Turci, să-l ducă prin Țara Leșească până la țara lui. Deci Șeremet, cum au văzut cărțile solilor, precum au așezat la anul toamna după bătaie, s'au rădicat din Țara Căzăcească și s'au dus la Smolentșca cu toate oștile lui, iar vezirul au triimes pre

416) colac = „răsplată”.

Ismail efendi cu vreo triizeci de mii de oaste Turci și hanul cu Tătărimea, să ieie pre Șved să-l ducă la țara lui.

Iar Șvedul, înfr'acea vreme au prins niște Tătari oamenii lui, scriind hanul la Șeremet să steie gata la Smolenșca, că ei vor să purcează acum cu Șvedul. Și l-or duce în Țara Leșească până la un loc și l-or lăsa, iar Șeremet să-i iasă înainte, să-l ieie de grumaz. Și să deie o sută și cinzeci de pungi de bani hanului, precum s'au așăzat. Deci Șvedul prinzând acei Tătari cu acele cărți, au pus de i-au omorît pre Tătari și au luat cărțile la dânsul. Și tăcea mulcom. Iară hanul nu știa nimică că i-au prins cărțile și i-au tăiat Tătarii, și-l tot silia pre Șved să purcează până este iarnă și sânt apele înghețate. Și Șvedul tot nu vrea să se pornească să meargă.

Scris-au pașa de Tighine și Ismail efendi la Udriiu la împăratul și la vezirul, mutându-se împărăția atunce acolo, cum că au gătit pre Șved, și oastea și toate sânt gata, și el tot nu va să purceadă. Și în două trii rânduri i-au scris, și el tot nu vra să purcează, până de la o vreme, mâniindu-se împărăția pe Șved, au poroncît numai să-l pornească cu sila, dacă n'a vrea de bună voie. Deci gătind oaste, au mers să-l ieie cu deasila, iar el s'au închis în curțile lui la Varniță, unde ședea, și s'au apucat să se bată cu Turcii, să nu se deie. Și enicerii ținea oarecum în partea Șvedului și nu vrea să-i facă rușine. Că nici vrea să deie Șvezii cu sinețele în eniceri, nici enicerii în Șvezi, ce sta împregiurul curților enicerii la gazda Șvedului. Și se mira pașa și cu Ismail efendi cum or face poronca împărătească, că se temea pașa să nu facă zorba enicerii și asupra lui. Și striga enicerii zicând:

„Pentru ce să facem noi rușine acestui craiu oaspe ce au venit la noi?” Iară pașa au chiermat pre un agă a lui de eniceri și l-au triimes să grăiască cu craiul, să nu se apuce de gălceavă cu o împărăție, că apoi poate să pieie. Și l-au învățat pre acel agă în taină, văzând că nu priimește craiul, când va ieși de la craiul afară, să zică către eniceri: „Noi enicerii ținem cu dânsul, iar el mai tare ne suduiește pre noi decât pre pașa și zice că sântem niște oameni blăstâmați și nu se miră el de noi”. Și făcând acel agă așa, cum au auzit enicerii acea voroavă, s’au și mâniat și au început a slobozire focul în Șvezii. Iară Șvezii de odată sta gândindu-se că le sânt prietini, neștiind vicleșugul ce făcuseră de eniceri, căci craiul nu suduisă pre eniceri. Deci de la o vreme s’au închis Șvezii în casă, de se bătea până ce au dat foc caselor. Și arzând casele, așa l-au prins și pre craiul. Și până a-l prinde, el au omorît cu mâna lui vreo cinci șese eniceri și el încă se rănisă. Numai au învățat pașa pre câțiva Turci să-l apuce, să nu-l omoare enicerii, că de l-ar fi lăsat, l-ar fi omorît. Și așa apucându-l, l-au dus în curțile pașii, de l-au ținut acolo cu varfă, până au venit răspuns de la împărăție de la Udriiu.

Atunce au venit poroncă și la Nicolai Vodă pentru Șvezii și Leși ce iernează pin țară, să-i scoată și să-i gonească din țară. Iar Șvezii auzind, s’au închis câțiva în curțile de la Prigorenii, în ținutul Cărligătorei, și se apăra din casă, de nu le putea strica nimic calarașii moldoveni ca să-i scoată. Și au triimes calarașii înapoi la Nicolai Vodă, de au întrebat, că într’alt chip nu pot să-i scoată, ce numai doară să deie foc caselor. Dar Vodă n’au priimit să-i lasă să aprinză casele, ce le-au zis să steie pe departe

de dânsii. După aceasta curând au venit răspuns de la Poartă să le deie pace.

Așijdere au mai triimes Nicolai Vodă pre hatmanul cu mulți slujitori tot atunce la Cernăuți, că era oastea lui voievoda Chiovschi așezată acolo la iernatic și făcea multă stricăciune lăcuitorilor, ca să-i scoată și pre acei din țară. Iar ei s'au strins la un loc să se apuce de războiu, temându-se să treacă în Țara Leșească. Deci hatmanul văzând că se apucă de gâlceavă, au și rădicat ținutul Hotinului și a Cernăuților și i-au strins pre toți la un loc. Iar Leșii văzând că s'au strins atâta om, căzută-au cu rugămintă la hatmanul și multe daruri i-au dăruit. Atunce au și nimerit răspuns de la Poartă și de la Nicolai Vodă să le deie pace.

Atunce au triimes împăratul la Tighine, de au pornit pre craiul Șvedului la Udriiu împreună cu toți Șvezii lui. Și l-au așăzat acolo la un târg aproape de Udriiu, anume Demirdaș, și nu l-au mai lăsat la Tighine să facă amestecături.

Așijdere tot atunce la acea vrajbă au venit și craiul Stanislav Leșcinschi din Pomerania teptil prin Țara Ungurească, au ieșit în Moldova la Comănești pe Trotuș și au venit pre la Bacău la Mărgineni pe la Ștefăniță Rusă vornicul cu puținței oameni. Și de acolo au mers în Iași la Nicolai Vodă, și i-au făcut mare cinste. Și au trecut la Tighine.

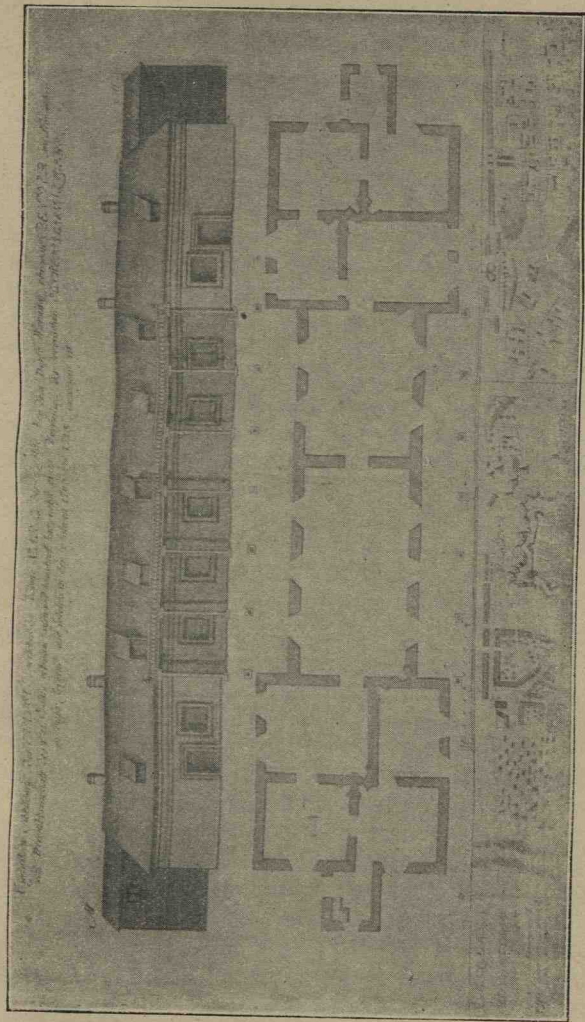
Iară craiul Șvedului au pârît pre hanul și pre Ismail efendi și pre pașa de Tighine și au dat și cărțile ce le triimesăse hanul la Moscali. Deci împăratul văzând așa, au și mazilit atunce pre vezirul și pre hanul, iară pre Ismail efendi și pre pașa de Tighine i-au omorit. Si au pus vezir atunce pre Gin Ali pașa și încă l-au făcut și ginere. Atunce acel vezir îndată au și închis pre solii

moschicești în Edecule și i-au pus la mare pedeapsă, cât nu lăsa pre nime să între la dânșii. Nici până la îmblătoare nu-i lăsa să iasă, ce și acolo cu păzitori. Ce mai mult se scârnăvia într'un ciubăr și da afară. Și pre câți din slugi era Moldoveni, Munteni sau Sârbi, pre toți i-au dat la catargă⁴¹⁷⁾.

Atunce au ieșit și Lupul vornicul și cu Antioh Jora hatmanul de la închisoare din Varna cu mijlocul hanului, giuruind niște sate acolo pre Prut, zicând că sânt a lui, și mai multe era ominești⁴¹⁸⁾, și au mers de acolo în Țara Muntească. Și au stătut hanul de i-au făcut pace de la Nicolai Vodă, să-i deie moșiile boierilor celor ce sânt la Mosc și alte lucruri multe. Că se temea Nicolai Vodă, că începuse Lupul a-l amesteca din Țara Muntenească la Poartă și avea și pre hanul agiutor. Și i-au căutat numai să-i facă pre voie să vie în țară, să nu mai îmble amestecând și făcând cheltuială țarei. Deci după ce au venit în țară Lupul, îndată l-au pus vornic mare și i-au dăruit și opt pungi de bani. Și nu i-au agiuns atâtă, ce au cerșut și satele boierilor ce era pribegi la Mosc, și i le-au dat de odată. Iară după ce au venit Luca visternicul, i le-au luat și iar le-au dat Lucăi. Iar mie lui Ioan Neculce hatman îmi sta mare pedecă ca să nu pot veni în țară, să-mi ție el moșiile. Și nu se temea de osinda lui Dumnezeu, ca să-și aducă aminte câte pedepse și urgii de la domni pre la închisori în câteva rânduri au tras. Care mai pre urmă au giudecat Dumnezeu, că mi-am făcut și eu pace la domnia lui Mihai Vodă și, cu giudecata mitropolitului Ghedeon și a tot divanul,

417) *catargă* = „corabie, galără”, „muncă silnică pe galără”.

418) *ominesc* = „a oamenilor de rând”.

Casa în care a locuit Carol al XII al Suediei la Varuța lângă Tighina.

Biblioteca Academiei Române. Colecția de stampe : Ist. milit. C, XII, 7.

mi-am luat și eu moșiile de la feciorul Lupului, de mi le-am stăpânit.

Iară Șeremet din Smolenșca, dacă au înțales că iară au închis pre solii cei moschicești, s'au și întors cu oastea la Chiov. Și venia și zi și noapte. Și cum au agiuns de au intrat în Chiov înaintea oștii sale, iară Tătarii au și slobozit un ceambur din Bugeag, de au lovit fără de veste numai în cinci zile și au agiuns până supt Chiov. Și au tăiat și au robî și au luat doăzeci de mii de robî și s'au întors înapoi cu pace, că n'au avut cine le sta împotivă, nefiind oaste în Chiov. Că de ar fi fost macar vro doă mii, n'ar fi scapat nici un Tătar, că le stătusă caii, de mergea pe gîos câți rămăsăse pre umă pre șleav, și ieșia Rușii de prin bălți și de prin păduri de-i ucidea. Iară la acea vreme se tîmplasă numai Ivanenco polcovnicul și cu Tanșchi, fără de slujitori, și au ieșit și ei cu vro doăzeci de oameni din Chiov de o lature și au găsit vreo cinsprezece Tătari și i-au luat de grumaz, de i-au dus la Șeremet în Chiov. Iar altă oaste era de ceea parte de Nipru. Norocul Tătarilor că nu putea Moscalii trece, că nu-i ținea ghiața, nici putea trece prin apă.

Iară când au fost de primăvară în al doiele an a domniei lui Nicolai Vodă, făcut-au Turcii sfat și cu Șvedul și cu Stanislav, zicând Stanislav craiul că pre dînsul îl priimescu toți domnii leșești să le fie craiu. Și a da și Camenița Turcilor și le va da și bir și câteva fete mari pre an, numai să-i deie oaste, să meargă să-l puie craiu în locul lui Avgust. Și atunce a trece și Șvedul cu pace prin Țara Leșească și apoi se vor scula cu toții asupra Moscului. Deci Turcii s'au ispitit să facă și acel lucru și au orînduit pre Abdi pașa cu câteva mii de oaste Turci și cu Tătari și cu Nicolai Vodă. Și au pornit și pre

Stanislav craiu de la Bender, dându-i împărăția și o sută și cinzeci de pungi de bani de cheltuială, să se puie craiu în Țara Leșească. Și au venit Stanislav craiu până la Zagaranca cu toată oastea și el au mai rămas acolo să vadă cum a mai ti. Iară Abdi pașa au mers până la Hotin și au trimes la Chiov la Șeremet sol pre un Turc, de i-au zis cum să silească el la împăratul Moscului, să nu se puie el a da agiutor lui Avgust craiu și să lasă ca să puie ei Turcii craiu pre Stanislav, și apoi or lăsa și ei pre feciorul lui Șeremet de la Țarigrad. Iară Șeremet au răspuns acelui Turc sol că el de feciorul lui s'au lăsat de când s'au dat pre mâna lor; dar el n'are nici o putere să facă acel lucru, că el este o slugă și până acum i-au venit patru cărți de la împăratul Moscului, cum a vedea că întră Turci în Țara Leșească, să se pornească și el cu oștile de la Chiov împotriva lor. Și iar au zis Șeremet, cum să poată ei face acest lucru, că craiul Avgust are pre Nemți cu treizeci de mii și pre Venetic cu treizeci de mii și pre Prus cu treizeci de mii și pre noi cu treizeci de mii. Toți acești monarhi sânt giurați să-și deie agiutor unul altuia câte cu treizeci de mii de oaste, iar când ar vedea vre un greu, și cu toată puterea să-și deie agiutor unul altuia. „La noi nu este obicei ca la voi să se mazilească craii și domnii, cum faceți voi. Întâi papa de Râm dacă ar auzi că veniți voi să le faceți acest lucru, toată creștinătatea ar sili asupra voastră să se rădice. Numai craiul Șvedului are pismă pre mine că l-am bătut în multe rânduri și îmi amestecă feciorul, dar voi nu trebuie să vă potriviți unor oameni nebuni”. Și cu acest răspuns s'au întors solul lui Abdi pașa de la Chiov la Hotin.

La acea vreme când au sosit solul de la Abdi

paşa la Chiov, ce mai sus s'au scris, la Şeremet, atunci se tâmplasă de făcea Şeremet praznicul împăratului, adecă zioa Sfântului Petru apostol. Şi se strinsăse la curtea lui Şeremet să-i cîntescă la vro trei patru mese şi era plină ograda de ghegenerali şi de ofiţeri tot împodobii cu haine de sirmă. Şi fripsăse un bou întreg şi vro trei berbeci întregi şi cu coarnele poleite. Iar slujitorii draguni moscali şi cu puşcele cele mari sta pe deal de slobozia focul pentru sănătatea împăratului; aşjdere mai gios la Pecersca alte puşce era scoase cu alţi slujitori de slobozia focul, aşjdere mai gios de Chiov sta Căzăcii cu vro douăzeci de mii de oaste cu puşce de slobozia focul. Deci văzând solii acele lucruri, se mira şi ei. Şi întorcându-se înapoi, au avut ce spune lui Abdi paşa.

Atunci craiul leşesc Avgust oblicind de voievoda Ruschi că este agiuns cu Stanislav craiu ca să deie Cameniţa, l-au prins craiul şi l-au făcut surgun la Sacsonia, de au şăzut câţiva ani acolo până l-au slobozit. Şi au trimes altă oaste şi zaherè în Cameniţa cum mai în grabă şi au făcut surgun şi pre ghegeneralul ce era în Cameniţa, fiind agiuns cu Stanislav viind Turcii ca să o deie.

Deci Abdi paşa văzând acest răspuns de la Şeremet şi văzând că s'au adaos oaste în Cameniţa şi s'au schimbat ghegeneralii, au făcut ştire la Poartă. Deci Poartă au văzut că n'au putere să facă aceste lucruri ce sfătuisă, ca să schimbe pre Avgust craiu şi să puie în Ţara Leşescă pre Stanislav, s'au spăriat să nu se rădice toată creştinătatea Evropii şi şi-ar perde Turcii împărăţia, şi s'au lăsat de acel lucru. Şi au socotit într'alt chip, de au scris la Abdi paşa de i-au făcut răspuns să se aşaze la Hofin, fiindu-le ruşine să se

întoarce fără ispravă înapoi.

Zicu unii că ar fi sfătuit Șvedul și cu voievoda Chiovschi să se așaze Hotinul și să le fie lesne de acolo să meargă la Chiov, că tot nădăjduia Șvedul că va mai pute să-și deie palme cu Moscalul, iar unii zicu că ar fi sfătuit Nicolai Vodă, temându-se cum nu va pute sădea în Iași de Dimitrașco Vodă, iar alții că Nicolai Vodă au giuruie împărăției o sută de pungi de bani, ca să nu facă Hotinul. Ce adevărul nu se știe. Știu că de primăvară au luat și ținutul Hotinului de l-au făcut olat cetății, iar la anul au luat și ținutul Cernăuților din Prut încolo să-l facă tot olat, zicând că tot de Hotin au fost. Iar lui Stanislav i-au venit poroncă să meargă la Bender și s'au întors.

Atunce Șeremet nu putea ști nimic de feciorul lui, că pusăse voievoda Chiovschi strajă de ai lui, de nu putea nime nici merge nici veni. Și pre cine triimetea Șeremet, îi tot prindea voievoda de-i tăia sau îi închidea. Iar Șeremet au dat o sută de galbini unui Moldovan, de și-au băgat capul cu cărți pentru voia banilor, și au făcut cum au putut și au mers la pașa de Tigline. Și atunce s'au tâmplat de au slobozit solul cel de la Mosc de la închisoare din Țari-grad, și l-au întors pre acel slujitor moldovan anume Cârjă, și cu zece Turci, de au dat veste de pace la Chiov. Și încă tot s'au mai zăbăvit, precum va arăta mai înainte.

Pre acele vremi era greu în țară, nu de bir, ce de alte supărări. Că Turcilor le era calea tot prin țară mergând și viind la Hotin. Unii vinea pre la Focșeni de mergea pre Siret, pre la Botoșeni carii venia despre Bosna, alții pre Bârlad și pre la Iași, alții pe la Prut. Și ca niște oșteni păgâni ce era, tot stricăciuni făcea cu fel

de fel de risuri și batjocuri a fete fecioare și a femeii înțelepte.

Prutul pusăse Nicolai Vodă, având poroncă de la Poartă, pre Constantin Costachi vel stolnic împreună cu un pașă de-l curăția cu multe sute de oameni de copaci și de plavii⁴¹⁹⁾. Alții trăgea șeicele cu pâne până la Țuțora și de acolo le încărcă în care, de le pornia la Hotin. Și făcuse și hambare de puneă pânea la Țuțora, de sta cât nu o putea rădica prin care. Dar macar cât greu și supărare era și mare cheltuială lui Nicolai Vodă, dar încă și văzând atunce slujba mazililor, au făcut milă cu dânșii și cu sfintele rugi cu mănăstirile, de le-au rădicat un obicei spurcat ce era asupra de stingerea caselor boierești și a sfintelor mănăstiri, ce se făcuse de da desetină de stupi și de mascuri țărănește, iar Nicolai Vodă au iertat să nu mai deie desetină țărănește, precum n'au fost dând⁴²⁰⁾ și mai înainte la alți domni. Numai de la domnia a doa a lui Mihai Vodă li se făcuse acest obicei.

Atunce pre acea vreme cu câțiva ani mai înainte se tot bătea Franțuzul cu Neamțul pentru Țara Spaniei, care de care să o ieie să o stăpânească, neavând craiu. Și tot biruia Neamțul pre Franțuz, căci îi mai da și alții agiutor fără⁴²¹⁾ de electorii⁴²²⁾ lui. Li mai da Anglia patruzeci de mii de oaste și Olandia treizeci de mii. Apoi supărându-se Franțuzul de atâța ani de bătaie, sta să se împace, și Neamțul nu primia, văzând că biruiește. Deci s'au lăsat Anglia și Olandia

419) *plavie* = „lemn și alte lucruri aduse de apă”.

420) *n'au fost dând* = „nu dădeau”.

421) *fără* = „afară”.

422) *elector* = „principe elector”, germ. Kurfürst.

a-i mai dare agiutor și începuse a batere Franțuzul pre Neamț. Deci Neamțul văzând așa, stă-tut-au și alții mediatori și le-au făcut pace, împărțind Țara Spaniei drept în două. Și pre unde le-au venit hotarele, răsipit-au cetăți și târguri, de le-au stricat, și au făcut pace.

Pre atunce au trecut și un sol mare de la Leși la Poartă, anume voievoda Mazovețchi, de au așezat cu Turcii acele amestecături multe. Și întorcându-se de la Poartă, au mers la August craiul și apoi l-au trimes craiul și la Petriburg la împăratul Moscului. Atunce au trimes și împăratul turcesc la Leși sol pre un șerin din Crâm, anume Șefer bei, de au făcut pace lui voievoda Chiovschi și lui Stanislav craiu. Și întorcându-se Șefer bei de la Leși, s'au și rădicat voievoda Chiovschi și cu Șemțe Ianoș Vișno-vețchi și cu alte capete, anume staroste Raavschi, și s'au dus la locul lor în Țara Leșească la August craiul, de s'au împreunat și n'au avut nici o nevoie. Așijdere și Stanislav craiu încă au purces de la Turci prin Țara Ungurească și au trecut la Pomerania. Și nu s'au increzut să meargă la craiul August, ce s'au așezat în niște târguri în hotarele împăratului nemțesc.

Vrut-au atunce împărăția Turcului să deie galicane Șvedului, să-l pornească și pre dânsul pre Marea Albă⁴²³⁾ până la Franțuji, și de acolo ori să-i deie vase Franția, ori să vie vasele lui. Și n'au primit, ce au zis că el pre uscat au venit, pre uscat se va duce. Și se mira și Turcii ce or mai face cu dânsul, că nu-i mai putea intra în voie, și el arăta cartea împăratului turcesc ce-i trimisăse când au venit la Tighine, că nu-l va lăsa și-i va da oaste. El acea nă-

423) *Marea Albă* = „Marea Adriatică”.

dejde căuta și o aștepta.

Iară când au fost în al treile an a domniei lui Nicolai Vodă, în anul 7222, mazilit-au Turcii și pre Brâncovanul Vodă, trimetând pre buiucimbrihorul de la Țarigrad, adecă comisul cel mare, de l-au prins cu mare meșteșug. Că l-au înșălat unchii lui de au mers de la Târgoviște în București, fiind unchii lui agiuși cu Mihai Vodă de sta de-l pâria, gândind că va fi el domn. Iară după ce l-au prins, au scos imbrihorul ferman de la împărăție, scriind la țară. De or priimi pre Mihai Vodă bine, iar de nu, să-și rădice domn dintre dânșii pre cine or vrè. Deci unchii Brâncovanului Vodă, anume Constantin stolnicul și Mihai spatarul, dacă au văzut că-i lasă Poarta în voia lor, s'au lăsat de prieteșugul lui Mihai Vodă și și-au rădicat domn dintre dânșii pre Stefan Cantacuzino spatarul, fiul lui Constantin stolnicul. Iară pre Brâncovanul l-au dus la Poartă cu mare pază și cu multă avere, scrisă tot de imbrihorul, și l-au închis în Edecule cu mare grijă, și pre dânsul și pre doamna-și, și pre cuconii săi și pre toate slugile lui. Că era acel vezir atunce Gin Ali pașa un păgân rău peste samă, de nu folosia nimărui dare.

Deci atunce au început pre Brâncovanul Vodă și solii moschicești a-l pârire și Șvedul și de toate părțile. Cum este mânia lui Dumnezeu! Macar că cele mari pomeniri și multe și cei prietini harnici și avere ce avea, sosindu-i atunce ceasul morții, nimică nu i-au folosit, precum zice Scriptura: „Nu va folosi averea în zioa urgiei”. Poate va fi și osindă Moldovii, căci tot schimba domnii ades și-l blăstăma toată țara, au poate fi osinda și a unchiu-seu, a casei lui Șerban Vodă; au doară și a Moscalilor chiemare și apoi mai

pre urmă vicleșug, că mult sânge creștinesc s'au vărsat și de multe ori l-au fost blăstămând împăratul Moscului și zicea: „luda Brâncovanul m'au vândut, de am răpus oaste și am pățit arceasta!” Deci i-au scos și au tăiat capetele a patru cuconi ai săi și apoi și a lui și a câțiva boieri slugi ai lui, iar pre doamna și pre alte slugi i-au ținut încă vro doi ani la închisoare și i-au slobozit apoi.

Atunce când i-au fost tăind feciorii, au fost zicând unul să se turcească, se nu-l taie, dar tată-seu Brâncovanul Vodă l-au îmbărbătat tare să nu-și lase legea. Numai un copilăș, nepot de fiu Brâncovanului, au scăpat, că l-au luat la saraiul împărătesc ca să-l turcească, iar mai pre urmă l-au scos îma⁴²⁴⁾ împăratului și l-au dat la maică-sa. Care mai pre urmă istoria lui va arăta la rând.

Precum se zice „domn bogat și fără de sfat”, adevărat că atunce Brâncovanul Vodă au fost fără de sfat, dacă s'au mâniat Dumnezeu pre dânsul. Iar mai înainte în vro treizeci de ani, tot cu sfat au fost, că ținea Dumnezeu cu dânsul și-i ierta osinda, iar acum n'au vrut să-l mai răbde. Și când l-au tăiat, au adus pre toți solii, de-l privia solii moschicești, solul Neamțului și solul Franțuzului, solul Englezului, solul Venețianului și solii Flemengului și al Leavului⁴²⁵⁾ și al Șvedului.

Dupre aceea au pornit și craiul Șvedului prin Țara Ungurească și au trecut cu pace până la țara lui la Pomerania. Atunce au slobozit și pre solii moschicești din Țarigrad să-și meargă

424) *îmă* = mamă.

425) *Leav* = Leah = „Polon”.

Carol XII, regele Svediei.

După o stampă din colecția Bibliotecii Academiei Române.

la pământul său la Mosc. Și-i aștepta Șeremet cu mare bucurie. Iar când au agiuns feciorul lui Șeremet pre la Nemirova, nu se știe ce l-au lovit, că au murit și n'au apucat tată-seu să-l vadă viu. Zicu unii să fi mâncat ciuperce și au murit, iar unii zicu să-l fi otrăvit sultanul la Tighine, pentru să se mânie tată-seu și să strice pacea cu Turcii, căci Tătarii purure ar pofti să fie oaste, iar unii zicea că dintre dâșii să-l fi otrăvit.

Craiul șvezesc după ce au intrat în Pomerania, strinsu-și-au oaste ce au mai putut din țară, având nădejde că-i va da și Franțuzul ajutor. Și au început să se bată iar cu Moscalul vârtos, ca să-și scoată locul și cetățile ce-i luasă. Deci Moscalul și Avgust craiu cu Sasii și craiul Daniei și Prusul, toți acestii s'au învoit la un loc cu legături și au început a se bate cu craiul Șvedului. Unii se bătea pe apă, alții pre uscat s'au dus în Pomerania. Și au tot bătut pe craiul Șvedului, până ce i-au luat toată țara Pomeraniei cu toate cetățile. Numai ce i-au rămas o cetate unde era stolița Pomeraniei, anume Stetinul, și se închisăse acolo de se bătea cu ceilalți crai. Și aștepta craiul să-i vie ajutor de la Franțuji pre apă. Atunce norocul lui cel prost că au murit craiul franțuzesc cel bătrân anume al 14-le Ludovic. Și nemerind acea veste la Avgust craiul leșesc, stând cu oaste prin pregiurul cetăței Stetinului, au pus un trâmbicer⁴²⁶⁾ a lui dând veste din trâmbiță că au murit craiul franțuzesc, ca să audă craiul Șvedului din cetate unde era închis. Iar craiul Șvedului dacă au înțales din trâmbița lui Avgust craiu că au murit craiul franțuzesc, pus-au și el alt trâm-

426) *trâmbicer* = „gornist, herold, crainic”.

bicer al lui de au răspuns înapoi din trâmbiță lui Avgust craiu, zicându-i așa: „De au murit craiul franțuzesc, iar craiul nostru, unul din cei doisprezece monarhi ai Evropei, este sănătos și nu se teme de nimică”. Iar când au fost preste două trei zile, au lăsat craiul cetatea și au fugit cu niște vase pre mare la țara lui la Stocholm. Atunce Moscul și ceilalți crai au luat toată țara Pomeraniei. Iar pre Moscal nu l-au lăsat Prusul să stăpânească acolo în Pomerania, fiind acolo locul al lor de moșie, ce i-au dat câteva pungi de bani pentru cheltuiala oștii și au rămas Pomerania a celorlalți crai, precum mai sus s’au scris. Iară craiul Șvedului, după ce s’au dus la Ștocul (Stocholm), au început a punere mediatori să facă pace cu Moscul și cu craiul prusesc și cu Avgust craiul leșesc și au început a contenire de a se mai bate. Iar craiul Daniei nu-l primia pre Șved la pace și îl tot bătea de ceea parte de mare, unde are și Dania locuri.

Turcii dacă s’au curățit de Șved și de solii moschicești și de aceste de toate câte mai sus s’au scris, rădicatu-s’au împărăția cu toată puterea și s’au dus la Frânci la Țara Moreei ce o ținea Veneticii. Și au luat-o cu toate cetățile ce era într’acea țară Moreea. Și au așezat prin toate cetățile pașalâcuri, precum mai fusăse mai înainte vreme iar a Turcilor. Și se desbătuse ei de la Turci când se bătusă Turcii cu Nemții la Beciu. Și luând Turcii Moreea de al doiele rând, s’au întors înapoi iar la Udriiu. Atunce au prins Turcii și pre un domn sfetnic țării Moreei, care era și doftor vestit, anume Lichinie. Și fusăse acel doftor și aice în țară la domnia dintâi a lui Antioh Vodă, și apoi ducându-se la moșiile lui acolo la Moreea, căzusă de era sfetnic. Deci cunoscându-l Turcii de la Țarigrad, îndată l-au

spânzurat. Iară de iarnă au început a se învrajbire Turcii cu Nemții, să strice pacea din pricina Moreei.

Și au trimes împăratul turcesc de au mazilit pre Stefan Cantacuzino Vodă, feciorul lui Constantin stolnicul, din Țara Muntenească. Și cum l-au dus la Poartă, îndată l-au și zugrumat, și pre tată-seu pre Constantin stolnicul, neplinind doi ani cu domnia în Țara Muntenească. Și au agiuns și ei osinda Brâncovanului Vodă, căci îl vândusă ei pre dânsul cu înșălăciune, precum mai sus s'au scris. Și au rămas lui Stefan Vodă doi feciori. Unul slujește la Nemți și altul la Mosc. Iară în locul lui au pus domn pre Nicolai Vodă.

În locul lui Nicolai Vodă în Moldova au pus domn pre Mihai Vodă Racoviță. Deci Nicolai Vodă gătindu-se de aice din Moldova cu toate conacele, au purces în Țara Muntenească. Și atunci la purcesul lui Nicolai Vodă din Iași multe voroave ce nu s'au căzut au grăit Lupul vornicul lui Nicolai Vodă împotrivă. În loc cinstea și mila ce au avut de la acest domn, el îi mulțemi cu voroave proaste, după cum este firea acestui neam a Gavriliteștilor, de nu sânt nici unui domn mulțemitori, ce pre urmă tot cu năpăști le mulțănescu. Care în scurtă vreme și-au răsplătit Nicolai Vodă această gâlceavă de cătră Lupul vornicul, că pentru sumeția lui și-au pus ticălosul capul, precum istoria înainte va arăta. Iară în țară au venit domn Mihai Vodă cu a tria domnie.

CAP XXI.

A TREIA DOMNIE A LUI MIHAI RACOVÎȚĂ VOIEVODA ÎN ANUL 7224 ⁴²⁷⁾

Mihai Racoviță Voievoda viind la scaun în Iași iarna, bucuratu-s'au toată țara, fiind el pă-măntean, și mai vârtos neamul său, că era mult. Și dintâi se arăta cu mare dragoste și blândea țarei. Țara încă se bucura, căci era Moldovan și le era prea lesne la divanuri a grăi cu dânsul, că-i judeca drept și blând. Și ușa îi era prea deschisă, și nu cu mărire multă. Și duple obicei au boierii a treia zi pre acești boieri cari-i scriu mai gios. Pus-au pre Ilie Cargiu vel logofăt, pre Lupul Costachi vel vornic de țara de gios, pre Ioan Sturza vel vornic de țara de sus, pre frate-său Dimitrașco Racoviță hatman, pre Constantin Ipsilanti vel postelnic, pre cumnatu-său Ioan Păladi vel spatar, pre Dimitri Macri vel ban, pre Constantin Ruset vel paharnic, pre Constantin Costachi vel visternic, pre cumnatu-său Costandachi vel stolnic, pre cumnatu-său Iordachi Cantacuzino Deleanul vel comis. Acestii era boierii lui Mihai Vodă la a treia domnie și nu era nici unul mai de cinste decât altul, că era mai tot un neam. Numai Constantin postelnicul era oarece mai în cinste, având un frate capichiaie la Poartă, anume Manolachi chiurci-bașa ⁴²⁸⁾.

Lui Mihai Vodă atunce îi vra fi lesne și îndă-mână a domni, că de neprietinii lui, de Munteni, se curățisă de toți. Boierii cei bătrâni carii îi mai

427) 7224 = 1716.

428) *chiurci-bașa* = „blănarul saraiului” (la Turci), „stărostele cojocarilor subji” (la Români).

sta improfivă iară murisă, la Țarigrad domni mazili pre atunce nu era. Că era numai Duca Vodă și Antioh Vodă și nu avea acești domni obraz la Poartă. Și lui Antioh Vodă preste doi trei ani i s'au tâmplat de au murit. Și adusesese Mihai Vodă și câțiva Greci cu dânsul, carii fusăse din casa Brâncovanului Vodă. Ce iarăși acei Greci l-au adus la stricăciune, precum se va arăta înaintea. Și el încă se învășasă a domni, nu ca în cele două rânduri dintâi, de era o turmă și un păstor. Numai nu avea norocire, că nu era pace. Doamnă avea detreabă, bună și milostivă, cuconi cinci și cucoane trei, și-i era casa cam grea. Doi cuconi îi ținea zălog la Poartă Turcii; pre rând îi schimba.

Pre acele vremi găfindu-se Turcii să purceadă asupra Neamfului, să ia Varadinul, iară Nicolai Vodă făcea niște reuțăți mari în Țara Muntească în boieri. Pre unii îi închidea, pre alții îi tăia, pre alții îi jăcuia, de le lua toate averile lor ce avea și-i pâria la Poartă că sânt haini și agiuși cu Nemții. Și pre câți nu-i omoria el, îi trimetea la Poartă de-i omoria. Atunce au perit și Mihai spatarul Cantacuzino, atunce și-au adus aminte Nicolai Vodă și de gâlceava ce i-au făcut vornicul Lupul, când au trecut din Moldova în Țara Muntenească, și l-au pârit la vezirul Gin Ali pașa cum că este hain agiuș cu Moscalii. Deci Gin Ali pașa vezirul cum au înțales, au și triimes un capigi-bașa de l-au pus în obeze pe Lupul de aice de la Mihai Vodă. Și agiungând pre vezirul pe drum la Dunărea, nici l-au mai giudecat. Numai ce l-au scos și acolo în câmp au pus de i-au tăiat capul, iar trupul lui au rămas neîngropat, de l-au mâncat paserile. Așa au perit Lupul vornicul din pâra lui Nicolai Vodă. Nici un boier n'am văzut procopsit din

cei ce se punu în price cu domnul. Și atunci cu Lupul au mai perit împreună și doi boieri sârbești, odată cu Lupul. Iar în locul Lupului au pus Mihai Vodă pre Darie Donici.

Deci vezirul ducându-se la oaste la Varadin, ieșitu-i-au Nemții înainte cu Evghenie prințipul. Și și-au dat războiu de îmbe părțile foarte groznic și i-au biruit pre Turci Evghenie cu Nemții, de au fugit Turcii carii încotro au putut și le-au luat și urdia toată. Atunci au perit și spurcatul Gin Ali pașa vezirul în războiu.

Acest Gin Ali pașa era un păgân reu, turbat și mare sorbitor de sânge asupra creștinilor. Nu-i trebuia lui daruri sau rugăminte. Acesta au omorît pre Brâncovanul Vodă cu cuconii lui; acesta au omorît și pre Stefan Vodă și pre tată-său Constantin stolnicul, și pre Mihai spatarul, și pre Lupul vornicul, și pre alți mulți; acesta au omorît și pre vreo patruzeci de pași, tot aleși, fruntea Turcilor, de stârpisă împărăția de capefe; acesta au stricat și mănăstirea Mavramur de la Țarigrad. Și-i era gândul lui, de a birui pre Nemți, să puie pași și în Moldova și în Țara Muntenească. Numai nu i-au agiutat Dumnezeu, că și-au luat și el plata, că i-au luat tată-său diavolul sufletul.

Iară Nemții dacă au bătut pre Turci, s'au mai pogorît de au luat cetatea Timișvarul de la Turci, cetate aleasă și vestită, cu toate olatele ei. Și s'au așezat acolo la iernatic.

Atunci Muntenii carii era fugiți în Țara Ungurească de reul lui Nicolai Vodă s'au rădicat cu catane și au luat pre Nicolai Vodă din București în robie. Și l-au dus în Țara Ungurească de l-au ținut până la anul, până ce au făcut Turcii pace cu Nemții. Și au luat Nemții și din Olt încolo cinci ținuturi a Țărei Muntenești. De-

stule răutăți au fost și pe acolo de Turci și de cătane, care mai pre larg înainte istoria va arăta. Iară în locul lui Nicolai Vodă venit-au frate-său Ioan Vodă terzimanul domn. Ce departe era firea lui Nicolai Vodă de a lui Ioan Vodă, că Ioan Vodă era minunat de om bun, cât nici acum nu pot uita Muntenii bunătatea lui.

Ieșit-au atunce cătane și în Moldova pre supt munte la Cașin și la cetate la Neamț și la Câmpul-lung și cuprinsesă țara până în Siret. După cum sânt Moldovenii gata la jac, îndată s'au dat la dâșii. Era și cam asupriți de Mihai Vodă, că scosese hârtii pre țară și pre mazili dăjdi grele, și desetină pre mazili țărănească. Obiceiul cel rău de stingerea mazililor nu vrea să-l mai părăsească. Deci câți oameni și câte case boierești era dincolo de Siret, ținea toți cu cătanele. Și se făcuse niște tâlhărit mult preste samă. Și Mihai Vodă stăpânia numai pre lângă Iași și la Orhei pușintel, iar încolo tot podgheazuri de cătane amestecați cu Moldoveni aghiungea de prăda târgurile pre la Fălci și pre la Bârlad, iar Hotinul și Cernăuții îi ținea tot Turcii. Și se mira ce va face și de ce se va apuca, că domnia îi era nouă și nu avea bani să plătească să se stringă slujitori. Și-i era cu frică și se mutase în Cetățuie și mai nici în Cetățuie nu mânea, ce mânea câte la un loc de nu-l știa nime. Că și boierii încă nu era drepți, ce mulți dintre dâșii se agiunsese cu cătanele.

În Cetatea Neamțului era un căpitan cap cătanelor, anume Frența, și mai era și câțiva mazili moldoveni cu dânsul acolo. Deci au făcut sfat să meargă cu podgheaz să ia pre Mihai Vodă. Iară Mihai Vodă oblicind sfatul lor, trimis-au pre Macri vel ban și pre Constantin Costachi vel visternic să aducă vreo două trii mii

de Tătari, ca să meargă să-i lovească întâi el pre dânșii, decât ei pre dânsul. Și mergând acei boieri la Tătari, s'au și rădicat câțiva mârzaci să vie, încă și mai mulți de câți poftise Mihai Vodă. Și viind cu dânșii până din jos de Movila lui Constantin Vodă, i-au lăsat Constantin visternicul pre Tătari supuși⁴²⁹) în Valea lui Aron Vodă și au venit să spuie lui Mihai Vodă, că era lucru cu taină, de nu știa nime că vinu Tătarii.

Atunce Constantin visternicul, mergând la Cetățuie să spuie lui Mihai Vodă de Tătari că au sosit, nu l-au găsit în Cetățuie și au purces să vie la Iași la Mihai Vodă. Atunce și cătanele sosisă în Iași fără de veste și cât ai rumpe un păr din cap de n'au luat pre Mihai Vodă de grumaz din curțile domnești. Că străjile ce avea la Târgul Frumos și la Podul Iloaei și mai lângă Iași la cârșma ce se chiamă „la Stati”, nime din străji nu scăpase să-i dea știre, că-i prinsăse cătanele pre toți.

Avusese știre Mihai Vodă mai înainte vreme că au ieșit Frență și cu Velicico cu podgheaz din Neamț. Și fusese ieșit Mihai Vodă din Iași afară pre Bahluiu în sus, dar apoi văzând că nu-i nimic, s'au întors înapoi în Iași. Că podgheazul se zăbovise, că venia becișnicește cu zăbavă. Că au venit pre la Pășcani, și de la Pășcani la Cotnar, și apoi au venit la Iași. Deci Mihai Vodă au apucat numai de au încălecat cu doi trei copii din casă și au plecat fuga la Cetățuie, și cătanele duple dânsul. Iar la podul cel domnesc ce este preste Bahluiu, pușintel oarece s'au mai propit, fiindu-i calea cătanele lui Mihai Vodă.

429) *supus* = „ascuns”.

Iar Mihai Vodă au luat mai pre din gios de pod și au trecut Bahluu pre ghiafă și au apucat de au intrat în Cetățuie. Și norocul lui că nu l-au știut că este el Mihai Vodă, că i-ar fi ținut calea pre dincolo de Bahluu și poate l-ar fi prins.

Iar Constantin visternicul cum au auzit de cătane, n'au apucat a spune lui Mihai Vodă de Tătari, că n'au apucat a veni în Iași, ce au și fugit în stuh din gios de Balica, iar Mihai Vodă nu știa de Tătari nemică că au fost venit la Aron Vodă, nici Tătarii de cătane. Atunce Frență căpitanul venia cu cătanele pre supt deal cu vreo două sute de Nemți, iară Velicico slugerul cu Moldovenii și cu cătanele lovise înainte în târg și slobozise și temnișile și cuprinsese acum și Cetățuia, numai nu se putea lipi, că-i improșca din Cetățuie. Deci Frență și cu cătanele au lăsat coșul ce au avut în șes, unde este acum hălășteul la Frumoasa, și după ce au lăsat coșul, s'au suit la deal la Cetățuie. Și căuta loitre⁴³⁰⁾ și prepelece, ca să deie năvală la Cetățuie, să saie preste zid. Și alerga unii și din târg de le ducea loitre. Iar Mihai Vodă atunce se temea tare să nu-l ia din mănăstire și toată boierimea se spăriesă. Numai ce au apucat de au slobozit o pușcă mare și au început a tragere și clopotele cele mari. Iară Tătarii de la Aron Vodă cum au auzit pușca și clopotele, oarecum s'au fost îndoit dintâi să nu fie vre un viclesug, iar apoi unde s'au pornit a veni ca vântul. Iar cătanele cum au văzut că vinu Tătarii, cum au lăsat Cetățuia și au alergat la coș la cai. Ce până a se găti ei, Tătarii încă au sosit.

Deci au și purces cătanele pre lângă păraul Ce-

430) *loitră* = „scară, scară lungă de asalt”.

tăfuiei asupra Hlincii a se spărie și Tătarii a-i încungiura din toate părțile, de le da năvală să-i spargă. Atunce au ieșit și Mihai Vodă cu siimenii și cu strelișii, adevă cu vânătorii, ce avea, întru întimpinarea lor la Hlince. Și au început a stringere și din târg slujitori cine era. Deci strelișii au început a-i batere foarte rău cu sinețile pre cătane și a-i strica. Până ce au înopțat au tot mers de la Hlince în sus pre părău alături. Iar de la o vreme băgându-se la strimtori, vrând să treacă părăul în ceea parte spre câmp, n'au mai putut finè resboiul. Ce au început a-i răsi și au început cătanele a cădea acolo în părău, fiind țarmuros⁴³¹). Cari pre puțini au scăpat. Norocul lor au fost că au înopțat.

Și atunce la acel părău au prins și pre Frență căpitanul, viu nevătămat, un Tătar și l-au cum-părat Mihai Vodă de la acest Tătar. A doua zi ducându-l la curtea domnească în divan la Mihai Vodă și mult muștrându-l, au poroncit de i-au tăiat capul. Și pre alții, pre căfi au mai prins din Moldoveni vii, tot i-au omorit. Și mai pre urmă le-au strins capetele tuturor și trupurile și au făcut o movilă și o cruce mare de piatră, și cerdac⁴³²) iarăși de piatră deasupra crucii, ca să fie de pomenire acolo la fântână la Parasca supt dealul Cetățuiei, pre unde au fost rășboiul bătaliei, lângă drumul cel mare ce merge la Țarigrad. Și n'au fost mai mulți de trei sute de cătane cu Nemți cu Moldoveni cu tot, iar Tătarii au fost mai bine de cinci mii, mai la șese mii.

431) *țarmuros* = „priporos”.

432) *cerdac* = „construcție făcută deasupra unei cruci sau unei fântâni, spre a o apăra de ploi, etc.”.

Atunce Mihai Vodă mâniindu-se, în grabă au spânzurat pre Cuza spatarul, nepricestuit, încălșat, îmbrăcat, dându-i vina că au scris el la feciorii lui, având acolo la cătane, ca să vie să prindă pre Mihai Vodă din Iași. Ce nu se știe întru adevăr au ba. Numai în pismă l-au omorît, că i-au fost năpaste, că n'au fost scris.

A două zi Tătarii au cerșut la Mihai Vodă zece pungi de bani, să se întoarcă înapoi, iar Mihai Vodă n'au avut au n'au vrut să le dea. Și le-au dat voie să prăde țara din Siret încolo spre munte, zicând că sânt tot haini cu toșii cătane, numai dincoace de Siret să nu robească. Deci au și purces Tătarii pre Bahluiu în sus pre la Târgul Frumos. Și de la Siret încolo au și slobozit ceambufuri a prăda cât au putut cuprinde ținutul Neamșului până în Hangu. Și până în Ceahlău au agiuns de au prădat și au robît. Si s'au întors plini de robi în Buggeag. Iară cătanele Cetatea Neamșului au lăsat-o plină de bucate și au fugit la alte cătane ce era la Cașin.

Scris-au Mihai Vodă atunce și la Poartă de isbânda ce au făcut. Și n'au scris cum au fost, ce au scris că au fost mulțime și i-au bătut. Pentru aceea și-au agonisit mare credință și laudă și nume de viteaz de la Turci, precum și-au fost făcut nume de viteaz și Cantemir Vodă mai în trecuții ani, când s'au bătut cu Leșii la Boian pe Prut.

Atunce, tot întru acel an, Șvedul tot se bătea cu craiul Daniei din ceea parte de mare, precum s'au scris mai sus. Dând năvală, l-au lovit dintr'o pușcă și au mai trăit trei patru zile și au murit. Rădicat-au Șvezii în locul craiului pre o sor a lui. Și atunce au așezat toată vrajba oștirei și s'au împăcat cu toți craii ce s'au scris

mai sus. Și au lăsat cine ce au luat să fie luat, precum va arăta mai înainte istoria lor, fără cât numai toată Livonia, pre de această parte de mare, și cu Crăiea Finiei, ce este de ceea parte de mare, și cu doăzeci și patru de cetăți, tot alese de frunte, au rămas să fie tot a Moscului. Și atunce așezând pace, au slobozit Moscalii pre toți ghenerealii șvezești. Și slujitorii câți era robiți de la Poltava și de printr'alte războaie, pre toți i-au slobozit, de s'au dus la țara lor la Șvezia. Așijdere și Șvezii câți Moscali au fost robiți la dâșii, pre toți i-au slobozit, de au venit la Mosc.

Dintr'acele capete moschicești era și Trubeșcoi cneazul rob. Și atunce ieșind acel cneaz de la robie, avea trii fete mari frumoase. Atunce au zis împăratul Moscului lui Dimitrașco Vodă să-și aleagă dintr'acele trii fete una care îi va plăcè, să i-o dea să-i fie doamnă. Și alegându-și una, i-au dat-o împăratul. Și au făcut nuntă cu dânsa duple obicei și s'au cununat. Și au pus împăratul pre acel cneaz gubernat la Chiov în mare cinste.

Tot întru acel an era în Țara Leșească multă oaste de Sasi de a craiului Avgust, de mânca țara, iar oastea leșească nu avea nici o plată pentru slujba ce slujia. Deci cum sta obuzul cel leșesc pre margenile Nistrului, s'au și buzurluit un obuz și au scos pre capetele lor și și-au ales cap din zvonic⁴³³), cum s'ar zice la noi din zorba, pre un porucinic anume Branil, să fie el cap tuturilor slujitorilor. Deci cum au stăfuit acel porucinic cap, cum au început a scrie cărți pre la celelalte obuzuri și pe la slujitorii ce era împreăștieți. Și în scurtă vreme s'au strins toate

433) *zvonic* = „răscoală, zurba”.

obuzurile la un loc. Și au scris cărți la hatmanii lor, să vie și ei la obuz, să se scoale asupra Sasilor, că de n'or veni, n'or mai fi hatmani. Iar oastea Litfii cum au auzit, cum s'au strins la un loc. Așijdere și mazilimea, șleah⁴³⁴⁾, și ei au rădicat cap pre un boier anume Dedi-hovschi și s'au strins și el la un loc cu slujitorii. Și au scris Dedihovschi carii din șleah⁴³⁴⁾ nu vor încăleca, vor fi podani și le-or mânca satele. Și așa s'au strins cu toții și au purces asupra Sasilor. Și pre unde îi găsia, tot îi omoria. Și au perit mulți Sasi, până au apucat de s'au strins la un loc. Iară după ce s'au strins Sasii la un loc, nu le putea strica Leșii nimică, că Sasii avea foc mult. Deci Leșii văzând că nu le pot strica nimică, sfătuia unii să rădice și țara, toată mojmicea, asupra Sasilor, să-i împresoare mulțimea norodului. Dar Dedihovschi, care era cap pre mazili, pre șleah⁴³⁴⁾, au dat sfat că nu-i bine să rădice țara, să se învețe mojmicii la răsboiu, că sânt mai mulți Ruși pravoslavnici decât Leși catolici. Și dacă îi vor rădica pre toți, vor fi mai mulți, întuneric⁴³⁵⁾ de oameni. „Și or bate pre Sasi și poate ne-or bate și pre noi și ne vor lua moșiile. Și ei s'or închina la Mosc, că sânt tot de o lege, și a fi mai reu, că ne-or lua mojmicii țara. Ce mai bine, fraților, noi să ne vărsăm sângele, iar mojmicii lasă-i să șază ca niște mojmici”. Și așa au stăut Leșii câțeva vreme, de se tot bătea cu Sasii.

Craiul Avgust ședea în Sacsonia, că se temea a veni în Țara Leșească, iar pre hatmanii le-

434) *șleah⁴³⁴⁾* = „mică aristocrație polonă”, un fel de mazili.

435) *întuneric* = „mulțime mare”.

șești cu meșteșug i-au prins pre tuspatru la mână slujitorii, de prin târgurile ce ședea. Și era numai să-i taie, și-i suduia tot de față și le îmbla pre dinainte cu săbiile goale, și-i muștra și le zicea: „Voi ne-ați stricat volnicia noastră și ne-ați puseit satele fiind cu craiul și cu Moscalii, de aducu oștile lor de ne mănâncă satele și ne-au stricat obiceiurile cele vechi!” Și i-au dus de-i ținua la vartă slujitorească, de-i păzia slujitorii. Iară hătmăneasa hatmanului Adam Sinavski, ce era la acea vreme hatman coronii, au scris cătră capetele obuzului și cătră toți șleahțicii, adevă mazilii, să nu-i pieie bărbatul, că apoi mai pre urmă îl vor căuta cu lumânarea și nu-l vor afla. Ce hatmanii n’au perit, precum nainte la rând istoria va arăta.

Fraților boieri moldoveni carii sântefi musaipi, sfetnici la domni, și faceți obiceiuri care n’au mai fost în țara noastră a Moldovii, vă poftim să vă aduceți aminte cetind acest punct deasupra, să vedeți ce au pățit atunce acei hatmani pentru obiceiuri nouă ce începuse a face în Țara Leșească.

Atunce împăratul Moscului văzând atâta calabalâc în Țara Leșească, trimis-au pre Dolgoruchi cneazul cu treizeci de mii de oaste în Țara Leșească, ca să stea să-i împace. Și au venit cneazul Dolgoruchi la Liublin și au stăut de le-au făcut pace. Atunce au venit și August craiul din Sacsonia la Liublin. Și au făcut pace într’acest chip. Sasii toți să se rădăce să se ducă din Țara Leșească, fără cât numai craiul, să-i dea o mie de slujitori să-i fie de paza curții lui. Oaste să rămâie cu leafă numai cinzeci de mii, iar cealaltă oaste să o gonească, că acum este pace, nu trebuie mai multă. Și să le dă leafă să se cheltuiască, iar nu să șadă prin sate la

iernatic, să pustiască satele. Domnii leșești să fie numai câte un steag de slujitori, iar nu câte două trei, și alții nici câte un steag. Slujitorii să șeadă prin sate și prin târguri crăiești, iar nu printr'a mazililor, ori vara cu obuzuri, ori iarna prin târguri. Și nimică să nu le dea pre unde or ședea, numai lemne și apă și grajdiuri de cai. Craiul să facă seim în anul al treile pre obiceiu. Că acest craiu Avgust nu mai făcea nici odată seim. Pentru voievoda Chiovschi, să-i întoarcă toate pagubile ce au avut în pribegie și să-și strângă vecinii lui, ori în ce târg sau sat i-ar găsi, pentru căci au pribegit, pentru să nu-și piardă volnicia lor. Deci trebuie să nu rămâie păgubaș. Așa facu și boierii nostri. Dacă pribegeste vre unul, iar ceilalți stau cu feluri de feluri de năpăști și pâri, ca să-l istovească de tot și să-i ia moșiile! Pre hatmani i-au giurat să fie drepti țării, iară să nu mai fie de acum înainte cu alții străini. Și așa i-au slobozit de la vartă lor și i-au lăsat să fie iar hatmani cum au fost. Așa s'au așezat pacea între dânșii; poate or fi însămnând să fie și mai mult la istoriile lor. Deci așezând pace, s'au rădicat și Dolgoruchi cneazul și s'au întors la țara sa la Mosc.

Iară când au fost în al treile an a domniei lui Mihai Vodă, s'au gătit Turcii să meargă să se bată iar cu Nemții la Beligrad. Și atunce au venit și craiul Racoți de la Franțuji. Și au trimis Mihai Vodă, cu poronca vezirului, de au adus și pre Bercin hatmanul lui Racoți din Țara Leșească, fiind pribag în Jolcva, și cu alți, capete de ai lor Unguri, de i-au trimes la Udriiu, să meargă și ei în oaste cu Turcii la Beligrad, dându-le Turcii și oarece bani, de au făcut puțină oaste Moldoveni pre cine au putut. Și au

mers în oaste cu vezirul. Iară Mihai Vodă au purces cu Tătari și cu slujitori de ai lui de s'au dus la Cașin și la mănăstire la Mira, de au mai bătut pre niște cătane ce era acolo cuibu de tălharit, de i-au spart și i-au gonit în Țara Ungurească. Și pre carii tălhari pre unde i-au prins, cu rele și groznice morți i-au omorît. Iară Tătarii prin țară pre undeși au agiuns, au tot prădat și au robît.

Apoi, înțelegând Poarta de acea isbândă a lui Mihai Vodă, venit-au poroncă să încalece cu sultanul de Bugeag și cu oastea de la Hotin cu Colceag. Și când a agiunge vezirul la Beligrad, atunce și ei pre taină să între în Țara Ungurească să prăde. Și să se tâlnească cu vezirul în Țara Ungurească. Deci pre acea poroncă s'au gătit Mihai Vodă și au purces. Și Tătarii încă au trecut Prutul pre la Zagaranice. Și s'au tâlnit Mihai Vodă cu sultanul și cu Colceag la Botoșeni. Și au intrat prin Câmpulung și au ieșit la Bistriță în Țara Ungurească. Ce sultanul au și slobozit Tătarii în pradă, a ardere și a prădare satele și a le robire. Iar Mihai Vodă și cu Colceag, acolo lângă Bistriță aproape de cetate, au și prins un om cu cărți, viind de la ghenearul de Sibiiu la comendantul de Bistriță, scriindu-i precum au bătut pre vezirul și au luat Nemții și Beligradul, și preste trii patru zile i-a veni și la dânsul oaste. Deci Mihai Vodă și cu Colceag prinzând acele cărți, au și răpezit la sultanul de i-au făcut știre să se întoarcă. Și au și păzit Mihai Vodă și cu Colceag de s'au întors înapoi. Iar sultanul mai zăbovind vreo două trii zile, au ieșit mai cu greu, că le ținca Săcuii calea. Numai pre Tătari îi rătuia niște Căzaci Zaporojeni, că era cu sultanul vreo cinci sute, dar ar fi ieșit foarte cu greu. Și au

trecut preste munte Tătarii și s'au dus la Bugeag cu caii stătuși, și mai mulți pre gios.

Iară pre Turci i-au bătut Nemții prea rău. Și au luat Beligradul și și-au mai lătit olatul mult și preste Dunăre aproape de Filipi. Și s'au dus Nemții să între și în Bosna, ce n'au putut. Că în Bosna era un pașă anume Chîpruliul, foarte om harnic, și fiind locul tare, n'au putut isprăvi nimică, ce încă s'au întors cu rușine de la Bosna. Franțuzul cum au văzut că se bate Neamțul cu Turcul, au și început a scor-nire și el gâlceavă cu Neamțul și a se batere la Ispania, ca să împedice pe Neamț.

Atunce au isprăvit și Mihai Vodă ferman de la Poartă și au trimes pre Constantin Costachi vel visternic și pre Stefan Luca biv visternic de au mers în Bugeag și au cercat de au scos robii de la Tătari, ce-i luasă Tătarii atunce când au scos cătanele din țară. Și pre cine au găsit neascunși și nedepărtați, pre toți i-au scos.

Împăratul Moscului văzând că și-au așăzat pace despre Șved și văzând pre Turci că se bat cu Nemții, duse-s'au și el atunce tocma la Franțuzi, ca doară ar face să se scoale și Franțuzii asupra Turcilor și să se rădice și el. Și pentru vase, ca să aibă voie și a lui să îmble pre mare, cum îmblă și ale altora, să nu stea pricină Franțuzul. Ce atunce era craiul tânăr, numai de vreo șese ani, că craiul cel bătrân Ludovic murise. Numai măcar cum era de mic craiul, dar tot i-au ieșit înainte și i-au făcut orație. Iar împăratul cu epitropul crăiei au vorovit și i-au răspuns că ei cu Turcii nu pot să se bată, că lor din Țara Turcească li este agonisita. Și i-au zis și împăratului să fie pacea ce au făcut, să nu o strice. Iar pentru vase l-au po-

svosit⁴³⁶) să-i îmble.

Iară întorcându-se împăratul înapoi, găsit-au în țara lui alte sfaturi asupra lui, făcute de o samă de boieri și de fiu-său Alecsi Petrovici. Deci fiu-seu, dacă au așezat acel sfat, s'au dus la Nemți și le-au zis acelor boieri cum, dacă vor omori pre tată-seu pre împăratul, să trimită să-l chieame pre dânsul, să le fie el împărat, că așa îi este rușine de lume să se afle față. Și dacă îl vor pune împărat, să-și ia Moscalii iar portul lor cel vechiu, și oștenii iar cum au fost mai de demult, și să dea și Șvedului tot ce i-au luat, și cu Turcii și cu Leșii să se așeze, și să-și lepede și puști și toate tot în marea, și să trăiască istovi de tot. Deci împăratul cum au venit, au cum au trăit mai înainte, că acesta împărat îi va și înfăles acest sfat și au și început a-i prindere și a le facere fel de fel de cazne și a-i omorire. Și au trimis și la împăratul nemțesc de au cerșut pre fiu-seu cu parola⁴³⁷). Deci Neamțul l-au dat pre parolă ca să nu-i facă nimică. Iar după ce l-au dus la stoliță, au poroncît împăratul de au venit toți senatorii și cnezii cei mari moschi-cești și toți mitropoliții și episcopii. Și făcând împăratul divan în biserica cea mare ce se chiamă „săborna”, au judecat pre fiu-seu dimpreună cu toți senatorii și cu soborul de arhieriei. Și mult l-au muștrat împăratul pre fiu-seu, până ce au zis fiu-seu cum că este greșit și nu este vrednic de împărăție, ce să se milostivească tată-seu să-l ierte. Iar împăratul și cu senatorii dimpreună și cu soborul arhieriei așa au ales judecata fiului împăratului, ca să-l bată singur împăratul

436) *a posvost* = „a ajuta, a sprijini”.

437) *parolă* = „cuvânt”; *cu parola* = „obligându-se cu cuvântul lui că-i va cruța viața”.

cu mâna sa, și pentru viața fiu-seu iarăși cum se va milostivi împăratul. Deci împăratul au bătut pre fiu-seu cu cnutul. Și neplinind trei zile, au murit. Iară după aceea au coronit⁴³⁸⁾ împăratul pre un fiu a seu mai mic, pre anume Petru Petrovici, care era făcut cu împărăteasa cea de pre urmă, cu Ecaterina, ca să fie el împărat după moartea lui. Iar auzind de aceasta împăratul Neamfului, foarte s'au scârbit pre împăratul Moscului și era numai să se bată, nefiind Neamfului voie să fie cel mai mic la împărăție, că Alecsi Petrovici, fiul împăratului moschicesc cel mai mare, era cumnat cu împăratul nemțesc. Și după aceea au judecat Dumnezeu, că au murit și fiul împăratului moschicesc acel mai mic Petru Petrovici, ce-l coronise. Atunce împăratul Moscului au omorît și pre un mitropolit de la cetate de la Rostov, carele fusăse duhovnic împărătesii cei dintâi a împăratului, cu carele s'au fost sfătuit împărăteasa și cu fiu-seu Alecsi Petrovici și cu alți din cnezii moschicești, cu vicleșug asupra împăratului, ca să-l omoare.

Iară pre acele vremi era namesnic partriarhiei Moscului părintele chirio chir Ștefan Iavorschi, mitropolitul de Rezan. Deci tâmplându-se de s'au pristăvit⁴³⁹⁾, n'au mai pus patriarh nici namesnic patriarhiei. Și au socotit împăratul și au făcut sinod, adecă sobor, puind doisprezece arhieriei să fie în locul patriarhului, să fie purtători de grija bisericii.

Iară în anul 7226 iar au mers Turcii la Beligrad și cu Ioan Vodă, domnul Țării Muntenesti. Și au stătuț la pace, cine ce au luat să fie luat. Timișvarul, Beligradul, cu toate olatele lor

438) *a coronî* = „a face moștenitor al coroanei”.

439) *a se pristăvi* = „a deceda, a muri”.

până unde vor agiunge, și din Olt încolo în sus cinci ținuturi din olatul Țării Muntenesci să fie tot nemțesc. Atunce au pus Nemții pre fiul lui Șerban Vodă, pre Gheorghie beizadè, ca să fie el ghegeneral-gubernat mai mare preste Olt, pre acele cinci ținuturi. Iar pentru Hotin n'au mai pomenit nimică, fără cât au zis pentru Țara Leșească să stea după cum este așezată mai înainte vreme, când s'au făcut pace la Carloviț. Și atunce când au fost făcut pace la Carloviț, scria pentru Hotin să nu-l facă Turcii, nici alte cetăți, nici pașă în Moldova să nu fie. Deci stă de atunce Hotinul așa îngăimăt⁴⁴⁰⁾ până acum. Vârtos șede. Nu știm de acum înainte ce a vrè Dumnezeu să mai lucreze, mai sta-oa⁴⁴¹⁾ au ba. Au poate și câtă țară au rămas s'o ia? Vremea viitoare va arăta, cine va agiunge să trăiască.

Atunce și Franțuzul s'au împăcat cu Neamțul. Și pre Nicolai Vodă l-au scos atunce din robie și au mers la Țarigrad, iar frate-său Ioan Vodă au mers la scaunul său în Țara Muntenescă. Și neplinind anul, au murit Ioan Vodă cel bun. Oh, oh, oh, unde or mai găsi Muntenii domn bun ca Ioan Vodă. In locul lui au venit iar Nicolai Vodă, pedeapsa lor.

Lui Mihai Vodă i-au venit poroncă de la Poartă să strice Cetatea Neamțului și Cașinul și Mira. Și le-au stricat zidurile, iar nu foarte de tot. Fost-au pre atunce și o foamete mare în țară, cât agiunsesse de se vindea merța de pâne în Iași câte zece lei, că numai din Țara Leșească și din Țara Ungurească și din Țara Turcească aducea oamenii pâne. Iar la anul după

440) *îngăimăt* = „încurcat, nelămurit”.

441) *sta-oa* = „sta-va”.

foamete 7227 scornitu-s'au și un omor mare de ciumă. Și au ținut un an și au agiuns și până în Podolia în Țara Leșească.

Atunce au trimes Mihai Vodă boieri de au jăluit la Poartă pentru ținutul Cernăușilor. Și au arătat și ispișoace pentru moșiile lor ce au avut, și l-au dat Poarta ținutul Cernăușilor iar Moldovii. Și au trimes Turcii de au hotărit⁴⁴²⁾ ținutul Hotinului și a Cernăușilor, să se știe cât or ținē Turcii. Și au iertat și birul pre giună-tate până în trii ani. Și au isprăvit de au mers un capegi-bașă de au hotărit și Bugeagul cu Moldova. Și au desbătut și bucata cea de loc ce o închinase Lupul vornicul hanului, de o au dat iarăși țării.

Atunce și mie mi s'au isprăvit ferman de la Poartă de pace și am venit la pământul meu, zăbăvind în străinătate nouă ani, doi ani la Mosc și șapte ani în Țara Leșească, cu multe valuri și supărări, carele nu le pot înșira cu condeiuul meu. Și viind la Mihai Vodă, toate moșiile ce-mi luasă Lupul mi s'au dat înapoi. Și am trăit la casa mea până astăzi, și înainte cât mi-a mai lungi Dumnezeu viața.

Pre acele vremi s'au rădicat un beiu Turc despre partea Indiei și au început a se batere cu Persii în câțiva ani, al căruia nume Mirveiz. Și mai cuprinsese toată Țara Persului, că-l tot bătea Mirveiz pre Persu. Până și pre împăratul Persilor l-au prins viu și i-au scos ochii. Numai un fecior a lui au scăpat și din cât putea tot se bătea. Și se mărise numele acelui Mirveiz prea mult, cât și împărăția această a Țarigradului încerpuse a se îngriji de dânsul, că se închinase Turcii și Arabii mai pre giună-tate de slujia

442) a hotări = „a delimita”.

la dânsul. Și într'acele bățai multe apropiindu-se și de hotarul moschicesc, de Astrahan, au fost ucis și câțiva neguțitori moschicești.

Deci Petru marele imperator a Moscului, făcându-și atunce pace de cătră alții, nefiind cuprins de oștire, îi era urit să șază așa fără de oștire. Ce au trimes pentru acei neguțitori la împăratul turcesc al Țarigradului, zicând cum el nu poate răbda acest lucru, ce se va scula asupra Persilor, având strimbătate și pentru hotar. Deci Turcul i-au dat răspuns să-și cerce strimbăta-te, că el n'are acolo amestic, fiind bucuros să se înceapă gâlceavă acolo și el să aibă pace să se odihnească. Iară împăratul Moscului văzând că răspunde Turcul așa, s'au și gătit și au și purces cu toată puterea lui tocma la Perși. Și au luat și pe Dimitrașco Vodă atunce cu dânsul și i-au dat o samă de oaste în mâna lui. Și l-au pornit preste niște munți deadreptul pre uscat, iară împăratul cu greimea au încungiu-
rat pre apă, până s'au tâlnit la un loc. Ce până a se tâlni cu împăratul, au avut rășboiu cu niște Cumuci și i-au biruit Dimitrașco Vodă. Și împreunându-se oștirea la un loc, cei de pre apă cu cei de pre uscat, purcegând pre un câmp otrăvit, au început a le muri caii, cât se spăriase că nu vor mai rămânè nici cu un cal, până de la o vreme luându-și sama că acel câmp este otrăvit, își puneau fraistele în capetele cailor, ca să nu apuce iarbă, că care cum apuca, cum muria. Și așa au mers vreo două zile, cât și pușcele au lăsat înapoi, neavând cu ce le trage, că le murise caii.

Deci întrând pușinel într'acea țară, le-au ieșit Cumucii înainte, de le-au cam stătuț impro-
tivă Moscalilor. Apoi văzând că n'au nici o putere, s'au închinat. Și au trimes Cumucii pre

urmă de au adus și pușcele Moscalilor. Și le-au fost spuind Cumucii că n'au știut pre unde vor veni, că acea bucată de loc este otrăvită, de nu trăiește pe dânsa dobitoc. Și de acolo au mers mai înainte și au mai dobândit vreo două trii fărișoare. Și pre urmă s'au împăcat Moscul cu Persul. Și încă i-au mai dat o bucată de loc Persul împăratului, ca să fie cu dânsul, să-i dea agiutor asupra lui Mirveiz. Și au zăbovit acolo spre acele țări de loc mai vreo doi ani și apoi s'au întors iar la țara lor împăratul împreună cu Dimitrașco Vodă, iar acolo au lăsat oști cu ghenerali prin cetățile ce dobândise. Și duple ce au venit la stoliță, la anul iar au mai trimes oști acolo spre acele parfi de loc.

Dimitrașco Vodă încă după ce au venit de la Persia n'au trăit prea mult. Și și-au plătit și el datoria acestii lumi cea sîrămoșească și s'au dus cătră părinții sei. Iară copiii lui au rămas supț mila împărătească, aflându-se în slujbele împărătești, de trăiescu și până astăzi.

Iară împăratul Moscului își didese o fată a lui după Csenje han Holștinschi, care era nepot de sor craiului șvezesc. Și craiul Șvedului când au murit, au lăsat diată de crăie soru-sa care este acum vie, iar de a muri ea, să rămăie crăia șvezească lui Csenje han Holștinschi, că lui i se cade crăia, fiind dintr'altă sor a craiului șvezesc. Deci împăratul Moscului zicea gineri-său lui Csenje han Holștinschi: „Cum vei aștepta tu crăia până va muri mătuși-ta?” Și gătia oaste să-i dea, să meargă să ia crăia de la mătuși-sa și apoi să se pogoare în gios în Țara Leșească dimpreună cu împăratul și cu craiul Avgust cu Sasii, să supuie pre Leși după voia lor. Și așa să se pogoare cu toții asupra Turcilor. Și așa începuse să pornească oaste. Nu-

mai poate fi n'au vrut Dumnezeu să-i mai lase să se verse atâta sânge. Și atunci la acea gătire s'au răbolit marele împărat Petru Alecsievici al Moscului și au murit, în anul 7233, în luna lui Fevruarie în 5 zile. În locul lui au rămas împărăteasa Ecaterina singură stăpânitoare.

Împăratul turcesc de la Țarigrad văzând că Moscalii au luat o bucată de loc de la Perși și Mirveiz au luat iar mai bine de giurățate, trimis-au și el oaste la Perși și au luat și el o bucată de loc și câteva cetăți mari și vestite. Și Persul rămăsese un lucru slab mai cu nimică. Iară mai pre urmă mai încoace, târzie vreme după aceea, îndreptatu-s'au Persul și au început a batere pre Mirveiz. Și așa din bătaie l-au bătut Persul pre Mirveiz și l-au răsipit. Și și-au scos toate țările câte îi luase și l-au gonit pre dânsul iar la India de unde venise, de nu s'au mai știut ce s'au făcut, de au perit pomenirea lui cu sine. După aceasta s'au apucat Persul a se batere cu împăratul turcesc pentru cetățile ce au luat Turcii de la dânsul. Și o samă de cetăți și-au scos și se tot bate până în acest an 7241, iar Moscalii tot țin cu pace ce au luat de la Perși.

Lăsând cele străine, să ne întoarcem a scrie iar pentru Moldova noastră. În țara noastră, după ce s'au așezat acel lucru ce mai sus scriu, s'au făcut pace bună. Și boierii cei pribegi din Țara Ungurească și-au făcut pace și au venit toți în țară. Numai ce au rămas Vasili Cîaurul și cu Velicico sulgerul, că nu s'au încrezut să vie în țară și au mers din Țara Ungurească în Țara Muntenească. Și acolo au și murit amândoi. Iar moșiile Cîaurului le-au dat Mihai Vodă altor boieri străini, iar nu neamului său, zicând Mihai Vodă: „Cei ce au pribegit cu Moscalii,

au venit o împărăție, și s'au hainit cu domn cu tot. Deci li se cade să li se deie moșiile, întorcându-se la mila împărăției. Iar aceștii ce s'au închinat la cătane, cătanele au fost niște tâlhari". Și pentru aceea li s'au luat moșiile și le-au dat altora. Precum se va alege mai înainte, vremea va arăta.

Iară în al optule an al domniei lui Mihai Vodă dat-au Dumnezeu o fortună grea, și s'au aprins târgul Iașii. Și multe curți boierești și mănăstiri au ars. Și din mănăstiri au sărit focul și în curțile domnești. Și până au alergat oamenii din târg, au ars de tot. Care atunce multe lucruri au ars de a lui Mihai Vodă, că nu putea oamenii și slujitorii nimică să scoată din curte de furtună mare ce era. După aceasta s'au apucat Mihai Vodă de au făcut curțile de iznoavă, cu două părți mai frumoase duple cum era întâi, că întâi era mai proaste. Și au dat și de la Poartă șesezeci de punți de bani milă, rădicând din birul țării, ca să se facă curțile domnești. Iar domnia până a găti curțile domnești, s'au mutat în niște curți boierești, anume în casele lui Ioan Păladi biv spatar și a lui Constantin Costachi vel spatar, că era aceste curți amândouă alăturate.

Duple această scoasă Mihai Vodă pre țară desetină țărănească⁴⁴³) îndoită de stupi și de mascuri. Și au plătit tot omul, și boier și mazil și țaran. Și fără zăbavă trecut-au preste giurământ și au stricat legătura sfințișilor patriarhi și au scos văcărit, de i-au rămas mult blăstăm până acmu, că l-au scos și alții duple aceea. Și au scos și de moară câte doi ughi (galbini)

443) *țărănesc* = „plătit de țărani”, sau „plătit, cum plătesc de altfel doar țărani”.

și de prisacă câte doi ughi, și țigănit⁴⁴⁴) de tot țiganul câte doi ughi, dar apoi de țigănit au făcut legătură să nu mai dea. Așijdere pre vecinii boierești și călugărești încă nu-i da lesne stăpânilor săi, cu price zicând că i-au adus pre unii din raie, iar altor vecini le zicea că sânt moșteni. Foarte prea rar de avea boierul prea mare dovadă și scrisori de-i da, și zicea să-și caute țăranul giurători să se îndrepteze⁴⁴⁵). Și așa foarte bine se îndrepta oamenii ieșind din vecinătate. Ce de la o vreme mazilii nu se mai pâria cu vecinii lor să-i tragă, ce țărării trăgea pre stăpânii lor, pre mazili, la giudecată. Aceste toate obiceiuri au rămas în țară. Invechindu-i-se domnia, nu se mai temea că-i va mai strica nime nimică.

Țara se întemeiasă în zilele lui și se lăfise satele, că era om foarte chivernisitor bun. Pâne se făcea în zilele lui foarte bună; stupii în doi ani s'au făcut buni, iar în ceilalți veri s'au făcut mai proști; vitele era bolnave mai în toți anii de muria; fân și vin mult în toți anii era; bani mulți în țară la negușitori era, de da oamenilor de-și prindea nevoile; zloțașii nu vindea vitele din ținut, că nu-i sârguia cu zapcii pentru istovul⁴⁴⁶) banilor. Iar din prostime pre cine îl știa că are câte ceva, îi și găsia vre o pricină și-l închidea și-i lua trei patru sute de lei și mai mult. Doamna lui era foarte milostivă. Multe mănăstiri și biserici le-au dires, le-au focmit și le-au acoperit. Și pre oamenii scăpați și săraci îi miluia, și pre fete sărace le grijia, le înzăstra și

444) *țigănit* = *țigănărit* = „impozit plătit pentru țigani”.

445) *a se îndrepta* = „a face dovada drepturilor sale. a-și salva cauza”.

446) *istov* = „sfârșit”, „plată integrală”.

le mărita. Iară în zilele lui Mihai Vodă oamenii cei vinovați, cum s'ar zice furii, tâlharii, nu a-vea nici o trecere sau milă de iertare, oricât de mică i-ar fi fost greșala. Pusese patru furci mari de le bătuse înaintea porții, unde-i acmu fântâna, de sta acolo așezate. Și mai în toate zilele spânzura tâlharii de picioare sau de susiori, cu capetele în gîos cu pelea goală. Și punea pre calău de-l bătea cu puha⁴⁴⁷), cât nu putea merge boierii la curte de țipetele lor. Și pre o parte făcea și bine, că se stărpise tâlhăritul, iară mulți peria și drepti. Că avea un armaș mare grec, Panaioti, ce au fost crâșmar în Țarigrad, lacom și fără suflet, și pe gura aceluia mulți pătimia.

Tâmplatu-s'au atunce Grecii carii era a lui Mihai Vodă, capichihaie la Țarigrad și alții ce slujia la dânsul, de au început a se sfădire ei în de ei. Și s'au făcut două cete și se pâria la Mihai Vodă să-și mănânce capetele unii altora. Într'o ceată era Constantin Ipsilant vel postelnic și cu fiu-său Enachi aga și cu Manolachi chiurciu-bașa împărătesc și cu alte rude a lor, iar într'altă ceată era Tudorachi capichihaie și cu un doftor ginere lui și cu Iosufachi aga. Și se pâria o ceată pre alta la Poartă cum că au mâncat sute de pungi de bani din țară. Că Mihai Vodă tăiasse și acest obicei, de nu mai trimetea boieri la Poartă pentru nevoile țarei să vază ce se cheltuiește acolo, că credea numai pre Greci. Și acum nu numai la Poartă nu mergea boierii, ce și la visterie nu mai intra să știe când ieșia nevoile țarei, să orânduiască ei. Ce când vrea să scoată ceva, numai cu Grecii se sfătuia. Și pornia boierinașii lui cu taină, știi ca cum ar purcede un ceambur tăfăresc în pradă noaptea cu taină în toate părțile, și boierii cei mari de țară nu știa nimic. Deci poate fi fiind

447) *puhă* = „biciu”.

voia lui Dumnezeu ca să greșească, au lepădat pre ceata Grecilor cea de frunte și i-au gonit de la dânsul, de s'au dus la Țarigrad, și au primit lângă sine pre cei mai blăstămași, de se sfătuia cu dânșii. Și așa primind pe acei Greci, încă și numele cel bun de ușă deschisă ce-l avea de cătră toți, de intra și copiii, l-au stricat acei Greci blăstămași, alăturându-se pre lângă dânsul și șezând tot cu dânșii de se sfătuia. Și pre nime nu lăsa să între în casă, să-și plângă jalobile sale.

Atunce la acea vreme fugise și câțiva boieri din Țara Muntenească aice în Moldova, jăluind de Nicolai Vodă. Și se ruga lui Mihai Vodă să scrie la Poartă, să pârească pre Nicolai Vodă și să fie el domn Țărei Muntenești.

Tot pre atunce la acea vreme găsit-u-s'au și un copil de creștin muncit de bedzaconicii ⁴⁴⁸⁾ Jidovi în chipul muncilor Domnului Iisus Hristos, iar acel copil au fost din sat din Onițcani, de la ținutul Orheiului. Deci au prins pre câțiva Jidovi și i-au pus la închisoare. Și nu i-au judecat ca pre niște Jidovi, mai în grabă să facă ce le va face, ce i-au ținut la închisoare, gândind doar ar lua de la dânșii bani mulți. Și încă au scris și la Poartă la vezirul, ca să apuce și pre Jidovii cei de la Țarigrad, să ia și Poarta o samă de bani. Deci cum au oblicit solul lui Antihrist bazarghideanul ⁴⁴⁹⁾ Jidovul cel mare de la Țarigrad, au și început a cheltuire bani și a amestecare pre Mihai Vodă. Și au și trimis vezirul pre un agă al său și au slobozit pre Jidovii carii era aice la închisoare în Iași. Și au scris să le dea pace.

448) *bedzaconic* = „fără de lege, nelegiuit”.

449) *bazarghidean* = *pazarghidean* = „mare negustor”.

Așijdere și Nicolai Vodă, după ce au oblicit că au pribegit boierii muntenesți aice și-l amestecă la Mihai Vodă, s'au mâniat și au stricat logodna ce făcuse cu feciorul lui și cu fata lui Mihai Vodă. Și au dat multe pungi de bani la Poartă și au pârit el mai tare pre Mihai Vodă. Și au isprăvit de au trimes vezirul un capegi-bașa să ia pre boierii pribegi să-i ducă în Țara Muntenescă. Iară boierii munteni nu era în Iași, că-i trimesese Mihai Vodă în Hangu în munți la straja ungurească, cu socoteală ca aceasta, că se va mântui de cătră vezirul că nu sânt în țara lui. Deci viindu-i două trii poronci aspre numai ca să-i dea pre boieri, s'au căit căci⁴⁵⁰⁾ i-au trimes acolo la margine, temându-se că nu-i va putea prinde, să-i dea pre mâna capegi-bașei. Și au trimes pre Constantin Rusăt vornicul ca să-i amăgească, cu împlânzire cum că au venit de la Poartă răspuns să-i împace Mihai Vodă cu Nicolai Vodă. Iară după ce au purces Constantin Rusăt, au și răpezit în urma lui o sută de siimeni călări noaptea din Iași, ca să-i prinză pre boieri să-i dea pre mâna capegi-bașei, răpezând și la Câmpul-lung să prinză Câmpulungii toate poticele, să nu scape nici unul. Ce Muntenii având iscoade în Iași, au prins de veste mai înainte și au trecut în Țara Ungurească. Și s'au întors oamenii lui Mihai Vodă fără de nici o ispravă și n'au avut pre cine să dea pre mâna capegi-bașei. Deci întorcându-se capegi-bașa la Poartă, au mers pre la Nicolai Vodă și l-au umplut Nicolai Vodă de daruri și de bani. Și mergând la Poartă, au pârit prea tare la vezirul pre Mihai Vodă că n'au băgat în samă fermanul și n'au vrut să dea pre boierii

450) *căci* = „că”.

munteni. Aceste auzind vezirul, tare s'au mâniat pre Mihai Vodă. Deci Nicolai Vodă și cu Constantin postelnicul Ipsilant și cu frate-său Manolachi chiurci-bașa, ce avea cinste la vezirul, și cu pazarghideanul Jidovul s'au făcut tot una, au cheltuit multe pungi de bani și au mazilit pre Mihai Vodă. Și au pus domn pre nepotul lui Nicolai Vodă, pre anume Grigorie Ghica terzimanul. Iar terziman au rămas fratele lui Grigori Vodă, pre anume Alecsandru. Așa l-au adus pre Mihai Vodă păcatele, de s'au lepădat de slugile lui cele puternice și s'au potrivit minciunilor celor blăstămați.

Deci îmbrăcând caftan de la Poartă Grigorie Vodă, au trimis pe un capegi-bașa cu mazilia la Mihai Vodă aice în Iași, împreună cu Enachi aga feciorul lui Constantin postelnicul. Și cetin-du-i ferman de mazilie Duminică în 26 de zile a lui Septemvrie în anul 7235, pus-au caimacami pre Constantin Costachi vel spatar și pre Sandul Struza vel ban. Și l-au grijit bine, ca pre un domn, cu de toate cele ce i-au trebuit, și a pătra zi Joi în treizeci de zile a lui Septemvrie au ieșit Mihai Vodă din scaun din Iași, cam pre o bură de ploaie, petrecându-l toți cu mare cinste.

Vrut-au atunce o samă de mazili să-i facă găl-ceavă, să lege știubeie⁴⁵¹) deșerte, să i le spân-zure pre lângă drum pe unde era să treacă Mihai Vodă, pentru căci le-au rămas de la dânsul obiceiul de desetină de stingerea caselor. Numai caimacamii n'au lăsat să-i facă acea o-cară, scriind Grigorie Vodă de la Tarigrad — a-șijdere și Constantin postelnicul învățase pre fiu-seu Enachi aga — să nu știe că face cineva vre un supăr lui Mihai Vodă. Măcar că el

451) știubeiu = „stup (fără de albine)”.

le-au făcut lor necinste când au purces din Iași, dar ei nu trebuia să-i facă lui, că le-au fost stăpân.

Tâmplatu-s'au atunce la mazilia lui Mihai Vodă de au fost cam degrabă și au rămas boierii plini de datorii, că didese bani împrumută și nu apucase să ia. Că-i punea Mihai Vodă pre boieri zlotași și-i făcea de istovia înainte cu bani turcești. Lua bani noi și da vechi. Și au rămas mazilii stinși. Așijdere și Turcii balgii încă împrumutase pre Mihai Vodă cu bani noi să ia vechi. Și didese bani pe ceară, pe miere, pentru dobânda lăcomiei, de au dat mulți bani. Și atunce la mazilie au rămas și negușitorii balgii stinși. Și au domnit Țara Moldovii Mihai Vodă în rândul al treile unsprezece ani fără de trei luni.

CAP XXII.

DOMNIA LUI GRIGORIE VODĂ GHICA,
NEPOT DE FIU LUI GRIGORI VODĂ
DOMNUL MUNTENESC, STRĂNEPOT LUI
GHEORGHIIE GHICA VOEVODA CELUI
BĂTRÂN CE AU FOST LA NOI,
IN ANUL 7235 ⁴⁵²⁾

Dupre ce au purces Grigorie Vodă de la Țarigrad, ieșitu-i-au toată boierimea înainte la Galați. Iară Grigorie Vodă după ce au agiuns la Brăila, n'au venit pre uscat ca alți domni, ce de la Brăila au șezut în două șăici și au venit tot pre apă cu multă pohvală, zicând din trâmbițe și din naiuri și dând și din pușce, până ce au agiuns

452) 7235 = 1726.

la Galați și s'au împreunat toți boierii cu dânsul, după obicei. Și de la Galați au purces cu toată boierimea până aproape de Iași. Ieșitu-i-au înainte caimacamii cu toată slujitorimea și cu orășeni și l-au dus cu mare cinste până în Sfântul Nicolai, tâmpinându-l și arhieriei cu tot clirosul bisericei. Și l-au încununat spre domnia Moldovii părintele Gheorghe mitropolitul. Și de acolo ieșind au intrat în curțile domnești.

A tria zi pre obicei au boierit boierii. Pus-au pre Gavril Miclescul vel logofăt, pre Darie Donici vel vornic de țara de gios, pre Constantin Ruset vel vornic de țara de sus, pre Costantin Costachi hatman, pre Constantin Ipsilant vel postelnic, pre Sandul Sturza vel spatar, pre Iordachi Cantacuzino Deleanul vel ban, pre Toader Paladi vel visternic, pre Iordachi Costachi sân Lupul vel stolnic, pre Andronachi Vlasto, cumnatu-seu, vel comis. Acestii era boierii lui Grigorie Vodă, mai toți rudele lui Mihai Vodă, carii fusese și la Mihai Vodă. Iară toate trebile era după Constantin postelnicul, și după dânsul era Sandul Sturza spătarul, fiind Moldovan și oarece și neam lui Grigori Vodă. Deci alți boieri ce mai rămăsese de atâta vreme, de aștepta pre Grigorie Vodă cu bucurie, ca să încapă și ei, văzând că i-au apucat iar ceilalți boieri înainte și acmu, căuta rău.

Atunce la banii steagului n'au mai scos altă dajde. Numai găsind obicei gata de la Mihai Vodă văcăritul, au scos și el atunce văcărit, zece potronici de cal și șese potronici de vită. Iar de primăvară au scos cîverturi pe puțință și de toamnă hârtii, iară ușoare și fără de năpăști. Au scăzut și desetina și ținăritul și morăritul și prisăcăritul și cărcimăritul, care le scornise Mi-

hai Vodă. Aceste le-au iertat Grigorie Vodă dintâi.

Iară când au fost de toamnă, s'au hainit un boier anume Dimitrașco Racoviță hatmanul, fratele lui Mihai Vodă. Fiind mazil la țară, au început a scrie cărți la frate-său la Mihai Vodă. Deci oblicind Grigorie Vodă, au triimes la dânsul să-l prinză, iar el simțind, au fugit la Tătari în Bugeag. Și cu dânsul au fugit și gineri-său Iordachi stolnicul.

Iară în scurtă vreme s'au burzuluiit Adli-gheri Calga sultanul de Bugeag asupra lui Medli-gheri hanul din Crâm și au încălecat cu tot Bugeagul. Iară pricina era așa. Mai înainte vreme cu câțiva ani fugise un Bahti-gheri ce-i zicea deli-sultan⁴⁵³). Acesta fugind spre Calmăși, și făcea multe amestecături pentru hănia Crâmului. Că se agiungea cu șerimii din Crâm și făcea de scoatea Poarta mai totdeauna pre hani. Deci Poarta au ales pre acest han anume Medli-gheri de om rău, ca doar va putè supune pre șerimi și pre mărzaci. Deci luând hănia, mulți șerimi și mărzaci au tăiat, până și pe niște nepoți ai lui de soră. Și văzând acest sultan de Bugeag, n'au mai putut răbda a vidè atâte capete perind, precum ei nu mai avusese acest obicei să piară mărzaci. Ce au și încălecat atunce toți Bugegenii cu zorba și au scris la Poartă cerând han anume pre un frate al lui, pre Caza-gheri. Și Poarta nu vrea să-l facă han pre acela, zicând că tot așa s'au învățat, de schimbă hanii și nu le mai potu întra în voie.

Atunce s'au făcut mare spaimă în toate țările de prin pregiur. Și s'au bejenit Țara Moldovii,

453) *deli* înseamnă în turcește „nebun”.

temându-se încă și raiaoa Tighinii și a Hotinului și Țara Românească și încă și preste Dunăre și Țara Ungurească și Țara Leșească de încălcarea acelui sultan cu tot Bugeagul, că nu știa alte țări și olate adevărul, ce vor să facă. Măcar că zicea ei că nu le trebuie Medli-gheri hanul, că le strică obiceiile de le taie șerimii și mărzaci, ca un casap, și scria la Poartă să le dea pre Caza-gheri să le fie han, dar tot nu putea oamenii crede așa este au altă ceva vor să facă. Și mult au îmblat prin Bugeag după ce au încălcat; apoi au trecut Nistrul și s'au dus în câmpii aproape de Cehrin, de ședea acolo cu multe vroave și spaime acestor țări prin pregiur ce scriu mai sus.

Atunce cu câteva luni mai înainte se tâmplase de hotărîse Grigori Vodă locul țării despre Tătari și stricase capegi-bașa de la Poartă, ce venise cu ferman, câteva câșle⁴⁵⁴) tătărăști împreună cu oamenii lui Grigorie Vodă. Deci Tătarii văzându-se toți la un loc, se foarte lăuda asupra lui Grigorie Vodă și asupra țarei, zicând că le-au ars mulțime de robi și de copii și le-au stricat și câteva geamii. Deci și boierii pribegi ce era acolo, Dimitrașco Racoviță hatmanul și cu gineri-său Lordachi stolnicul, făcea și ii⁴⁵⁵) multe amestecături la sultanul și la mărzaci cu vorbe rele și îndemnături asupra lui Grigorie Vodă. Grigori Vodă înfălegând că se laudă sultanul și mărzaci asupra lui, avea mare grijă, și Grigorie Vodă și toată boierimea. Și țara încă se bejenise. Și era Grigorie Vodă în curți în Iași închis cu slujitorii; în tot ceasul aștepta să-i lovească. Și trimitea la sultanul oamenii săi cu daruri totdeauna⁴⁵⁶),

454) *câșlă* = „adăpost (de iarnă)”.

455) *ii* = *ei*.

456) *totdeauna* = „într'una, mereu”.

ca să-l împace, și nu-l putea sătura nici cu un fel de daruri.

Era și jupânesile boierilor pribegi aice la preală în Iași de Grigorie Vodă. Trimis-au sultanul un agă al său la domnie, să le lasă să meargă la boierii lor în Bugeag. Și îndată le-au slobozit, de s'au dus cu tot ce au avut în Bugeag la boierii lor. Iară pre umă n'au cutezat Grigorie Vodă ca să șadă în Iași, ce s'au dus la Botoșeni, de au șezut câteva zile acolo. Și pre doamna-și au trimis-o la Hotin, de au șezut până s'au împăcat lucrul.

Auzind Poarta împărăției de atâte amestecături a celui sultan, au orânduît un sarascher cu câteva mii de oaste turcească și pre Grigori Vodă și pre Niculai Vodă domnul muntenesc și pre Colceag beiu cu Lipcanii și cu spahii de Hotin, să meargă toți în Bugeag asupra acelu sultan și a Bugegenilor. Deci acel sarascher au venit cu oaste la Smil, așteptând să se strângă și alții acolo. Nicolai Vodă încă au venit până la Galați. Colceag beiu încă au purces de la Hotin și au trecut pre Prut la Smil. Iar Grigori Vodă s'au pogorit de la Botoșeni pe la Cofnar și au venit iară la Iași. Și au șezut cu corturile și cu toată oastea lui în câmp la Balica vro două săptămâni în postul Crăciunului. Și de la Balica au trecut codrul la Scânteia și au mers în gios pe Bârlad până la Roșieci; și de acolo au mers la Fălci și au trecut Prutul și au mers la codrul Chigheciului. Și au șezut acolo vro două trei săptămâni.

Deci sarascherul oștilor au scris cărți la acel sultan, să-și plece capul să meargă la Poartă, că nu va avea nici o nevoie, iar pre hanul această dată împărăția nu va să-l mazilească. Deci sultanul văzând acel răspuns de la sarascherul și

înfălegând că și hanul vine cu oaste din Crâm, și alți megieși pre dincoace, și-au plecat capul și au mers la sarascherul la Smil și de la Smil au purces de s'au dus la Poartă la Țarigrad fără de nici o grijă. Și nu i-au făcut împărăția nimică. Iar Iosuf Mârza cu vreo doi trei mărzaci au pribegit în Țara Leșească, de au trăit acolo câțava vreme. Iar hanul au stătut de au iernat în Bugeag până în primăvară cu multă cheltuială și silă Bugegenilor de Crâmeni. Atunce au scos mai marii Bugeagului și ei văcărit, de au dat mulți bani hanului, mai sus văcăritul de cum este la noi.

Iară Grigori Vodă, după ce s'au așezat pace între dânșii, au venit de la codru întins în Iași. Și cât au șezut în codru, fân, grăunțe, tot de la Tătari au mâncat toată oastea. Și la purces au pus de au făcut și o movilă mare în codru, ca să rămâie întru pomenire. Atunce și Grigori Vodă, după ce au venit la Iași din oaste, trimis-au arzu de jaloabă la împărăție pentru stricăciunea ce au făcut Tătarii țării și pentru boierii pribegi ce sânt rude lui Mihai Vodă, cum au făcut atâte amestecături la Tătari, fiind și cu îndemnarea lui Mihai Vodă de s'au făcut aceste. Deci Poarta au bănuit tare lui Mihai Vodă și au făcut ferman la hanul pentru acei boieri pribegi, să-i dea pre mâna lui Grigori Vodă. Și toate pagubile țării și cheltuiala ce ar fi făcut Grigori Vodă cu oastea, să i-o plinească de la Tătari. Atunce au trimes Grigori Vodă la hanul pre Darie Donici vel vornic și pre Sandul Sturza vel visternic cu fermanul Porții și cu izvod de pagube. Deci pre boierii pribegi nu i-au dat, că Iordachi stolnicul au fugit în Crâm la un sultan fecior hanului, iar Dimitrașco hatmanul

au fugit teptil preste Dunăre, trăgându-se la Țarigrad la frate-său Mihai Vodă. Ce frate-său nu vrea să-l priimească, temându-se de la Poartă să nu oblicească că este la dânsul. Ce îmbla mistuindu-se prin Dobroge din loc în loc. Iară pagubile de la Tătari i-au plinit toate. Șapte sute de pungi de bani gata i-au adus în Iași cu niște cămări⁴⁵⁷) cu cai. Care lucru era de mirat, unde au isprăvit Grigori Vodă de au întors Tătarii pagubile Moldovenilor, că avea mare trecere la Poartă. Incă acești bani nu i-au luat toți Grigori Vodă, ce giumătate i-au dat hanului și o samă au dat și oamenilor celor cu pagubile. Dupre aceasta mergând Constantin postelnicul la Poartă, au oblicit pre Dimitrașco hatmanul că este în Dobroge la un sat teptil. Și fiind aproape de calea lui Constantin postelnicul, au îmblat cum au putut și l-au prins. Și făcând știre lui Grigori Vodă, au și trimes de l-au ferecat în obezi și l-au adus în Iași. Și l-au pus la grea închisoare câteva luni, până au dat câteva pungi de bani. Și apoi iertându-l, l-au slobozit. Și ducându-se la satul lui la Ferești, au mai trăit trei patru zile și au murit.

Iară în al treile an al domniei lui Grigori Vodă s'au făcut de cătră toate părțile bună pace. Și s'au apucat de au acoperit mănăstirea Balică cu oale și o au tencuit-o pre dinafară și i-au făcut și tindă. Și o au zugrăvit preste tot pe din lăuntru, și zid împregiur și clopotniță și curți de piatră. Și o au înzăstrat-o cu de toate, veșminte, odoare și bucate și robi și moșii și vii, ca pre o mănăstire deplin. Așijdere au mai făcut curți scumpe și heleșteu mare la Frumoasa, să fie de primblare domnilor. Făcut-au și turn

457) *cămară* = „ladă” (?)

foarte înalt în curtea domnească pre poartă și ceasornic mare, așijdere și două cișmele, fântâni aduse pre oale cu multă cheltuială, una dinaintea porții curții domnești și una dinaintea feredeului. Așijdere și feredeul l-au mai tocmit. Mai tocmit-au și câteva case în curțile domnești și odăile siimenilor. Și la grajduri ce era stricat tot au tocmit. Făcut-au case frumoase și în Galata și au tocmit chiliile la Bârnova. Așijdere și la Bărboiu au făcut turn și au coperit-o. Și alte multe sfinte biserici au dres și au tocmit.

Iară când au fost în al patrulea an al domniei lui, răposat-au și Nicolai Vodă domnul munteneș în anii 7238, unchiul lui Grigorie Vodă. Și l-au îngropat în mănăstirea ce este de dânsul zidită la București. Iar în locul lui au rădicat Muntenii pre fiu-său Constantin Vodă.

Iară în scurtă vreme făcutu-s'au mare zorba în Țarigrad, rădicându-se inicerii asupra lui sultan Ahmet, de l-au scos de la împărăție. Și au pus împărat pre un nepot a lui, anume sultan Mahmut. Și într'acea zorba multe capete au perit și mulți veziri s'au mazilit. Și se cam potolia zorba și iar se scornia. Atunce mazilind pre vezirul, găsit-au multă avere la dânsul, iar mai multă avere au găsit la chihaeoa vezirului, că au aflat mai bine de patruzeci de mii de pungi de bani, fără de drugi de aur sleiși și alte odore. Că atunce didese voie de bea mai toți Turcii vin; pentru aceea s'au făcut zorba de s'au schimbat împărații. Atunce și Mihai Vodă aflând vreme, au mazilit pre Constantin Vodă din Țara Muntenească, de n'au plinit încă bine luna cu domnia după moartea tatâni-său. Atunce au mazilit și pre Medli-gheri hanul tătăresc, fiind împărăția nouă, și au pus pre Caza-gheri han, pre carele și-l poftise ei mai înainte. Și au ieșit atunce

din Țarigrad și Adli-gheri sultan, carele fusăse cu zorbaua.

Atunce zorbalele au găsit pre un căsap sârb anume Bușucachi, prietin al lor, și ducându-l la vezirul cel nou, l-au făcut fără de voia lui de l-au îmbrăcat în caftan, să fie domn în Moldova. Și îmbrăcându-l, nu i-au dat ferman să-l trimită aice mai în grabă. De aceasta oblicind Grigori Vodă, spus-au tuturor boierilor. Și s'au sculat toți boierii de au scris la Poartă cum nu le trebuie acela domn și s'au gătit să fugă. Și fiind aice și un Turc mare ce venise cu căftan, mers-au toți boierii la acest Turc de i s'au rugat. Și spuind Turcul la Țarigrad pofta boierilor, mânietu-s'au împăratul și vezirul. Și pre mulți de acei cu zorbaoa i-au tăiat, de i-au mai împușinat. Și au tăiat atunce și pre acel domnișor Bușucachi Vodă, încă nepurces din Țarigrad, și iarăși au trimes alt caftan de domnie lui Grigori Vodă.

Tot atunce au mers mărzaccii câțiva la Țarigrad de au pârît pre hanul cel mazăl pentru câte răutăți le-au făcut și au jăluit și pre Grigori Vodă de banii ce le-au luat și de alte multe strimbătăți ce au avut. Deci Poarta au orânduît aceasta la pașa de Tighine, trecând Caza-gheri han pre acolo, să ia sama și să-i așeze. Atunce au venit și Iusuf Mârza din pribegie de la Leși. Și viind prin Iași, l-au dăruit Grigori Vodă foarte bine, ca să-l facă prietin pre un câne. Și mergând la hanul, l-au primit bine și încă l-au și dăruit.

Iară înaintea acestii zarve făcutu-și-au pace și Iordachi stolnicul de cătră Grigori Vodă. Și viind din Crâm, l-au primit Vodă și l-au iertat de toate greșelele lui. Și încă i-au făcut și un rând de haine și i-au dat și din bucate, și iară

il luasă în dragoste. Socotind că-și va părăsi năravul și a fi cu bine domniei și cu priință, l-au trimis la Tighine pentru acei mărzaci ce părise pre Grigorie Vodă la Poartă, ca să stă la sultanul și la mărzaci să așeze acest lucru, știindu-l că se știe cu dânșii. Iară Iordachi stolnicul după ce au agiuns la Tighine, n'au căutat spre slujba lui Grigorie Vodă și s'au apucat iară de alte amestecături să facă, mai mari decât cele dintâi. Și la Grigorie Vodă scria într'un chip, iar cătră alți boieri de aice din țară scria într'alt chip, cum că este gata domnia lui Constantin Duca Vodă dată de la Poartă, potrivit-se și el minciunilor Tătarilor. Iar boierii la carii scria era anume Constantin Costachi hatman și frate-său Gavril vel paharnic, veri primari cu Iordachi stolnicul. Ioan Paladi vel vornic și cu fiu-seu Toader vel ban și Toader Costachi stolnicul și cu Iordachi Cantacuzino spatarul și alți mulți s'au făcut toți la un cuvânt pre scrisorile lui Iordachi stolnicul, feciorul Lupului. Și se sfătuisă ca să fugă la sultanul să stea pricină Ducăi Vodă, să nu fie domn, și să-și rădice ei pre unul dintre dânșii domn. Și așa au îmblat cu acest sfat câtăva vreme; nici se ducea, nici spunea lui Grigorie Vodă. Iar unii dintre dânșii zicea să fugă, iar alții zicea să spuie lui Vodă, până au oblicit Grigorie Vodă ce vor să facă ei, cum giuruia hanului țara din Prut încolo să fie loc tătăresc, numai să le isprăvească acest lucru pre voia lor, să-și rădice domn dintre dânșii pre cine or socoti ei. Deci au și prins pre acei boieri ce era în Iași și i-au închis. Și au răpezit și la cei de la țară de i-au prins. Și ferecându-i, i-au adus și i-au pus la închisoare pre unul într'un loc, pre altul într'alt loc. Iar pre Iordachi stolnicul, feciorul Lupului, nici l-au mai dus la

Grigorie Vodă să-l giudece, ce cum l-au adus în Iași, l-au închis la siimeni. Și preste două trei ceasuri l-au scos și l-au dus dinaintea porții curții la cișmă și au poroncit de i-au tăiat capul. Iar pre ceilalți i-au mai ținut oarece închiși și i-au iertat, puindu-i pre unii la giurământ, iar pre unii și fără de giurământ.

Atunce au pus pre Constantin Ruset vel vornic de țara de gios, iar pre mine Ioan Neculce, biv hatman, vel vornic de țara de sus, pre Sandul Sturza hatman, pre Costachi Razul spatar mare și pre Andrieș Ruset visternic mare. Și așa s'au potolit acele calabălăcuri.

Fugit-au atunce Gavriil paharnicul la Bugeag. Și multe vorbe rele au grăit cătră sultanul și către hanul pentru Grigorie Vodă, iar pre urmă l-au dat hanul pe Gavriil în mânilor lui Grigorie Vodă de grumaz. Ce Grigorie Vodă l-au iertat și nu i-au făcut nici un reu, nici s'au uitat la ocările ce-i făcuse și la poncturile ce-i scrisăse Gavril.

Uitați-vă acum, fraților, câtă ocară au avut Grigorie Vodă de la acești boieri atunce, iar el i-au iertat și fără zăbavă încă pe unii i-au și boierit, de au fost la cinstea dintâi. Un domn străin, și câtă milă au arătat!

Iară dupre aceea au trimes Grigori Vodă pre alți boieri de au stătu la giudecată cu Tătarii la Tighine. Și multă cheltuială au făcut până s'au așezat, mai îndoit de cât luase Grigori Vodă de la Tătari. Și au luat și o bucată de loc de a Moldovii din hotarul vechiu, cale de un ceas. Iară pre atunce cu acele schimbări multe a vizirilor și cu calabălăcul Tătarilor și cu amestecăturile acelor boieri căzuse țara și Grigori Vodă la grea și la o mare datorie.

Tâmplatu-s'au într'acești doi ani 7239 și 7240

de au fost și timpurile proaste, de nu s'au făcut pâne din Iași în sus și era și cam foamete, dar nu prea mare. Agiunsăse merța de mălaiu patru lei supt munte. Dar Grigori Vodă având mălai mult la Fălci și la Chișinău, strins din ușor, da acelor oameni de la ținuturile de sus, câte zece potronici, șesezeci de bani, merța și-i aștepta de bani până toamna. Și încă au căutat câteva care cu chirie, de au încărcat pâne și au trimis-o pre la târgurile din sus, la Roman, la Neamț, la Botoșeni, la Suceavă și la Cernăuți, de o da oamenilor fără de bani. Numai chiria își plătia, ci și chiria cu păsuială, dând întâi domnia acei șesezeci de bani chirigiilor. Apoi cu vreme scotea de la acei oameni.

Iară tot întru acestaș an 7240 arătat-au Dumnezeu greu banat asupra creștinilor pentru multe păcatele și fărădelegile noastre, că fără lipsa de pâne ce era, au mâncat și lupii oameni pre supt munte la ținutul Neamțului și la Suceava. Ce curând au întors Sfinția Sa mânia sa și au trimis norodului seu liniște de cătră acele fere sălbatice. Dar se spăriese oamenii.

Constantin Vodă, fiul lui Nicolai Vodă, după ce l-au mazilit Turcii și l-au dus în Țarigrad, n'au plinit anul mazil și iar au ieșit domn în Țara Muntenească în anul 7240. Că atunce încă tot era Poarta neașezată și s'au tâmplat de au pus împărăția pre un vezir de-i zicea Topal pașa, prietin lui Constantin Vodă și dușman lui Mihai Vodă. Deci cum au pus pre acel vezir Topal pașa, au și pârît boierii munteni pre Mihai Vodă la acel vezir, știind pre vezirul că-i este neprietin pentru multe supere ce le-au făcut Mihai Vodă, zicând că le-au stricat obiceiurile, ca și când au fost în Moldova și le-au luat mari some de bani. Deci vezirul l-au și mazilit

și trimisăse să-i taie și capul. Numai niște prietini a lui Mihai Vodă au agiuns de au dat știre împărăției și așa au scăpat. Și l-au dus în Țarigrad viu și l-au închis. Dar pre acel prietin a lui Mihai Vodă, Grec anume Ventura, ce au dat știre împărăției pentru Mihai Vodă, oblicindu-l vezirul, i-au tăiat capul. Și tot n'ar fi scăpat și Mihai Vodă, că trimisăse vezirul de venise câțiva boieri din Țara Muntenescă de-l pâria, numai norocirea lui atâta au fost, că s'au tâmplat de s'au mazilit vezirul. Dar numai trei patru zile de ar fi mai fost vezir Topal pașa, era baraiamul⁴⁵⁸) Turcilor și atunce poate ar fi perit și el. Numai vrând Dumnezeu, au ieșit de la închisoare de odată.

Constantin Vodă domnul muntenesc viind la scaunul său în București, s'au așezat cu bună pace de cătră toți boierii și le-au dat toate în mâinile lor să chivernisească. Și trăia toți cu liniște, nu ca la tată-seu Nicolai Vodă, ce într'alt chip foarte cu bună îmblânzire de cătră domnie.

Scris-au Constantin Vodă la văru-său Grigori Vodă domnul Moldovii ca să-i caute o fată de boier din Moldova să-l logodească, ca să-i fie doamnă. Deci Grigori Vodă cu bucurie au priimit. Și căutând, au aflat o cucoană fată fecioară a lui Constantin Rusăt vel vornic, foarte frumoasă și înțeleaptă, anume Ecaterina, de bun neam și lăudat. Și au făcut și logodnă. Și au trimis-o mai pre urmă cu părinții săi și cu alți boieri rudenii a ei tocma la București și au făcut mare și frumoasă nuntă domnească în anul 7241, Noiembrie în 12. Dupre aceasta au scris Constantin Vodă cu mulțămită la Grigori Vodă de slujba ce i-au făcut.

458) *baraiam* = *bairam* = numele a două mari sărbători la musulmani.

Mihai Vodă, schimbându-se vezirul, şedea la Țarigrad cu pace şi oarecum şi cam cu nădejde de laudă asupra Muntenilor, făcând şi un arzu viclean, zicând că este de la nişte boieri munteni. Deci vezirul au trimis să vie boierii să stea faţă cu dânsul. Iar acei boieri auzind, au şi fugit unii în Țara Ungurească, alţii în Moldova, văzând că-i chiamă la Poartă, şi au dat ştire la Țarigrad cum toată țara, auzind de Mihai Vodă că iar este să vie domn în Țara Muntească, s'au încărcat să fugă. Iar împărăția auzind, s'au mâniat şi au făcut pre Mihai Vodă surgun la Mitili, precum va arăta mai înainte vremea. Şi au cheltuit atunce Constantin Vodă o mie pungi bani, ca să omoare pre Mihai Vodă. Şi Turcii bani au luat şi nu l-au omorît.

Tot întru acest an îndemnatu-s'au Grigori Vodă anume că merge la primblare la Prigoreni la mine vornicul Ioan Neculce şi la Ruginoasa la hatmanul Sturza. Iar de la Prigoreni au trecut la Roman şi de la Roman au mers la mănăstirea Neamţul. Şi au scos icoana din mănăstire şi s'au închinat foarte frumos, cât se mira oamenii lui Grigori Vodă şi Turcii ce era cu Grigori Vodă. Şi călugării de la mănăstire zicea că nici odată nu s'au închinat acea sfântă icoană ca atunce așa de frumos. Iar de la mănăstirea Neamţul au mers Vodă la mănăstirea Săcul de o au văzut. Şi de la Săcul s'au întors pre la Cetatea Neamţului şi de acolo la Baie şi de la Baie la mănăstirea Slatina şi de la Slatina la Șerban Cantacuzino vel stolnic la Horodniceni şi de la Horodniceni la mănăstire la Sveti Ilie şi de acolo la mănăstire la Dragomirna şi de la Dragomirna s'au întors la Suceava şi au imblat prin cetatea Sucevei de o au văzut. Şi din Suceava purcegând au mers pre la Foreşti, pre la Solomon Bo-

tez, și de acolo la Pobrota, apoi la Pășcani și la Ruginoasa. Apoi s'au pogorit prin Târgul Frumos la Iași. Și așa într'o săptămână au îmblat de au văzut mănăstirile, locurile și satele boierești, ca să știe cine cum se ține.

Măcar că celor proști și neagiunși de minte nu le plăcea, dar acea primblare era de mare laudă și folos. Că poate fi de ar mai fi zăbovit cevaș întru acel an cu domnia, ar fi arătat milă cu mănăstirile și cu casele boierești. Că au strins cu cărți pre toți igumenii de pre la mănăstiri la Bobotează, de le-au făcut căutare de câte moșii au și cine le stăpânescu moșiile. Și au dat poroncă să nu știe că le sânt moșiile pre la boieri, ce să și le stăpânească ei. Și au dat acel isvod la vel logofăt să le poarte de grijă și li se adeveria că le va pune la o cale și pre mănăstiri și pre satele lor.

Tot întru acest an era mulți oameni din Țara Românească și din Moldova strinși la Milcov. Și când era nevoie dincoace, ei fugia dincolo la Munteni, iar când era nevoie dincolo la Munteni, ei trecea dincoace. Tot așa îmbla cu vicleșug. Iară Grigorie Vodă auzind de București că este târg mare și vrând să facă și Iașii să fie ca Bucureștii, trimis-au pre Enachi aga fecior lui Constantin hatmanul Ipsilant, Laz⁴⁵⁹) de felul lui, și cu mulți slujitori, făcând veste că merge în gios la vădrărit. Și așa într'o zi fără de veste i-au lovit și i-au prins pre toți. Și rădicându-i de acolo, i-au adus în Iași, de i-au așezat ca la vreo două mii de oameni. Deci atunce fiind de cu toamnă frig, mulți copii și oameni bătrâni bolnavi au murit pe drum de foame și de frig.

459) Laz = numele unei populațiuni din Asia Mică, care locuiește la țărmul de sud-est al Mării Negre.

Și după ce i-au adus în Iași, mulți fugia. Și trimetea Grigorie Vodă de-i prindea și-i da pe uliță, ca să-i sparie să nu fugă. Și mult greu au tras bejenarii preste iarnă, că căzuse o iarnă prea mare și grea. De la 6 zile a lui Dechemvrie au nins și au ținut până la douăzeci de zile a lui Martie, iar și până la Sfeti Gheorghie tot frig au fost. Și sfârșise oamenii nutrețele, de ajunsese stogul de fân zece lei și câte doisprezece lei, și încă nu se găsia. Perit-au atunce multe vite a lăcuiitorilor, iar a bejenarilor așași au perit mai de tot, fiind ei niște oameni neașezați și strămutați de la locurile lor.

Iară când au fost în luna lui April în 13 zile, în anul 7241, sosit-au veste de la Alecsandru terzimanul la frate-seu Grigori Vodă precum împărăția au îmbrăcat pre capichihaiielele lui cu caftan, ca să se mute cu domnia în Țara Românească și Constantin Vodă domnul muntenesc să vie cu domnia aice în Moldova. Și cum i-au venit acea veste, cum au și răpezit pre Enachi aga în Țara Muntenească, ca să apuce scaunul și banii hârțiilor, înțelegând că au fost scos acolo hârții pre țară. Și tot pentru lăcomie n'au mai așteptat ca să vie Turcu aga de la Poartă, cum au așteptat văru-său Constantin Vodă, și rămășițele de aice au început a stringe tare. Iară bejenarilor le-au dat voie să se ducă iar la urmă la Focșeni. Deci bieții oameni săraci cum au auzit acea voie, cum au și purces, carii cum au putut, unii numai cu croșna⁴⁶⁰) și cu copiii în brațe ca vai de ei. Și mult blăstăm și lacrimi vărsa asupra acelui Enachi aga ce le făcuse acea strămutare și asupra celor ce ar fi dat acel sfat. Și cât au agiuns la margine, nimică n'au zăbovit, ce au

460) *croșnă* = „sarcină dusă în spate“.

și trecut în Țara Românească. Că Grigorie Vodă în deadins îi slobozise ca să treacă în țara lui, văzând că se duce și el acolo domn. Și au pus și caimacami în Iași, anume pre Constantin Costachi vel logofăt și pre Constantin Ruset vel vornic, socrul lui Constantin Vodă. Și încă Turcul de la Poartă tot nu venise, nici la Grigori Vodă, nici la Constantin Vodă.

Lucru de mirat pentru Grigori Vodă, om grabnic la socoteala lui, a-și scorni singur în țară că nu-i domn. Nu se temea că-și va aduce vre o primeidie capului seu și țării, fiind el împizmu-luit⁴⁶¹⁾ și cu Tăfarii. Ce aceste aduce cea grabă și mândrețile⁴⁶²⁾. Iară când au fost în șapte zile la săptămână, sosit-au și capegilar-chinaiesi⁴⁶³⁾ împărătesc de la Țarigrad cu caftan la Grigori Vodă, să meargă să fie domn în Țara Românească și Constantin Vodă domnul munte-nesc să vie aice în Moldova. Deci Grigori Vodă i-au ieșit înainte cu alaiu și cu toți boierii la Valea Adâncă. Și împreunându-se, au venit până la Iași și au cetit fermanul în divan și i-au pus caftanul în spate. Însă boierii n'au mers să-i sărute mâna, nefiind domn aice, ce numai cătră Turcul s'au închinat, după ce au cetit fermanul.

Și ieșind Grigori Vodă din divan, au intrat în casele din lăuntru dinpreună cu capegi-bașa Turcul și acolo s'au împreunat și boierii cei mari cu Turcul, mulțămind împărăției. Iară a tria zi au pornit pre capegi-bașa Turcul și cu tot agărlâcul ce au fost mai greu pre Bârlad. Iar Grigori Vodă Luni în zioa de Sveti Gheorghei s'au

461) *împizmuluit* = „învrăjbit“.

462) *mândrețe* = „mândrie, îngâmfare, sete de fast și autoritate cu orice preț“.

463) *capegilar-chinaiesi* = „cel mai de frunte dintre capegi-bași“.

pornit din Iași pre la Târgul Frumos pre Siret, cu de toate cele ce i-au trebuit la toate conacele până la Focșeni, și au trecut în ceea parte la gazdă în casele căpitănești. Așijdere și Constantin Vodă s'au rădăcat din București. Și viind până la Focșeni, au trecut în ceasta parte la gazdă la o mănăstire care este de tată-său Nicolai Vodă zidită, tot într'o zi Luni, Aprilie în treizeci de zile. Iară doamna Rucsanda, muma lui Grigori Vodă, au mers în gazdă osăbi la o mănăstire a socru-său, a lui Grigorașcu Ghica Vodă bătrânul. Deci Constantin Vodă au mers de s'au împreunat cu mătușă-sa doamna Rucsanda. Așijdere și Grigori Vodă știind de Constantin Vodă, au mers și el la gazda maică-sa. Și acolo s'au împreunat domnii amândoi. Apoi a două zi au mers și unul la altul de au vorovit ce le-au trebuit de toate. Apoi au făcut și divanuri cineș în țara lui. Și Joi în zioa de Ispas, Mai în trei zile, au purces cineș cătră scaunul său. Domnit-au Grigorie Vodă Țara Moldovii în domnia dintâi șese ani și șapte luni.

Era acest domn Grigori Vodă la stat cam mic și supfire, la față uscat. Numai era cu toane. La unele se arăta prea harnic, bun și vrednic, milostiv și răbdător, dar era și cam grabnic la mână, dar apoi curând se întorcea. Și în viața lui era tot în primblări și tot cu mese mari și cu cântări și cu feluri de feluri de muzici. În toate zilele prea de avea vre o treabă mare să nu iasă la câmp, ca să facă veselii cu naiuri și cu cântice hagimești⁴⁶⁴) și cu mulți pelivani măscărici. Și pre boieri îi poftia totdeauna să fie cu dânsul la primblări. Și dacă ieșia la câmp, era foarte lascav⁴⁶⁵) și darnic. Iară pre unele locuri i se arăta

464) *hagimesc* = „persan, oriental”.

465) *lascav* = „prietenos, binevoitor, amabil”.

lucrurile de blăstămăciune, că se potrivea unor boieri sfetnici a lui. Care avea doi Greci și un Moldovan, anume Constantin Psiolu hatman și cu fiu-seu Enachi aga, Laz de neamul lor, oameni tirani și curvari, iar din Moldoveni avea pre Sandul Sturza hatman, om viclean și închis la inima lui și lacom.

Acesta îndemna pre Grigori Vodă tot la luat și pre toți boierii moldoveni în sărăcia și-i depărta de cătră mila domnească, ca să fie numai el frunte și de cinste. Care faptă a Sturzii trecându-se la Grigori Vodă, multe bunătăți a domnului întuneca și le strica. Stinsese⁴⁶⁶) mazilii și țara și mănăstirile de tot cu obiceiurile ce găsisese în țară scoase de alți domni mai înainte de dânsul. Și acei domni de și le scornise, le făcea câte un an doi și le părăsia, iar Grigori Vodă aflându-se în țară toate le grămadise la un loc. Și scotea văcărit, hârtii grele, vădrărit, desătină, ciferturi mari. Într'un an au scos și pre țigani hârtii grele. Scos-au odată și pe preoți un bir ce-i zicea mucarea, de agiungea pre preot cât de sărac trei galbini, iar pre cei mai de frunte și opt galbini i-au agiuns. Dintru care nu puțin blăstăm i-au rămas. Și nimărui rădicături⁴⁶⁷) nu făcea. Lua sume mari de bani în toți anii domniei lui de la săraca de țară, ca la o mie cinci sute și mai bine pungi de bani pre an, de au rămas mazilii și țara stinși din sfatul acestor trei boieri. Într'un rând iertasă Grigori Vodă pre mazili și pre mănăstiri de dajdie și au învățat pre Sturza să facă ispisoc de întăritură, iar Sturzii neplăcându-i această milă de iertarea mazelilor, ca un lacom de fire, au

466) *a stinge* = „a istovi, a secătui”.

467) *rădicătură* = „scutire”.

făcut un ispisoc și au pus numai giurățate de mazili, iar pe giurățate au dat la țărănie, pentru ca să facă vrajbă în mazăli. Și așa, cu acest mijloc, făcând vrajbă între mazili, s'au mâniat Grigori Vodă și au rupt ispisocul. Și au întunecat Sturza această bună faptă și milă domnească asupra mazăliilor, ca să nu se îndrepteze, să fie tot săraci, să poată a le cuprinde moșiile și ocinile și să puie nume reu domnului. Și așa îl sfătuia și îl purta ei, că cui se cădea să dea, el îi lua, și cui se cădea să ia el îi da.

Era acest domn și curvar. Multe fiitoare fete mari ținea și apoi le înzestra și le mărita cu haine, cu odoare, ca pre niște fete de boieri. Numai nu se amesteca la fete de case mari, ce de căpitenii mai de gios. Și avea doamnă și cunconi, și nu se rușina, de-și făcea casa de ocară, un om mare ca acesta, precum și oamenii lui, Constantin hatman cu fiu-seu Enachi aga așijdere făcea încă și mai mult, și alți Greci a lui toți. Și la toate era desfrânat. Curtea lui poftia să fie tot îmbrăcată, pre nime din boieri să nu-și auză jăluindu-se că-i scăpătat sau olecăindu-se⁴⁶⁸) că sânt timpurile rele și nu s'au făcut roadă. Că se foarte mânia și la mânia era foarte grabnic. Și nici sfetnicii lui nu îndrăznea, când era mânios. Dar se întorcea curând. La judecată îi părea că judecă foarte bine, și cum îi părea, așa rămânea. Și pre urmă deși vedea că au greșit, nu întorcea, ce așa dând carte, de rămas rămânea, cât de la o vreme părăsise oamenii a mai veni la divan. De era vre un țaran îngreuiat la bir, nu-l mai scădea, ce așa da până istovia tot ce avea. Da sume mari de bani la Poartă și Turcilor agi

468) *a se olecăi* = „a se văieta”.

ce venia de la Poartă cu trebi. Căruia era să deie o pungă de bani, îi da cinci șese, tot ca să-l laude la Poartă, iar de săracii țării nu-i era milă. De se clintia până afară din târg sau până la vre un boier, tot cu căruța cea de cupărie⁴⁶⁹⁾ după dânsul, că preste tot ceasul bea ori vin cu pelin, ori vutcă. Și încotro mergea, tot cu gloată ca două trei sute de slujitori, și alții să fie cu dânsul. Cu pușca da prea bine. Greci mulți adusăse în țară, de mânca lefi tot din visterie. Și câte dregătorii la margine, tot Grecii le ținea. Iar boierii de țară era numai cu numele, că la nimică nu-i mai întreba. Numai cu sfatul acelor trei boieri ce vra să facă făcea. Dar avea și trecere mare la Poartă, cât pre Turcii balgii din țară foarte îi înfrânase. Și se temea de dânsul, de nu putea face zapt⁴⁷⁰⁾ întru nimică. Pociu zice că Grigori Vodă, precum îi era firea, de ar fi avut niscai oameni cu frica lui Dumezeu pre lângă dânsul sfetnici, ar fi fost de mirare și de pomeneire Grigori Vodă în domnii cei de frunte și de laudă, iar nu cu cei de hulă.

Iară când au trecut Grigorie Vodă din Moldova în Țara Muntenească, mulți feciori de boieri au luat cu dânsul, de i-au dus la Munteni, zicând că-i sânt dragi Moldovenii și va să-și facă pomană cu dânșii. Că auzise că și moșu-său Grigorașco Vodă când au fost domn în Țara Muntenească, încă au fost luat feciori de boieri din Moldova, de au fost prin oști cu dânsul, cum se pomenește că au fost Cantemir Vodă ceauș spătăresc și alții.

Să vorbim acum de altele de pin țări străine,

469) *cupărie* = „oficiu de cupar, serviciul băuturilor”.

470) *a face zapt* = „a usurpa. a lua în posesiune, a acapara”.

ce s'au lucrat în zilele lui Grigori Vodă. Până într'acest al șesele an a domniei lui Grigori Vodă, în țara Moscului este pace și ține samoderjavia, adecă singură stăpânirea împărăției, o nepoată de frate a lui Petru Alecsievici împărat, anume Anna fiica lui Ioan împărat. Despre Leși iarăși pace. Silia Avgust craiul până era viu, văzându-se bătrân, ca să-i coronească Leșii feciorul, să fie craiu în locul lui, ce Leșii n'au priimit. Măcar că multe giuruinfe le adevieria craiul Leșilor, dar țara n'au vrut. Murit-au și câțiva domni leșești într'u acesti șese ani a domniei lui Grigorie Vodă, tot capetele cele vestite și tuspatru hatmanii leșești. Deci craiul încă dacă au văzut că nu priimesc Leșii să-i coronească feciorul în locul lui, nici el n'au vrut să puie hatmani. Și șede și acmu oastea leșească fără hatmani, numai un reimentar de poartă de grija oștilor, pre anume Poniatovschî. Iar în anii 7241, Dechemvrie în douăzeci și trei de zile, murit-au și acest craiu leșesc anume Avgust. Și l-au îngropat cu mare cinste la scaunul său la Varșava. Ce se va mai face va arăta vremea viitoare.

Trecut-au și un sol mare leșesc la Poartă, dar nu prin Iași, ce de la Hotin au mers drept pre Prut. Și i-au trimes Grigori Vodă conac și boieri într'u întimpinare-i la Țuțora, zicând acel sol că merge pentru întemeiatul păcei la Poartă, fiind împărăția nouă. Și numai preste iarnă au zăbovit, iar de primăvară iară s'au întors înapoi și iară pre Prut au mers. Și i-au trimes Grigori Vodă conac cu Sandul Sturza hatmanul. Numai când s'au întors solul, acmu murise craiul.

Despre Perși, împărăția Tarigradului, tot au oaste pentru acele târguri ce le luase mai înainte, când se bătea Perșii cu Mirveiz. Acum Perșii de Mirveiz s'au mântuit, cu Moscalii s'au

împăcat, iar cu Turcii încă tot nu s'au așezat. Ce toate ce se vor mai lucra, vremea viitoare va arăta.

CAP XXIII.

DOMNIA LUI CONSTANTIN VODĂ MAVRO-CORDAT ÎN ANII 7241⁴⁷¹⁾, Mai 7.

După ce au purces Constantin Vodă de la Focșeni, venit-au toată boierimea și mazilii Țării Moldovii împreună cu domnul din conac în conac cu pace și cu cinste și cu multă gloată. Și agiungând aproape de scaun, ieșitu-i-au înaintea caimacamii cu toți boierii și cu mulți orășeni la Valea Adâncă. Și s'au împreunat după obicei, aducându-l cu frumoasă politie⁴⁷²⁾ până la Sfântul Nicolai, unde l-au timpinat mitropolitul țarei chir Antonie cu alți episcopi și cu tot clerosul bisericesc. Și întrând în biserică, l-au blagoslovit spre domnia Moldovii. Și ieșind din biserică cu tot senatul⁴⁷³⁾, au intrat în curțile domnești și au șezut în scaun.

A tria zi după ce s'au așăzat la scaun, boierit-au pe acești boieri carii scrie mai gios. Pus-au pre Constantin Costachi iarăși vel logofăt, pre Sandul Sturza ce fusese hatman l-au pus vornic mare de țara de gios, pre Iordachi Cantacuzino Deleanul vel vornic de țara de sus, pre Constantin Ruset vornicul ce era socru domnului l-au pus hatman, pre Mihalachi Ruset ce era văr primare cu domnul l-au pus postelnic mare, pre Andrieș Rusăt spatar mare, pre Iordachi Canta-

471) 7241 = 1733.

472) *politie* = „ceremonial, protocol”.

473) *senat* = „sfat, divan, adunare”.

cuzino Pășcanul ban mare, pre Iordachi Rusăt Cilibiul paharnic mare, pre Toader Păladi vel visternic, pre Ion Bogdan vel stolnic. Acestii era boierii lui Constantin Vodă dintâi. Inșă nu toți după orânduiala lor, cum se cădea, s'au pus, ci mai mulți după mită. Fiind domnul tânăr și neștiind rându-l țării, au apucat unii cu dări la musaiپی. Și așezându-se aceste boierii, lăsat-au domnul visteria și chiverniseala țării în sama boierilor, să chivernisească ei cum vor ști nevoile țarei după obiceiul vechiu, cum au fost mai dedemult, nu cum era la Grigori Vodă să chivernisească numai Sandul Sturza cu doi Greci, ce au lăsat în sama tuturor. Ce pre cât a ținea, va arăta vremea viitoare. Venit-au cu acest domn și mai mulți Greci de cât la Grigori Vodă.

Atunce la domnia nouă la banii steagului, gășind boierii hârtiile gata de la Grigori Vodă, au scos hârtii fruntea de patru ughi, mijlocul de trei ughi și de doi ughi, coada de un ughiu, fără năpăști. Iară după aceasta au scos cîverturi. Iar la divanuri ori cum se părea că se pricepea decât Grigori Vodă a judeca. Și se ispitia să se puie și împotriva boierilor, unde socotia că judecă strîmb boierii. Și în toate diminețile avea obiceiul de chiama boierii de le da cafè, și nu numai celor cu boierii mari, ce și la o samă de boieri mazili. Cari au fost boieri mari, îi chiama de le da cafè și le arăta politică⁴⁷⁴⁾ și cinste mare. Dar așa în scurtă vreme, peste două trei luni, și născu zavistia și lăcomia, după cumu-i obiceiul lumii acestii. Că din boierii noștri, din Moldoveni, începuse unii a se lipi cu îmbunătăuri pintre Greci, a arăta drumuri și căli⁴⁷⁵⁾ de răutăți, cu ce ar lua bani mai mulți din țară. Și au stricat obi-

474) *politică* = „politețe, curtuazie”.

475) *căli* = căi.

ceiul și legătura ce făcuse Grigori Vodă, de da boierii și mănăstirile de zece stupi un leu, iar acmu făcură de au dat țărănește de zece stupi 22 potronici. Și s'au tâmplat de s'au făcut și stupii răi întru acel an și pentru aceasta s'au mâhnit inimile boierilor despre dânsul. Iar de toamnă au scos văcărit și vădrărit tot odată, și de iarnă civerturi și hârtii, iară de primăvară pogonărit și cunițe⁴⁷⁶), câte opt potronici de vită ca și văcăritul. Aceste toate nevoi într'un an le-au luat.

Și începuse de aici, ca și la Grigori Vodă, de nu mai întreba pe alți boieri din țară. Numai cu un Moldovan și cu Grecii se sfătuia, anume Toader Păladi vel visternic, de făcea cum îi era voia. Și se învrăjbiră și domnii foarte tare, fiind veri primari. Și îmbla Constantin Vodă să fie iarăși domn în Țara Muntenească și aice în Moldova să puie pre văru-seu Mihalachi postelnicul. Iară Grigori Vodă simțind faptele lui Constantin Vodă, silia să-l scoată și să puie pre Mihai Vodă domn în Moldova în locul lui Constantin Vodă. Că Mihai Vodă, după ce i s'au plinit un an, l-au scos din surgunie și ședea în Țarigrad în casa lui. Numai el nu se prea trăgea în Moldova, văzând că se sfădescu domnii amândoi, socotind ca doar va apuca domnia în Țara Românească. Vai de aceste două țeri creștine cu acești domni străini! Ce de amar de bani dau pentru vrăjbele cele ticăite a lor!

Paladi Toader vel visternic fiind nepot lui Mihai Vodă și cu atâte rude, îi părea bine de aceste vorbe că sânt între domni și mai mult

476) *cuniță* = „impozit pe vite”. Acest impozit se plătia pentru cirezi străine de țară, aduse în Moldova pentru pășunat.

îndemna la jacuri și la vrăjbi. Făcându-se prietin domnului și cunoscându-l domnul, gândia că-i este prietin, dar el altele socotia în inima lui, ca doar s'ar sparge țara și să se audă la Poartă, să-și dea domnul în cap, să vie Mihai Vodă domn, fiindu-i unchiu. Și era cu doue fețe, arătându-se cătră boieri că-s vinovați Grecii. Grecii, precum s'au scris că era mulți, în toate boieriiile și părcălăbiile și vămiișile cele de pe margini cu agonisit, tot ei le cuprinsese de le-au luat, iară boierii de țară nu putea încăpea la nimic. Și toți avea lefi mari de la visterie, și vro zece fiitori măritate a fătâne-seu, bărbații lor, tot cu lefe și cu boierii era, așijdere un frate a lui, anume Iancu beizadê, cu mare cheltuială, că avea câte zece cincisprezece lei leafă pe zi, fără altele. Și maștîhă-sa iarăși cu mare cheltuială, că avea grea casă cu multe roabe, de le îmbrăca și le mărîta tot cu cheltuiala țării, și osăbit și leafă pe zi 15 lei.

Și tâmplându-se de era vrajbă între Leși cu Moscalii, venia mulți Turci la Hotin și la domn, și tuturor le da daruri cât nu li se cădea, ori cu treabă, ori fără treabă. Măcar că și Grigori Vodă da la Turci mult și făcuse obiceiul mult, nu ca alți domni a da mai înainte, iar acesta da îndoit de cum da Grigori Vodă — care Dumnezeu știe ce de greu era pe această țară —, tot ca să-l laude Turcii la Poartă că-i bun, ca să apuce iarăși domnia la Munteni. Iar denainte vreme alți domni, când venia un agă prea mare, de-i da un povodnic și o pungă de bani, mult două, iar la ceilalți mai de gîos le da câte un postav și unora câte un atlas și altora câte 100 lei câte 150, iar mai mulți bani nu mai da la câți venia cu treabă la dânsul, iar când trecea nu le da nimic. Și boierii moldoveni totdeauna mergea

la Poartă de jăluia nevoile și lua sama capichi-hăilor, și nu se făcea nici a patra cheltuială cât se face acmu.

Ajuns-au osindă pe biata Moldovă, că tot le zicea că nu se mai satură de domni, iar acmu, de când au stătut domni străini, le agiunge, de nu le vine și alt amar și mai cumplit. Numai cum a fi mila lui Dumnezeu, la atâta au rămas. Iar altă puțință nu mai este, că boierii la Poartă nu vor să meargă, că nu-i lasă domnii. Capichi-hăile fiind Greci, cât zicu că au cheltuit, atâta le dau. Și n'are gură cineva să le zică ceva, să le ia sama ce zicu că sute de pungi și mii au cheltuit. Turcii ce vinu tot belacoase, ceasornice de aur, fuzâi⁴⁷⁷), cai cu șele cu raffuri, sute de lei, mii de ughi le dau. 1700 pân' la 1900 de pungi de bani se ieu din țară acmu, iar mai înainte la domni trecuți mai mult de 400 sau 500 pungi nu se lua. Și altfel de țară era întemeiată, nu ca acmu. Oh, oh, oh, vai, vai, vai de țară! Ce vremi cumplite au agiuns și la ce cumpănă au căzut! Doar Dumnezeu de a face milă! Precum au făcut cu Israiltenii cu Moisei prorocul, de au despicat Marea Roșie, așa să facă și cu tine săracă țară. La ce obiceiuri ai agiuns, ca să scapi dintr'aceste obiceiuri spurcate!

Domnul încă, după ce s'au cruntat într'aceste lucruri care s'au pomenit mai sus, și ușile și-au încuiat și hirea⁴⁷⁸) și divanurile și-au schimbat într'alt fel. Iar la al doiele și al treile an a domniei lui Constantin Vodă scotia câte două văcărături pe tot anul și hârtii și cîverturi mulțime. Numai desătina pe boieri iarăși au lăsat-o mai pe urmă, să fie din zece un leu, pre-

477) fuzâie = „un fel de pușcă sau flintă”.

478) hire = fire.

cum era și la Grigori Vodă. Așijderea au făcut testament⁴⁷⁹⁾ mănăstirilor, preoților din țară și mazililor, de le-au rădicat dajdea să nu dea nimic. Și au început a arăta și dragoste și milă către mazili și a le rădica câte cevaș din văcărît, temându-se ca să nu fugă în Țara Muntenească la Grigori Vodă. Că Grigori Vodă tot trimetea la boieri și la mazili de-i chiema să vie în Țara Muntenească, ca să dea pricină că se sparge țara, ca să mazilească pre Constantin Vodă. Constantin Vodă oblicind acest lucru, au început a slăbi pe mazili din dăjdi și boierii a-i ținea mai bine, pentru ca să nu fugă, iar pe țară ce putea tot lua. Și trimetea la Poartă mulțime de bani, de da musaipilor împărătești. Și s'au agiuns Constantin Vodă cu toate căpîteniile Turci de pe Dunărea, de au pârît pre Grigori Vodă la Poartă. Și atunce fiind un vezir nou — îl numia Smail pașa —, neavând trecere la Poartă, au isprăvit cei din lăuntru iarăși domnia lui Constantin Vodă să meargă în Țara Muntenească, că au dat 1400 pungi. Iar pe Grigori Vodă n'au putut să-l mazilească, ce l-au mutat iarăși în Moldova.

Și pân' a se așeza domnii în scaune, s'au schimbat și acela vezir s'au căzut altul, silihtarul, vezir. Deci după ce s'au așezat în scaune, au și început a se sfădi și a se pări la Poartă unul pre altul în vedea. Că Constantin Vodă, cum i-au venit veste să meargă domn la Munteni, cum au și păzit de și-au făcut mărturie de la un cadîu de Hotin ce se tâmplase atunce la Iași, și de la boieri cu nume, că au fost bun și n'au luat nimic de la țară, iar Grigori Vodă viind pe drum, în menutul ce au înfăles de acel lucru, cum

479) *testament* = „zapis, hotărîre definitivă”.

au răpezit cu scârbă la calmacami. Și calmacii văzând așa, îndată au răpezit țară la Hotin, la Tighine, la Baba la sarascherul, de au pârît pârî pe Constantin Vodă că i-au pustiit cu dăjdiile. Pentru care la vremea viitoare s'or scrie la rândul seu. Iar capegi-bașa care venise întâi să se schimbe domnii, n'au apucat să meargă la Poartă, ce au venit alt capegi-bașa de la vezirul cel nou, de l-au pus în here și i-au luat darurile ce-i didese domnii, și au adus altă înnoire domnilor. Și au luat și acesta alt poclon. Era bogate conace și învăluituri în biata țară. Și mutându-se domnii, n'au vrut să se timpene ca întâi, ce au păzit și au trecut Grigori Vodă pe Siret și Constantin Vodă pe Bârlad.

Intr'acești doi ani pol⁴⁸⁰) ce au fost la Constantin Vodă, bișuguri⁴⁸¹) n'au fost nici în pâne nici în stupi, nici vânzare în nimică. Și moarte în vite încă era, de muria vitele. Și văcărit pe vitele moarte încă lua. Numai la mazilia lui viile au rodit bine.

Constantin Vodă mergând în Țara Muntească, n'au mers îndată la București, ce au așteptat pre capegi-bașa pe drum, pentru că venise numai un capegi-bașa la amândoi domnii, precum s'au scris mai sus. Iară capegi-bașa, după ce au așezat pre Grigori Vodă în scaun în Iași, au purces de au mers la Constantin Vodă în Țara Muntenească și l-au dus de l-au așezat la scaunul seu în București. Și au domnit Constantin Vodă în Moldova doi ani și șese luni.

Acest domn Constantin Vodă era un om prea mic de stat și de făptură prost, și căutătura în-

480) *pol* = „jumătate”; *doi ani pol* = „doi ani și jumătate”.

481) *bișug* = belșug.

crucișată și vorba lui înneacă, dar la hire era nalt, cu mândrie vra să se arăte, dar era și omileniș⁴⁸²). Cazne, bătai rele la oameni nu făcea, nici la sânge nu era lacom și răbdător mult. Ii era dragă învățătura, corespondenții din toate țerile străine să aibă, prea silitor spre vești, ca să știe ce se face printr'alte țeri, ca să dobândească nume lăudat la Poartă. Minciunile îi era prea drag a le asculta, numai nu era prea grabnic a face reu. Giuruia prea mult unora și altora, dar la mai mulți nu da dintre cele giuruinfe. Era om de-l întorcea și alții.

Așa socotesc, acest domn de n'ar hi avut aceeașă casă grea a tătâni-seu, cu mulțime de mîncăi, și să nu-i hi fost gândul cu pismă să scoată pe vāru-seu, pe Grigori Vodă, din Țara Muntenească, n'ar hi fost atâta jac în țară, că pe mănăstiri și pe popi îi iertase de dajde, și s'ar hi pomenit numele lui în numele domnilor celor buni și aleși. Numai zavistia lăcomiei pentru ca să meargă iar în Țara Muntenească, fiind aceea țară mai bogată, și să-și izbândească inimii asupra vărului seu, lui Grigori Vodă, și mult îndemnându-l și maștihă-sa, doamna tătâni-seu, și musaipii lui fiind mulți că nu se poate chivernisi într'această țară a Moldovii, fiind slabă, — ce sta de zi de noapte asupra lui, numai să meargă în Țara Muntenească, — și așa au rămas nemulțămît despre Țara Moldovii. Ce mai pre urmă mergând, precum va hi și acestii țeri, viind la vârsta bătrâneșilor, vremea viitoare va arăta. Că mai mulți domni din buni se facu rei, iar din rei să se facă buni pușini se află.

Să lăsăm de aice pre Constantin Vodă și să

482) *omileniș* = (probabil, derivând de la *omilenie* = *umilenie*) ,înclinând spre înduioșare, ușor de înduioșat“.

scriem de cele străine ce s'au făcut în 2 ani pol în zilele lui.

Dupre ce au murit craiul Avgust, stătu-au Leșii vro giumătate de an la sfat pre cine ar socoti să puie craiu. Deci unii alegea dintre dâșii, din cinci domni să puie pe unul craiu, iar alții zicea să aducă pre Leșcinski de la Franțuzi, să-l puie craiu, zicând că este socru craiului franțuzesc și le giuruiește mulțime de bani domnilor și mulțime de lefe slujitorilor de câțiva ani trecuți, care se chiamă leșește „zasluga”. Socotia că le va fi de folos, că le va da agiutor Franțuzul, de or sta împotriva Moscalilor și a Nemților, când or vrè să le strice volnicia, și or avè agiutor și pre Turc, că Turcul este la o legătură cu Franțuzul. Iară de or pune dintre dâșii, nu vor avea agiutor de la nime și-i vor strica Moscalii și Nemții când nu se vor gândi ei, și le vor strica și volnicia. Și la acest sfat, să puie craiu pre Leșcinski, era îndemnător Iozef voievoda Chiovschi, fiind văr primare cu craiul Stanislav Leșcinski și cu tot neamul lui Potoceștii. Iar altă samă de domni leșești se agiunșase cu Moscalii și cu Nemții și trăgea să puie pre Frideric, feciorul craiului Avgust. Și zicea că dintre dâșii nu-i bine să fie craiu, că sânt săraci, și de or vrè să se scoale asupra lor cineva, nu va avea cine le agiuta. Pre Leșcinski iar nu-i bine să-l puie craiu, că Franțuzul este departe, și Moscalul și Neamțul nu-l primește, fiind Leșcinski prietin Turcului, și or veni oști moschicești și franțuzești și or face mare stricăciune țarei. Așijdere și craiul prusesc a Brandeburgului agiungea la Leși și giuruia multe milioane de bani domnilor leșești și slujitorilor lefe, ce se zice „zasluga”, și le adeveria că se va face catolic, numai să-l primească

să le fie craiu, și țara lui cea prusească a Brandeburgului să o facă să fie tot una cu Țara Leșească. Iar Leșii nici de cum n'au priimit, socotind că se va face o monarhie prè mare crăia leșească cu aceste două țări, cu Țara Leșească și țara prusească a Brandeburgului; și făcându-se monarhia stăpânire mare, va face craiul ce-i va fi voia și le va strica volnicia. Deci stând așa mult la sfat, era și solul moschicesc și solul nemțesc la Varșava, și era și oaste leșească multă strinsă acolo. Iară Ioșef voievoda Chiovșchi și cu neamul său Potoceștii au scris pre taină la craiul franțuzesc și la Stanislav Leșcinschi și l-au adus pe Leșcinschi fără de veste în Varșava. Și numai într'o zi nu l-au arătat, iară a doua zi au și ieșit în videală și au și început Potoceștii a striga și a i se închina lui Leșcinschi și a zice: „Craiu nou, craiu nou, craiu nou!” Și au început a slobozi pușcele cele mari și a striga: „Vivat, vivat, vivat!” și a zice în trâmbițe. Și cu toții au început a i se închina lui Leșcinschi în grabă și a-l priimi craiu.

Iară solul moschicesc au și ieșit din Varșava și au purces asupra Litvei și au și răpezit la oastea moschicească, că sta gata în Smolențca. Și îndată au și trecut oaste, de au intrat în Litva. Iar domnii și boierii din Litva au și început a fugi din Varșava și a alerga la oastea moschicească și a ține cu Moscalii împotriva craiului Leșcinschi. Iară domnii și boierii de Țara Leșească văzând că se despartu de dânșii boierii de Litva, s'au și făcut în trii părți. Unii alerga la Moscali, alții s'au dat în prejma Hofinului, nădăjduind că le-or veni Turci să le ajute, iară o samă de domni și cu craiul Leșcinschi s'au dus de au intrat în cetatea Danța, așteptând să le vie într'agiutor oaste de la Franțoji. Dar Moscalii au

împlut Țara Leșească. Unii au intrat în Țara Leșească de la Smolenșca, alții de la Chiov, unii de la Riga, alții cu vase de la Marea Balticum, și s'au dus la Danșca. Și mergând la Danșca, s'au tâlnit cu câteva mii de Franțoji și i-au bătut pre Franțoji. Apoi au mers zece mii de Moscali la Danșca. Și apropiindu-se de cetate, la poartă au și aprins din cetate un lagum și au perit mai toți acei Moscali. Iară după aceea văzând Moscalii tabăra lor, s'au și gătit cu temeiul oastei întemeiată, patruzeci de mii, și au mers întins la Danșca. Și au început a bate cetatea cu combatale și au fărmat cetatea prea rău. Iar cii din cetate s'au spăriat, socotind că nu vor pute să fie cetatea. Ce le-au căutat numai a face ponturi de pace și a se închina, și cu multă dare pentru oștile moschicești ce perise, însă și domnii leșești carii era în cetate să n'aibă nici o nevoie despre Moscali și să meargă să se închine craiului Frideric. Și cu această tocmală au și deschis porțile și au intrat Moscalii în cetate.

Iară craiul Leșcinschi mai înainte, când se bătea de era Gdanșca încungiuată de Moscali, au făcut meșterșug cu un un păscar. Că au mers acel păscar cu pește la ghegeneralul Leisu, carele era mai mare preste oștile moschicești, și și-au făcut ucaz de la Leisu ghegeneralul ca să poată îmbla cu doi oameni pe mare, să prindă pește ghegeneralului Leisu. Și crezându-l ghegeneralul, i-au dat ucaz de volnicie să îmble la pește. Deci craiul Leșcinschi s'au și îmbrăcat în haine proaste, împreună cu păscarul, și au purces pe apă cu o luntre, făcându-se a prinde pește, până ce au ieșit din străjile moschicești. Și ieșind la margine la uscat, la un sat, au și nemerit niște Cazaci de Donți îmblând pentru hrană. Iar Leșcinschi s'au suît pe un cuptior, făcându-se că-i

bolnav, iar Căzaccii auzind gemând, n'au vrut nici în casă să între, temându-se de boală. Iar Leșcinski au făcut cum au putut și au mers până în hotarul prusesc. Și agiungând în hotarul prusesc, n'au mai putut să se mai tăinuiască, ce au căutat numai a se spune. Și oblicind craiul prusesc, l-au și luat la sine în dragoste. Și de toate ce-i trebuia îi da și ca pe un craiu îl ținea, numai în pază sta, ca să nu scape nici într'o parte, căci craiul prusesc este colegator⁴⁸³⁾ Neamțului și prietin Moscalului. Și au rămas craiul Leșcinski acolo la craiul Prusului. Precum va mai fi, vremea va arăta.

Iară Moscalii, după ce au luat Danța, au lăsat oaste puțină pe margine, de vor veni niscai Franțoji, să se poată apăra, iar cealaltă oaste s'au întors iarăși în Țara Leșească asupra Leșilor. Și pe unde găsia obuzuri leșești, se tot bătea și-i biruia pre Leși. Atunce și craiul Frideric s'au coborât din Sacsonia cu oaste, ca la treizeci de mii de Sasi, la Varșava. Iar pre oastea moschicească capete mai mari era acești gheenerali anume: Leisu și Berro și Zagrațchi și Hesemburg și Cotuș-Menin și Masurlis și Vejbah. Acești gheenerali era cineș cu obuzul său, câte cu cincisprezece douăzeci de mii de Moscali la un obuz, osăbit de Căzaci și de Donți și de Sasi. Iară Leșii până la o vreme tot îmbla din loc în loc și nu se închina Moscalilor, nădăjduind ca doar le-ar veni agiutor de la Franțoji și de la Turci. Și pre unii din Leși bofindu-i⁴⁸⁴⁾ Moscalii, au trecut și olatul Hofinului. Iar Turcii nu le da agiutor, pentru căci se bătea cu Cazilbașii⁴⁸⁵⁾ ori nu se putea încredere cu Leșii.

483) *colegator* = „aliat”.

484) *a boți* = „a slrâmtura”.

485) *Cazilb.ș* = „Pers. Persan”.

Fără cât au trimis puşinei spahii şi un sultan la margine la Hotin, de sta de pază să nu facă Leşii vre un meştersug cetăţii Hotinului. Şi aşa au stătut lucrurile amestecate doi ani. Şi văzând Leşii că n'au nici o nădejde de agiutor nici de o parte, au început a se închina, până s'au închinat toţi la craiul Frideric şi l-au primit craiu. Iar pre craiul Leşcinski l-au trimis cu tocmală Prusul pe apă la ginere-seu la Franţoz. Deci craiul Frideric au primit pre boieri cu dragoste, dacă s'au închinat, şi i-au boierit pre carii nu era boieriţi. Pus-au pre Iozef voievoda Chiovschi hatman-vielchi coronei, carele era temeiul zorbalei cel mai mare, şi pre Braniţchi hatman-polnii, iar hatman-vielchi Litovschi⁴⁸⁶) pre Radgivil, iar hatman-polnii Litovschi pre Vişnovetchi. Si au rămas lucrurile acum aşa până la leat 7244, Fevruarie 1.

Moscalii au rămas ca la treizeci de mii şi Sasi ca la douăzeci de mii de oaste în Ţara Leşască. Iar alţi Moscali s'au dus în gios la Poltava, în prejma⁴⁸⁷) Azacului, că hanul se fusese rădicat. Şi au fost purces din Crâm cu toată putere, să meargă pre la Cerchezi să treacă munţii asupra Cazilbaşilor, pre la Dervent. Şi prinzând de veste Cazilbaşii, nu i-au lăsat să treacă. Şi au zăbovit toată iarna acolo pe la Cercheji. Şi cât au zăbovit la Cercheji, au şi început a face mestecături şi turburări în oardele cele ce sânt supt ascultarea Moscului, ce sânt la Cazan şi la Astrahan, a le pune hani şi bei. Şi apoi s'au întors hanul iarăşi înapoi la Crâm, iar Moscalii încă stau mulţi boiţi la margine în prejma Tătarilor. Numai hanul de toamnă când au fost trecut spre Cercheji, au fost cam stricat Tătarii nişte sate moschiceşti trecând. Iar Moscalii după

486) *Litovschi* = „de Lituania”.

487) *prejma* = preajma.

ce au sosit la margine și au văzut acea stricăciune de Tătari și acele amestecături și turburări ce au fost început a face în hăniile lor, n'au mai putut răbda, ce au lovit și ei vreo douăzeci și mai bine de sate tătărești carii trăia pe de încolo de Azac și i-au pus pre toți supt sabie. Apoi s'au pornit o samă de Moscali cu Căzaci să meargă în Crâm. Și pe câmpii Crâmului i-au apucat o iarnă grea cu mare vicol⁴⁸⁸⁾ și le-au perit mulți cai și oameni. Și n'au mai putut să mai margă și s'au întors înapoi la marginea țării lor, pre la Poltava, pre la Harcov, de iernează până în primăvară. Ce se va mai alege de primăvară, vremea va arăta.

Cazilbașii încă întru acești doi ani și șese luni a domniei lui Constantin Vodă s'au tot bătut cu Turcii prea rău până în anul 7242. Și au bătut Cazilbașii pe Turci, că-i încungiurase la o margine. Și de o parte era târgul Bagdatul și de altă parte era apa Efratului, de nu putea să fugă Turcii nici într'o parte, că-i încungiurase de toate părțile Cazilbașii. Și pușini au scăpat din Turci. Atunce au perit și Topal pașa și alți pași câțiva. Iar acel Topal pașa fusese mai înainte vezir, și atunce era sarascher pre acea oaste.

La veleatul 7243 rădicatu-s'au Turcii cu mulțime de oaste, ca la trii sute de mii, și au purces iarăși asupra Cazilbașilor. Și au pus sarascher pre Chiupruliul și cu vro triizeci de pași cu mulțime de tunuri. Iar Cazilbașii s'au așezat cu urdia lor pe un șes între doi munți și au făcut două meterezuri, nu departe unul de altul, cât să poată agiunge cu sineșile. Și au făcut lagum în meterezul din frunte, iar în cel din napoi n'au

488) *vicol* = viscol.

făcut lagumuri. Și s'au tocmit oastea Cazilbașilor, pedestrimea, în meterezul cel din frunte cu lagumuri și au rânduît o samă de oaste, călărime sprintină, pre de amândouă părțile munților supuși. Iară Turcii cum au văzut pre Cazilbași, s'au și slobozit cu mare năvălire asupra lor, dar Cazilbașii s'au făcut a fugi înapoi, de au lăsat meterezul cel din frunte cu lagum, de au intrat Turcii într'însul, iar Cazilbașii au intrat în meterezul cel din napoi. Și așa cum au început a se bate, s'au și aprins lagumurile îndată și au început a arunca pre Turci. Și după ce s'au potolit lagumurile, îndată s'au și slobozit Cazilbașii în Turci a-i omori, pre care mai scăpase de lagumuri. Iară carii plecase fuga din urdie, îi prindea Cazilbașii cei supuși de pe supt munți, de-i lua de grumazi. Și dintr'atâta samă de oaste ce fusese, abia de au scăpat vro una două mii. Și au perit și sarascherul Chiupruliul și toți pașii câți au fost într'acea oaste. Și au luat și vreo două sute de tunuri. Cetățile toate ce le luase Turcii în trecuții ani de la Cazilbași, acmu le-au luat Cazilbașii toate înapoi. Și acmu împlă Turcii de se roagă să facă pace, dar încă nu s'au așezat până acmu. Ce precum va mai lucra, vremea va arăta la rîndul seu.

Fost-au dat împărăteasa Moscului pe taină agiutor patruzeci de mii de Moscali Cazilbașilor, cu ghegeneralul Leis și cu portul schimbat cazilbășește, și Turcii nu știa nimică de acel agiutor. Și mai mult Moscalii spărgea temeiul Turcilor, pedestrimea, iar pe călărimea Turcilor Cazilbașii îi bătea mai reu. Și mult s'au învățat Cazilbașii la foc de la Moscali a da.

Franțuzul văzând că nu primescu Moscalii și Nemții pre socru-seu Leșcinschi craiu în Țara Leșească, și-au dat cot cu Turcul, să înceapă el

gâlceavă la Nemți și Turcul să dea agiutor Leșilor împotriva Moscalilor. Deci Franțuzul au și sculat pre craiul Șpaniei fără veste cu oaste. Și s'au coborît în Italia, de au luat câteva cetăți din Anapoli, care le ținea Neamțul. Dar Franțuzul au și pornit oaste asupra Neamțului, ca să meargă în Sacsonia, și n'au putut merge, că nu l-au lăsat Neamțul și s'au și lovit o samă de oaste în câteva rânduri. Și une ori bătea Neamțul și une ori bătea Franțuzul, dar tot bătea mai mult Neamțul. Numai femeiiul oștilor nu s'au lovit nici odată, că nu cuteza nici ceea parte, nici ceea.

În anul 7243 mers-au și Moscalii treizeci de mii agiutor Neamțului, oaste foarte bună și aleasă, cu ghegeneralul Leisu, care fusăse și la Cazilbași. Și dând rășboiu singuri Moscalii, s'au bătut cu o samă de Franțuji. Și i-au bătut prea rău pre Franțuji. La care oaste capetele franțuzești văzând acea groaznică bătaie, au scris cărți la craiul franțuzesc să facă pace, să nu se mai bată, că oastea moschicească este un norod prea tare și nu potu cu dânșii să prindă nimic la rășboiu. Și de se vor mai bate, poate să istovească de tot oastea franțuzească. Ce acmu stă papa de Râm și cu alte crăii tare ca să-i împace pre Neamț cu Franțuzul. Ce precum s'a alege, vremea viitoare va arăta.

Ăceste toate s'au făcut în doi ani și șese luni, în zilele lui Constantin Vodă. Iar ceea ce s'ar mai alege înainte, se va scrie la rând la domnia lui Grigori Vodă.

A DCUA DOMNIE A LUI GRIGORI GHICA
VODĂ ÎN ANUL 7244⁴⁸⁹⁾, SEPTEMVRIE 15.

După ce au venit Grigori Vodă în Iași, se arăta vesel cătră toți boierii, cu dragoste. Numai i se cunoștea fața că-i părea reu și-i rușinia, unde îl scosăse văru-său din Țara Muntească. Și au și învățat de au mers toată boierimea la gazda capegi-bașei, carele venise de-l pusese în scaun, de i-au făcut mare jalobă cum că au pustiit țara Constantin Vodă cu Grecii lui, făcând multe obiceiuri rele. Iară a tria zi au și pornit pe capegi-bașa în grabă, de au mers de au pus și pre Constantin Vodă în scaun în București, că venise numai un capegi-bașa la amândoi domnii să-i mute și să-i așeze și Constantin Vodă aștepta pre capegi-bașa pe drum, nu intra în București, până a nu sosi Turcul să-l puie în scaun.

Cum au pornit pe capegi-bașa din Iași, n'au trecut patru cinci ceasuri și au și închis pre doi boieri, anume pre Sandul Sturza vornicul, carele fusese prea drag lui Grigori Vodă în domnia dintâi și-l ținuse la mare cinste, și pre Toader Păladi visternicul. Deci visternicului Păladi îi da pricină pentru catastifele țării și izvoadele, căci le luase toate Constantin Vodă și n'avea pe ce îi lua sama. Iar vornicului Sturzii era mai mare și mai grea închisoarea și scârba, arătându-i vină că-i este rudă și l-au ținut că este a lui și l-au îmbogățit în domnia dintâi și l-au cinstit mai mult decât pre alții și l-au avut de bună credință, iar el când i-au scris Grigori

489) 7244 = 1735.

Vodă din Țara Muntenească, la dânsul și la alți boieri moldoveni, să fugă în Țara Muntenească, și i-au poruncit într'atâte rânduri, el n'au vrut să primească să fugă ca alții, ce încă au stătu el pricină și altora să nu fugă. Și-i zicea Grigori Vodă Sturzii: „De ai hi fost tu îndemnător și n'ai hi fost pricină să-i poprești și pe alți boieri, și de ați fi fugit, eu astăzi n'aș hi fost mazil din Țara Muntenească și aș hi și acum domn acolo. Și Constantin Vodă ar hi fost mazil, dar nu eu, că în Moldova era să vie Mihai Vodă”. Deci Sturza rămăsese la mare groază și greu. I se apropiase cumpăna vieții. Numai s'au tâmplat norocul lui un patriarh mazil de la Țarigrad, anume Paisie, de venise cu Grigori Vodă aice în Iași și au stătu de zi de noapte cu rugămintă. Și cu mare greu, după ce au trecut o săptămână, l-au iertat.

Socotiți acum, fraților boieri, hirile domnilor, se potrivește cu linul mărilor și cu sâninul ceriului. Când nu gândești se tulbură mările și cerul nourează. Așa sânt și hirile domnilor. Când trage omul nădejde de bucurie, atunce vine la scârbă. Precum era macar acest Sturză la domnia dinte mare și tare ca un leu asupra tuturor, ce vra el și ce zicea el, aceea făcea și Grigori Vodă, iar acmu la cât venise! Care se pomenește puterea lui ce avea la domnia lui Grigori Vodă înapoi.

Iară a patra zi pre obicei au boierit boierii. Pus-au pre Constantin Costachi sân Gavrilă iarăși cum au fost vel logofăt, pre Iordachi Cantacuzino Deleanul vel vornic de țara de gios, pre mine Ioan Neculce iarăși vel vornic de țara de sus, pre Constantin Psiolul Ipsilant hatman, pre Grigorașcu vel postelnic, Grec țarigrădean, din toți Grecii aceștii a două domnii cel mai bun

și mai înțelept și celebru⁴⁹⁰), numai tot hire de Grec, precum este hirea mai ales de lup de de cât de dulău, așa și el nu este lup, decât se pricepe mai mult dulău decât de lup. Numai nu avea prea multă trecere la stăpân, după cum îi era slujba bună și omenia. Pus-au pre Iordachi Cantacuzino Pășcanul vel spatar, pre Gavriil Costachi Gavrilică vel ban, pre frate-său Toderășcu vel paharnic, pre Costachi Razul vel visternic, pre Lupul Gheuca vel stolnic, pre Aristarh vel comis. Acestii era boierii lui Grigori Vodă la domnia a doua.

Iară după ce s'au așezat boierii și s'au mai curățit calabălăcurile, au scos banii steagului, grei bani pe toată țara. Și au scos dăjdi pe boieri mazili și pe popi și pe mănăstiri, și au stricat testamentul ce făcuse Constantin Vodă cu blăstăm. Și au scos și cărcimărit câte cinci lei de cărcimă în toată țara și iară au stricat blăstămul ce era făcut de mai înainte să nu dea. Și au ales boieri și i-au pornit pe la ținuturi cu banii steagului din zi întâi a lui Ghenarie, cu mare sirguială și grabă de bani. Și bine n'au trecut Ghenarie să istovească zloțașii banii steagului, au și păzit în luna lui Fevruarie de au scos văcărit câte un leu de cal și câte un zlot de vită, iar cu mare grabă.

Atunce se tâmplase Constantin Costachi Gavrilică, ce se poreclia „Negel”, că avea un negel în nas din naștere. Ce era logofăt mare, de era cu zlotăria la Suceavă. Și mergând la mănăstire la Suceviță, sosind într'o Sâmbătă sara la mănăstire, în 28 de zile a lui Fevruarie, au șăzut de au mâncat bucate cu egumenul și cu alți boieri. Și dimineața sculându-se de noapte

490) *celebiu* = „distins”.

să meargă la biserică și ieșind afară, l-au lovit o amețală, ce se zice damla, de au căzut în mijlocul mănăstirii. Și luându-l feciorii în brațe, de abia l-au dus până la chilie și până în două trii ceasuri au și murit. Apoi l-au dus la Iași și i-au ieșit Vodă înainte cu toată boierimea. Și l-au îngropat la mitropolie, afară lângă ușa bisericii, c'asași au poftit el să nu-l îngroape în biserică. Și mare cinste i-au făcut domnia la îngropare și mulți din norod striga „Dumnezeu să-l ierte” decât „să nu-l ierte”. Că macar că era om mânios și zavistnic asupra unora, după cum îi pismatarifu neamul Gavrilifeștilor, dar avea unele și lucruri bune. Că era om și harnic, nici mîfarnic sau lacom, și era și om libovnic, ospătător. Dragă-i era cinstea. Și mai ales decât toate era cea mai bună că se punea tare în price cu domnii și cu alții pentru țară, că sta de se pricia ca să nu o jăcuiască. Pentru aceea norodul mai mult striga „Dumnezeu să-l ierte” și nouă încă ni se cade, celor ce om ceti, de vreme că sta pentru țară cu bine, să zicem „Dumnezeu să-l ierte!”. Că boierul care stă cu bine, pentru țară de se pune, macar de ar veni și la primejdia vieții, i se cade de la acea țară și de la pământenii a-i da mai multă cinste de laudă de cât de hulă. Făcutu-i-au și giupâneasa lui unde l-au îngropat mormânt de piatră frumos, ca să rămâie de pomenire. Iar în locul lui au pus pre Darie Donici logofăt mare, care fusese și mai în trecuții ani.

Iară când au fost în luna lui April în 16 zile, în săptămâna cea mare în post la Paști, n'apucase a istovi nici banii steagului nici văcăritul bine, și au și scos și hârtii grele, de nu putea oamenii nici la biserică să meargă, să-și caute de suflet, să se pricistuiască, sau la Paști

să păscuiască. Ce păscuia pin păduri cu ferele sălbătice, ascunzându-se săracii de hârtii. Ieșit-au atunce salahori și care la Vozia și cai împărătești în două rânduri, câte patru sute de cai, și s'au rânduiri tot atunce oameni să taie lemn și să-l scoată să-l ducă la Cartal, pe Dunăre să facă pod. Că începuse a îmbla Moscalii să strice pacea cu Turcii, precum arată mai înainte. Și aceste nevoi tot într'acele cinci luni se grămadise pe țară. Și era prea cu greu oamenilor, că de iarnă vitele le murise și de pâne pe multe locuri ducea lipsă, că nu rodise anul trecut. Și negușitorii cu datorie, simțind de nepace, nu da nici un ban nimărui cu datorie. Iară peste vară, viind vezirul la Dunăre la Cartal, ieșit-au grele ialovițe pe țară, de 2 ughi ce era în visterie la banii steagului o ialoviță, și chile de pâne și de orz, în două trei rânduri. Și le-au dus la vezirul la Cartal și la Hotin. Și au școs și cinci ciwerturi întru acel an. Iară vezirul viind la Cartal, trimis-au bani la Grigori Vodă să facă oaste Moldoveni. Și au trimis Grigori Vodă pe supt munte la Suceava, la Câmpulung, la Neamț, la Bălțătești și la Grumăzești, la Bacău, la Comănești, de au strins oaste fineri cu sinețe, ca vro trei patru sute, de le da bani leafă și tain, de i-au ținut la lași toată vara.

Grigori Vodă tot nu uita Țara Muntenească și cerca la vezirul și la Poartă ca să meargă iarăși domn în Țara Muntenească. Și venia vești bune de la frate-seu terzimanul și de la vezirul, că-i va fi pre voie. Și i-au venit poroncă de la vezirul să meargă Grigori Vodă la Cartal la Dunărea la vezirul, zicând cătră boieri că-l chiamă vezirul la sfat, dar nădejde avea pin adeverință că de acolo de la Cartal va merge domn în Țara Muntenească. Și s'au gătit îndată cu

bucurie și au purces de au mers la vezirul. Iară Constantin Vodă, simțind de lucrurile lui Grigori Vodă, au și răpezit pe văru-seu Mihalachi spatarul la Țarigrad, la muftiul și la câzlar-aga⁴⁹¹⁾ și la alții din curtea împărătească, și și-au focmit toate trebile de la împărăție. Și au trimis și alți boieri la vezirul cu pâre asupra lui Grigori Vodă, și la hanul. Iar când au sosit Grigori Vodă la Cartal la vezirul, i-au schimbat bucuria în voie ră, găsind lucrurile stricate și încă și în scârbă mare despre hanul și despre vezirul. Care cu multă cheltuială de mari some de bani au dat vezirului și hanului, și abia și-au așezat lucrurile despre amândouă părțile, de au venit iarăși înapoi la scaunu-și în Iași. Și i-au poroncit vezirul lui Grigori Vodă să-și caute Țara Moldovii să o stăpânească bine, să nu o răsipească, iar de Țara Muntenească să se așeze, să nu mai îmble mestecând, că apoi nici în Moldova n'a hi și va petrece multă urgie.

Așa sânt prieteșugurile Turcilor. Cine dă mai mult, acela-i mai prietin și mai bun. Constantin Vodă încă fiind domn aice în Moldova și înțelegând de Mihai Vodă că-i este giuruită domnia la Munteni de vezirul, au îmblat la Mihai Vodă și au scris de s'au legat cu prieteșug și au logodit pre o sor a lui cu un fecior a lui Mihai Vodă ce era mijlociu, anume Ștefăniță beizadè, iar pre de altă parte au îmblat capi-chieile lui Constantin Vodă la câzlar-aga și la muftiul. Și când s'au trezit Mihai Vodă, au fost numai cu giuruința, că Constantin Vodă l-au amăgit și au luat domnia Țării Muntenești și Grigori Vodă au venit domn aice în Moldova, precum mai sus s'au scris. Iară Constantin Vodă

491) *câzlar-aga* = „șeful eunucilor”.

după ce au mers în Țara Muntenească, scria la Mihai Vodă cum că nu-i pricina de sminteală despre dânsul și este despre Grigori Vodă, și el se ține de acea logodnă cu soră-sa și se gătează de nuntă. Și au pornit boieri la Țarigrad, să aducă pe feciorul lui Mihai Vodă, pe Ștefăniță, în Țara Muntenească, să facă nuntă, să dea pe soră-sa. Iară Grigori Vodă de aici din țară nu s'au lăsat cu atâta, ce au tot păzit de au scris pe taină la Mihai Vodă, de au stricat logodna cu sora lui Constantin Vodă. Și au luat Ștefăniță pre o fată a lui Constantin hatmanului Psiolus Ipsilant. Și au mai făcut și altă logodnă, cu fata lui Mihai Vodă cea mai mare, să o dea după feciorul lui Grigori Vodă cel mai mare, după Scarlat. Și feciorul lui Grigori Vodă era de cinsprezece ani și fata lui Mihai Vodă de douzeci și cinci de ani. Deci când au agiuns boierii muntenești la Țarigrad pre uliță, iar nunta feciorului lui Mihai Vodă giuca și au luat pre fata hatmanului Constantin Ipsilant. Deci Constantin Vodă au rămas la mare rușine. Apoi nu s'au lăsat, ce au jăluit la Poartă pre Mihai Vodă. Și i-au întors cheltuiala, optzeci de pungi de bani, și încă au îndemnat și pre niște datornici a lui Mihai Vodă de l-au pârît. Și îndată au închis pre Mihai Vodă, de au rămas și la închisoare. Ce s'a mai lucra, vremea viitoare va arăta.

De mirat lucru este de Mihai Vodă, domn bătrân. Și cu ce minte și hărnicie îl știam că era! Și acum zece ani, de când s'au mazilit, i-au stătuț norocul, săracul, tot împotrivă, de au rămas tot amăgit și de o parte și de alta. Iar mai înainte era el putincios să amăgească pre alții, iar nu alții pre dânsul. Numai poate Dumnezeu s'au mâniat de i-au luat darul. Dar Dumnezeu,

cum s'a îndura cu mila sa, va face. Zice Hristos la evanghelie că „dacă s'ar împuși sarea, bucatele cu ce s'ar sara?”, trebuind să socotim și noi aceasta. Că de vreme că cei mari stăpâni ai noștri împlă amăgindu-se unul pre altul pentru lăcomia și cinstea acestii lumi și calcă pravelile și legăturile cu giurământ cele adevărate, dar noi cesti mici văzând pre cei mai mari, cum le vom ținea sau cum ne va da Dumnezeu bine sau spor sau bișug? Iarăși înainte, cum a fi mila Sfinției Sale, ne-a îndrepta!

Să lăsăm de acmu domnia a doua a lui Grigori și să scriem din cele străine ce s'au lucrat în zilele lui.

În anii de la facerea lumii 7244, Mart, pornitu-s'au Moscalii o samă la Astrahan și la Cazan și asupra altor oarde și hăanii ce sânt supț ascultarea Moscului, înfălegând de acele fapte ce făcuse hanul Crâmului, de s'au burzuluiț asupra Moscului. Și i-au bătut și i-au supus iarăși să fie supț ascultarea Moscului. Iară o samă de oaste Moscali și Căzaci și Calmăși au purces cu Leis ghegeneralul asupra Azacului, iară o samă de Moscali și cu Căzaci și cu Zaparojeni cu Menih ghegeneralul s'au pornit asupra Crâmului.

Deci cei Moscali carii mersăse la Azac, au încungiuat Azacul și au început a se bate și Căzaccii și Calmășii carii mersăse cu Moscalii, a bate și a tăia pre Nohaii carii trăia pre dincolo de Don. Iară Turcii înfălegând, au și pornit pre căpitan-pașa cu câteva galioane și cu levinți⁴⁹²), ca să apere Azacul. Și apropiindu-se de Azac, i-au ieșit un sultan cu Nohaii care era de ceea parte de Don. Și s'au sfătuit sultanul

492) *levint* = „marinar turc, din marina de războiu”.

cu căpitan-paşa, de au ieşit levinţii afară din galioane pre uscat şi au purces asupra Moscalilor dimpreună cu sultanul. Şi dându-şi ră-sboiu, aşa au bătut Moscalii pre Turci şi pre Nohai, cât abia au scăpat puşinei de au fugit în Crâm cu căpitan-paşa. Iară Tătarii de peste Don, câţi n'au perit, s'au răsipit, unii s'au închinat la Moscali. Şi apoi locul cel din ceea parte de peste Don, cât îl ţinea Tătarii, l-au supus Moscalii tot. Şi apoi Leisu ghenearul au stătut prin pregiurul Azacului până în luna lui Iulie. Şi văzând Turcii şi Tătarii şi paşa de Azac că nu le mai vine agiutor, au închinat cetatea Moscalilor, iar Moscalii au slobozit pre Turci de s'au dus la Țarigrad cu pace.

Iară Leisu ghenearul moschicesc, după ce au luat Azacul, au așezat o samă de oaste moschicească în Azac, iar pre Tătari i-au așezat în olatul Azacului. Şi s'au sculat împreună cu hanul calmășesc şi s'au dus la Crâm la cei Moscali. Menih feldmarșal s'au sculat de la Poltava, cu câteva mii de Moscali şi de Căzaci şi de Donţi, şi au purces şi ei asupra Crâmului, iarăşi în luna lui Mart. Iară hanul cu toată Tătărimea şi cu Turcii ce era în Crâm le-au ieşit întru întimpinare pre câmpii Crâmului. Şi aşa le da năvală Tătarii Moscalilor în toate zilele, iară Moscalii nici se mira, numai se apăra din tunuri, până ce au început a se apropiè de poarta Crâmului, Orului. Iar când au fost la poarta Crâmului, aşa le-au dat Tătarii un chiot cu mare năvală, cât părea că vor trece preste Moscali. Şi au perit mulţime de Tătari acolo. Apoi Tătarii neputând sprijini focul Moscalilor, le-au căutat numai a-i lăsa în Or pre Moscali. Iar Moscalii au început a bate Orul din puşce şi din cumbarale în înde-se două zile. Iar când au fost a tria zi noaptea,

Moscalii tot da vârtos năvală la poartă și au aruncat o sută și optzeci de cumbarale. Iară o samă de Moscali s'au furat noapte și au sărit peste șanț din cotro nu se păzia Tătarii și Turcii. Și în faptul zilei așa i-au lovit Moscalii pre Tătari pre dincolo și alții pre dincoace și au dobândit cetatea Orul, în luna lui Maiu în douăzeci și șese de zile. Si au perit atunce multă mulțime de Turci și de Tătari.

Iar după ce au luat Moscalii cetatea Orul, au intrat înlăuntru și au început a lua și alte târguri și cetăți și a arde și a prăda. Iar pre urmă, precum mai sus s'au scris, venit-au ghegeneralul Leisu și cu hanul calmășesc în Crâm, de prăda și ardea și ei, iar pre unde găsea robi, pre cei bătrâni îi slobozia, iar pre cei tineri îi făcea oșteni. Și mai bine de cînzeci de mii de robi au scos de la Tătari. Iară hanul cel tătăresc au fugit cu o samă de Tătari, cu câți au putut scăpa, înlăuntru departe și n'au vrut să se închine la Moscali. Și cu cine mai putea, strîngea Turci și Tătari și tot zăhăia câte o aripă de oaste moschicească, de nu se putea lăfi. Iar Menih feldmarșalul au trimis o samă de oaste Moscali din Crâm la cetate la Comburi. Iar Tătarii din Bugeag, fiind strinși toți pre câmpii Voziei, de ceastă parte de Nipru, au ales o samă de mărzaci și cu douăsprezece mii de Tătari, de au trecut de ceea parte de Nipru. Si i-au învățat să meargă în prejma porții Orului, doar ar găsi niscai zaherè moschicească să o strice, neștiind că vinu Moscalii la Comburi. Și purcegând Tătarii pre câmpii Orului și nu departe de Comburi, au văzut coborîndu-se într'o vâlcè vreo trei sute de Căzaci, carii mergea înaintea oștii moschicești. Și neștiind Tătarii nimic de cealaltă oaste moschicească, s'au și slo-

bozit să-i ia în unghii ca niște uli pre acei pu-
ținii Căzaci. Iar acei Căzaci au început a se apăra,
până s'au ivit și Moscalii cei mulți de peste
deal. Și cum au văzut pre Tătari, cum s'au și slo-
bozit asupra lor, a-i goni și a-i tăia până la
Combur, Căzaci pre Tătari. Iar Tătarii da unii
înnot în Nipru și se înneca, alții îmbla să între în
vase să treacă, să scape, și se înneca și acia.
Că-i boțise Căzaci dinapoi și-i tot tăia, până au
sosit și ghegeneralul cu Moscalii și au poroncît să
nu-i mai taie. Și i-au luat pre toți de grumazi,
pre carii mai scăpase de nu perise. Și le-au
 luat armele toate și haine, și au făcut o mo-
vilă de armele lor și le-au dat foc. Iară pre Tă-
tari i-au pitrecut pre supt sabiile a doi Moscali
și i-au slobozit să meargă în Bugeag, să spuie
celorlalți Tătari. Ca la vre o mie două mii i-au
lăsat vii, iară ceilalți au perit toți cu tăiat cu
înnecat. Că dintr'acei ce au dat în Nipru înnot,
mai mult de un Tătar n'au scăpat, iară ceilalți
toți s'au înnecat. Apoi apropiindu-se Moscalii
de Combur, au început a bate cetatea din tu-
nuri și au aruncat bombe, și îndată s'au închinat
cei din cetate. Și cum s'au închinat Turcii, cum
au căutat vase și i-au slobozit Moscalii pre toți
cu pace, de au trecut la Vozia, zicând Moscalii:
„Noi cu voi Turcii avem pace, iar cu Tătarii
avem gâlceavă. Așa să spuneți pașii de Vozia,
să șeadă în cetate fără de grijă”. Și s'au apucat
Moscalii de au focmit Comburul. Și avea respun-
denție ghegeneralul de Combur cu pașa de Vozia
și trimetea unul la altul daruri.

Iară când au fost în luna lui Avgust, lovit-au
o moarte ră pre Moscalii cei din Crâm, de muria
câte trii patru sute pre zi și se bolnăvise prea
rău — iară unii zicea să le fie otrăvit Tătarii a-
pele —, cât n'au putut să mai șadă oastea în

Crâm. Și lăsând Crâmul, au ieșit o samă spre Nipru și s'au așezat între Nipru și între Buh, iară o samă spre Poltava. Și au ieșit și cei din Combur și s'au dus și acia la cei de la Buh. Și sfau până acum la Noiembrie tot pre marginea țării lor, unii pre la Poltava, unii pre la Harcov, unii pre la Săciu. Iar din Azac n'au ieșit Moscalii, ce tot îl țin.

Iară Turcii se spărieșe prea tare. Multă vreme au stătut hămești și se temea împărăția să nu facă inicerii zorba. Apoi s'au pornit vezirul de au ieșit la Udriiu și de acolo au venit la Dunăre, la Cartal. Și au trecut o samă de oaste cu iniceraga și cu un sarascher și au mers la Tighine, iar o samă de Turci la Hotin. Iară vezirul au șăzut de ceea parte de Dunărea până la Noiembrie. Și îmbla să facă pace, agiungând Turcul la Neamț și la Franțuz, și nu s'au putut așeza, că Moscalul cerea la Turc Dunărea hotar, și Turcul nu vra să lasă nici Azacul cu olatul lui. Iar la Noiembrie văzând că nu se potu așăza de pace, au lungit să stea oștile peste iarnă cu pace până la Maiu, și apoi ori să facă pace, ori să se bată. Și vezirul poate ar fi dat Dunărea hotar, precum cerea Moscalii, dar inicerii nu priimia să dea. Iară după ce au ieșit Moscalii din Crâm, trimes-au vezirul de au schimbat pre Caza-gheri hanul cel bătrân și au pus han pre un fecior al lui Adli-gheri cel reu. Numai au șezut în Bugeag, că în Crâm n'au putut să margă, că se temea de Căzaci să nu-i iasă înainte, ce ședea în Bugeag. Iar pre solul cel moschicesc l-au slobozit din Țarigrad, de au mers cu pace la țara lui. Vezirul încă au mers să ierneze la Baba până în primăvară la Maiu.

Iară la acea vreme așezându-se Nemții cu Franțuzii, făcând pace, au răspuns Neamțu Tur-

cului că de n'or face pace cu Moscalii, măcar că ei au pace cu Turcii, dar ag'utor Moscalilor or da, după cum au dat și Moscalii agiutor Nemților, când s'au bătut cu Franțuzii. Și s'au strins multă oaste nemțească peste Olt la Dunăre, de sta gata acolo.

Neamțul împăcându-se cu Franțuzul, câteva cetăți din Anapoli au dat Neamțul Franțuzului și au dat și cnezia Lotaringhei. Iar Franțuzul luând cnezia Lotaringhei, o au dat socru-său, craiului Stanislav Leșcinski, ca să o stăpânească, iară Leșcinski să dea pace crăiei leșești, să o stăpânească craiul Frideric cu pace. Leșii au făcut iarăș săim⁴⁹³⁾ la luna lui Maiu. Și așa, făcând săim au priimit pre Frideric să le fie craiu. Și craiul Frideric încă au priimit pre boieri cu dragoste. Și pre care nu era boierifi, i-au boierit, precum mai sus s'au scris. Și așa au ieșit toate oștile străine din Țara Leșească, Moscalii și Sasii. Iară craiul Frideric văzând așa, au zis Leșilor la săim pentru oștire ca să se rădice asupra Turcilor. Și au răspuns craiului domnii leșești că ei cu Turcul au pace și nu vor strica pace; pentru că țara lor este aproape de Turci și să nu-i prăde, nu pot să se bată. Craiul Frideric văzând așa, s'au dus la Sacsonia, având trebile lui, iar hatmanii leșești amândoi cei mari, hatman coronei și hatman Litovschi, s'au dus cu toate oștile spre Ucraina, de stau să ierneze acolo. Că vrând Tătarii să margă să prăde Chiovul și văzând că nu pot răzbi de Moscali, au fost prădat multe sate din Ucraina leșești. Și Căzacia de la Siciu iară făcuse fâlăhărit, vro mie două de Căzaci, și nu mergea la Bugeag să prăde, ce prăda Ucraina leșească

493) *săim* = *seim* = „parlamentul polon”.

pre la Nemirova. Deci hatmanii leșești văzând așa, s'au așezat pre la Nemirova, de au șezut câțeva vreme de au iernat, apoi au lăsat reimen-tari cu oștile și ei s'au dus pre la casele lor.

Iară Cazilbașii întru acel an n'au avut războiu mare cu Turcul, că rădicase zorba la Cazilbași vezirul asupra șahului. Și apoi l-au bătut șahul pre vezir și au perit vezirul. Turcul îmbla să facă pace cu Cazilbașii și da mulțime de bani șahului Cazilbașilor, ca să facă pace. Cum da și Moscului și Neamțului, așa giuruiește și Cazilbașilor. Numai Cazilbașii au răspuns Turcilor că nu pot să facă pace până nu se vor împăca Turcii cu Moscul. Tot pe acea vreme început-au și Venețienii a pomeni de Morea la Turci să li o deie.

Ăceste toate s'au făcut în anul 7244, iar de acmu ce s'a mai înnoi la velet 7245 de la Noem-vrie, s'a scrie la rândul seu înainte.

În anul 7245, Cazilbașul s'au așezat cu Turcii. N'au făcut oștire nici Nemții cu Franțuzii întru acel an. Iară Turcii s'au dus de iarnă o samă cu hanul cel nou în Crâm și din Crâm s'au luat fără de veste și au lovit despre Harcov în părțile moschicești despre Slobozia. Și au făcut mare stricăciune, până a prinde Moscalii de veste. Iară după ce au prins Moscalii de veste, abia au scăpat hanul cu fuga de s'au întors în Crâm. Așijdere de la Tighine încă au purces doi sultani și cu trii pași. Și cu vro triizeci patruzeci de mii de Tărtari și cu triizeci de mii de Turci au purces cu toții în Țara Căzăcească și au trecut Niprul pe la Perevoloșna. Și au dat Dumnezeu de i-au chivernisit așa de bine, că i-au încungiurat Moscalii și Căzacii, de n'au scăpat nici un Turc. Și câți n'au perit, i-au luat pre toți de grumazi. Și Tărtarii, precum li este obiceiul de nu stau la războiu,

fugând la Nipru la trecătoare și fiind ghiața slabă, s'au rumpț, și câți nu s'au înneecat, i-au luat Căzaccii pre toți de grumazi. Și au prins și pre acei doi sultani și pre acei trei pași și i-au dus robi la Mosc vii nevătămați. Așijdere după această oaste turcească au fost mers un sultan cu oaste de Tătari și Turci să prăde Țara Căzăcească, iară dacă s'au apropiat de Nipru și au văzut pre ceilalți Tătari și Turci ce au pățit, n'au cutezat să mai meargă, ce s'au întors înapoi prădând pin Țara Leșească, zicând că-s sate moschi-cești.

Aceste s'au făcut într'această iarnă 7245. Și era multe nevoi pre acele vremi și în Moldova, bogate nevoi care cu condeiuul meu nu potu să le lungesc: cîverturi, hîrtii, văcărît, pile⁴⁹⁴) — chile—, ialovițe, grele podvozi de fân, de lemne, fiind oastea turcească așezată la Cartal la Dunăre, de au iernat, cât se mira și domnul și boierii ce or face să poată plini toate poroncile împărătești.

Iară dacă au trecut iarna, tot întru acest an de primăvară trimis-au Leșii omul lor la Poartă pentru acea robie ce mai sus s'au scris că au prădat Tătarii în țara lor, pentru că ei știu că au pace cu Turcii. Și câți robi au aflat la Tătari, pre toți i-au luat înapoi. Trimis-au și Turcii un sol de ai lor la Leși la craiul Frideric de i-au

494) *pilă* = *chilă* = „măsură de capacitate de 240 ocale sau 430 de litri”, „impozit care se plătia cu un anumit număr de chile de cereale”. Cuvântul derivând din turcescul *kile*, forma „corectă” este *chilă*, iar *pilă* apare prin „hiperurbanism”, prin reacțiunea produsă în conștiința omului care știe că formele literare sînt *piept*, *pin* etc., iar nu *chept*, *chin* etc. și alunecă astfel întru trebuință și forma *pilă* în loc de *chilă*.

dat titluș⁴⁹⁵⁾ de crăie și cu daruri, poftindu-l să aibă pace, cum au avut și cu tată-seu Avgust craiu. Iar Frideric au primit pre soli cu bine și prieteșugul Turcilor, și s'au întors solii la țara lor.

După aceea trimis-au Turcii pre Reiz efendi și cu alți doi Turci mari și pre Alecsandru terzi-manul, fratele lui Grigori Vodă, și pre solul nemțesc, carele era sol la Tarișgrad, dându-i și câteva pungi de bani solului, de au mers la Nemirova, ca să le facă pace Turcilor cu Moscalii. Trimis-au și Moscalii despre partea lor trei cneji, anume Șefer și pre alt sol nemțesc, carele venise de la împărăția Neamțului pe la împără-teasa Moscului, carii s'au strins cu toții la Nemirova la Sân-Petru.

Iară oastea moschicească de primăvară, după ce s'au strins de la iernatic, s'au împărțit în două părți. O parte cu Leisu ghegeneralul, patruzeci de mii de Moscali, șesezeci de mii de Calmăși și treizeci de mii de Donți și douăzeci de mii de Căzaci de la Harcov, toți aceștii au purces, ca la o sută cinzeci de mii, și s'au dus în Crâm. Și n'au mers pre la Or, ce au mers pre aiure, că au găsit Căzacii un vad pe din gios de Or, care nu-l știa Tătarii să fie mai fost. Și au tot ars și au prădat Crâmul toată vara. Și au trimis și Turcii pre căpitan-pașa cu șesezeci de mii de oaste levinți agiutor Tătarilor și s'au bătut în vreo două rânduri foarte tare, cu mare năvălire asupra Moscalilor. Și da Tătarii duiumuri multe asupra Moscalilor, cât îi înădușia, de rămăsese lucrul de se bătea de a mână. Și tot au biruit Moscalii cu multe vărsări de sânge. Și mulți șe-

495) *titluș* = „titlu”: *i-au dat titluș de crăie* = „l-au recunoscut craiu”.

rimi și mârzacii au perit și pre mulți șerimi i-au prins și vii. Și hanul încă au perit în războiu. Și au găsit Moscalii într'un ostrov mulțime de Tătari bejăniți și i-au pus pre acei Tătari pre toți supt sabie, cu copii cu femei cu tot.

Iară Minih feldmarșal, cu o sută douăzeci de mii de Moscali pedestri și cu șesezeci de mii de călărime și cu cinzeci de mii Căzaci horodivi⁴⁹⁶) și cu triizeci de mii de Zaporojeni și cu zece mii de cătane, au purces pe Nipru în gios, de la Perevoloșna pintre Nipru și pintre Buh. Și după ce au trecut Buhul, au ales cinsprezece mii de oaste Moscali cu Leonti ghenearul și i-au trimis înainte spre Vozia. Și au mai trimis și pre alt ghenear cu douăzeci de mii de oaste, ca, de i-ar mai trebui ghenearului Leonti oaste, să-i agiute. Iar Turcii înțelegând că mergu Moscalii spre Vozia, au trimis și ei patruzece de mii de Turci tot aleși și un sultan cu triizeci de mii de Tătari. Și cum s'au apropiat ghenearul Leonti de Vozia cu cele cinsprezece mii de oaste și fiind în zioa de Sân-Petru, făcând ghenearul masă mare, benchet⁴⁹⁷), Turcii fără de veste s'au și slobozit asupra obuzului moschicesc, pedestri-meia cu mare năvălire, cât rămăsese lucrul să spargă obuzul ghenearului Leonti. Iar întru acea vreme au și sosit celalalt ghenear cu cele douăzeci de mii de oaste agiutor. Și cum au sosit, cum au început a bate foarte rău pre Turci. Și i-au gonit până i-au băgat în cetate. Și au început a bate cetatea, Marți Iulie în 5, și a arunca bombe. Și s'au aprins geabha-

496) *horodiv*: cuvânt nelămurit; poate că este o transformare românească a rusescului *gorodovei* (dialectal *horodovoi*), în care caz ar avea înțelesul de „orășean, orășnesc, de oraș”.

497) *benchet* = banchet.

naoa din cetate ce era într'un turn başcă⁴⁹⁸),
tabie⁴⁹⁹), lovind dintr'o pușcă mare. Și au a-
runcat o bucată de zid din zidul cetății și au
perit mulțime de Turci. Și a doua zi Mercuri,
Iulie în șese zile, au luat Moscalii cetatea Vozia.
Și au luat și pre pașa de Vozia și pre un beu⁵⁰⁰)
de la Bosna robii vii, iar pre alți Turci i-au pus pre
toți supt sabie, și muieri și copii, ce au găsit pre
toți. Și au perit atunce patruzeci de mii de Turci
oaste aleasă, fără copii și fără muieri, că i-au
pus pre toți supt sabie. Numai Tătarii au scăpat
o samă. Carii au fugit și i-au gonit Căzaccii până
la Nistru. Și întru aceste patruzeci de mii de
oaste turcească au fost mai aleși doisprezece bei
cu douăsprezece mii de oaste oameni tot aleși
și viteji de la Bosna, și toți acolo au perit. Și au
făcut o movilă foarte mare de trupuri moarte.

Pre urmă au venit și Minih feldmarșalul de
au tocmît cetatea Vozia și Comburul cu zece părți
mai bune și mai frumoase de cum au fost întîi, cu
feluri de feluri de meștersuguri și tabii. Și au
lăsat șapte mii de Moscali și două mii de Căzaci
într'însa. Așijdere au lăsat oaste și la cetate la
Comburul de cea parte de Nipru, iară cu cealaltă
oaste au purces și au mers de s'au așezat între Ni-
pru și între Buh. Și au șezut toată vara acolo,
până în toamnă la luna lui Noiembrie, așteptînd
să facă solii pace la Nemirova. Iar solul nemțesc
au scris la vezirul că nu poate să facă pace cu
Moscul, deci să știe că și împăratul Neamțului
au stricat pacea cu Turcul.

Iară pre aceea vreme, la luna lui Iunie, s'au

498) *başcă* = bașlă = masiv de pământ (acoperit cu
iarbă sau întărit cu zidărie sau cu îngrădituri de nuiele
umplute cu pământ), bastion".

499) *tabie* = ,bastion, redută".

500) *beu* = beiu.

pornit și Nemții supt gînerile împăratului nem-
țesc, duca⁵⁰¹⁾ de Lotaringa. Au purces cu obuzul
cel mare ca la șeptezeci optzeci de mii de oaste
asupra Bosnii și au luat cetatea Nișul. Și au intrat
pin Țara Arbănașilor și au început a o bate și a o
prăda, și pre Bosna iarăși așa. Alt ghenearal,
anume Valis, și cu alți ghenearali de la Sibiu cu
o samă de oaste au purces a bate Vidinul; alții
au venit prin Țara Ungurească și s'au coborît în
Țara Muntenească la București și pre supt munte,
ca vreo cinci șese mii. Iară Vadani ghenearalul de
Brașov și cu alți doi ghenearali, cu cinci mii de
oaste, au ieșit preste munte la Comănești și la
Oituz în Moldova, și în Câmpul-lung niște că-
pitani cu vreo șapte sute de cătane, și au șezut
acolo pre supt marginea munților vreo două luni
și mai bine.

Stricăciune n'au făcut nimică în țară; tot cu
bani cumpăra ce li trebuia. Numai pre Turci îi
căuta și bucatele unde le găsia le lua cu deasila.
Numai vro doi trii boieri ce le era casele pre
supt munte se închinase la Nemți, anume Stăfă-
niță Rusăt vornicul și cu feciorii lui și Răducanul
Racoviță stolnicul și Constantin Balș medelni-
cerul și Stefan Catargiul sulgerul, iară țărănimea
ce era pre supt munte nu asculta de domnie. Iară
altă boierime și mazilime s'au strins toți pre
lângă Grigori Vodă. Și Grigori Vodă de odată au
ieșit cu tabăra la Frumoasa, dar apoi prea mult
n'au zăbovit acolo, că se temea să nu-l lovească
Nemții să-l ia și nu credea nici pre boierii de
țară, să nu-i facă vre un vicleșug cu Nemții.
Și s'au mutat la Tușora între Prut și între Jijia.
Și au și răpezit la Hotin de olac, de au venit
patru sute de Lipcani cu Sara Mehmet pașa, și la

501) *ducă* = duce.

vezirul, de i-au trimes doi pași, anume Mahmut pașa și Vasli pașa, cu vreo șese sute de spahii. Și i-au trimes vezirul cinzeci pungi de bani, să mai facă oaste, și i-au trimes bani și de pâine și de ialovițe și de fân și de orz. Da bani Turcii lui Grigori Vodă și el mânca banii toți, și cei de leafă și ceilalți toți, și lua toate aceste ce scriu mai sus din țară, de făcea trebile împărătești fără bani, numai atâta, cât da Moldovenilor carne pre orz. Și după ce au sîrîns Grigori Vodă cătăva samă de oaste, Moldoveni, Turci și Lipcani și alții, ca la cinci șese mii de oaste, și au mai ieșit frica lui Grigori Vodă de Nemți. Și de frica vezirului și de rușine s'au întors iară la Galata și au făcut hendechiu⁵⁰²) împregiurul taberii și au pus străji bune pe la Bacău, pe la Roman, în toate părțile. Și au șezut acolo toată vara, acolo până la Sămedru.

Iară Constantin Vodă, domnul muntenesesc, cum au auzit că au ieșit Nemții în Țara Muntenească și au purces să meargă la București, socotind să nu-i facă Muntenii vrun viclesug, precum făcuse părintelui seu, cum au și fugit peste Dunăre. Boierii și slujitorii l-au petrecut două trii ceasuri și și-au luat zioa bună. Și l-au lăsat cu toții și s'au întors la București. Ce nu numai boieri, ce și slugi de ai lui ce au fost la tată-seu l-au lăsat toți.

Nemții viind la București au luat pre boieri pre toți și i-au trecut cu case cu tot în Țara Ungurească, pre unii cu voie, iar pre unii și cam fără de voie. Împăratul Turcul și Turcii văzând aceste, tare s'au spăriat, nu numai de Moscali și de Nemți, ce și de oastea lui să nu facă zorba asupra lui. Și au păzit de au schimbat pre ve-

502) *hendechiu* = „șanț de întărire”.

zirul și au tăiat și pe chihaia, zicând că s'au agiuns ei cu Moscalii de au dat Vozia. Dupre cum li-i hirea de dulău, de le zicu că-s dulăi adevărat, dacă văd că nu potu isprăvi, ei dau vina capetilor. Și au pus han nou pre Medli-gheri cel rău, carele mai fusese han în domnia dintâi a lui Grigori Vodă, la carele să făcuse zorba asupra lui, precum s'au scris mai înainte, înțelegând că acela au perit⁵⁰³) în Crâm. Care șede la Tighine până acmu, că la Crâm nu poate să margă.

Atunce au trimes împărăția de au luat pre Manolachi chiurci-bașa Psiolu, fratele hatmanului Constantin ce este aice în Moldova, și l-au dus la Țarigrad la împărăție. Și dându-i pricină că este agiuns cu Moscalii, i-au dat grea muncă cinci șese zile, până ce au spus toată averea ce au avut, câteva pungi de bani, ca la trii mii, și odoare. Și nu numai a lui avere i-au luat, ci și a frăține-său, a lui Constantin hatmanului, și a fiu-său Enachi aga și a altor rude a lui, gineri și alții. Tot ce au găsit le-au luat și apoi l-au spânzurat în mijlocul ulișii unde se vându blănile în târg. Și i-au pus o blană în cap, dându-i pricină că el ar fi sfătuit pre chihaia vezirului să închine Vozia la Moscali. Atunce l-au agiuns osânda Țării Moldovii și Țării Muntenesti și a negușitorilor, ce le făcea cu faptele și cu amestecăturile lui la Poartă, de făcea multe pagube negușitorilor, luându-le negoatele fără de preț. Fiind el chiurci-bașa la împărăție, și altor oameni le făcea alte supărări. Iară și mai înainte vreme, când s'au făcut zorba la Țarigrad, de s'au schimbat împărăția, fiind vezir İbrahim pașa,

503) *a peri* = „a se desființa, a se face imposibil, a-și mânca lefteria”.

căzuse acest Manolachi chiurci-başa la mare urgie. Şi atunci au scăpat, şi tot nu s'au lăsat de răutăţi. Iar acum n'au putut scăpa de urgie, după cum se zice că „nu sânt în toate zilele Paştile”. Aşa se zice, că mai mult despre Constantin Vodă să-i fie fost pâra, având pismă pre dânsul. S'au scos ferman să omoare şi pre ginere-seu Ştefăniţă beizadè, feciorul lui Mihai Vodă, care ţine fata hatmanului Constantin; numai norocul lui că au prins de veste, de s'au ascuns la casa solilor multă vreme, până s'au îndreptat.

Reiz efendi, solul turcesc de la Nemirova, văzând aceste lucruri ce se poartă şi Moscalii nu priimescu bani să facă pace, ce ceru Dunărea cu Crâm cu tot, şi Nemţii ceru Bosna şi altă somă de bani cheltuială oştii şi robii ce-i luase Turcii, au făcut izvoade de aceste de toate ce cerea Moscalii şi Nemţii şi au dat multe daruri solilor nemţeşti şi moschiceşti şi lui Minih feldmarşalul moschicesc, ca să mai aştepte triizeci de zile, să nu pornească oştile, până or trimete la împăratul turcesc, să vadă ce ar primi. De a primi, bine, iar de n'a primi, s'or bate: tot ca să se mai lungească să treacă vara cu amăgele, după cum este *nătura*⁵⁰⁴⁾ Turcilor, că se spăriesă prea rău.

Ce după cumu-i rânduiala acestii lumi la-
come, au întunecat mintea solilor nemţeşti şi
moschiceşti, de au priimit să aştepte cele trii-
zeci de zile, până a veni răspuns de la Poartă.
Şi au şi răpezit Reiz efendi cu acele scrisori pre
Alecsandru terzimanul, fratele lui Grigori Vodă,
să îmble într'acele triizeci de zile de olac, să
aducă răspuns, cum a fi ea pace, ea nepace, Şi
au purces terzimanul şi au venit pe la Grigori Vodă,

504) *nătura* = natură.

la Galata, și l-au benchetuit o zi cu mare cinste. Și l-au mai învățat și el meștersuguri de a lui ce au mai știut, că avea Grigori Vodă mare jăle și frică c'or lua creștinii țara, ce nu numai el, ce și Grecii lui, și n'or avea ce stăpâni și ce mânca. Și la treizeci de zile s'au întors iarăși la Nemirova la soli cu răspuns că nu primia Turcii să dea nimică, numai să fie bataie la anul. Și așa solii s'au dus cineși pre la țările lor. Și purcegând și Reiz efendi, trimis-au Grigori Vodă pre aga Enachi Grecul cu șese sute de slujitori de i-au ieșit înainte la Movilău, temându-se de Cazaci să nu-l lovească, și l-au petrecut până la Tighe.

Iară Vadani ghegeneralul de Brașov, dacă au ieșit la Oituz cu oaste, au și poroncit lui Grigori Vodă să dea pace oamenilor de bir din Siret încolo spre munte și să-i trimită o sută și cinzeci de pungi de bani, dacă îi este voie să șadă cu pace în Iași până la o vreme. Deci Grigori Vodă era la Frumoasa și n'apucase să stringă oaste, nici să se ducă la Prut, și au trimis pre Toderășco Păladi vel spatar și pre Alecsandru Sârbul trefilogofăt cu daruri și cu cărți la ghegeneralul, de la dânsul și de la boieri, scriind ghegeneralului să-i fie milă de țară, să nu o strice, fiind creștini. Și au mers la dânsul la Oituz și i-au primit cu dragoste și s'au adevărit cu bine. Numai Grigori Vodă nu s'au încrezut, ce s'au dus la Prut, după cum mai sus s'au scris, de și-au strins oaste. Așijdere nici pe Păladi spătarul nu-l credea, fiind Moldovan, să nu-i facă vre un meștersug. Și de ce au trimes și pre Alecsandru Duca logofăt al treile Sârbul, fiind om de casa lui, ca să nu poată face vr'un meștersug cu ghegeneralul asupra lui.

Turcii — până a îmbla terzimanul la Poartă aceste triizeci de zile, iar împărăția au și pus

sarascher pe Chiupruliul și au și rădicat oaste din Țarigrad, ca la o sută și douăzeci de mii, și i-au trimis la Bosna asupra Nemților. Iar vezirul de la Cartal au trimis pe Meniş paşa cu douăzeci de mii de oaste, și au purces de la Cartal pre marginea Dunării, de au mai strins oaste ce au mai putut, și s'au dus la Vidin asupra lui Valis ghenearalul de Sibiiu, carele bătea cetatea Vidinul. Și au gonit pre Nemți de la Vidin, dar tot nu i-au bătut pre rău, numai cât i-au gonit de la cetate.

Și au dat Turcii și lui Constantin Vodă domnul muntenesc vreo doi trii pași cu oaste, de au gonit pre Nemți din Țara Muntenescă, că era pușinei, numai vreo două trii mii. Și au făcut Turcii multe răutăți și prăda în Țara Muntenescă, că au luat munții în cap. Și pre unde au găsit bejenii, au tot pradat și au stricat. Și au spart și mitropolia de la Târgoviște și au găsit multă avere a boierilor muntenesți și o au luat toată. Și nu numai într'un rând au pradat, ce în câteva rânduri au îmblat prădând și stricând biata țară. Constantin Vodă domnul muntenesc iarăși s'au așăzat în București cu vreo doi trii pași și Turcii au făcut ră pradă în București. Și mitropolia au făcut-o meceț, de se închisă pașii într'însa. Iar Constantin Vodă au pus tot boieri de cei de gios de i-au boierit, că boierii cei mari era duși cu toții în Țara Ungurească.

Iar ghenearalul cel mare de la Sibiiu anume Valis, care mersese la Vidin, văzând că nu poate sta împotriva Turcilor, că are oaste puțină, au scris la Vadani ghenearalul de Brașov, carele ieșise în Moldova cu oaste, de au trecut muntele înapoi în Țara Ungurească, de i-au mers agiutor la Vidin. Numai ce au rămas vreo cinci sute de Nemți de strajă la Comănești, iar ceilalți măcar

că s'au dus la Vidin, tot n'au putut isprăvi nimică împotriva Turcilor. Deci ghegeneralul Valis, văzând că au greșit de au împrăștiat oaste prin Moldova și prin Țara Muntenească, neputând isprăvi nimică la Vidin să-l iaie, ori de ciudă, ori de rușine, ori de frica împăratului, au mâncat otravă singur de au murit.

Mai ispititu-s'au Turcii și cu doi sultani cu Tătarii să margă prin Țara Muntenească preste munte în Țara Ungurească. Iar Nemții s'au păzit bine, că după ce au intrat în munte, le-au ținut calea și dinainte și dinapoi. Și au perit un sultan și cu Tătarii lui mai toți, iară un sultan au scăpat cu puținei Tătari, neapucând să între în munte. Și s'au întors de la Câmpina, prădând și arzând, și au lovit prin București, fiind domnul în scaun. Și au prădat târgul tot cu mănăstiri cu tot. Și domnul n'au putut să isprăvească nimică, să nu-i lase să prăde. Ce au găsit a boierii cei pribegi și nepribegi și a negușitori din hanuri, tot au luat.

Acest rășboiu au fost mai pre urmă la velet 7246, la Noiembrie. Să lăsăm acmu Țara Muntenească, de om scrie înainte la rândul seu.

Grigori Vodă șezând la Galata cu tabăra și înțelegând că s'au dus Nemții cei mai mulți și au rămas numai ca vreo cinci sute de Nemți de strajă la Comănești, și văzând că se gătează Tătarii și cu Turcii de la urdia vezirului să margă la Nemți, au scris la vezirul să nu margă nici Turci nici Tătari, să nu strice țara, că puținei Nemți ce au rămas de strajă, a trimite oaste de a lui și i-a goni. Deci vezirul îndată au și oprit să nu meargă, că era de la Gălați până la Bârlad tot Tătari cu doi sultani, de au șezut toată vara de au mâncat pre bieții oameni, de rămăsăse numai cu sufletele.

Deci Grigori Vodă au ales din oastea lui ca la o mie și cinci sute de slujitori moldoveni și două steaguri de Căzaci cu Turci și cu Lipcani și au trimis pre Constantin hatmanul, fratele chiurci-bașii, și pre Toader Păladi spatarul, să meargă pre la gura Oituzului și la Comănești, să astupe poticile și să strice pălăncile ce le făcuse Nemții. Și mergând acolo la Comănești, numai ce au și dat preste acei cinci sute de Nemți ce rămăsese de strajă. De mirat lucru este că au dat Dumnezeu o spaimă Nemților, cât n'au putut să stea la războiu. Că cum s'au timpinat și au descălecat Căzacii de au slobozit focul și au căzut vreo doi trei Nemți, și s'au și spăriat ceilalți și au plecat fuga și n'au apucat să sloboadă focul. Și au și intrat Turcii și cu Moldovenii într'înșii cu sabiile goale și au perit vreo cinsprezece șesesprezece Nemți. Și au prins și vii vreo patrușprezece Nemți. Și au perit și colonelul carele era pre oastea nemțească mai mare. Și iarăși au dat Dumnezeu frică Moldovenilor și Turcilor, că nu i-au gonit mult, temându-se să nu fie oaste supusă, se nu le facă vre un viclesug, că n'ar fi fost mai scăpat doar nici unul. Iară Nemții gândind că-i tot gonescu, cum au agiuns la palancă, cum și-au lăsat două pușce mari sacalușe și două căruțe iarbă și caii, și au fugit carii încotro au putut prin munte pe gios. Și a tria zi au început a ieși câte unul din munte, și văzând că nu este nime, și-au luat pușcele și ce au mai avut, și au trecut muntele înapoi din cotro venise.

Iară hatmanul cu oastea, precum mai sus s'au scris, nici un ceas n'au zăbovit și s'au întors înapoi, fiind Grec cu pele de iepure la spate. Și au fugit toată noapte și i s'au făcut zioă la Bistrița, negonindu-l nime, nici văzând pre nime. După

cum este vorba că „nu facu toate muștile miere”, că când s’au fost tâlnit cu oastea cea nemțească, tremura de frică și vra să fugă. Iar Turcii văzându-l că va să fugă, au început a-l sudui și au scos sabiile asupra lui să-l taie. Iar hatmanul, dacă au văzut că facu Turcii zorba asupra lui, s’au slobozit de frică asupra Nemților. Și s’au tâmplat acea isbândă, după cum mai sus scrie. Și tâmplându-se atunce și Toader Păladi spatar și văzând zorbaua Turcilor, el mai mult au început a îndemna oastea. Iară după ce au venit hatmanul la Iași, i-au scris Grigori Vodă cărți la vezirul și l-au trimis cu zece Nemți vii și cu șeptesprezece capete morți. Și cu acea puțină isbândă și-au mai tocmît hatmanul Grecul lucrul, că era să petreacă și el de la Poartă ca și frate-seu Manolachi chiurci-bașa.

Tot pre acea vreme mers-au Chiupruliul la Niș, unde luase Nemții, și au încungiurat cetatea Nișul. Și n’au putut să sprijinească Nemții și s’au închinat, că au fost numai cinci șese mii de Nemți cu un ghegeneral. Iar pre ghegeneral și pre Nemți i-au slobozit cu pace, iară pre raiè au pus-o pre toți supt sabie, că se burzuluise toată creștinătatea de ținea cu Nemții: Sârbii, Arbănașii și alții ce era prin pregiur.

Și de acolo au purces Chiupruliul asupra Nemților ce bătea Bosna. Deci Nemții nu putea lua Bosna, fiind locurile tari. Și raeoa încă ținea tot cu Turcii, nu vrea să se închine la Nemți. Numai ce au apucat Nemții de au luat vreo două trii cetăți în marginea Bosnii, și au și sosit Chiupruliul cu oastea lui agiutor Bosnenilor. Și s’au lovit în vreo două trii rânduri și au tot cam zeticnit⁵⁰⁵⁾ pre Nemți, și nu s’au putut alege.

505) *zeticni* = „a încurca, a împiedeca”.

Ăceste toate s'au făcut în anul 7245. Iar în anul 7246 în luna lui Octomvrie, tot într'această toamnă, văzând Turcii că le-au mers cam binișor asupra Nemților, că Nemții nu făcuse gătire prea bună în grabă, au și pornit oaste de la Cartal și de la Tighine, câtă era strinsă, ca la o sută de mii de iniceri și de spahii cu un sarascher și cu Medli-gheri hanul cel nou și cu toată Tătarimea din Bugeag, ca la șesezeci de mii, și cu doi sulfani, mai cam cu toată puterea turcească ce era la Cartal. Și au purces și de la Tarigrad pre apă, vreo douăzeci de mii, să meargă să ia Vozia de la Moscali. Înțelegând că Minih feld-marșal s'au depărtat cu oștile moschicești la iernatic la Perevolocina, după ce s'au dus solii de la Nemirova, și înțelegând că sânt numai șapte mii de Moscali și două mii de Căzaci, nouă mii de toată oaste, au socotit că or lua Vozia prea pe lesne, și deci or trece și or lua și Comburul și or trece și în Crâm asupra celorlalți Moscali și or duce și pre hanul cel nou, pre Medli-gheri. Și au luat și vreo șesezeci de pușce mari din Tighine și patru sute de care moldovinești, de au dus gebhanaoa. Și după ce au agiuns acolo la Vozia, au început a bate cetate. Și o au bătut două săptămâni și n'au putut să o ia. Și așa da Turcii feluri de feluri de năvăliri strașnice asupra cetății. Și s'au spart vreo douăzeci de pușci mari turcești, încărcându-le mai mult preste măsură, ca să agiungă la cetate, și iarăși pre dâșii îi omoria.

Făcut-au Turcii un meștersug cu niște săcrie noapte, ca să se apropie de cetate, iară Moscalii au făcut alt meștersug, de s'au luminat ca ziua cu făclii, și au îndreptat pușcele de i-au făcut fărâme. Făcut-au Turcii două lagumuri și s'au strins acolo mulțime să dea năvală, iar Mosca-

lii le-au găsit unde le pusese Turcii și le-au bătut bine despre dânșii, ca să dè înapoi spre Turci. Și au făcut și Moscalii două lagumuri, din cele turcești alături și cu gauri din cele turcești la a lor. Și când s'au strîns mulțime de Turci la lagumuri și au dat foc, iar lagumurile au dat înapoi și s'au aprins și cele moschicești, cât au perit mulțime de Turci. Și atunce au ieșit și Moscalii cu Căzaccii afară din cetate și au început a-i tăia și ei pre câți nu-i omorisă lagumurile. Așijdere sculatu-s'au Turcii cu zorba asupra hanului, zicând că gâlceava despre dânșii s'au început întâi și ei dau năvală de peru, și Tătarii nu peru, ce împlă pre de laturi. Deci au luat hanul pre Tătarii și împreună cu Turcii, și carele cele moldovinești le-au umplut de stuh și au început a pune pre Moldoveni de împingea carele, și Turcii cu Tătarii după dânșii cu pușcele, ca să se apropie de cetate, să bată cetatea. Iar Moscalii așa au început a-i improșca din cetate și au ieșit și afară și au dat o navală Turcilor, cât au perit mulțime și au luat și o samă de pușce. Așijdere era o zămculiță de lature de cetate și ședea niște Moscali puținei. Și au îngropat și Moscalii un lagum acolo și s'au făcut a fugi spre cetate, iar Turcii au și intrat într'acea zămculiță și au găsit lagumul Moscalilor și l-au scos. Moscalii văzând că au găsit Turcii lagumul lor, au și îndreptat pușcele în zămculiță a o bate. Și au perit și acolo mulți Turci. Și câți n'au perit, le-au căutat a ieși din zămculiță, că nu putea să șadă, că-i improșca din cetate.

Așijdere venit-au Turcii cu vase pre apă și Moscalii încă avea vase. Ce Turcilor nu le-au sporit nici cu acel fel, că cum au fost dând Moscalii din tunuri de pe apă ori din cetate, se și afunda vasele turcești de se înneca, cât n'au

rămas nici unul. Iar moschicesc nici unul nu s'au înneecat. Mai pre urmă s'au sculat Turcii cu mare năvală asupra cetății, văzând că au ieșit o samă de Moscali din cetate. Așa s'au pornit Turcii asupra Moscalilor, să-i ia în unghi, iar Moscalii s'au făcut a fugi asupra vaselor și au lăsat poarta cetății deschisă. Iar Turcii cum au văzut poartă cetății deschisă, au și lăsat pre Moscali de a-i mai gonire și au și alergat la cetate și au început a intra în cetate. Iar Moscalii i-au lăsat de au intrat ca vro patru cinci mii, și au și slobozit porțile cetății de i-au închis. Și așa, Moscalii fiind supuși în cetate, au și început a le slobozi focul și din frunte și din coadă, și au început a arunca și boambe, până i-au potopit de tot pre toți. Că vrea să de înapoi, și porțile cetății era închise. Și câți n'au perit, i-au luat pre toți de grumazi. Iar Turcii cei ce rămăsese afară, de nu apucase se între în cetate, i-au și aruncat lagumul. Atunce Moscalii cei din afară ce se făcuse a fugi spre vase, s'au și întors înapoi în Turci a-i omori câți mai scăpase de lagum. Așijdere și Moscalii cei de pre apă au început a-i improșca pre carii apucase de se lipise de zidul cetății, cât nu putea să se mistuiască nici într'o parte. Și au început Moscalii a-i bate și de pe apă și de pe uscat, cât i-au potopit, de au perit ca la treizeci patruzeci de mii de Turci și mai bine.

Iară în scurtă vreme au și sosit veste de la sultanul la sarascherul la Vozia, care sultan era de strajă între Nipru și între Buh, cum că vinu Moscali prea mulți pre apă de la Minih feldmarșal întru agiutor cetății. Și așa s'au făcut spaimă în oastea turcească. Și câți Turci rămăsese vii neperifiți, au și fugit preste noapte și au lăsat cetatea de a o mai bate. Iar trei patru zile de ar mai fi zăbovit Turcii pre loc, toți ar fi perit. Că au

și dat Dumnezeu un vicol mare, și cum era Turcii răniți pre giumătate, așa zicu că într'acel câmp trei patru părți ar fi perit, și o parte de ar fi scăpat, bine ar fi fost.

Fost-au cerșut Căzaccii la feldmarșal să-i lasă pe călărime, auzind că vinu Turcii la Vozia, și n'au vrut feldmarșalul să-i lasă, fiind cu oștile la Perevoloșna. Și au greșit că nu i-au lăsat, că nici un Turc sau Tătar n'ar fi scăpat. Deci acel sultan ce era de strajă la Buh, văzând că fugu Turcii de la Vozia, slobozit-au și el ciambururi pre marginea Ucrainei leșești, de au prădat satele. Că așa ținu și ei prieteșugul, ca lupul cu oaia și ca cânele Vinerea.

Grigori Vodă văzând că s'au dus Nemții din Moldova, scris-au cu giurământ la boierii cei pribegi și la țară ce era haini să se întoarcă la locurile sale și să nu poarte nici o grijă. Și i-au iertat pre toți, numai să nu mai fugă și alții, ca să ia bani. Deci s'au întors toți la locurile sale și nimică nu le-au făcut. Numai pre Constantin Balș medelnicerul, având mărăz pe dânsul, l-au bătut la talpe și apoi l-au slobozit. Făcut-au și acest obicei Grigori Vodă de se bătea boierii cei mari la talpe turcește. Și pre Ștefăniță Rusăt vornicul, fiind mai bătrân, l-au făcut surgun o lună de zile la mănăstire la Dobrovăț și apoi l-au adus la Iași și l-au iertat. Și i-au măritat și o fată ce avea, cu cheltuiala domnească, dându-o după Scarlatachi comisul, feciorul Lupului Costachi vornicul. Iar pre Răducanul, fiind nepot lui Mihai Vodă și agiungând cu cărți la Grigori Vodă, de-i făcea știre ce facu Nemții și ce le este sfatul lor, când era Nemții la casa lui la Grozești pe Oituz, pentru aceea mai mult l-au boierit, de l-au făcut paharnic mare.

Pus-au Turcii pre feciorul lui Racofi anume

ca să fie craiu în Țara Ungurească și i-au făcut coronă de aur de mult preț, cu diamanturi. Și i-au dat și cinci mii pungi de bani, să-i fie de cheltuială și să-și facă oaste osebit de ce i-au rânduit Turcii și Tătarii. Și deci l-au pornit din Țarigrad, de au venit la Brăila de-și strînge oaste și se gătează. Ispititu-și-au norocul cu doi sultani și cu Turci, de i-au trimis în Țara Ungurească, ca să treacă pre la Câmpina prin Țara Românească. Ce nu i-au slujit norocul, că au petrecut reu, precum mai sus s'au scris patima lor. Împăratul nemțesc înțelegând de Racoși, au strîns toate capetele cele de frunte, pre boierii ungurești, și i-au dus pre toți la Beciu, de-i ține acolo și le dă de toate ce le trebuiește. Ce s'a mai alege, vremea viitoare va arăta.

Poarta turcească înțelegând de ce s'au lucrat la Vozia, trimis-au de au luat pre vezirul la Țarigrad la sfat, și nu numai pre vezirul, ce și pre toate capetele turcești. Aceste toate s'au făcut într'acești doi ani a domniei lui Grigori Vodă, până la veleat 7246, la istovul lui Noiembrie.

Dupre aceste așezându-se Grigori Vodă la scaun în Iași, precum mai sus s'au scris, pus-au în Iași și patru steaguri Turci și cu patru de Lipcani, să ierneze cu dânsul în Iași, necrezând pre Moldoveni. Bogate nevoi și rușini făcea acei Turci și Lipcani bieților oameni carii era lăcuitori în Iași și la țară, că lua femei și fete mari și copii cu sila, de-și făcea ris. Și la drumuri își ridea și prăda pre oameni. Iară de iarnă așezându-se Grigori Vodă în Iași, în luna lui Dechemvrie, scos-au hârti, fruntea de trii ughi, mijlocul de 2 ughi, coada de un ughiu, și cărcimărit tij câte cinci lei de cărcimă. Și au scos și care pe țară, de căra fân și lemne la oaste în Iași. Și fân nu se găsia pe aproape, că-l mîncase oastea de cu vară. Și

lua și orz a cui și găsia, fără de bani. Și tabere de care ducea la Siret de măcina, că pe aproape nu putea să biruiască morile, și căra fân de pe la Botoșeni. Și fiind iarna mare, le era foarte cu greu cărașilor, că le căzuse boii pe drumuri. Și lua boii a cui și găsia și care. Și era mare supărare oamenilor, că se închisese drumurile de reul cărașilor. Și au început și ciurma a se așita în Iași și au ținut vre o lună de zile acel omor.

Oh, oh, oh, săracă Țara Moldovei și Țara Muntenească, cum că petreceți și vă desmerdați cu aceste supărări la aceste vremi cumplite și fără de milă de stăpânii noștri, carii singuri noi ți-am poftit și ți-am aflat. Nu ne săturam de domni de țară, nici de măritat fetele după pământeni, ce ziceam că-s proști și săraci. Și alergați la cei străini Greci, de-i apucați care de care să vă fie gineri, că-s cilibii și bogați. Și le dați moșii și-i puneți în capul mesii. Iacă la ce am venit! Aceste adevărat că ne-au făcut cilibii la toate, cu lacrimi pe obraz și cu suspinuri la Dumnezeu strigând. Iar altă putere, fără a suspi-
na la Dumnezeu, n'au rămas. La priviți pre țerile megieșilor cum țin pre cei străini. Le dau de mâncat, iar la sfat sau în capul mesii nu-i punu, nici îi amestecă. Și pentru aceea trăiescu prostimea lor până acmu necălcată. De-și dau vr'o fată după vre un străin, prea cu greu. Dar moșan⁵⁰⁶) nu-l priimescu, nici la sfat. Și pita ce o mănâncă, cu vârsare de sânge și cu multă osteneală și grije, și slujbe o mănâncă străinii pîntr'alte țeri.

506) *moșan* = „individ cu drepturi de băstinaș, pământean”.

De ce s'au mai lucrat peste iarnă de acmu de la Noiembrie la velet 7246. — Vezirul cum au sosit la Țarigrad, cum l-au și mazilit și au pus vezir pre altul. Și cum l-au pus pre acel vezir, cum au și început a rânduie oaste la Hotin și la Tighine și pintr'alte părți pre unde era cetăți. Și au început a face mare gătire, trecând Turcii prin țară la Hotin și alții de la Hotin în gios la Tighine. Și făcea mare stricăciune oamenilor și posne pre unde lovia. Unii trecea pe Bârlad, unii pe Siret. Și în Iași încă au iernat trii patru mii de Turci. Și acia încă destule răutăți făcea. Și era o scumpete mare de pâne și de fân, cât agiunsesse carul de fân cu doi boi câte patru lei. Și alte nevoi era multe pe țară, care, chile, ialovițe, văcărît și adăoșag preste văcărît câte un tult de vită. Așijdere și în Țara Muntenească Turcii și Tătarii au iernat și multă pradă au făcut trecând prin țară la Olt, de se bătea cu Nemții.

Iară de iarnă Nemții și Moscalii au șezut în pace pe la iernatec, pre marginile țărilor lor, făcând mare gătire. Iar hanul din Bugeac s'au sculat în luna lui Ghenarie și s'au dus la Crâm, nefiind Moscalii în Crâm, și de acolo s'au sculat și au strins oaste pe cine au putut, ca la 80.000 amestecați Tătari și Turci, și s'au dus în pradă la slobozie spre Harcov. Și i-au tâlnit Moscalii pe drum și i-au biruit. Și abia au scăpat hanul cu vreo patru cinci mii de oaste. Iar Moscalii le-au luat toți robii ce-i luase de la dânșii, că le stătuse caii în ceambur, și i-au tot gonit până în Crâm.

Mihai Vodă pre acea vreme era la închisoare, că-l pâria Muntenii să dea 7000 pungi de bani. Și au șezut la închisoare unsprezece luni și apoi, fiind acesta vezir ce mai sus s'au scris, fiindu-i

prietin, l-au scos de la închisoare. Iară la acea vreme fiind și doamna lui Grigori Vodă la Țarigrad cu fiu-său Scarlat beizade, au făcut nuntă și au luat pre o fiică a lui Mihai Vodă, care mai sus s'au pomenit că au fost logodită. Și în luna lui Ghenarie la Bobotează au făcut nunta, iară Grigori Vodă au făcut veselie pentru fiu-său în Iași o săptămână cu toți boierii.

Aceste toate s'au făcut până la zi întâi a lui April. Iar când au fost în luna lui Maiu în treizeci și una de zile, într'o Mercuri la patru ceasuri de zi, s'au făcut un cutremur mare. Și au finit mai ca un cîvert de ceas acel cutremur și au căzut în Iași mănăstirea Golia. Și multe case și mănăstiri au căzut atunce în gios, Răchitoasa și alte mănăstiri la Focșeni și pre aiure. Și s'au cutremurat pământul în câteva rînduri și au finit acel cutremur mai vre o lună de zile, numai s'au cutremurat mai cătinel. Și s'au început în Iași mare omor de ciumă și au finit toată vara și toamna până la luna lui Dechemvrie. Iară Grigori Vodă au ieșit din Iași la Socola în fundul văii, de au șezut acolo toată vara cu corturile cu ordia. Și au început și în ordie a pica câte un om de ciumă. Și deci s'au mutat și Vodă despre toamnă cu ordia la Țuțora, ca să se mai răcorească de boală.

Vezirul s'au rădicat cu mulțime de oaste, trei sute de mii, și au purces spre Niș asupra Nemților. Și au făcut oaste în trei părți. Pre unii i-au pornit cu Racoși pe Dunăre în sus și cu Tătarii, de au luat Țara Oltului și alte pălânci ce era pre Dunărea. Și se silia să treacă în Țara Ungurească, și n'au putut să răzbească de Nemți și s'au apucat a bate cetatea Rușava. Alții ședea împotriva taberii cei mari nemțești și au bătut-o toată vara. Și nu putea să o dobândească

și peria Turcii. Ca frunza pica de pre Dunărea în gios, de le aducea Dunărea trupurile, pre la Brăila, pre la Gălați, pre la Smil, și-i prindea oamenii morți, de le lua borfele de pre dâșii. Că fiind Rușava în ostrovul Dunărei și dând Turcii năvală pre apa Dunărei, iar Nemții din cetate îi tot prăvălia, de se înneca în Dunărea. Și câteva mii de Turci au perit atunce la această cetate. Iar despre toamnă văzând Nemții cei din cetate că agiutor lor alți Nemți nu le mai vinu de nicăiri, și bucatele li se sfârșia și Dunărea încă scădea și toată greimea Turcilor sta prin pregiurul cetății, s'au închinat cu o mie și cinci sute de Nemți. Atâta Nemți au fost numai în Rușava.

Și ieșind ghenearul din cetate, l-au îmbrăcat vezirul cu caftan, zicându-i vezirul: „Aferim slugă bună și crezută! Macar de s'ar afla om harnic și drept ca tine și la împărăția noastră, cu puțină oaste să stea să se bată cu atâta putere atâta vreme!” Și făcându-i mare cinste ghenearului, l-au slobozit dinpreună cu toți oamenii lui, de s'au dus la tabăra cea mare nemțească cu surle și cu dobe. Iar după ce au mers ghenearul în oastea cea nemțească, încă mai mare cinste au dobândit. Zicu unii cum să fie dat vezirul bani ghenearului să se închine. Și să fie fost cu știrea împăratului nemțesc și vezirul încă să-și facă obraz despre împăratul turcesc.

Iar tabăra cea mare nemțească era între niște bălți la loc tare, iar Turcii nu cuteza să margă la dâșii și Nemții așijdere nu cuteza să margă la Turci. Și așa au șezut oștile până în toamnă, fără cât se lovia câte o strajă. Iar despre toamnă s'au dus vezirul la Țarigrad cu acea isbândă. Și s'au împrăștiat la iernatic oștile, și cele turcești

și cele nemțești.

Iar dincoace despre Moscali au rânduit într'acea vară pre un sarascher cu oaste la Tighine și altă oaste au mers de la Hotin și de aiurea, ca la optzeci de mii, și cu Tătarii Bugeagului, ca la șesezeci de mii de oaste, de sta pe Nistru de aștepta pre Moscali. Iar Moscalii s'au făcut în două părți. O samă cu Leisu gheeneralul s'au dus în Crâm, o sută mii oaste, și s'au bătut acolo cu hanul Crâmului și cu șesezeci mii de Turci ce era cu căpitan-pașa. Și i-au tot bătut pre Turci și pre Tătari. Și au prădat Crâmul și l-au ars în vreo patru luni și apoi au ieșit din Crâm. Și au lăsat Crâmul și s'au dus la ceealaltă oaste la Perevolosna, unde era Minih feldmarșal. Și s'au făcut ca la trii sute de mii de oaste și au tot șezut toată vara și apoi s'au pornit pre la Sânt Ilie spre Nistru prea încet. Iar Tătarii și cu o samă de Turci călărime le-au ieșit înainte și-i tot zăhăia prin pregiurul oștii, de le lua oamenii de pre la iarbă, iară să le stea împotrivă nu putea. Se ispitia câte odată și pica ca perile Turcii și Tătarii. Și așa s'au apropiat cale de patru ceasuri de Nistru tabăra cè mare, iar fruntea oștii, ca douzeci de mii de oaste Moscali și cu o samă de Căzaci, au agiuns la Nistru la Calanca din gios de Rașcov, unde era de această parte și sarascherul cu toată inicerimea. Și au început Moscalii a-i improșca tare din puști și din bombe de piste Nistru, cât nu putea Turcii să se mistuiască nicăiri pre de această parte de Nistru. Și așa au fost oștile patru zile, Marți, Mercuri, Gioi, Vineri, Moscalii de ceea parte de Nistru și Turcii dincoace de Nistru. Iar apoi Vineri noapte spre Sâmbătă le-au și venit Moscalilor ocaz de la Minih feldmarșal să se întoarcă înapoi. Și s'au și întors noaptea la obuzul cel mare, unde era și

Minih feldmarșal. Și au purces Moscalii iarăși înapoi cu toții la Buh. Și murindu-le caii și boii, fiindu-i toată vara în ferbinteală la Buh, nu avea cu ce trage pușcele cele mari și proviantul. Și au îngropat acolo în câmp cinci sute de care cu glonțuri de puști și de combarale, osăbit de făină și de posmagi și de alte bucate ce le-au lepădat pre câmp. Și după ce au agiuns la Buh, au triimis Minih feldmarșal și au rădicat și oastea ce era în Vozia. Și i-au dat foc și Comburului iarăși. Și au venit la dânsul și au purces cu toții la iernatic la Perevolosna. Iară Turcii iniceri vra să treacă să agiungă pre Moscali, iar sarascherul nu-i lăsa să treacă Nistrul, neavând ferman, cât începuse inicerii cu zorba, precum li este obiceiul lor, ca să omoare pre sarascherul.

De mirat lucru este cum așa lesne se întoarseră Moscalii înapoi și stricară și Vozia și Comburul și sarascherul încă nu lăsa să treacă inicerii după dâșii să-i gonească. Unii zicu să fie fost dat sarascherul mulți bani lui Minih de s'au întors, iar alții zicu că s'au temut Minih de ciumă, să nu i se împle oastea, că dincoace muria de ciumă, iar alții zicu că sânt faptele Franțuzului, fiind un fecior a lui Minih la craiul franțuzesc de slujia, iar unii zicu că-i era grijă lui Minih pentru Țara Moldovii, să nu ieie Turcii și Tătarii pre Moldoveni în sabie și în robie, că așa se lăuda Turcii. Și se cerea și la sarascherul să le dea voie, cum vor vedè că trecu Moscalii Nistru încoace și de nu le vor putè sta împrotivă Moscalilor și nu-i vor putè sprijini, să și sloboadă pradă în țară. Iar pentru Vozia această pricină au fost, zicând Minih cum că un an de când au fost luat Vozia și ciuma dintr'însa n'au fost mai ieșit, cât mai bine de douăzeci de mii de oaste

s'au topit într'însa și pentru aceea o au strîcat și au scos oastea dintr'însa. De nu-s niscai fapte cu viclesug a lui Minih, vremea viitoare va arăta adevărul.

Împăratul turcesc înfălegând de acest lucru, cum că n'au fost vrînd sarascherul să lasă pre iniceri să gonească pre Moscali, s'au mîniat foarte rău pre sarascherul și l-au făcut surgun și au pus pre alt sarascher, pre anume Veli pașa, vestit de viteaz bun, că au fost arătat mare îndrăznire la Moscali. Și au tăiat împărăția atunce patru pași și au mazilit și pre sultanul de Bugaag, căci n'au mers după Moscali să-i gonească peste Nistru. Că ei au fost bucuroși că s'au dus Moscalii și s'au fost temînd să nu facă vre un meștersug să se întoarcă.

Tot întru acelaș an 7246, la Noiemvrie, murit-au și Racofi, feciorul craiului unguresc, de care s'au pomenit mai sus, la Dunăre. Pre carele îl pusesese Turcii la Udriiu să fie craiu în Țara Ungurească, dar nu i-au slujit norocirea.

Tot întru acelaș an 7246, de toamnă, venit-au capegilar-chihaiesi de la împărăție cu poroncă la Grigori Vodă ca să margă la Nistru, să rădice pușcele ce le îngropase Moscalii, să le ia să le ducă la Tighine. Și s'au dus până la Nistru și au triimis de au încărcat tot, cu mare frică să nu-i lovească Căzaccii. Dar n'au avut nici o primejdie și au încărcat cinci sute de care de glonțuri și de cumbarale, precum mai sus s'au scris.

Grigori Vodă au îmblat pe la Soroca, pre la Rașcov, pre de această parte de Nistru, și pre la Orhei, de s'au primblat să vază locurile țarei. Și pre urmă de la Orhei n'au venit în Iași, că muria prea reu de ciumă, ce au trecut la sat la Deleni în ținutul Hârlăului, la vornicul Ior-

dachi Cantacuzino Deleanul, și au șezut acolo până în zi întâi a lui Dechemvrie. Și apoi înfălegând că au mai potolit Dumnezeu focul ciurmei, s'au dus la Iași la scaun. Iar nevoi în țară era multe, de chile, de ialovițe, de care și de alte nevoi nespuse, tot ieșite pe catastizile banilor hârțiilor ce fusese de primăvară. Ca și la Duca Vodă cel Bătrân, ce ieșia pre banii hârțiilor, așa și acmu au fost. Oamenii de vară se bejenise la munți, la păduri, de frică să nu prăde păgânii țara.

Leșii au avut pace pre acele vremi. Numai în Ucraina, pre unde au fost șleavul Tătarilor, au avut oarece stricăciune de Tătari. Franțuzului i-au tot îmblat oamenii lui să facă Turcilor pace despre Moscali și despre Nemți. Cazilbașii încă au avut pace întru acel an cu Turcii.

Aceste toate s'au lucrat într'acest an de la Noiembrie la velet 7246 pâr'⁵⁰⁷) la istovul lui Noiembrie la velet 7247. Și ce s'a mai lucra, s'a scrie la rândul lui. Iară acum, am început a scrie că în anul 7247, după ce au mers Grigori Vodă în Iași, ciurma s'au potolit. Nevoi tot au ținut în țară, precum scrie mai sus.

Pre hanul și pre vezirul i-au chiebat la sfat la Țarigrad. Ci pre vezirul l-au schimbat și au pus vezir pre altul, iar pre hanul l-au trimis de au șezut toată iarna în Bugeag, până în primăvară. Iar de primăvară s'au dus în Crâm. Și au mers și un podgheaz tătareasc la Moscali, dar puțină pagubă au făcut; mai mulți au perit ei Tătarii.

Iară de primăvară au purces vezirul cu câtă putere au avut, ca la trei sute de mii de oaste

507) pâr' = pân' (pâră = până).

și mai bine, și s'au dus asupra Nemților la Beligrad. Și Nemții încă au strins tabăra lor acolo, ca la nouăzeci o sută de mii de Nemții, mai departe de Beligrad. Și au făcut șanț și sta acolo de aștepta pre Turci, cale de șapte opt ceasuri de la Beligrad.

După ce s'au apropiat Turcii de oastea cea nemțească, iar Nemții au ales optsprezece mii de Nemți oaste din tabăra lor și i-au trimis să lovească pre Turci noaptea fără de veste, să-i spargă, înțelegând că nu sânt Turci mulți. Iar Turcii au fost prins limbă că vinu Nemții și au fost stând gata. Și cum au sosit Nemții, cum i-au și împresorat Turcii, fiind mulți. Deci Nemții văzând așa, au mai ales douăsprezece mii de oaste și au trimis după cele optsprezece mii, ca să le de agiutor. Dar nu le-au fost nici de un agiutor, că când au sosit ei, au și început Turcii a-i sparge. Și așa au purces Turcii asupra taberii cei mari nemțești, bătându-i pre Nemți până ce i-au băgat în tabără. Dar prea puțini au scăpat. Și așa dând năvală Turcii și taberii cei mari, n'au putut să stea împotriva Turcilor. Numai ce le-au căutat de au lăsat șanțul și s'au supus supt cetatea Beligradului, de se apăra de Turci, că-i încungiuurase Turcii pre Nemți de toate părțile și nu le venia agiutor de nicăiri. Iar mai pre urmă le-au fost venit Nemților agiutor de la colegatori cinzeci șesezeci de mii de oaste. Numai fiind ciumă, nu cuteza ceielaltă oaste de la colegatori să meargă la oastea cea nemțească, ce sta mai departe, cale de două trei zile.

Și așa câteva zile apărându-se Nemții de supt cetate, au stătut solii la pace. Că nu știa Nemții că au fost luat Moscalii la acea vreme Hotinul și ce se lucrasă în ceste părți, fiind încungiuurați de Turci. Și se temea Nemții să nu meargă Turcii

și în Țara Ungurească, să nu se turbure și Ungurii asupra lor. Așijdere și vezirul, viindu-i veste dincoace despre Moscali că au luat Hotinul, au tănuit și au făcut mare veselie cum că au bătut Turcii pre Moscali la Hotin. Și auzind Nemții, au făcut pace. Iar precum s'au făcut pacea, s'a scrie la rândul seu.

Moscalii de primăvară cu Leisu ghegeneralul cu optzeci mii oaste, și cu Calmăși și cu Căzaci și cu Moscali, s'au dus asupra Crâmului și au avut acolo în Crâm în două trii rânduri războiu cu Turcii și cu Tătarii. Și s'au rănit și hanul și au murit acolo în Crâm. Și Turcii acmu de iarnă, după ce au făcut pace, au pus pre alt han. Iar Moscalii s'au întors din Crâm înapoi, nestăpânind nici o cetate din Crâm. Ce numai au stricat Crâmul prea rău întru acești patru ani ce mai sus scrie.

Minih feldmarșal de primăvară au purces de la Chiov pin Țara Leșească drept asupra Hotinului, pre la Nejiboje și pre la Cameniță, cu o sută și douăzeci de mii de oaste moschicească, cu Donți și cu Calmăși și cu cătane. Și au venit pre încet toată vara până la Hotin din Țara Căzăcească prin Țara Leșească și numai la Nistru au zăbovit mai bine de două săptămâni. Și au trecut Nistrul pre din sus de Hotin, prin ținutul Cernăușilor, pre la un sat ce se chiamă Giansăul, pre la Vasileu, și pre la alt sat mai pre din gios ce se chiamă Mitcăul. Purces-au și pre dincoace Veli pașa sarascherul, și cu doi trii pași și cu vro douăzeci de mii de oaste Turci, și sultanul cu vreo treizeci de mii de oaste Tătari. Și era și la Hotin vro șapte opt mii de Lipcani și era și câteva mii de spahii. Și era și capegilar-chihaiesi împărătesc cu bostangii ⁵⁰⁸⁾ și Colceag

508) *bostangiu* = „soldat pedestru din garda sultanului, care avea să îngrijească și de grădinile saraiului”.

paşa cu inîcerii cetăţii Hotinului. Şi până a trece Moscalii Nistrul, le-au ieşit şi Tătarii cu Turcii înainte peste Nistru asupra cetăţii Cameniţei, de n'au isprăvit nimică, că i-au bătut Moscalii prea rău.

După ce Moscalii s'au pornit de la Nistru asupra Prutului, pre la un sat ce se chiamă Zestavna şi pre la alt sat ce se chiamă Sobraneţ, Turcii şi cu Lipcanii le-au tot dat năvală Moscalilor, dar au perit Lipcanii mai toţi. Şi cât s'au zăbovit Turcii pe acolo, iar Căzacii şi cu Calmăşii şi cu cătanele au prădat marginea Țării Leşeşti şi aceste târguri anume Horodica, Snetinul, Cuturile, Tesmeniţa. Şi până la Stanislav au agiuns de au prădat. Şi purcegând Moscalii de la Sobraneţ, au luat în gios pe Prut. Şi agiungând la un sat ce se chiamă Giuşca, au trecut codrul pre la Stanihorci, pre din sus de un sat ce se chiamă Boianul, şi s'au întors pe supt codru pre la Rărencea. Şi acolo iarăşi au avut răboiu Moscalii cu Turcii şi iarăşi au bătut Moscalii pre Turci. Şi de acolo de la Rărence au purces Moscalii tot pe supt codru pre la un sat ce se chiamă Grozniţă şi de la Grozniţă tot în gios pe supt codru până la ordia turcească, unde era sarascherul Veli paşa cu pedestrima şi cu călărimea, cu câtă putere avea.

Şi agiungând Moscalii acolo în şeptesprezece zile a lui Avgust, în anul 7247, într'o Vineri, cum s'au timpinat Moscalii cu Turcii, şi au început a se hărăţi şi a se lovi oştile. N'au putut Turcii a sprijini focul Moscalilor şi s'au şi spăriat. Şi au început a fugi Turcii carii încotro au putut. Veli paşa sarascherul şi cu o samă de Turci şi cu sultanul cu Tătarii au fugit în gios pre Prut, iar Colceag paşa au intrat cu o samă de Turci în cetate. Iar Minih feldmarşal n'au vrut să lasă pre Moscali să go-

nească pre Turci, temându-se să nu facă Turcii vr'un meștersug, și au șezut Moscalii toată zioa întru acel loc unde bătuse pre Turci. Iar Turcii din Hotin, dacă au văzut că i-au bătut, și-au tot scos muierile și copiii, carii cum au putut într'acea zi, și s'au dus în gios asupra Tighinei. Deci a treia zi Minih feldmarșal apropiindu-se de Hotin, în nouăsprezece zile a lui August într'o Duminică, i-au și ieșit Colceag pașa înainte și i-au închinat cetate Hotinul. Și au purces feldmarșal Minih și cu Colceag pașa împreună și au intrat în cetate în Hotin. Și au luat pre toți Turcii robi, iar pre pășoia lui Colceag pașa au slobozit-o, și au purces de s'au dus în jos. Iar pre Colceag pașa și pre alți Turci pre toți i-au pornit la Mosc robi. Și au zăbovit Moscalii câteva zile la Hotin și au întors și câteva mii de oaste înapoi, înfălegând că se turbură Șvezii și Leșii asupra lor. Și dupre aceea au purces Moscalii în jos pre Prut.

Iară Grigori Vodă încă era rânduit de la Poartă cu Sară Mehmet pașa să meargă la Cernăuși, să fie calea Moscalilor la Nistru, să nu-i lasă să treacă despre acea parte. Și au făcut și patru cinci mii de oaste Turci și Moldoveni și s'au dus în sus până la Levărda din sus de Botoșeni. Apoi înfălegând că nu-i puțință a-i sprijini pre Moscali, au mers la Prut la Bogdănești. Și apropiindu-se Moscalii de Hotin, s'au întors la Drăgșani, de au șezut acolo până ce au luat Hotinul și au trecut și sarascherul în jos. Atunce au venit și Grigori Vodă la Iași la Galata cu urdia, puind străji bune. Apoi prinzând veste din străji că s'au pornit Moscalii în jos pre Prut, au pus caimacami pre Sandul Sturza vel logofăt și pre Iordachi Cantacuzino Deleanul vel vornic de țara de gios, și el au purces în

gios cu câți boieri s'au tâmplat cu dânsul.

Iară Minih, după ce au așuns la Ișnovăț, au pornit oastea cea ușoară, călărimea, Donți, Calmăși, cațane și cu o samă de draguni, două trii polcuri, înainte cu Constantin Cantemir și cu Dimitrașco Cantemir, feciorii lui Antioh Vodă, fiind acolo la Moscali înstrăinași. Deci au și purces pin țară stringând proviant și bucate turcești. Unde găsia, lua. Și cai de a cuiși găsia, turcești și boierești, pre toți îi lua, că le slăbise caii. Deci Dimitrașco beizadè maior au luat pre supt munte pre la Suceavă și în gios muntele a prăda până la Bacău și s'au întors la Iași cu mult duium, iar frate-său Constantin Cantemir, ce era brigadir, au luat de la Ișnovăț Jijia în jos și pre la Botoșeni și au răpezit podgheaz două mii de oaste, să prindă pre Grigori Vodă. Și au mers podgheazul pe Bahluiu în gios, au trecut Bahluiul pre la Căcărăzeni și au luat pre la Șanta și au trecut codrul la Vaslui, și de acolo s'au întors înapoi, că se temea de Tătari. Grigori Vodă luând veste, din Roșiei s'au dus în gios spre Gălași. Deci Constantin beizadè au venit tot jăcuind până în Iași și au intrat în Iași în anul 7248, Septemvrie în două zile, într'o Duminică. Și i-au ieșit înainte mitropolitul și cu caimacamii și cu alți boieri carii se mai tâmplase și cu călugări și cu negușitori. Cu toții i-au ieșit înainte de laturea târgului despre muntenime, despre Copou, și i-au închinat cheile țării și steagurile slujitorilor. Și s'au împreunat cu mare bucurie mergând prin Iași, petrecându-l boierii până la Frumoasa. Și s'au așezat acolo cu oaste.

Iară Minih feldmarșal au trecut Prutul pre la Ișnovățu în ceasta parte și au tot venit pre Prut în gios, făcând ocopuri, cale câte de cinci șese ceasuri unul de altul. Și de la Podul lui

Gherman au lăsat obuzul cel mare să treacă Prutul, iar în ceea parte, și el cu vreo zece mii de oaste au venit drept în Iași. A doua zi Luni, Septemvrie în trii zile, au intrat în Iași și i-au ieșit înainte mitropolitul Antonie și cu caimacamii și cu alfi boieri carii se mai tâmplase, făcându-i mare cinste până l-au adus în curțile domnești. Și au șazut în Iași o săptămână. Și cât au șazut în Iași, în toate zilele chiema pe mitropolitul și pre caimacamii și pre alfi boieri și-i punea la masă de-i cinstia. Și au îmblat giur împregiurul târgului, de au ales loc de cetate. Și au pus semne și au rânduit saldași și salahori de au început a săpa, de au făcut șanț și tabii, băști de pământ, numai n'au apucat a le găti. Și au lăsat pre un ghegeneral-maior, pre anume Petri Șipon, și cu un polcovnic, cu vreo două trii mii de oaste, ca să fie de pază târgului. Și au rânduit și pre alt ghegeneral, anume Levendal, să margă la gura Jijiei, să facă și acolo ocop și n'au apucat a-l face. Așijdere și în Târgul Frumos și în Roman iarăși au lăsat oaste și au făcut ocopuri, și n'au apucat a le face nici acele să le gătească. Și au dat și aceste puncturi Moscalii țării și au pus pre Sandul Sturza logofătul și pre Iordachi Cantacuzino Deleanul vornicul iarăși ei să fie caimacami, mai mari senatori, până se va alege cum va mai fi.

Poncturile ce au dat Minih feldmarșalul țării:

1. Să fie Moldovenii credincioși cu toată inima împărăției Rusiei.

2. Să nu aibă Moldovenii respundenție cu neprietenii împărăției Rusiei.

3. Boierii pribegi cu Grigori Vodă să se întoarcă toți până într'un an, iar carele nu s'ar întoarce până la anul, să nu aibă iertare.

4. Douăzeci de mii de oaste să ierneze fara și să o hrănează⁵⁰⁹). Și să șadă prin târguri pre unde s'ar socoti.

5. Trei mii de salahori să nu lipsească peste toți anii, să lucreze pre la cetăți la ce ar trebui.

6. Pentru oamenii de oaste ce vor fi bolnavi să cheltuiască cu dâșii la aptică⁵¹⁰). Să le dea oțet și usturoiu.

7. Ofițerilor ce vor fi cu acele douăzeci de mii de oaste, iarăși să le dă ce le-ar trebui.

8. Moscal, Grec sau alți oameni străini să nu încapă nici la o diregătorie în țară, ce numai cu neșuitorie.

9. Câți boieri și câți slujitori ce n'or fi la vre o diregătorie, să încalece să margă cu toții la oaste. Și leafă să le dea împărăția, iar birul și nevoia țarei, ce le-ar fi partea să-și dea.

10. Nouăzeci de pungi de bani să dea poclo-nul lui Minih acmu.

11. O sută de pungi de bani să dea masa lui Minih în toți anii. (Carii bani făcea douăsprezece mii de galbini de aur ungurești. Galbanul îmbla patru lei pre această vreme).

12. Nime să nu tăgăduiască bucate sau haine sau bani turcești sau grecești, că cu capul vor da samă.

Aceste puncturi au dat Minih boierilor și le-au zis că de nu vor priimi așa, a da foc târgului. Și i-au făcut cu deasila de au iscălit, că se tâmplase și boierii de nu se învoia. Și au iscălit toți. Care mai pe urmă veți vedea la ce au venit cinstea lui Minih. Că vinul cel unguresc dulce s'au făcut venin amar, și risul plâns, și voia cea bună groază și frică, și — oh, oh, oh! — bogăția sărăcie și lipsă și blăstăm și osindă vecinică, neuitată și neînchiegată.

509) *hrănez* = hrănesc.

510) *aptică* = ,farmacie, spițerie”.

Iar Minih feldmarșal purcegând din Iași Luni Septemvrie în zece zile, au poftit pre boieri și pe mitropolitul de l-au petrecut până piste Prut la Zagarancea. Și acolo au tocmit oastea și-raguri, de o au văzut boierii. Și mitropolitul au făcut o sfeștanie și au blagoslovit oastea și au stropit-o cu aghiazmă, și au dat și din tunuri. Și s'au dus la corturi și i-au cinstit toată ziua, dând din tunuri. Și le-au dăruit caimăcamilor câte două sute ughi de aur, galbini de aur ungu-rești, și mitropolitului trei sute. Și apoi s'au întors boierii și mitropolitul la Iași.

Iară Minih au rânduit al doiele rând pre Dimitrașco beizadè cu cătanele și cu Căzacii și cu Moscalii să meargă să prindă pre Grigori Vodă de la Șerbănești, cei de pe Siret, înțelegând că este acolo. Și au purces și s'au dus tot pre Siret în gios până aproape de Șerbănești. Iară Grigori Vodă prinzând de veste, au trecut Siretul cu mare spaimă noaptea pre o ploaie și au fugit spre Brăila. Iar Dimitrașco beizadè n'au cutezat să-l gonească, ce s'au întors înapoi și au lovit Focșenii, și cei de ceasta parte și cei de ceea parte, de i-au prădat, de au rămas oamenii cu peile, numai cu sufletele. Și au lovit și pre la Mira, de au luat pre Lupul aga și pre socru-său mitropolitul Nichifor Sidis. Și au dus pre Lupul la Minih feldmarșal, având el respundenție mai înainte vreme cu Minih, când era sărdar la Orhei cu poronca lui Grigori Vodă.

Iară pre Constantin beizadè l-au rânduit cu oaste cătane asupra Hușilor, ca să stea în prejma Tătarilor. Iar Minih de la Prut au purces asupra Tighinei. Și au trecut codrul și au ieșit în fundul Bâcului și au luat în gios pâr' lângă Bărăsan, ce șad călărași întru acel sat. Și acolo l-au agiuns cărți de la solii franțuzești că au făcut pace, deci

să se întoarcă înapoi. Iar în Tighine din Turci mai nime nu rămăsese și tot fugia. Și Tătarii încă era morfi de frică și începuse a agiunge să se închine.

Iară Minih întorcându-se cu obuzul înapoi, scria la caimacami că s'au întors înapoi, că se apropie iarna, iar pace nu s'au făcut, ce se poarte de grijă pentru oastea ce este în Iași și la Roman și în Târgul Frumos, că el merge la Hotin și pe marginea Țării Leșești să ierneze. Și au și întors pre atamanul⁵¹¹⁾ Donților și cu vahmistru. Și mergând prin Roman, au luat și pre ceealaltă oaste, care s'au făcut ca vro opt mii de oaste. Și au purces în gios spre Focșeni și au trecut în Țara Muntenească, prădând și jăcuind până la Câmpina. Și de acolo n'au cutezat să vie înapoi, să nu le iasă Turcii înainte de la Brăila, ce au trecut în Țara Ungurească. Iară Minih au tot mers în sus până la Hotin și au șazut câteva zile la Hotin. Și tot scria cărți cu scârbă la caimacami să poarte de grije pentru proviant, să nu se mai potrivească lui Grigori Vodă, că nu este pace. Și scria și la Petri Șipon gheeneralul, ce era în Iași, să zapciiască pre caimacami pentru banii poclonului lui.

Trimis-au Grigori Vodă atunci pre un postelnic cu carte la caimacami cu știre că s'au făcut pace, iar gheeneralul din Iași au trimis pre acel postelnic cu carte la feldmarșal la Hotin. Iar feldmarșalul l-au pus la caraul și s'au mâniat și au trimis de au stricat casele domnești de la Frumoasa. Și au căzut și caimacamii în mare prepus despre Minih, iar mai mare prepus era pre vornicul Iordachi Cantacuzino Deleanul, făcându-l șalvir⁵¹²⁾ cu două fețe. Deci și caima-

511) *ataman* = „căpitan de Cazaci”.

512) *șalvir* = „înșelător, șarlatan, escroc”.

camii se spăriea și se mira⁵¹³⁾ ce or face, că pusesese bani pre negușitori și pre alte bresle și pe țară și nu putea scoate. Și pin țară nu putea îmbla să stringă banii, că țara era bejenită și plină de tâlhari de oaste. Și carii încotro vrea merge trimiși de caimacami, venia desbrăcați și jăcuți de oșteni, și unii și tăiați, iar din ținuturile din gios nu putea să ia bani de Grigori Vodă.

Venit-au atunce și Constantin beizadè de la Huși la Iași, să fie și el împreună cu boierii senator. Și au lăsat acolo la Huși o samă de cătane strajă, iar Tătarii i-au lovit și au perit vreo trii sute de cătane și mai bine. Iară mai apoi văzând ghegeneralul ce era în Iași că nu plînescu boierii caimacami banii poclonului și a mesii lui Minih, au pus zecuție⁵¹⁴⁾ câte patruzeci de saldași pre la gazdele caimacamilor de-i străjuia. Și când vrea merge boierii caimacami la ghegeneral sau aiurea, tot cu saldași de caraul mergea.

Iară mai pre urmă venit-au poroncă de la Minih la ghegeneralul Petri Șipon să se rădica din Iași cu oaste și de pintr'alte târguri, să vie la Hotin și să ia și pre boierii caimacami cu caraul, de nu vor fi plinit banii. Și s'au gătit și au purces din Iași. Și au început Moscalii la purces a căuta în toate mănăstirile bani și odoare și n'au prea găsit, iar haine n'au luat. Iar grecești, turcești au luat de pre unde au găsit și a unora ce era slugi lui Grigori Vodă. Mai mult Constantin beizadè le lua el. Iar pre la țară au prădat tot și au jăcuit și bucate și borfe. Și s'au pornit Moscalii o samă din Iași, Octomvrie în

513) *a se mira* = „a fi nedumerit, a nu știe, a nu înțelege, a-i sta cuiva mîntea în loc”.

514) *zecuție* = „execuție, sechestru”.

triisprezece zile. Iară bieții oameni săraci era închiși prin mănăstiri și cu atâta groază. Numai Dumnezeu tot nu s'au îndurat de istov, că au și sosit oaste de la Grigori Vodă cu Toader Păladi vel visternic și cu Sară Mehmet pașa cu Lipcanii, trimiși înainte de Grigori Vodă din braniște. Și cum au sosit, cum au început a năvăli și a intra în târg. Și au început a-i prinde pe cătane și a-i lua cu caiușurile⁵¹⁵⁾ de grumazi pe lângă cai. Și-i făcea să plătească ce au băut. Și oca cea de vin se întorsese în sânge și în bătaie, și au sărit și oamenii de ajută Lipcanilor a-i prinde.

Iară gheeneralul Petri Șipon văzând că au prins mulți Moscali Tătarii, încă și pe un porucinic, au scris la pașa și la Păladi să-i sloboadă oamenii, că neslobozindu-i s'a întoarce cu tot obuzul înapoi și apoi a da foc târgului și a sparge mănăstirile și a pune tot supt sabie, că acmu este pace. Și au trimis pe Ioniță Sturza, fecior Sturzii logofătului, și pe Ioan Bănarul căpitanul cu acele cărți. Deci au stătuț pașa și au strins pre toți, cațane, Moscali. Pre toți câți au găsit, dimpreună cu acel porucinic, i-au trimis la gheeneralul cu jicnicerul Vasili Buzilă. Și ducându-l pre acel porucinic și cu unsprezece saldași, au mers și un steag de Lipcani cu dâșii pentru paza lor. Apoi și Moscalii s'au rădicat cu tot obuzul de pre lângă Iași, de pe valea Căcainei de unde poposise. Că au șezut și a doua zi până i-au adus pre acel porucinic și cu acei unsprezece saldași. Și s'au dus spre țara lor. Iar Tătarii încă s'au dus după dâșii și au scos multe vite duium, ce le luase din țară, și le-au adus la Iași. Iar oamenii viind pre urmă, carii își

515) *caiuș* = „curea, arcan de curea”.

cunoștea vitele, da Tătarilor câte un leu de vită și își scotea vitele. Și de ar fi lăsat pașa pre Tătari să meargă după Moscali până la Hotin, pușini ar fi mers din Moscali cu dobândă, mai mulți fără de dobândă, că-i lovise un vicol mare cu ninsoare, de își sta Moscalii de capetele sale.

Apoi Grigori Vodă sosind la scaun în Iași a tria zi după ce s'au pornit Moscalii, au scris cărți la Minih feldmarșal să sloboadă pre boierii caimacami și pre mitropolitul Antonie de la Hotin. Și au arătat milă, de au iertat pre toți cine era greșiți. Deci Minih i-au cinstit pre boierii caimacami la masă vreo două zile și nu le-au mai cerut banii ce rămăsese rămășiță din poclonul lui. Și i-au slobozit și au venit la Iași. Iar mitropolitul Antonie n'au vrut să se întoarcă la Iași. S'au temut de Grigori Vodă să nu oblicească că au fost agiuns și el mai nainte vreme cu Moscalii. Au fost scris, când au fost luat Moscalii Hotinul, ca să vie la Iași. Temându-se de Grigori Vodă, s'au dus și el la Mosc.

Atunce și Minih cu obuzul lui cu toată oastea au trecut Nistrul în ceea parte, numai ce au lăsat pre un ghegeneral, anume Levendal, în Hotin cu trei mii de oaste. Și pusăse Minih de făcuse tot găuri pe supt cetatea Hotinului, să puie lagumuri să-l spargă, dar apoi nu l-au spart. Și atunce, la purcesul lui Minih, trimis-au de au robit mulți oameni din ținutul Hotinului și de pe marginea Cernăușilor. Și i-au trecut cu femeii cu copii la Mosc și-i împărția pre oameni ca pre dobitoace. Unii lua bărbați, alții lua femeile, alții copiii. Și-i vindea unii la alții fără de leac de milă, mai rău decât Tătarii. Și era vreme de iarnă. Bogate și multe lacrimi era, cât se auzia glasurile la cer.

Deci Grigori Vodă după ce au sosit la Iași, a

patra zi i-au și venit veste de la cămărașii ⁵¹⁶⁾ de Ocnă că vacmistru și cu atamanul Donților cu opt mii de oaste iesă pe Oituz din Țara Ungurească, că Nemții nu i-au lăsat să meargă pînă Țara Ungurească. Și ieșind pe Oituz, au luat în sus pre supt munte pe Bistriță pre la Roznov, pre la Neamț, pre la Suceavă, pre la Cernăuți, pînă au trecut Nistru, tot prădând cu ce le-au fost în calea lor. Acestii mai rău au prădat decât cei dintâi, că ce mai scăpase de la ceilalți, au luat acestii tot. Trimis-au și Grigori Vodă pre alai-bei cu Turci și cu Lipcani de au mers tot în prejma lor, pînă au trecut Nistrul.

Deci în scurtă vreme au trimis Grigori Vodă pre Sară Mehmet pașa la Hotin cu Lipcanii, cu poronca Porții. Și ședea ghegeneralul Levendal în cetate și Sară Mehmet pașa afară de cetate. Și au șăzut așa vre o lună de zile și mai bine, așa ca lupul cu oaia, de-și căuta într'ochi. Oamenii de la Mosc și a craiului franțuzesc tot îmbla la Poartă și de la Poartă la Mosc, pînă de la o vreme au venit poroncă de au ieșit Moscalii din Hotin și s'au dus și au dat cetatea pre mîna pașii. Iară după aceea în trii săptămîni au venit poroncă de la Poartă la Grigori Vodă cum că i-au dat ținutul Hotinului în sama lui. Și în cetate în Hotin ședea pașa, iară den afară n'avea treabă macar o palmă. Și au trimis Grigori Vodă pe Lupul sardarul parcalab la Hotin.

Si la zi întîi a lui Dechemvrie au dat hîrtii și la Fevruarie au scos văcărit, tot una după alta. Și s'au tîmplat de au căzut iarnă prea mare pînă la brâu. Și au căzut de la Vinerea Mare

516) *cămăraș* = „boier de rangul II, care avea în seamă veniturile cămării domnești și cheltuielile curții, precum și jurisdicția neguțătorilor streini”.

și au ținut până la Sveti Gheorghe. Și peria vi-tele oamenilor câte mai scăpase de Moscali și întrasă și boală în vite și în oi, vărsatul, de se potopia cu totul. Că fân nu putuse oamenii face la câmp, de oaste și de ploi multe ce era, și cât și făcuse, încă îl mâncase Moscalii până a se întoarce înapoi. Și agiunsese stogul de fân cinsprezece lei și nu se putea găsi nicăiri, și vadra de vin un leu.

Socotiți, fraților cetitori, cum este osinda și mânia lui Dumnezeu pe țara aceasta! Că și Grigorie Vodă i se schimbase firea îndată. Că boierii era toți în prepus și n'avea nici o credință. Orbit în lăcomie, judecăți era multe de jacurile ce se făcuse. Și era judecățile cu fățarie, că cei drepti era în urgie și mulți din cei vinovați era în cinste.

Trimis-au Grigori Vodă atunce la Țarigrad, de și-au adus doamna și beizadelile și pre noru-sa, fata lui Mihai Vodă, cu mulțime de Greci. Și Grecii dobândise mândrie și obraz, că clevetia și fără rușine asupra bieților boieri și cu nebăgare în samă întru nimică pre Moldoveni. Că pe vornicul Iordachi Cantacuzino Deleanul, dacă au venit de la Hotin, nici l-au priimit Vodă să se împreune cu dânsul și au pus pre bașciohodar cu cinzeci de oameni siimeni de l-au străjuit la gazda lui câteva zile. Și apoi l-au pornit la țară la Deleni la casa lui, nici să-l vadă în ochi. Și era să-l călugărească. Numai norocul lui au fost că era cumnat cu Mihai Vodă și Grigori Vodă era cuscru cu Mihai Vodă, și pentru voia lui Mihai Vodă l-au lăsat acasă. Și era să-i răsească și casele din Iași, numai spatarul Aristarh, fiindu-i ginere, s'au rugat lui Grigori Vodă să nu-i răsească casele, zicând că i le-au dat lui acele case de zestre. Și ar fi fost pățit

și mai reu, că au fost înțăles Grigori Vodă că au fost scris la Moscali și au fost pecetluit cu ceară roșie când au fost caimacam la Iași și Vodă era fugit la Galați și alte multe pricini ca aceste, aflând vreme de-l pârise ciocoi. Ce la cât va veni pe urmă acest boier, vremea viitoare va arăta.

Așijdere și pre mine Ioan Neculce vornic, tâmplându-mă de am fost în vremea Moscalilor în Iași, m'au amestecat ciocoi și cu alți neprietini la Grigori Vodă. Și m'au închis la bașbulbaș câteva zile — și copiii mei se ascunsese în laturi și au trimis un postelnicel de i-au căutat în toată țara —, dându-mi și mie pricină că am bătut un ciocoiu la vremea Moscalilor, socotind că am fost și eu amestecat la niscaiva fapte. Dar pre urmă au aflat că n'am fost și m'au slobozit și pre mine la țară. Și atunce la acea primejdie am cheltuit mulți bani, care dea samă la Dumnezeu cine m'au amestecat. Ce la cea de pe urmă, și pentru mine și pentru alții, vremea viitoare va arăta.

Iară Grigori Vodă trimis-au la Țarigrad de au făcut afurisenie lui Anton mitropolitul, căci s'au dus cu Moscalii și n'au vrut să meargă înapoi în țară, ce au mers la Chiov și i-au dat Moscalii o eparhie în Țara Căzăcească peste Nistru, făcându-l mitropolit de Cernigov. Iar în Moldova în locul lui Anton au pus Grigori Vodă mitropolit pre Nichifor, Grec fiind de neamul lui de la Peloponis.

Iară tot întru acestăș an 7248, de vară, mers-au Moscalii și Turcii de au hotărit despre partea Voziei și a Crâmului despre hotarul moschicesc, din Iuhurluc drept la Buh în gios turcesc, iar în sus moschicesc până în fundul Iuhurlucului, și din fundul Iuhurlucului drept în Buh și din

Buh în gios apa Buhului hotar până în Nipru, și din Nipru în gios apa Niprului hotar până lângă Vozia, cale de patru ceasuri de la Vozia în sus. Și au tăiat drept la Don cale de patru ceasuri din mare și au pus și semne, iară din Don în ceea parte au lăsat să fie a Moscalilor hotar, cu Azac și cu tot olatul cetății Azacului să fie moschicesc. Numai din Or cale de patru ceasuri până la Vozia au lăsat să fie loc a Crâmenilor. Și au trecut și sol mare moschicesc, anume Romanșov, la Poartă, cu mare gloată de oameni, ca la o mie și cinci sute și mai bine, și sol mare turcesc la Moscali cu așăzământul păcii. Și n'au apucat a agiunge la Poartă solul cel moschicesc, nici cel turcesc la Petriburg, și i-au agiuns vestea pe drum c'au murit împărăteasa Ana cea moschicească, la velet 7249, Octomvrie în 26. Și au stătut pe drum amândoi solii, care unde i-au agiuns vestea, câteva zile, de au așteptat răspuns. Și peste câțva viindu-le răspuns, s'au pornit de s'au dus și cela la Țarigrad și celalalt la Petriburg. Precum or așăza, vremea va arăta.

Iar întru acest an 7248, murit-au și Carol împăratul nemțesc. Și se stringu craii și electorii la târgul Hamburgu la elecție⁵¹⁷). Cela ce s'a alege, vremea va arăta.

Tot întru acestaș an 7248 rădicatu-s'au Persii cu toată puterea lor și au mers asupra unui împărat indian. Și dându-și războiu tare, au biruit Persii și au prins pe împăratul anume Gonor viu nevătămat. Și i-au luat toate țările și apoi pre urmă l-au slobozit să fie birnic. Și s'au împlut Persii de multă avere.

Iară tot întru acestaș an 7248, luna lui Av-

517) *elecție* = „alegere”.

gust în douăzeci și nouă de zile, în zioa de Tăierea cinstului cap a sfântului Ioan Botezătorul, căzută-au o brumă mare, de au stricat pânele cele mici. Și stricase și pânila cele mari care era mai târzie, că nu putuse oamenii ara de toamnă, fiind vremea oștirea, și de primăvară iarăș nu putea să are devreme, fiind boii slabi de iarnă. Și se scumpise pânea foarte în țară și vinul, că rămăsese viile de cu toamnă neîngropate, neputând oamenii să le lucreze de oaste și de iarnă, că căzuse devreme. Și fiind iarna mare, se uscasa vița, de le-au tăiat viile primăvara din pământ. Și pentru aceea era vinul scump. Așijdere vitele încă se scumpise, că murise de iarna cea mare multe vite și venia negușitorii de toate părțile de le cumpăra, din Crâm, din Țara Leșească și din Țara Ungurească. Și agiunsese și până la optzeci de lei și până la o sută de lei părechea de boi buni și vaca câte cinsprezece lei și câte optsprezece lei și câte douăzeci de lei, iar pintr'alte părți de loc și mai cu preț s'au fost vânzând bucatele. Toate aceste s'au făcut în anul 7248.

Iară împărăteasa Anna la moartea ei au lăsat pe un copil mic de vreo două trii luni să fie împărat când va veni la vârsta de optsprezece ani, iar până atunci să fie episcop împărăției Biron Csenje de Curlanda dinpreună cu alți cnezii. Și după aceea n'au trecut două trii luni, și după ce s'au strins cnezii toți, n'au suferit să fie Biron cap împărăției și l-au și făcut surgun la Sibir, dându-i pricină că este luter⁵¹⁸). Și au rămas episcopi împărăției Moscului îma, muma, acelui copil, pre anume iarăși Anna, nepoată de sor împărătesei cei bătrâne, și cu barbatu-seu

518) *luter* = „luteran”.

anume Antoni Csenje de Lunenburg, și cu un Neamțu, anume Isterhaz, și cu vreo doi tрии cnezi moscali. Iar pre Minih l-au mazilit să nu mai fie el feldmarșal, iară pre alți luteri câți au fost ofițeri i-au gonit pre toți, și le-au luat moșiile ce le didese și au rămas să fie iarăși împărătești.

Iară tot întru acest an 7249 au început a face gâlceavă craiul Șvedului, ginerile lui Petri împărat, zicând că nu i se cade împărăția acelu copil mic, ce se cade împărăția feciorului lui, că este făcut din fata lui Petri împărat, sau Elisavetei, fetii lui Petri, care era fată mare atunce la Mosc. Și au și început a scoate oaste șvezească, fiind îndemnat de Franțuzi, adevărind că le-a da agiutor Șvezilor și bani, cu îndemnătura Turcului. Ce și Moscalii, după ce au simțit, au trimis oaste împotriva oștii șvezești. Și i-au bătut prea reu pre Șvezi.

Tot întru acest an 7249, după ce au agiuns solul moschicesc la Poartă pentru oarecare pricini, neputându-se așeza, au pus împărăția și au tăiat capul lui Alecsandru terzimanul, fratele lui Grigori Vodă. Iar pre alți Turci carii fusese la așăzământul păcii la Nemirova dimpreună cu terzimanul, pre unii i-au făcut surguni, iar pre alții i-au și omorit, zicând cum că au făcut vicleșug de au viclenit împărăția și au învoit creștinilor.

Iară piste șese luni după aceea, în anul 7250, Septemvrie 13 zile, au venit și lui Grigori Vodă mazilia și l-au dus la Poartă cu cinste. Iar în locul lui au venit domn Constantin Vodă, fiul lui Nicolai Vodă din Țara Muntenească, carele au mai fost aice în Moldova domn. Iar în Țara Muntenească au mers Mihai Vodă Racoviță cel bătrân.

Atunce au trimis Turcii în Țara Muntenească de au tăiat capul unui doftor anume Testabuza, care acel Testabuza au fost mai înainte vreme credincios la Poartă. Și căzând în prepus cum că se agiungea cu creștinii, au fugit vreo doi trii ani la Veneția. Și amăgindu-l Turcii cu ferman de iertare, așa l-au prins și i-au tăiat capul.

Acest domn Grigori Vodă era foarte grabnic și năselnic⁵¹⁹). Și în zilele lui se îmbogățise ciocoi, că lua slujbele cu dări și cu mite de la Greci, iar boierii mazili nu avea căutare și ră-măsese la sărăcie. Și începuse a-i și boieri pre ciocoi, că se mândria socotind că n'a mai avea sfârșit. Iar Dumnezeu este tuturor judecător drept.

CAP XXV.

A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN VODĂ MAVROCORDAT IN ANII 7250⁵²⁰), OCTOMVRIE 1.

Dupre ce au venit aice Constantin Vodă, ie-șitu-i-au toată boierimea înainte cu multă bu- curie, știindu-l din domnia dintâi că este om bun și blând. Și preste trii patru zile au boierit boierii pre obiceiu. Pus-au pre Sandul Sturza iarăș vel logofăt, pre Costachi Razul ce era hatman vel vornic de țara de gios, pre Iordachi Rusăt Celibiul vel vornic de țara de sus, pre Enachi ce au fost spătar mare în Țara Munte- nească, fratele doamnei lui Nicolai Vodă, l-au pus hatman, pre feciorul lui Adămiță, ce era

519) *năselnic* = „violent, brutal, feroce”.

520) 7250 = 1741.

cumnat lui Constantin Vodă, l-au pus vel postelnic, pre Andrieș Rusăt vel ban, pre Manolachi Costachi vel spatar, pre Ștefăniță Rusăt vel paharnic, pre Toader Paladi vel visternic, pre Ioan Bogdan vel stolnic, pre Chiriță Dracul vel comis, pre Iordachi Rusăt, fecior lui Ștefăniță vornicul, vel medelnicer, pre Dimitrașcu Păladi vel clucer.

Și după ce au boierit pre acești boieri, au scos banii steagului pe țară de tot omul câte o sută și cinci părăle. Iară acele cinci părăle să fie a boierilor ce or strînge banii, iară o sută de părăle să meargă la visterie. Și au așăzat să fie patru cîverturi într'un an, să dea de tot omul căsaș⁵²¹⁾ câte o sută și cinci părăle la cîvert, iar holteii cei cu părinți să dea câte cinzeci și cinci de părăle. Și le-au dat pecefi⁵²²⁾ tuturor tipărite anume, fețele lor, numele și poreclele lor. Și după ce s'au cisluit⁵²³⁾, le-au dat zloțașii izvoade și la visterie le-au scris la condică. Și au făcut obiceiul zloțașii pe oameni, pe țărani, să nu-i supere nimică, ce dintr'acele cinci părăle să-și cumpere bucate. Și alte obiceiie multe ce era mai înainte să nu fie nici de unele de acele. Și n'au fost nici văcărit, nici pogonărit, nici cunițe, nici adăoșaguri, nici jacuri de ciocoi să îmble prin oameni mîncându-i. Și țarei de gios le mergea prea bine, iar țarei de sus, fiind prădați de Moscali și fiind lipsiți de pîne, le mergea mai greu. Cam fugia din cei săraci, iar cei mai cu puțință era mulțămîși. Dat-au și strînsoare mare, de cerca pre oameni de pecefi, și pre unde îi afla, îi bătea. Și pe vornicii carii tăgăduia

521) *căsaș* = „om cu casă”.

522) *pecete* = „imprimat de impunere”.

523) *a cislui* = „a impune, a fixa suma pe care trebuie să o plătească cel imposabil”.

Constantin Vodă Mavrocordat.

După o gravură în aramă de G. M. Beringerth.
Biblioteca Academiei Române. Colecțiunea de stampe : Portrete A, I, 31.

pe oameni, de nu vrea să-i spuie, îi da pe ulițe și-i trimetea la ocne.

Mai adevărat-au că de-i va ieși somă bună să poată rădica poroncile împărătești, va rădica boierilor mazili și mănăstirilor desetina și vădrăritul. Și așa toți au priimit și s'au bucurat, numai unii din boieri nu le plăcea și ciocoilor carii jăcuia țara. Că la acei boieri se strinsese mulți oameni pin satele lor, și alții nu rămăsese mai cu nime. Și cam sta împedecare acești boieri, ca să strice această socoteală, dar nu putu⁵²⁴⁾ isprăvi nimic. Dat-au și boierilor celor mari câte cînzeci și câte șăsezeci de oameni de scuteală⁵²⁵⁾, altora boieri mazili câte douzeci, câte cînsprezece, câte cinci. Așijdere au dat oameni de scuteală și la jupânese sărace câte zece, câte cînsprezece, careși duple boierie. Și mergând unii din boierii cei mari cu zlotăria cu banii steagului, socotit-au domnul și au făcut și altă orânduială, că au pus din boierii mazili pre mine Ioan Neculce biv vel vornic și pre Iordachi Dulgheriu biv vel postelnic și pre Aristarh biv vel ban să fie judecători aice în Iași dinpreună cu boierii cei mari, la toate trebile și judecățile și sfaturile să fie nelipsiți. Și le-au făcut și nafaca, leafă câte cînzeci de lei de boier pre lună. Așijdere au mai ales câte un boier din boierii mazili și au pus la toate ținuturile ispravnici și le-au dat ținuturile cu slujbe în sama lor. Și le-au

521) *putu* = „putură”. Am văzut forme de felul lui *putură* pot avea funcțiune de singular (*putură* = *putu*, cfr. n. 341); *putură* având deci câteodată aceeași funcțiune ca și *putu*, forma aceasta din urmă ajunge pe călea analogiei să-l poată înlocui și ea pe *putură* al pluralului. (*putu* = *putură*). Acesta nu este unicul caz de acest fel în cronica lui I. Neculce.

525) *scuteală* = „scutire de impozite”; *oameni de scuteală* = „oameni scutiți de impozite”.

ales răsură⁵²⁶) să ia giurămate mai mult decât sofiile lor. Așijdere au ales pre alți boieri mazili carii nu încăpuse la boierii și la ispravnicii și fusese cu boierie vel sau feciori de boieri vel; și pre acia i-au rânduit să-i puie pre rând pre toți la slujbe și le-au rădicat dăjdile să nu dea nimică, nici ei, nici feciorii lor. Iară pre alți mazili carii au fost mai de jos, i-au pus dăjdi ușoare, de da cineș pe puțința sa. Așijdere au rădicat dajdea tuturor mănăstirilor și tuturor preoților și le-au făcut și testament să nu dea nimică.

Și câte judecăți se făcea, toate le scria la condice și boierii cei mari din Iași și ispravnicii de pre la ținuturi. Și când făcea Constantin Vodă divanuri, multe judecăți le rânduia la boierii cei mari și la ispravnici de pre la ținuturi de le făcea. Iară dacă nu plăcea oamenilor judecata boierilor, venia la divan cu mărturie de la boieri și vedea domnul mărturia și precum îi părea, așa le curma judecata. Așijdere alesese vreo cinci șese logofeți de taină, de sta de cetia răvașele și le făcea oamenilor răspunsuri de jalobe ce avea. Și punea logofătul al triile pecetea domnească în răvașe și le scria toate răvașile la condică. Și era și un izbașa⁵²⁷), om de curte a lui Vodă, de stringea toate răvașele de pre la oameni și le scotea răspuns fără de nici o cheltuială, numai cât da diecilor câte două trii parale de scris răvașele. Ispisoacele de moșii câte mergea la divan, toate le scria la condică.

Boierilor și mazililor le-au făcut obiceiul să lucreze cu oamenii carii vor ședea pre moșiile

526) *răsură* = „adaos la impozit, destinat pentru plata cuvenită slujbașilor“.

527) *izbașa* = „slujbaș însărcinat cu grija corespondenței“.

lor, cât le-a fi voia și cât or putea, însă numai acei oameni ce vor ședea pre moșiile lor să lucreze, iar pe alte moșii, a altor oameni să nu se întindă a-i stăpâni. Mănăstirilor le-au făcut obiceiul vecinic, lor să le lucreze precum le-au lucrat și mai înainte vreme, iar alți oameni străini carii vor ședea pre moșiile lor să le lucreze câte douăsprezece zile într'un an și să dea și de-a-zece.

Tâmplatu-s'au atunce de au venit un Turc de la Poartă cu ferman, să ia pe Lupul sardarul, feciorul lui Anastasă vornicul, pârându-l Turcii și Lipcanii de la Hotin cum că în zilele lui Grigori Vodă, când au venit Moscalii în țară în Moldova, acel Lupul sardarul să fie fost îmblat ajungându-se cu Moscalii. Și după ce s'au dus Moscalii, l-au pus măria sa Grigori Vodă ispravnic pe ținutul Hotinului și i-ar fi jăcuit pre Turci și pre Lipcani, fiind vreme turburată, și este hain și este bogat, de are mulțime de bani. Și fermanul scria la măria sa Constantin Vodă să caute să-l trimată pre Lupul sardarul și să-i scrie tot ce va avea. Iară măria sa Constantin Vodă nu s'au îndurat, nici s'au grăbit să-l trimată, ce au chemat pre boierii cei mari și pre alți boieri mazili și pre călugări, pre egumeni și pre neguțitori și pre balgii și i-au întrebat pre toți pentru Lupul sardarul, cum știu, fost-au hain? Deci boierii și călugării egumeni și neguțitorii și Turcii balgii au mărturisit cu toții cum nu-l știu pre Lupul sardarul să fie fost hain. Și așa făcând mărturie de la toți, măria sa Constantin Vodă au trimis la Poartă, scriind la prietenii măriei sale cum că-i este năpaste Lupului sardarului. Și așa au isprăvit de i-au dat pace. Numai au cheltuit o sută de pungi de bani. Șeptezeci pungi au dat Lupul sardarul, iar dou-

zeci și cinci de pungi au dat măriia sa Constantin Vodă și boierii și l-au scos. Iar mai pre urmă au dat Lupul sardarul și acele douzeci și cinci de pungi de bani și au plinit o sută de pungi de bani de au dat, și au hălăduit.

Tot întru acestas an 7250, de primăvară, venit-au câteva havalele asupra țarei de la Poartă, să facă opt sute de salahori și o sută și cinzeci de care la cetate la Vozia, să o zidească din nou să o facă. Așijdere și câteva mii de chile să le cumpere și să le trimită la Țarigrad. Așijdere și câteva pungi de bani să dă la omul lui casapbașa, să cumpere oi pentru sulgeria împărătească. Așijdere și solul moschicesc s'au pornit de la Țarigrad să margă la Petriburg, la Mosc, și agiungând la Tighine, din oare care pricini au șezut vreo trii luni de zile de au iernat până în primăvară. Și au rânduif măriia sa Constantin Vodă pre dumnialui Costachi Razul vel vornic de țara de gios de au purtat de grijă pentru tot conacul de bucate ce i-au trebuit, că așa era poronca de la Poartă. Și făcuse ținutul Orheiului și ținutul Lăpușnii ca vreo trii sute de care, de sta pentru treaba solului, că era ca la o mie și cinci sute de oameni și mai bine cu solul. Și purcegând de primăvară din Tighine, l-au dus până în hotarul leșesc. Și tâlnind pre solul cel turcesc, l-au adus și pre acela tot cu cheltuiala țarei, până l-au trecut Dunărea la Galați. Care au cuprins aceste havalele câteva sute de pungi de bani. Și nimică beilicuri⁵²⁸⁾ în țară nu s'au făcut, ce tot cu bani au plătit măriia sa Constantin Vodă din soma cîverturilor. Numai înglotindu-se cheluiala, n'au fost numai patru cîverturi în anul dintâi, ce au fost șese cîverturi.

528) *beilic* = „lucru făcut fără plată”.

Zăbava solului moschicesc ce au zăbovit la Tighine n'au fost altă pricină, fără de cât la Petriburg tâmplându-se de scotea epitropii împărăției oastea cea mare, polcurile cele împărătești care se chiamă „preobrajenschi polc” și „simionevschi polc”, ca să margă asupra Șveziilor. Și era foarte cu supărare mare oștenilor, fiind vreme de iarnă. Și ieșind toată oastea din Petriburg afară și așazăndu-se cu obuzul, au triimes pre taină la Elisavet, fata lui Petru împărat, care era fată mare, ca să margă la oaste, să o rădice să le fie împărăteasă. Deci și ea fiind supărată de epitropi și văzând că împlă lucrurile prost și împotrivă, s'au sculat de la casa ei pre taină într'o noapte și s'au dus de au intrat în oștile împărătești. Iar oștile împărătești văzându-o, foarte s'au bucurat și îndată i s'au închinat. Și au priimit-o cu mare bucurie, rădicându-o să le fie împărăteasă. Iară împărăteasa Elisavet au poroncît de au schimbat toate vărțile pre la toate porțile. Și au și trimis câte două trii sute de slujitori și câte cu un ofițer cap, și sosind la porțile cetăței le-au și deschis îndată cei din lăuntru. Și așa au mers pre la toți epitropii și i-au prins pre la găzdele lor. Iar mergând și la Minih și vrând să-l prinză, au început a se pune împotrivă. Și până a-l prinde, au perit vreo cinci șese Moscali și au perit și din oamenii lui Minih vreo cinci șese. Și așa prinzându-i pre toți epitropii, i-au închis într'un turn de piatră. Și sculându-se și împărăteasa Elisavet tot într'u aceeași noapte cu toată oastea, au purces și au mers la curțile împărătești. Și au cuprins curțile de toate părțile și au prins cu taină toate vărțile, de n'au știut nime nimică, până ce au sosit la ușele curților împărătești. Deci nu s'au putut apuca de nimică. Și în-

trând în curțile împărătești împărăteasa Elisavet a două zi, au și trimis surguni pre împărăteasa Anna și pre bărbatul său Antoni Csenje de Lunenburg și pre copilul lor Ioan Antonievici la țara lor la Lunenburg. Și așa pornindu-i, au început a trage clopotile și au slobozit pușcele cele mari și au început a zice în trâmbețe și a striga „vivat, vivat, vivat!” și a zice întru mulți ani să trăiască Elisaveta. Deci împărăteasa Elisavet mergând la biserică și coronindu-o să fie împărăteasă Moscului, după ce au luat samoderjavia, adică stăpânirea împărăției, au cinstit pre toți ofițerii și pre toți slujitorii.

Așijdere măriia sa Constantin Vodă au mai socotit pre unii din feciorii de boieri carii nu putea să încapă la boierie — și era feciori de boieri mari și începuse acum unii și a îmbătrâni și nu mai încăpea la boierie, că de la o vreme încoace era tot unii —, iar măriia sa Constantin Vodă au socotit de au făcut dreptate și au început a-i boieri și pre acia ce era căzuți din cinste. Mai socotit-au măriia sa Constantin Vodă pentru scoale⁵²⁹⁾ de învățătură de le-au mai întărit, scoalele cele elinești și cele slovenești. Așijdere au mai făcut scoale de învățătură lătinești și arăpești. Și au dat știre tuturor mazililor în toată țara ca să-și aducă copii la învățătură la școală, ca să învețe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să se afle oameni învățați și în pământul nostru al Moldovii, precum sânt și pintr'alte țări și părți de loc, iar dascalilor li se da plată din vistieria domnească. Așijdere au dat poroncă la toată boierimea să-și aducă scrisori ce or avè pe moșiile lor, să le scrie la condică, ca să se mai curme gâlcevele. Socotit-au măriia sa Con-

529) *scoală* = școală.

stantin Vodă și pentru părcălăbiile de pre la târguri, având obicei părcălabii de lua osăbit de cei douăzeci de bani și câte două ocă de vin de bute de vin sau de horilcă, ori ce fel de băutură ar fi fost. Și părcălabii nu lua numai acele două ocă precum era obiceiul, ce lua niște tidve⁵³⁰⁾ mari câte de patru cinci ocă, de jăcuia oamenii și negușitorii spărgându-le bufile. Iar măria sa Constantin Vodă au stricat acel obicei reu să nu mai fie, să nu mai iaie părcălabii tidve și oce de vin și de horilcă, ce numai să iaie părcălăbiile drept pre obiceiu câte doi potronici de car, iar mai mult să nu supere oamenii și negușitorii. Așijdere toate mănăstirile le-au dat să fie în sama mitropolitului și a episcopilor pre la eparhiile lor, ca să le ia sama egumenilor și călugărilor, să nu le prăpădească veniturile moșilor și a bucatelor ce or avea fără de ispravă, precum făcea mai înainte vreme.

Făcut-au milă și întăritură la patriarhia Alecsandriei, de au închinat mănăstirea Hangul ca să fie câte de ceva agiutor, pentru că această mănăstire o au fost închinat mai înainte vreme răposatul părinte a mării sale Nicolai Vodă. Și având patriarhia și hrisov, au socotit și măria sa Constantin Vodă de o au închinat iarăși la patriarhia ce mai sus s'au zis, la Alecsandria. Iară în zilele mării sale lui Constantin Vodă venit-au și preasfinșitul părinte chirio chir⁵³¹⁾ Partenie, patriarhul al sfintei cetăți a Ierusalimului și a toată Palestina. Și primindu-l măria sa Constantin Vodă cu bine — și osăbit de milă ce au făcut măria sa, de au dat și au închinat Sfântul Mormânt a Domnului nostru Iisus Hri-

530) *tidvă* = tigvă = „curcubetă” („*curcubita lagenaria*”).

531) *chirio-chir* = „domn domn”, titulatură obișnuită pe acele vremuri pentru patriarhi, mitropoliți și arhierii.

stos — au închinat și aceste patru mănăstiri, anume Tazlăul, Cașinul, Soveja și Pobrota. Care dintru aceste mănăstiri Tazlăul, Cașinul și Pobrota mai fusese închinată și mai înainte vreme la Sfântul Mormânt și la vreme de nepace le-au fost dat de bună voie patriarhul de Ierusalim iarăși pre sama călugărilor moldoveni. Iar așezându-se pace și fiind mănăstirile câte cu ceva venit, au socotit măriia sa că este lucru cu cale să fie închinată mănăstirile iarăși la Sfântul Mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos, să se ajutoreze și să se întărească Sfântul Mormânt, carele este de folosul mântuirii a toată creștinătatea.

Sânt și alte multe bunătăți ale lui Constantin Vodă cu carele au înfrumusețat patria, pământul Moldovii, cu judecăți drepte și cu obiceiuri bune creștinești. Și fieștecăruia îi era cu bună dreptate, după cinste și după vrednicia sa.

Iar când au fost în anul 7251, în luna lui Iulie în 6 zile, venit-au veste și lui Constantin Vodă de mazilie. Că tâmplându-se la Țarigrad de au luat domnia Ioan Vodă Mavrocordat, fratele lui Constantin Vodă, trimis-au omul său aici în Iași la boieri cu cărți, puind caimacami pre Sandul Sturza logofăt și pre vornicul Costachi Razul. Iar preste două săptămâni sosît-au și capegi-bașa Turcul și cetind fermanul cel de mazilie, Iulie în 20 de zile, și odihnindu-se Constantin Vodă încă 10 zile și grijindu-l bine ca pre un domn, cu toate cele ce i-au trebuit pre la toate conacele, purces-au în zi întâi a lui August și au mers la Țarigrad cu cinste. Și neplinind anul mazil, au luat iarăș domnia Țărei Muntenestei. Iară aice la noi în Moldova au venit domn Ioan Vodă Mavrocordat, fratele lui Constantin Voievoda Mavrocordat.

Stărsitul volumului II și al croniciei.

A P E N D I C E

INDICE ALFABETIC

a) de cuvinte și lucruri explicate

⟨Cifrele indică numărul notelor cari însoțesc textul
în josul paginilor⟩

a neacc. pentru *ă* 8
a = *al* etc. 1
ă pentru *e* 26
acătare 202
acestii = *aceștia* 6
acia 265
acolisi 44
adeveri 244, 359
adeverință 359
agă, *agălari* 313
agărlăc 146
agîunge 24, 72, 142
ales 229
altul... *altul* 232
anume 56, 200
aprinde 214
aproape 154
aplică 510
aret 121
argălăc 307
arz 215
așăza 64
ataman 511
au 396

băcălie 377
bălgîu 362
balimez 139
bănat 63
baraiam 458
baraimlăc 61
başbulucbaş 237
başcă 498
baş-ceauş 110

bate 221
bazarghidean 449
bedzaconic 448
beilic 528
bejănie 402
belacoasă 212
benchet 497
beu 500
biciușcă 46
bișug 481
biv 14
blémi 182
bold 40
borfe 376
bostangiu 508
boți 287, 484
budă 203
buiurdi 340
bulubașă 163
buluc 385
burzuluit 375
busurman 369
butcă 397

căci 450
căi 220
caiuș 515
cale 277
calendar (indicația anilor) 57
cămară 457
cămăraș 516
canaviță 211
cap 248, 252, 379, 394
capegi-bașa 293

capegilar-chihaiesi 463
capichehaie 245
caplan, caplan-paşa 119, 145
care 52
carte 76
cărvăsărie 289
căsaş 521
câslă 454
catargă 417
cataroiu 204
căuta *) 41
cavalerie 373
cazascher 343
Cazilbaş 485
câzlar-aga 491
ce 4
cealmă 387
ceambur 291
ceauş 399
celebiu 490
celednic 195
cerbet 320
cerdac 432
celui 238
chesăgiu 235
chilă 494
chirio chir 531
Chitaiu 85
chiurci-başa 428
cineşi 104
ciohodar 368
ciorti 127
cislui 523
citeală 311
ciudî 191
clăi 187
cochivechi 349
colac 416

colegator 483
combara 324
conjugare (diferite aspecte) 2, 3, 10, 11, 16, 30, 32, 155, 182, 192, 268, 294, 341, 408, 420, 441, 524.
constructio ad sensum 5, 65, 68, 134
conteni 395
coroni 438
coş 306
Crâm 22
croşnă 460
cu 88
cuhnie 288
culuc 286
cumbara 324
cuniţă 476
cupărie 469
curătură 283

dârlog 234
dărvală 126
deaci 199
de la 206
deli 453
desătină 60
desbate 216
dintru 20
dos 190
dovă 112
drăgan 259
dropică 299
dubu 280
ducă 501
duium 116
după 55

*) *căuta* a fost greşit explicat în nota citată. *Ii căuta cuiva ceva* înseamnă «ceva i se impune atenţiunii sau gândului cuiva», «ceva i se impune ca soluţie pe care trebuie să o accepte». Prin urmare, *numai le-au căutat a se dare în lături* = «au fost nevoiţi să se dea în lături», «n-au avut ce face altceva, decât să se dea în lături». Dativul *le* se referă deci la *Turcii*, subiectul logic al propoziţiunii, iar subiect al verbului *au căutat* nu este *Neamul*. Cfr. şi Dicţionarul Academiei I², fasc. III, pag. 229. I. Neculce întrebuiţează verbul *căuta* foarte adese în înţelesul acesta.

dvor 409
dvorebnic 411
dvorî 89

electie 517
elector 422

fantazie 222
fără 421
farfurie 31
farmută 230
fortună 269
îrențit 281
fumărit 60
fuzăie 477

galion 327
gătire 178
geabhană, geabhană 323
Ghenar 144
ghiață 330.
giudeț 96
giurământ 75
gligan 292
goștină 60
gros 173
grumaz 93

hagimesc 464
hainî 71
hămeit 390
hămnesi 401
hânsar 175
harariu 50
hărăț 383
harmată 102
hârtie 143
harz 215
hâtcăi 223
hatman-polnii 120
havalea 279
haznă 303
haznetar 284
hendechiu 502

here 219
hiastru 90
hire 478
holercă 150
horă 27
horbă 298
horilcă 150
horodiv 496
hotări 482
hrănez 509
hraniță 363
hreamăt 312
hui 353
hulpe 58

ialovită 59
iar 78
iarbă 113
ierbărie 113
imă 424
îmbrăca 366
împărăție 105
împizmuluit 461
îmonci 266
împotriva 170
împreuna 69
încălără 188
încăși 153
încet 413
îndărăptă 393
îndrepta 445
îngăimat 440
îngloti 186
înicercă 389
între 270
întuneric 435
învălui 400
învăța 294
i proci 374
ispisoc 97
isprăvi 272
istov 446
istovi 13
izbașa 527
izgon 358
izvod 15

jăcui 35
jălovanie 410
jăriște 256
joimiri 34

lăduncă 407
lagum 264
lascav 465
Laz 459
leafă, pl. lefe 62
Leav 425
left 372
lega 140
levint 492
libov 380
limbă 129
Lipcani 23
Litovschi 486
Litva 309
loitră 430
lovi 240
lucru 201
luter 518

măcat 47
madem 224
majă 49
mândrețe 462
mansip 346
măraz 109
Marea Albă 423
mărzac 138
maștîhă 213
mecet 321
mereu 317
mertă 208
meștersug 51
mestii 48
mezil 159
mijloc 125, 217
mira 332, 513
mistui 250
mortasapie 60
moșan 506
mulcum 80

musaip 79

nafaca 92
namesnic 168
năselnic 519
nătură 504
năvod 54
nebun 152
nevoie 39
nevoitor 95
ni... ni 124
noajă 384

oală 148
oarece 189
obadă 185
oblici 66
oboroc 167
obuz 253
ocop 257
odată 414
olac 310
olat 21
olecăi 468
oltar 25
omileniș 482
ominesc 418
ordie 386
ort 81
osfeștenie 322
otac 122
oturac 177

palancă 111
paluș 83
pără 507
parcan 258
păreche 241
păring 282
parolă 437
pătașcă 181
pazarghidean 449
pecete 522
pentru 247
peri 503

perifan 356
pestreală 318
pilă 494
pistreală 318
plavie 419
plean 115
poate fi 7
pobedi 364
podan 315
podgheaz 118
podvoadă 278
pohfală 91
pol 480
polimari 43
politică 474
politie 472
polnii 120
pomăzanic 157
pont 308
postrig 276
posvoli 301
posvosi 436
povod 304
povodnic 82
practică 228
prag 398
pre 305
prejma 487
preț 73
price 239
priimi 17, 130
prisne 28
pristăvi 439
proci v. *i proci*
profodi 338
prost 42
puhă 447
pușcă 36, 38
pușt 339
pustiă 348
putincios 70

ră 205
rachierită 209
rădicătură 467
rafturi 275
rămănea 164
răpune 193

răsări 325
răschira 117
răsură 526
rătui 179
răzbun 302
recipospolită 151
reimentar 285
respundenție 290
rogojină 214
rohmistru 137
rufet 337
ruptă 326

șahmarand 210
săim 493
saivan 106
saldat, săldat 412
salt 314
șalvir 512
sameș 352
sân 273
sângeac 365
saragea 243
sarascher 255
șarvana 168
satară 351
schimni-agă 94
scoală 529
sconcenie 180
scrisori 9
scuteală 525
șetcă 249
seim 493
senat 473
șfat 183
sială 267
siimean 296
silihtar 335
simcelat 405
sin 273
sineț 141
singur 162
șinlic 295
sirmea 404
șleah 103, 403
șleahță 434
șleav 403
șlic 165

slim 231
 slobozie 161
 socoti 19
 sor 360
 soție 74
 spagă 391
 spârcul 242
 spiță 29
 spogârniceală 233
 sprijini 123
 sprinten 378
 stare (starea locului) 101
 stinge 466
 știubeiu 451
 stoli 196
 stoliță 86
 strămurare 45
 stricat 67
 strinsoare 136
 stuh 388
 stup 221
 stupai 392
 subaș 160
 supăr 328
 supără 184
 supus 429
 sus 201
 Șved 77

tabără 140
 tabie 499
 tabulhana 271
 tainele 53
 talhâș 342
 tapăn 357
 țară 68
 țărănesc 443
 țarmuros 431
 tefericie 381
 telmiz 370
 telpiz 131
 temeu 198
 tergiman 84
 terziman 84
 testament 479
 tidvă 530
 țigănărit 444

țigănit 444
 tij 260
 ținea 201
 tit(ă) 371
 tiluș 495
 totdeauna 456
 trâmbicer 426
 treabă 108
 trulă 347
 tuiu 166
 tult 254

ughi 171
 ulamă 336
 un 197
 urdie 107
 urșenic 319

vartă 98
 vârtej 33
 vâtav 176
 vătnosi 382
 vel 12
 veleat, velet 18
 vicol 488
 vielchi 120
 voie 133
 volnic 316
 volnicie 246

zăhăi 354
 zahereă 114
 zălud 345
 zaman 300
 zameă 261
 zapt 470
 zarvă pl. zărve 100
 zecutie 514
 zeejet 225
 zeticni 505
 zică 263
 zlobiv 218
 zlotăș 37
 zorbă 334
 zorbalăc 333
 zurbă 334

(6 de nume de persoane *)

(Cifrele indică de aci înainte pagina).

- Abâza Ilie* 245, 321
Abdi paşa 207, 345—347
Adam v. Sinavschi
Adămiţă vel postelnic 479
Adli-gheri v. Calga
Ahmet sultanul 390
Aleksandru v. Buhuş, Duca.
 Ghica, Lăpuşneanu, Mavro-
 cordat, Menjicov, Ramandin
Aleksandru Vodă c. l. Mare ş.
 Bun 121
Aleksandru Vodă Iliaş 45, 46,
 113
Aleksandru Vodă, fiul lui Radu
 Vodă 20, 21
Alecsii Mihailovici 35
Alecsi Petrovici 370, 371
Anastasă vornicul 483
Andrieş v. Rusăt
Andrieşoaie 120
Andronachi v. Vlasto
Aniţa 105
Anna împărăteasa 404, 476,
 477, 486
Anna soţia lui Antoni Csenje
 478
Antioh v. Cantemir, Jora
Antioh camaraş 321
Antoni(e) v. Csenje, Rusăt
Antonie mitropolitul 405, 466,
 472, 475
Antonie Vodă 41, 42
Apafi Mihai 91
Apostol v. Catargiu
Apostol căpitan 321
Apracsin cneazul 287, 322, 329
Arhinoaia 105
Aristarh vel comis 423
Aristarh spatarul 474
Aristarh Iordachi 321
Aron Vodă 3, 4, 5, 228
August craiul 173-175, 181,
 197-199, 232-234, 247, 288,
 323, 345-347, 350, 353, 354,
 364-367, 375, 404, 413, 436
Bahti-gheri 385
Einascni 94
Balaban 100
Bălăceanul aga 126, 128, 131
Balaşa, fata lui Ilie Cantacu-
 zino 231
Balş Constant'n 439, 451
Balş Ioan 110, 195, 225, 229,
 243.
Bălşeştii 19
Baltagiul vezirul 223, 224;
 probabil identic cu *Mehmet*
 paşa baltegiul
Bănarul Ioan 321, 471

*) Identitatea personajilor a fost stabilită numai în măsura în care îngăduie informaţiile cuprinse în corpul cronicii lui I. Neculce. Dintre variantele numelui aceluiaşi personaj nu se citează de obicei decât cea mai frecventă sau cea care indică personajul mai precis. În ordinea alfabetică determinată de numele de familie, în măsura în care Neculce însuşi face uz de ele, au fost cuprinse şi toate numele de botez, în tipar deosebit, cu indicaţia numerelor de familie alătura de cari se găsesc. Orientarea asupra diferitelor persoane devine astfel şi mai lesnicioasă.

- Barnovschii Vodă* 21, 22, 43
Băsarab Constantin Vodă 29, 34
Băsarab Matei Vodă 29
Başota Pătraşco Zosin 192
Başotă Zosin 104
Batişte visternicul 46, 47
Batişte, feciorul visternicului, 113
Bercin 367
Berro 416
Beşleaga 128
Biron v. Csenje
Bogdan Vodă 6, 15, 16
Bogdan Gheorghie 82, 83
Bogdan Ioan 406, 480
Bogdan Lupul 125, 130, 131, 136, 139, 143-145, 147-150, 154, 158, 159, 163, 165-172, 183, 189-191, 193-195, 200, 202, 207, 209, 212, 215-217, 219-221
Bogoş 223
Boieştii 27
Bon ghenearul 234
Bosie din Orheiu 47
Botez 132
Botez Solomon 396-397
Bozagiul 335
Brahă 87, 308, 321
Brâncovanul Constantin 76, 78, 127-133, 136, 139, 141-144, 146, 147, 150, 151, 154, 156, 157, 164, 168, 169, 171, 175, 180, 186-188, 194, 195, 200-209, 212, 213, 217, 218, 224-226, 230, 231, 234, 237, 239, 252-254, 265, 266, 268, 269, 272, 278, 292-295, 297, 298, 315, 351, 352, 355, 357, 358
Brâncovanul Dinul 225
Brâncovanul Stefăniţă 231
Brăneştii 93, 132
Branil 364
Braniţchi 417
Buhuş întâiul soţ al Dabijoei 38, 44
Buhuş Alecsandru 48, 64, 66, 70, 72, 74, 77, 80, 83, 92, 94-97, 103, 104, 107
Buhuş Dumitraşco 195
Buhuş Ioan 153, 155, 167, 192, 206, 221, 238, 243, 338
Buhuş Lupaşco 38, 76
Bujorăneştii 139
Buţucachi 391
Buzilă Vasili 471
Cahreman paşa 181
Calga Adli-gheri 267, 385, 391, 432
Cantacuzineştii 30, 62, 63, 65, 76, 105, 107, 114, 203, 213, v. *Săitanestii*
Cantacuzino Constantin postelnicul 29, 41
Cantacuzino Constantin stolnicul 41, 42, 76, 77, 127, 129, 150, 187, 204, 207, 218, 226, 294, 351, 355, 358
Cantacuzino Dimitraşco Vodă 65-73, 76, 81, 82, 102, 103
Cantacuzino Drăghici 42, 43
Cantacuzino Gheorghie 128, 372
Cantacuzino Ilie 142, 190, 195, 217, 220, 222, 225-228, 231, 234, 237, 238, 241, 243, 244
Cantacuzino Iordachi cel bătrân 27-30, 33, 37-39, 83, 111
Cantacuzino Iordachi 42, 126, 128
Cantacuzino Matei 42
Cantacuzino Mihai 42, 127, 147, 187, 188, 294, 351, 357, 358
Cantacuzino Şerban Vodă 41-43, 62, 63, 76-78, 81, 88, 90-92, 100, 104, 107-109, 114, 115, 119, 122-130, 141, 171, 179, 187, 213, 292, 332, 351, 372
Cantacuzino Şerban vel stol-

- nic 396
Cantacuz no Stefan 218, 351, 355, 358
Cantacuz no Toderascu 83, 88, 91, 111, 114
Cantacuz no Toma spătarul 217, 289, 293-295, 297, 301, 316, 322, 326
Cantacuz no Toma vornicul 28-30, 33, 37, 44
*Cantacuz no Vasilașco spatc-
rul* 142, 162, 165, 190
Cantacuz no Deleanul Iordachi 356, 405, 422, 459-460, 464, 466, 469, 474
Cantacuz no Pășcanul Iordachi 392, 405, 406, 423
Cantemir Antioh Vodă 112, 115, 122, 141, 146, 155, 162, 165-194, 196, 199, 201, 202, 209-211, 213, 215-231, 238-241, 252, 263, 281, 327, 354, 357, 465
Cantemir Antioh, fiul lui Dimitrașco 337
Cantemir Vodă Constantin 11, 66, 80, 103, 108-110, 112, 114-151, 153, 160, 162, 165, 166, 168, 170, 180, 190, 251, 253, 363, 403
Cantemir Constantin, fiul lui Antioh 227, 465, 468, 470
Cantemir Constantin, fiul lui Dimitrașco 337
Cantemir Dimitrașco 115, 142-146, 167, 169-171, 175-177, 180, 187, 188, 192, 218, 230, 251-337, 348, 364, 374, 375
Cantemir Dimitrașco, fiul lui Antioh 227, 465, 468
Cantemir Ioniță, fiul lui Antioh 227
Cantemir Matei 337
Cantemir Șerben 337
Cantimireștii 187, 192, 193, 200-202, 292
Capdeghindă Ionașcu 41
Cara Mustafa 89
Caraiman pașa 150, 154, 173
Cârjă 348
Carol craiul Șvedului 184, 199
Carol (V) împăratul nemțesc 19
Carol (VI) împăratul nemțesc 476
Casandra, doamna lui Dimitrașco Cantemir 179, 332
Catargiu Apostol 90, 102
Catargiu Ilie 227, 231, 237, 238, 241, 243, 245, 263, 280, 338, 356
Catargiul Stefan 439
Catrina, fata lui Duca Vodă cel Bătrân 83
Caza-gheri 385, 386, 390, 391, 432
Ceaureștii 30, 31
Ceaurul Dimitrașco 151, 165, 169
Ceaurul Vasili 376
Cerchez 95
Cerchez Mehmet pașa 145, 146, 170, 187, 314
Cerchez Stefan 66, 145, 167
Cernat 170
Chigheciu 233, 234, 278, 285
Chiovschi voievoda 247-249, 251, 264, 266, 267, 305, 306, 343, 348, 350, 367, v. Iozef
Chiriac v. Sturza
Chiriță v. Drace, Dracul, Rușă
Chiupruliul 31-33, 49 cfr. *Uman*
Chiupruliul pașă 369
Chiupruliul sarascher 418, 419, 444, 447
Chirica 223
Chisăliță Misail 11
Ciobanul Constantin 85, 92, 96, 157
Ciocârlan Pavel 192
Ciohoranul Tudosi 319
Ciorlu pașa 224

- Ciudin Gheorghită (frate lui Toader Fliondor)* 83, 111
Ciute căpitan 321
Colceag 300, 368, 387, 462-464
Colivarul Lupul 220, 221
Condé de 173, 197
Conești 93, 94, 102
*Constantin v. Balș, Băsărab, Brâncovanul, Cantacuzino, Cantemir, Ciobanul, Duca, Gavriliță, Ipsilanti, Lambri-
no, Mavrocordat, Părcăla-
bul, Rusăt, Turculeț, Zărul*
Costachi v. Gavriliță, Razul
Costandachi 356
Constantin vel logofăt 279
Cornescul Grigorie 49
Costin căpitanul de Focșeni
131
Costin Ioniță 116, 162, 190,
194
Costin Miron 5, 6, 15, 54 55,
64, 67, 68, 80, 92, 95, 96,
102, 116, 123, 126, 137-140,
142, 148, 149, 190, 310
Costin Nicolai 5, 6, 116, 138,
139, 148, 157, 159, 162, 165,
186, 192, 217, 220, 243, 263,
338
Costin Pătrașco 116, 138, 140,
162
Costin Velicico 116, 117, 119,
125, 126, 136, 137, 149
Cotuș-Menin 416
Cras 199
Crasau 233
Cropot 233, 235, 278, 280,
282, 294
Crupentchi 119
Csenje Antoni 478, 486
Csenje Biron 477
Csenje Holštinski 375
Csenje Ioan Antonievici 486
Cuciuc 187
Cupăreștii 44, 48, 76, 78, 124,
127, 128, 137, 139 141, 149,
153 168, 169-171, 201, 212,
213, 215, 218, v. *Rusăteștii*
Curt pașa 334-336
Cuza 192, 243 263

Dabița 170, 220, 263
Dabița Vodă 5, 7, 9, 37-44
Dăbijoia 38, 44
Daltaban pașă 135, 150, 153-
155, 157, 158
Dan'il sehastru 13
Darie v. Donici
Davidel 175
Decusară 70, 82
Dedihovschi 365
Dediul 96-98, 139-141 167, 229,
236, 238, 245, 255, 290
Dediul bulubașă 98
Demidețchi 93, 94
Deport Nicolai 154
Despot craiu 17
Despot cel mare 19
Despot Vodă 18, 19
Despoți 17
Dima 321
Dimaiuruc 117, 118
Dimitrașco (Dumitrașco) v.
*Buhuș, Cantacuzino, Cante-
mir, Ceaurul, Mitre, Păladi,
Racoviță, Ursachi*
Dimitrie v. Galicin, Macri
Dimitrie aga 278, 321
Dumitru v. Saraciul
Dinul v. Brâncovanul
Dobravski 132
Dolhoruchi cneazul 302, 366,
367
Dolhoruchi cel mijlociu 289
Donici Darie 223, 335, 358,
384, 388, 424
Donici Nicolai 165, 167
Dosoftei mitropolitul 121
Dosoftei patriarhul 200
Drace Chirița 37
Dracomana Spraioti 263
Dracul Chirița 480

Drăghici v. Cantacuzino

Dragos Vodă 3. 5

Drăguțescul Ilie 102. 127

Dubău Tudosie 87. 157. 162.
163. 165

Duca Vodă cel Bătrân 5. 43-
55. 61-63. 74-78. 81-103. 107.
109. 114. 143. 144. 146. 147.
169. 212. 460

Duca Alecsandru Sârbul 443

Duca Vodă Constantin 112.
118. 130. 138. 143-166. 168.
170. 172. 179. 186-188. 191-
214. 216. 217. 230. 257. 292

Dulgheriul Iordachi 481

Durac 48

Ecaterina împărăteasa 286.
323. 371. 376

Ecaterina, doamna lui Antioh
Vodă Cantemir 169

Ecaterina, doamna lui Con-
stantin Mavrocordat 395

Elena soția lui Nicolai Costin
148

Elgasi 172

Elisaveta împărăteasa 478. 485

Enachi v. Ipsilani

Enachi gramaticul 120

Enachi hatmanul 479

Eni v. Gredinovici

Eni 174

Eughenie prințipul 176. 358

Eustrati logofătul 6

Flondor Toader 83. 110-112
v. Ciudin

Fluc 234

Frența 359-362

Frideric craiul 413. 415-417.
433

Galicin cneazul 326

Galicin Dimitrie 202. 287

Galicin Mihail cel mic 289

Gaspar Vodă 20

Gavriil v. Gavriliță. Golovchin.

Miclescu

Gavriliță Constant'n Costachi
sân Vasilie 230. 231. 245. 263.
338. 349. 356. 359-361. 369.
377. 382. 384. 392. 399. 405.
422. 423

Gavriliță Costachi cel bătrân
64. 74. 93. 107. 109-111. 116.
119. 124. 125. 136. 139. 146
147. 190. 229

Gavriliță Costachi 116. 139.
161. 194

Gavriliță Gavriil Costachi 244
392. 393. 423

Gavriliță Iordachi Costachi
sân Lupul 384-386. 388. 391.
392

Gavriliță Lupul Costachi 116.
139. 146-148. 151. 165. 184.
190. 194. 212. 220. 224. 229.
245. 263. 284. 285. 297. 335-
337. 344. 345. 355-358. 373.
451

Gavriliță Manolachi Costachi
480

Gavriliță Scarlatachi 451

Gavriliță Solomon 116. 139.
194

Gavriliță Toderașcu Costachi
423

Gavriliță Vasilachi s. Vasilie
Costachi 125. 139. 150. 165.
167. 194. 195. 202. 230. 231

Gavrilițești 148. 355. 424

Ghedeon m'tropolitul 2. 9. 296.
295. 344

Gheorghie v. Bogdan. Cânta-
cuzino. Ghica

Gheorghie m'tropolitul 384

Gheorghie S'efan Vodă 26-30.
32-33

Gheorghită v. Ciudin. Mitre.
Zmucilă

Gheorghită comisul 195

Gheorghită sârdarul, numit
vel comis 220

Gheorghită trelî logofăt 93

Gheuca Lupul 423

- Gheuca Vasilie* 82, 83
Ghica Alecsandru 382, 398.
 436, 442, 478
Ghica Gheorghie Vodă 31-33,
 383
Ghica Grigorie (Grigorașcu)
Vodă 39-43, 49, 56-65, 105,
 107, 115, 331, 383, 403
Ghica Grigorie II Vodă 382-
 408, 410-412, 420-479, 483
Ghica Scarlat 427, 455
Ghiculeasa visterniceasa 180
Gin Ali pașa 343, 351, 357,
 358
Golovchin Gavriil Ivanovici
 289, 291
Gonor 476
Gredinovici Eni 85
Grigorașcu v. Ghica, Jora
Grigorașcu vel postelnic 422
Grigorie v. Cornescul, Ghica

Hăbășescul armaș mare 29
Hăbășescul halman 64, 67
Hăbășescul Vasilie 94
Halep pașa 74
Hânceștii 48
Hâncul 48
Heizer 128, 129, 131
Hesemburg 416
Hrisant(os) patriarhul 200,
 201, 293
Hrisoverghi Manolachi 192,
 243
Hriză 78
Hroiț 13
Hurmuzachi Manolachi 338
Husain 56, 57, 61, 109-112

Iablonovschi 160, 168, 184,
 197, 198
Iacov patriarhul 144, 150
Ianăș(i) s. Ianoș 233, 267,
 299, 300
Iancu v. Mavrocordat
Iano 268, 281, 336

Iavorschi Stefan 371
Ibraim pașa 441
Iliaș Vodă 18, 20, 35, 45-47
Ilie v. Abâza, Cantacuzino,
Catargiu, Drăguțescul, Țifă-
scul
Ilie 117, 118
Ioan v. Balș, Bănarul, Bog-
dan, Buhuș, Csenje, Mavro-
cordat, Mirescul, Neculce,
Păladi, Racoviță, Scoropad-
schi, Sobiețchi, Sturza, Tan-
tschi, Tăutul, Zărul
Ioan Alecsievici 404
Ionașcu v. Capdeghindă
Ioniță v. Cantemir, Costin,
Rață, Sturza
Iordachi v. Aristarh, Canta-
cuzino (Deleanul, Pașcanul),
Dulgheriul, Gavrilă, Rusă
Iordăchioaia lui Iordachi Ru-
să 124
Iosufachi aga 379
Iozef v. Poțotchi
Iozef voievoda Chiovschi 413,
 417
Ipsilanti (Psiolu) Constantin
 356, 379, 382, 384, 389, 397,
 401, 402, 422, 427, 441, 442,
 446
Ipsilanti Enachi 379, 382, 397
 398, 401, 402, 441, 443
Ipsilanti M. nolachi 356, 379,
 382, 441, 442, 447
Irimia v. Jora
Ismail efendi 251, 252, 341,
 343
Isterhaz 478
Iștoc 40
Iusuf pașa 172, 173, 194, 196,
 205-207, 219, 223, 227, 237,
 248
Iusuf Mârza 388, 391
Ivanenco 320, 345
Ivașcu 139
Jolcovschi 20

Jora vornic de Botoșeni 40
Jora Antioh 139, 159-163, 165,
190, 212, 219, 221, 229, 243,
263, 269, 270, 336, 337, 344
Jora Grigorașcu 338
Jora Irimia 153, 155

Lambrino Constantin 139
Lăpușneanu Alecsandru Vodă
18, 19
Lăscarachi v. Rusă
Leis(u) 415, 416, 419, 428-430,
436, 457, 462
Leonti 437
Leopold fiul lui Grigori Ghica
41
Leopold împăratul 41, 108,
179, 180
Leșcinski voievoda Poznav-
schî 184, 187, 199
Leșcinski Stenislav 184, 199,
232, 233, 243, 345-348, 350,
413-417, 419, 433
Levendal 466, 472, 474
Lichinie 354
Liubomirski 197, 198
Luca Stefan visternicul 270,
272, 296, 325, 344
Ludovic XIV 353, 369
Lupa hătmăneasa lui Bogdan
219
Lupașco v. Buhuș
Lupul v. Bogdan, Colivarul,
Gavriliță, Gheuca
Lupul aga 468
Lupul sardarul 473, 483, 484
Lupul sulgerul 82, 83

Machedon comișul 293, 315
Macri 137, 138
Macri Dimitrie 195, 356, 359
Macsut postelnicul 195, 220,
336, 337
Mahmut pașa 440
Mahmut sultanul 390
Mănăilă 124
Manolachi v. Gavriliță, Hriso-

verghi, Hurmuzachi, Ipsi-
lanti, Rusă
Manoli 339
Maria, doamna lui Constantin
Duca Vodă 147, 150
Maria, sora lui Constantin
Duca Vodă 168
Masurlis 416
Matei v. Băsărab, Cantacu-
zino, Cantemir
Mavrocordat gramaticul 21
Mavrocordat Alecsandru 21,
177, 240, 242
Mavrocordat Constantin Vodă
21, 390, 394-396, 398-400, 405-
423, 426, 427, 440, 441, 444,
478-488
Mavrocordat Iancu 408
Mavrocordat Ioan Vodă 5,
240, 336, 337, 359, 371, 372,
488
Mavrocordat Nicolai Vodă 21,
240-255, 264, 265, 292, 336-
355, 357, 359, 372, 381, 382,
387, 390, 394, 395, 400, 478,
479, 487
Mavrocordății 21
Mavrodin 112, 162, 187, 212
Mazepa 232, 233
Mazovețchi voievoda 350
Mechichi 321
Medli-gheri 385, 386, 390, 441,
448
Mehmet pașa baltagiul 248
Mehmet sultanul 108, 155, 175
208
Melenti 160
Meniș pașa 444
Menjic(ov) Alecsandru Danii-
lovici 234, 288, 323, 330
Miclescu Gavriil 192, 243, 338
384
Migorodski (Mihorodski)
polcovecnicul 288, 310, 320,
324
Mihai(1) v. Apafi, Cantacu-
zino, Galicin, Racoviță, Vis-
novetchi

Mihalachi v. Racoviță, Rusăt
 Mihuleț 174
 Milescul Nicolai 34-36, 111
 Mileștii 111
 Miniș 428-430, 437, 438, 442
 448, 450, 457-459, 462-470,
 472, 478, 485
 Mirescul Ioan 321
 Mirescul Pavel 321
 Mirescul Toader 321
 Mireștii 245
 Miron v. Costin
 Mironeștii 148, 170
 Mirveiz 373, 375, 376, 404
 Misail v. Chisălița
 Misail călugărul 3-4, 6
 Misail mitropolitul 194
 Mitre căpitanul 111
 Mitre Dumitrașco 66, 167, 192
 Mitre Gheorghită 65, 66, 139,
 192, 243, 245, 263, 321, 338
 Mogâlde 274, 321
 Moghilă 6
 Moisei 157-159, 163, 164, 171,
 172
 Morona Panaiotachi 72, 157,
 192, 209, 210, 215, 217, 218,
 221-223, 229
 Moțoc 87, 321
 Movileștii 6, 14
 Muharecico 95
 Mustafa sultanul 208

 Nastasia, doamna lui Duca
 Vodă cel Bătrân 44, 83,
 100, 147, 148, 165
 Neaniul v. Rață
 Neculce Ioan 5, 7, 150, 185,
 219, 221, 225, 227, 229, 263,
 270, 278-280, 294, 302, 308,
 316, 321, 325, 332, 333, 344,
 345, 373, 393, 396, 422, 475,
 481
 Nenul 131
 Nichifor (Sidis) mitropolitul
 468, 475

Nicolai v. Costin, Deport, Ma-
 vrocordat, Milescul, Racovi-
 ță, Rusăt
 Nour v. Zărul

 Oghinschi hatm nûl 199, 232
 Osman 224, 340

 Paisie patriarhul 422
 Paladi spatarul 88
 Paladi vel visternic 212, 225,
 226, 229
 Păladi Dimitrașcu 480
 Păladi Ioan 136, 338, 356, 377,
 392
 Paladi Toader 384, 392, 406,
 407, 421, 422, 443, 446, 447,
 471, 480
 Palaloga 113
 Panai(o)tachi v. Morona
 Panaioli 379
 Părcălabul Constantin 321
 Partenie patriarhul 487
 Părvul 143
 Pătrașco v. Bașotă, Costin
 Pavel v. Ciocârlan, Mirescul,
 Rugină
 Petri v. Șipon
 Petriceico Ștefan Vodă 52-67,
 93, 94, 101, 102, 120, 327
 Petru v. Rareș
 Petru Alecsievici 35, 36, 179,
 198, 246, 268, 286, 295, 374,
 376, 404, 478, 485
 Petru Petrovici 371
 Pilat 195
 Poniatovschi 404
 Postelniceștii 62
 Potoceștii 175, 413, 414
 Potoțchi Iozef, voievoda Chi-
 ouschi 199
 Potoțchi Ștefan 181
 Preda 225, 230
 Pricopi 278
 Psiolu v. Ipsilanti
 Purcel 14

Purice aprodul 13-14
Purice Vasile 179
Raavschi 350
Racoți (Francisc) 199, 290, 367, 451, 452
Racoți (Gheorghe) 26
Racoți (Iosif) 455, 459
Racoviță Dumitrașco 212, 215, 225, 229, 245, 290, 356, 385, 388, 389
Racoviță Ioan 93, 110, 140, 141, 201, 214
Racoviță (Mihalachi) Mihail Vodă 11, 36, 112, 140, 141, 167, 183, 194, 195, 201, 202, 205, 209-219, 223, 224, 226-242, 248, 264, 292, 336, 344, 349, 351, 355-385, 388-390, 394-396, 407, 408, 422, 426, 427, 442, 451, 454, 455, 474, 478
Racoviță Nicolai 88, 91
Racoviță Răducanul 439, 451
Racoviță Ștefăniță 426, 427, 442
Racovițești 19, 31
Radgivil 417
Radu Vodă 20, 24, 25, 83, 84
Răducanul v. Racoviță
Ramadan vel postelnic 243, 244, 338
Ramadan(ovschi) cneaz 74-76
Ramandin Alecsandru 79
Rami Reiz efendi 177, 203, 209
Rareș Petru Vodă 16-18, 331
Rată Ioniță Neaniul 244
Razul Costachi 393, 423, 479, 484, 488
Reiz efendi 436, 442, 443
Ren 289, 294, 297, 322
Repnin 229, 303
Reuțchi 164, 179, 181, 184
Rogojinschi Sava 283, 289, 290, 296, 314, 324, 330
Romianțov 476
Rucsanda, mama lui Grigori II

Ghica 400
Rucsanda doamna, fata lui Vasile Vodă 120
Rugină Pavel 245, 321
Rusăt cupariul 37, 109, 166
Rusăt Andrieș 393, 405, 480
Rusăt Anton'e Vodă 51, 73-82, 113, 114
Rusăt Chirița Mihălachi 167
Rusăt Constantin 292, 338, 356, 381, 384, 393, 395, 399, 405
Rusăt Iordachi 109, 119, 123-126, 136, 139, 142-145, 147-150, 154, 158, 159, 163, 165-171, 180, 189-191, 193-195, 200, 202, 205, 206, 209, 212, 213, 215, 218, 225-231, 239, 241, 244, 245, 254, 274, 276, 280, 290-292
Rusăt Iordachi, fecior lui Ștefăniță vornicul 480
Rusăt Iordachi Cilibiul 406, 479
Rusăt Lascarachi 109, 125, 126, 141, 144, 166, 167
Rusăt Manolachi 109, 125, 143, 163, 167, 212, 229, 241, 245
Rusăt Mihalachi 109, 212, 405, 407, 426
Rusăt Nicolai 201, 229
Rusăt Șcarlatachi 109, 125, 212, 215
Rusăt Ștefăniță 143, 343, 439, 451, 480
Rusătești 109, 213 v. *Cupărești*
Ruschi 347
Safta, fiica lui Constantin Cantemir 116, 141, 167
Safta, doamna lui Gheorghe Ștefan 27, 30
Șaitanești 62 v. *Cantacuzinești*
Sandul v. Sturza

Sandul 122
Sară Mehmet 439, 464, 471, 473
Saraciul Dimitrul 254
Saraeni 111
Sava v. Rogojinschi
Savil (Savin) v. Zmucilă
Scarlat v. Ghica
Scarlat 18, 20
*Scarlatachi v. Gavriliță, Ru-
săt*
Scoropadschi Ioan 287
Sculi 244
Şefer 289, 314, 317, 350, 436
Şemte v. Vițnoviețchi
*Şerban v. Cantacuzino, Can-
temir*
Şerban logofătul 224
Şeremet 234, 273, 277, 278, 281-286, 288, 289, 292, 297, 299, 302, 306, 307, 314, 315, 317, 318, 322, 324, 327-333, 340, 341, 345-348, 353
Sidlovschi 326, 331, 332
Silion 170
Simion dascalul 3, 6,
Sinavschi hatman-polnii 56, 66
Sinavschi Adam 181, 198, 199, 232, 235, 266, 323, 326, 366
Şipon Petri 466, 469-471
Smail paşa 410
Smighelschi 247
Sobietchi Ioan 53, 56, 71, 78, 89, 90, 93, 120-123, 126, 133, 134, 168, 173, 197, 198, 327
Solomon v. Botez, Gavriliță
Spandonachi 244
Spraioti v. Dracomana
Stamati 40
*Stanca, doamna lui Constan-
tin Brâncovanul* 150
Stanciul 117, 118
Stanislav voievoda Posnavschi 181
*Stefan v. Cantacuzino, Ca-
targiul, Cerchez, Iavorschi,
Luca, Petriceico, Pototchi,*

Tomşa
Stefan, fiul Radului Vodă 83
*Stefan Vodă, ginerile Ducăi
Vodă* 96
Stefan Vodă cel Bun 6, 9-15
*Stefăniță v. Brâncovanul, Ra-
coviță, Rusăt*
Stefăniță Vodă 9, 28, 33-37
Sterimberg 89
Steț 135
Stoica (Stoico) p. harnicul 141 142, 144
Sturza Chiriac 106
Sturza Ioan 106, 195, 220, 243, 263, 280, 356
Sturza Ion-ță 471
Sturza Sandul 106, 263, 325, 382, 384, 388, 393, 396, 401, 402, 404, 405, 421, 422, 464, 466, 471, 479, 488
Sturzești 19
Suleiman paşa 108-110, 118, 119

Tănasie de Soroca 90
Tanțschi 320, 345
Tanțschi Ioan 234
Tanțschi Vasili 234
Tatul 128, 161
Tăutul Ioan 14
Tepec 154
Testabuza 479
Țișăscul Ilie Frige-vacă 136, 167, 194, 195, 212
Timoftei 274
Timuș 26
Tiuchel grof 89, 130-132, 153-155, 157, 163
*Toader v. Fliondor, Mirescul,
Paladi*
Toader armașul 339
Toader Costachi 392
*Toderașcu v. Cantacuzino, Ga-
vriliță*
Toderașco de la Galați 188
Toma v. Cantacuzino
Tomşa Stefan Vodă 214

- Topal paşa* 394, 395, 418
Totoiescul 118
Trubeţcoi 364
Tudorachi 379
Tudosie v. Cioharanul, Dubău
Turculeţ cel mare 132, 133
Turculeţ cel mic 132
Turculeţ al nostru 134, 135
Turculeţ reimentarul 160-163, 169, 186
Turculeţ Constantin 94, 235

Uman paşa Chiupruliul 248
 cfr. Chiupruliul
Urechi vornicul 3-5
Ursachi cel bătrân 51, 52, 99, 100
Ursachi Dimitraşco 142, 195, 212
Uşurelul 29, 30

Vadani 439, 443, 444
Valis 439, 444, 445
Vargalovici 174
Vasilachi v. Gavrilă
Vasilaşco v. Cantacuzino
Vasilie v. Buzilă, Gavrilă, Gheuca, Hăbăşescul, Purice, Tanţchi, Zărul
Vasilie Vodă 22-29, 32-34, 37, 43, 99, 114, 120

Vasli paşa 440
Vejbah 267, 289, 416
Veli paşa 459, 462, 463
Velicico v. Costin
Velicico sulgerul 360, 361, 376
Ventura 395
Vesubadtchi 233
Vicol 128, 161
Vidman 311, 312
Vişnovetchi Mihai 53, 56, 71
Vişnovetchi Şemte Ianoş 350, 417
Vlasto 165
Vlasto Andronachi 384
Volconschi 233
Volcouschi 267, 313
Volodjovschi 53

Zagraţchi 416
Zaharia 122
Zaharovschi 132
Zapieva 199, 232
Zărul Constantin 321
Zărul Ioan 321
Zărul Nour 321
Zărul Vasili 321
Zmucilă Gheorghită 102
Zmucilă Savil (Savin) 87, 94, 102, 192, 220, 244, 245, 255, 290, 291, 321, 327, 331
Zosin v. Başotă

c) de nume geografice *)

⟨de sate, oraşe, râuri, mănăstiri, ţări, diferite populaţii etc.⟩

- Abov* 330
Agapia 134, 159
Albeşti 121
Alecsandria 144, 487
Anapoli 420, 433
Anglia 177, 349
Antiohia 144

Arabii 373
Arbănaşii 31, 32, 439, 447
Ardeal 204
Argeş 126
Aron Vodă 119, 274, 275, 361, v. *Valea lui Aron Vodă*
Astrahan 374, 417, 428

*) Numele de râuri se tipăresc cu literă curentă, celelalte nume cu literă cursivă. Şi aici nu se înregistrează toate variantele aceluiaşi cuvânt.

- Azac* 108, 188, 286, 287, 316,
 322, 329, 331, 340, 417, 418,
 428, 429, 432, 476
Baba 196, 219, 411, 432
Babagefer 224
Băcani 136
Bacău 100, 241, 343, 425, 440,
 465
Băcu 468
Bagdatul 418
Bahlui 184, 216, 280, 360,
 361, 363, 465
Baie 116, 396
Balica 273, 336, 361, 387, 389
Balta Pruteșului 301, 302 v.
Pruteșul
Băltărești 425
Băltile Căinarului 288
Bănila 132, 133
Bărăsan 468
Bărboiu 390
Bărboși 138
Bărlad 16, 24, 120, 136, 139,
 186, 207, 242, 270, 285, 348
 359, 387, 399, 411, 445, 454
Bărnova 43, 196, 390
Bărnovița 52, 181
Barnovschi 39
Beciu 40-42, 89, 90, 93, 94,
 100-102, 117, 128, 178, 354,
 452
Beligrad 89, 91, 126, 130, 177,
 367-369, 371, 461
Bender 36, 266, 346, 348, v.
Tighina
Berehoști 45
Bilațerchiev 324, 325
Bisericiani 114
Bistrița 368
Bistrița 29, 446, 473
Bogdănești 40, 464
Boian 118, 119, 363, 463
Bosna 298, 300, 348, 369, 438,
 439, 442, 444, 447
Bosnenii 447
Botoșeni 15, 40, 134, 236, 348,
 368, 387, 394, 453, 464, 465
Brad 130
Brăiești 121
Brăila 91, 93, 95, 264, 294,
 297, 301, 316, 322, 383, 452,
 456, 468, 469
Brandenburg 413
Brașov 92, 93, 130, 141, 180
 225, 439, 443, 444
Buceci 71, 82, 266
Buculești 28, 29
București 29, 43, 62, 76-78,
 127-131, 157, 195, 204, 207,
 208, 225, 351, 358, 390, 395,
 397, 400, 411, 421, 439, 440,
 444, 445
Buda 88, 90
Bugeac 9, 94, 102, 107, 116,
 120, 126, 132, 133, 135, 159,
 172, 174, 178, 186, 196, 251,
 266, 267, 269, 270, 273, 376,
 278, 282, 306, 345, 363, 368,
 369, 373, 385-388, 393, 430-
 433, 448, 454, 457, 459, 460
Bugegenii 313, 385, 387, 388
Buh 85, 233, 432, 437, 438,
 450, 451, 458, 475, 476
Bujoreni 120
Buruci 285, 335
Buzău 130
Căcăceni 64
Căcaina 50, 471
Căcărăzeni 121, 216, 465
Calanca 457
Calmășii 287, 328, 330, 385,
 428, 436, 462, 463, 465
Camen 316
Camenita 29, 49, 53-55, 57, 59,
 71, 73, 74, 81, 82, 93, 103,
 104, 132, 133, 150, 153-155,
 157, 158, 161, 169, 171-173
 178, 180-184, 308, 323, 326,
 345, 347, 462, 463
Câmpina 131, 445, 452, 469

- Câmpul-lung* 134, 135, 236,
 359, 368, 381, 425, 439
Câmpul-lung rusc 14
Câmpulungeni 381
Cândești 236
Carapeiul 14
Cărligătura 282, 342
Carloviț 177, 178, 203, 372
Carlal 264, 425, 426, 432, 435,
 444, 448
Cașin 13, 30, 359, 363, 368, 372,
 488
Cavala 207
Căzaci 11, 26, 74, 75, 85, 87,
 94, 96-98, 102, 120, 123, 131,
 135, 232, 233, 235, 287, 301,
 308, 310, 312, 320, 324, 327,
 328, 330, 347, 368, 415, 416
 418, 428-431, 433-438, 443,
 446, 448, 449, 451, 457, 459,
 462, 463, 468, v. *Eiți*
Cazan 417, 428
Cazilbașii 416-420, 434, 460 v.
Perșii
Ceahlău 363
Cehrin (Ceahrin) 74-77, 82,
 287, 288, 386
Cercheji 145, 417
Cernăuți 13, 64, 66, 82, 93,
 120, 132, 184, 235, 236, 239,
 322, 343, 348, 359, 373, 394,
 462, 464, 472, 473
Cernelița 174, 175
Cernigov 475
Cetatea Albă 9, 223, 269
Cetatea Neamțului 12, 13, 67,
 70, 72, 120, 134, 142, 149,
 157, 160-161, 239, 359, 363,
 372, 396, v. *Neamț*
Cetățuia 47, 51, 119, 275-277
 280, 282, 359-362
Chiev 233, 234, v. *Chiov*
Chigeciu 387
Chilia 9, 165, 196
Chişinău 394
Chiov 251, 266, 269, 287, 291,
 292, 324-326, 330, 332, 333,
 345-348, 364, 415, 433, 462,
 475, v. *Chiev*, *Chiu*
Chitai 35
Chiu 233, v. *Chiov*
Chiupri 31
Ciceul 17
Cirimuşul 14, 160, 234, 236,
 237, 247, 248
Codrenii 122
Codrul Herții 87
Colomeia 248
Comănești 343, 425, 439, 444-
 446
Comburi 430-432, 438, 448, 458
Copăcești 95
Copou 112, 117, 119, 465
Cotele 92
Coțman 132
Coțnar 15, 103, 134, 289, 360,
 387
Cozmești 121, 123
Crâm 9, 75, 108, 122, 126, 251,
 266, 269, 287, 306, 316, 325,
 329, 331, 350, 385, 388, 391,
 417, 418, 428-432, 434, 436,
 441, 442, 448, 454, 457, 460,
 462, 476, 477
Crâmenii 388, 476
Crit 63
Crivești 121, 134
Cubanii 287
Cuciur 132
Cumucii 374, 375
Curlanda 477
Cuturile 463

Dania 200, 353, 354, 363
Danțca 414-416, v. *Gdanțca*
Deleni 459, 474
Demirdaș 343
Dervent 417
Dobrogea 218, 389
Dobrovăț 451
Docolina 16
Domnești 90-92, 94, 95, 97
Don 178, 185, 186, 251, 266,

- 287, 328, 428, 476
Donții 287, 288, 301, 320, 328,
 415, 416, 429, 436, 462, 465,
 469, 473
Doroșcani 121
Drăgănești 128, 129
Drăg(ă)șani 125, 464
Dragomirna 396
Dumbrava Roșie 6, 15
Dunărea 13, 39-40, 47-50, 54,
 59, 60, 88, 89-91, 117, 126,
 156, 157, 174, 178, 196, 207
 264, 277, 281, 285, 293, 297
 313, 315, 329, 335, 337, 357,
 369, 386, 389, 410, 425, 432,
 433, 435, 444, 455, 456, 484

Edecule 26, 27, 238, 248, 249,
 268, 282, 344, 351
Efratul 418
Eiții 287 v. *Căzacii*
Engleji (Inglezii) 181, 200, 351
Enic 89, 90
Epurenii 48
Europa 71, 200, 347, 354;

Fălcii (Fălcui) 36, 88, 115,
 122, 187, 270, 285, 293, 294,
 297, 359, 387, 394
Fanar 105
Fântâna Cerbului 20
Fântânelele 100
Fastuv 266
Ferești 389
Filipi 369
Finia 364
Finii 330
Flemengii 352
Focșeni 88, 90-92, 95, 96, 107,
 149, 150, 163, 194, 237, 238,
 270, 279, 348, 398, 400, 405,
 455, 468, 469
Forești 396
Frâncii 354
Frantzia 350

Frantujii 71, 154, 155, 173,
 177-179, 197, 200, 296, 349,
 350, 352, 353, 367, 369, 372,
 413-417, 419, 420, 432-434,
 458, 460, 478
Frumoasa 361, 389, 439, 443,
 465, 469

Galata 73, 122, 163, 390, 440,
 443, 445, 464
Galați 9, 16, 24, 60, 64, 66, 103,
 117, 141, 144, 148, 167, 207,
 219, 237, 238, 241, 255, 265,
 383, 384, 387, 445, 456, 465,
 475, 484
Gănești 121
Gdanțca 415, v. *Danțca*
Giansăul 462
Giurged 91
Giușca 463
Golia 121, 150, 223, 289, 455
Grecii 33, 39, 48, 65, 73, 78,
 79, 85, 101, 105, 109, 111-
 113, 117, 118, 137, 148, 154,
 187, 201, 215, 218, 239, 241,
 244, 252, 254, 335, 336, 357
 379, 395, 401, 403, 406-409,
 422, 423, 443, 446, 447, 453,
 467, 474, 475, 479
Grozești 124, 451
Grozniță 463
Grumăzești 425

Hăbășești 121
Hadâmbul 207
Hălăștieni 121
Hălăucești 121
Hamburgu 476
Hangu 91, 134, 135, 149, 159,
 163, 191, 217, 363, 381, 487
Harcov 266, 322, 325, 326, 330,
 331, 333, 418, 432, 434, 436,
 454
Hârlău 20, 123, 459
Hărmănești 120

- Hlince* 362
Hlînița 132
Horodica 463
Horodînca 174, 205
Horodniceni 396
Hotin 9, 13, 49, 50, 52, 54-61, 65, 67, 68, 72, 82, 178, 184, 300, 308, 322, 343, 346-349, 359, 368, 372, 373, 386, 387, 404, 408, 411, 414, 416, 417, 425, 432, 439, 454, 457, 461-464, 469, 470, 472-474, 483
Huși 35, 276, 278, 302, 303, 468

Iahurluc 234, 248, v. *Iuhurluc*
Iaroslav 270, 285
Iași 16, 19, 24, 27, 29, 37, 38, 44, 48, 50, 52, 56, 66-68, 72, 73, 77, 78, 81, 83-85, 87, 88, 90, 92-94, 102-104, 109-111, 114, 115, 117-123, 125, 135, 137, 138, 142-145, 149, 150, 154, 155, 157, 159, 163-165, 169, 175, 179, 180, 184, 186-192, 194-196, 202, 205-207, 212, 215-217, 219, 225-227, 228, 235-239, 243, 248, 252-255, 263, 266, 273-276, 278, 280-282, 286, 287, 289, 293, 295-298, 308, 309, 319, 320, 334-338, 343, 348, 355, 356, 359-361, 363, 377, 380-384, 386-389, 391, 393, 394, 397-400, 404, 410, 411, 421, 422, 424, 425, 443, 447, 451-455, 459, 460, 464-466, 468-472, 474, 475, 481, 482, 488
Iazlovăț 266
Ierusalim 144, 200, 201, 293, 487, 488
India 373, 376
Ișnovăț 465
Ispania 369, v. *Spania*, *Țara Ispaniei* s. *Spaniei*
Ispasul 14

Israilitenii 409
Italia 420
Iubănești 60, 64
Iuhurluc 475, v. *Iahurluc*
Ivești 194, 219

Jeravna 70, 71, 78
Jidovii 380, 382
Jijia 68, 280, 297, 299, 319, 320, 439, 465, 466
Jolcva 121, 367

Lăpușna 223, 484
Lăpușnenii 48, 282
Lazii 397, 401
Leca 121
Leșii 11, 14, 15, 20, 23, 30, 49, 53-61, 64-68, 70-72, 78, 82, 90-92, 94-98, 100-103, 107-109, 118-124, 132, 134, 154, 160, 168, 172-178, 180-185, 196-200, 205, 232, 247, 267, 269, 285, 286, 288, 297, 302, 305, 306, 316, 323, 326, 329-331, 342, 343, 350, 352, 365, 370, 375, 404, 408, 413, 414, 416, 417, 420, 435, 460, 464
Leticiova 71
Leva 39-40
Levărda 464
Liov 56, 101, 175
Lipcanii 9, 92, 95, 96, 132, 160, 163, 265, 387, 439, 440, 446, 452, 462, 473, 483
Litva 181, 199, 232, 365, 414
Liublin 366
Livonia 198, 234, 364
Logoj 88
Lotaringa 433, 439
Lunca Mândrușcăi 123
Lunenburg 478, 486
Lungani 121

Mania 101
Marea Albă 350

- Marea Balticum* 198, 234, 288, 415
Marea Roșie 409
Mărgineni 343
Mavramur 358
Mihalce 236
Milcov 227, 397
Milia 14
Mira 227, 368, 372
Mitcăul 462
Mitili 396
Moldavia 151 v *Moldova, Țara Moldovei*
Moldova 3, 9, 15, 17-19, 21-24, 30, 32-36, 46, 55, 57, 62, 65, 71, 76-78, 81, 82, 91-94, 103, 104, 106, 107, 113-115, 117, 123-125, 127, 130, 132, 141, 144-146, 150, 160, 175, 176, 178, 188, 194, 195, 200, 201, 203, 208, 209, 212, 215, 216, 219, 220, 223-225, 227, 230, 231, 234, 237, 240, 241, 244, 248, 249, 252, 253, 255, 267, 269-271, 287, 289, 291, 298, 309, 326, 327, 332, 335, 336, 343, 351, 355, 357-359, 366, 372, 373, 376, 380, 384, 391, 393, 395, 397-399, 403, 405, 407, 409, 410, 422, 426, 435, 439, 441, 444, 445, 451, 475, 478, 483, 488, v. *Moldavia, Țara Moldovii*
Moldova 12, 13
Moldovenii 4, 6, 11, 23, 39, 53-55, 57, 59, 61, 64, 69, 70, 94, 96-98, 101, 102, 109, 111, 117, 130, 131, 135, 160, 171, 178, 185, 196, 200, 205, 233, 236, 254, 275, 278, 279, 281, 283, 284, 288, 289, 294, 299, 301, 302, 304-306, 311, 318-322, 324-327, 329, 330, 332-335, 339, 344, 348, 356, 359, 361, 362, 367, 384, 389, 401, 403, 406, 407, 412, 425, 440, 443, 446, 449, 452, 458, 464, 466, 474
Moreea 354, 355, 434, v. *Peloponnis, Țara Moreei*
Mosc 30, 35, 36, 44, 52, 126, 179, 198, 202, 205, 233-235, 246, 249-251, 267, 268-272, 283, 285, 286, 293, 294, 298, 314, 318, 320, 321, 323, 327, 330, 331, 338, 340, 344-346, 348, 350, 352-355, 364-367, 369, 371, 373-375, 404, 417, 428, 434-436, 438, 464, 472, 473, 477, 478, 486
Moscarii 35, 71, 75, 76, 108, 122, 126, 134, 177-179, 189, 200, 212, 227, 232-234, 236, 237, 239, 247-250, 252, 253, 264-274, 276, 278-282, 284, 288, 291-294, 297-299, 301, 302, 304-306, 308-312, 314, 318, 320, 321, 324-328, 334-339, 343, 345, 348, 351, 353, 354, 357, 359, 364, 366, 370, 374-376, 403, 408, 413-420, 425, 428-434, 436-438, 440, 442, 448-450, 454, 457-468, 470-476, 478, 480, 483, 485, v. *Rușii*
Movila lui Constantin Vodă 360
Movila lui Purcel 14
Movilău 20, 40, 278, 320, 323-326, 443
Movileni 94
Muntenii 39, 42, 57, 59, 61-63, 125, 130, 131, 133, 141, 145, 146, 149, 152, 159, 165, 169-171, 173, 180, 188, 189, 191-193, 196, 200, 203, 213, 222, 223, 225, 250, 265, 266, 268, 279, 288, 292, 294, 322, 344, 356, 358, 381, 390, 396, 397, 403, 426, 440, 454
Narva 198
Neamț 69, 85, 138, 158, 159.

162, 163, 169, 184, 363, 394,
425, 413, v. *Cetatea Neam-
țului*
Neamțul (mănăstirea) 396
Necoriță 50
Nejiboj 71, 324, 462
Nemirova 85, 266, 324, 353,
434, 436, 438, 442, 443, 448,
478
Nemții 12, 17, 30, 39, 40, 67,
69-72, 87, 89, 90, 93, 108,
117-119, 122, 126, 128-131,
135, 155, 156, 171, 174, 176-
179, 187, 199, 200, 294, 310-
312, 314, 346, 349, 350, 352,
354, 355, 357, 358, 361, 362,
367-372, 413, 416, 419, 420,
432-434, 438-440, 442, 444-
448, 451, 455, 456, 460-462,
473, 478
Nipru 84, 199, 232, 233, 269,
288, 316, 322, 324, 345, 430-
432, 434, 435, 437, 438, 450,
476
Niș 439, 447, 455
Nistru 40, 51-54, 59, 61, 68,
70-72, 74, 82, 85, 102, 132,
153, 172-174, 180-183, 186,
234, 235, 266, 269, 270, 272,
273, 277, 282, 286, 320-323,
339, 364, 386, 438, 457-459,
462-464, 472, 473, 475
Nohaii 178, 185, 186, 428, 429

Oblucița 49, 54, 56, 60, 61, 65,
67, 108, 109, 135, 150, 153,
158, 172, 219
Obrejeni 121
Ocna 120, 271, 473
Oituz 92, 124, 131, 165, 270,
276, 439, 443, 446, 451, 473
Olandia 177, 349
Olt 358, 372, 433, 454
Onițcani 380
Or 429, 436, 476
Orășeni 132, 239

Orheenii 48, 282
Orheiu 184, 223, 282, 359, 380,
459, 468, 484
Ostrogon 90

Palestina 487
Parasca 362
Pașcani 121, 360, 397
Peloponis 415, v. *Moreea, Țara
Morrei*
Perevolosna 434, 437, 448, 451,
457, 458
Periaslav 322
Perirâta 82
Persia 375, v. *Țara Persului*
Persi 373-376, 404, 476 v. *Ca-
zilbașii*
Petrenii 17
Petriburg 266, 298, 322, 324,
327, 330, 332, 350, 476, 484,
485
Petriș 121
Piatra 17, 123, 186
Pisc 207
Pobrota 397, 488
Podișoare 70
Podobiți 121
Podolia 70-71, 82, 93, 266, 373
Podul lui Bălcă 280, 281
Podul lui Gherman 465-466
Podul Iloroi 123, 163, 360
Podul Vechiu 105
Polona 322, 324
Poltava 232, 364, 417, 418,
429, 432
Pomerania 343, 350, 352-354,
v. *Țara Pomeraniei*
Popi 121
Popricani 320
Prăjești 85
Prelupca 324
Prigoreni 120, 121, 342, 396
Prusii 346, 353, 354, 417
Prut 35, 40, 44, 50, 51, 58-60,
68, 102, 103, 118, 120, 133,
158, 174, 187, 236, 239, 248,

- 274, 278, 280, 282-284, 286,
 295, 297, 299, 300, 305, 317-
 320, 335, 344, 348, 349, 363,
 368, 387, 392, 404, 439, 443,
 463-466, 468
Prutețul 300, v. *Balta Prute-*
țului
Purceleşti 121
Pitli 14
Putna 9, 26, 38, 90, 116, 125,
 236
Răbăia 66, 300, 316
Răcăciuni 95
Răchitovsa 455
Racova 207
Racovul 31
Rădăuți 236
Raguza 283, 315
Râm 19, 135, 346, 420
Rărencea 463
Râșca 106
Râșcov 457, 459
Răstoacele 14
Războieni 9, 12
Renii 165, 196, 197
Rezan 371
Riga 197, 246, 247, 270, 286,
 323, 330, 415
Rodos 142, 144, 166
Roman 15, 28, 80, 123, 137,
 138, 186, 193, 394, 396, 440,
 466, 469
Ropce 134
Roșeci 387, 465
Rostov 371
Roznov 473
Ruginovsa 121, 396, 397
Rumeli 43
Rușava 39, 455, 456
Ruși 104, 129
Rusia 466, v. *Țara Moschi-*
cească
Rușii 82, 345, 365, v. *Moscailii*
Săc'u 432, v. *Siciu*
Sacsonia 173, 197, 199, 233,
 247, 347, 365, 366, 416, 420,
 433
Săcuii 131, 368
Săcul 134, 159, 396
Săliște 85
Șanta 465
Sărata 299, 300
Sărbii 117, 118, 126, 234, 269,
 279, 288, 294, 298, 300, 344,
 447
Șargorod 324
Sarvaș 88
Sasii 247, 288, 353, 364-366,
 375, 416, 417, 433
Satanova 71
Scântee 24, 242, 387
Șcheea 13, 125
Șerbănești 468
Sibiu 88, 128, 368, 439, 444
Sibir 35, 477
Siciu 433, v. *Săciu*
Sion 10
Siret (Siretiu) 13, 94, 95, 120,
 134, 236, 248, 297, 322, 348,
 359, 363, 411, 443, 453, 454,
 468
Slatina 18, 396
Slobozia 434
Smil 165, 196, 387, 388, 456
Smolenșca 340, 341, 345, 414,
 415
Smotriciul 181
Sn'ln 6J, 120, 463, v. *Sniatin*
Sniagov 41
Snialin 134, 286, v. *Snetin*
Sobranet 463
Socola 455
Soldești 96
Sonoc 88
Soroca 77, 85, 132, 135, 136,
 273, 277, 286, 287, 291, 459
Soroceni 282
Soveja 488
Șpania 420, v. *Ispania, Țara*
Ispaniei și Spaniei
Stanihorci 463
Stănilești 35, 298, 302-305, 320,

- 328, 334, 335
Stanisllav 463
Staridub 199, 232
Stefănești 81, 133, 320
Stetin 353
Stocholm 354
Stocul v. Stocholm
Stolniceni 121
Ston-Beligrad 89
Suceava 16, 28, 40, 67, 69-72, 93, 94, 98, 100-102, 116, 121, 134, 183, 184, 236, 394, 396, 423, 425, 465, 473
Sucevița 19, 26, 423
Sv. ti Ilie 396
Svezi 30, 53, 71, 197-200, 232-236, 239, 246, 247, 249, 250, 288, 306, 310, 314, 315, 321, 323, 329, 330, 339-343, 345, 346, 348, 350-352, 354, 363, 364, 369, 370, 375, 464, 478, 485
Tara Arbașilor 439
Tara Căzăcească 84, 199, 232, 233, 322, 324, 325, 340, 434, 435, 462, 475
Tara Frâncească 154
Tara Grecească 43
Tara Ispaniei 178, v. *Ispania*
Spania, Tara Sponiei
Tara Leșească 15, 19, 23, 29, 34, 39, 40, 49, 50, 53, 54, 68, 70, 78, 82, 84, 87, 93, 98-100, 102, 103, 115-117, 120, 121, 149, 150, 153, 158, 160, 164, 168, 169, 175, 176, 184, 187, 190, 191, 193, 195, 197-200, 215, 229, 232-236, 238, 241, 245-248, 255, 264, 266, 270, 302, 315, 323-325, 332, 338-341, 343, 345-347, 350, 364-367, 372, 373, 375, 386, 388, 415-417, 433, 435, 462, 463, 469, 470, 477
Tara Livoniei 198
Tara Moldovii 40, 44, 57, 72, 78, 81, 85, 91, 92, 99, 111, 114, 120, 131, 133, 135, 174, 178, 204, 248, 265, 270-272, 290, 383, 385, 400, 405, 412, 426, 441, 453, 458, v. *Moldova*
Tara Moreei 354, v. *Moreea, Poloponis*
Tara Moschicească 232, 266, 270, 322, v. *Rusia*
Tara Muntenească 29, 38-43, 48, 61-63, 65, 76-78, 81, 84, 88, 90, 92, 93, 99, 100, 103, 105, 107, 113-115, 119, 120, 124-128, 130-132, 136, 139, 141, 143, 150, 155, 162, 168, 170, 178, 186, 194, 196, 202, 205-209, 215, 217, 220, 225, 226, 231, 236, 238, 241, 243, 255, 289, 293-295, 322, 344, 355, 357, 372, 376, 380, 381, 390, 394-396, 398, 403, 407, 410, 411, 421, 422, 425, 427, 439-441, 444, 445, 453, 454, 469, 478, 479, 483, v. *Tara Românească*
Tara Nemțească 35, 39, 89, 90, 118, 122
Tara Oltului 455
Tara Persului 373, v. *Persia*
Tara Pomeraniei 354, v. *Pomerania*
Tara Românească 386, 397-399, 407, 452, v. *Tara Muntenească*
Tara Spaniei 349, 350, v. *Ispania, Spania, Tara Ispaniei*
Tara Șvedului 233
Tara Turcească 59, 121, 132, 133, 369, 372
Tara Ungurească 17, 30, 40, 84, 88, 91, 99, 100, 103, 119, 123, 130, 131, 137, 141, 155, 156, 165, 171, 179, 187, 195,

- 199, 200, 225, 226, 241, 245,
 247, 292, 302, 322, 338, 343,
 350, 352, 358, 368, 372, 376,
 381, 386, 396, 439, 440, 444,
 445, 452, 455, 459, 462, 469,
 473, 477
Târgoviște 351, 444
Târgul Frumos 120, 121, 123,
 134, 360, 363, 397, 400, 466,
 469
Târgu 20-22, 25, 31, 32, 37,
 41, 44-48, 52, 60, 62, 73, 78,
 80, 83, 84, 101, 105, 106, 108,
 109, 111, 113, 125, 126, 138,
 139, 144, 147, 148, 150, 151,
 158, 164, 166-168, 170, 180,
 187-189, 191, 196, 202, 208,
 211, 212, 215, 217-219, 222,
 223, 226, 227, 230, 234, 238,
 241, 242, 251, 254, 255, 264,
 265, 277, 281, 292, 298, 323,
 334, 335, 337, 340, 346, 348,
 351, 352, 354, 357, 358, 362,
 372, 373, 376, 379, 380, 382,
 383, 388-391, 394-396, 404,
 407, 422, 426, 427, 429, 432,
 436, 441, 444, 448, 452, 454-
 456, 460, 474-476, 484, 488
Tătărașeni 60, 64
Tătarii 9, 20, 39, 44, 48, 64,
 66-71, 81, 88, 94, 97, 102,
 103, 116, 118, 120-122, 129-
 135, 153, 158, 161, 171-174,
 177, 196, 197, 200, 232, 236,
 251, 267, 269, 272, 273, 278,
 284, 287, 288, 299, 302, 303,
 306, 315, 318-321, 324, 325,
 336, 339, 341, 345, 353, 360-
 363, 368, 369, 385, 386, 388,
 389, 392, 393, 399, 417, 418,
 429-431, 433-438, 445, 448-
 452, 454, 457, 458, 460, 463,
 465, 468-472
Tazlău 488
Tecuci 94, 242
Tesmenița 463
Tesmenul 74
Țicanovca 85
Tighine 36, 72, 110, 183, 184,
 196, 197, 219, 223, 226-228,
 234, 235, 237, 238, 247-249,
 264, 267, 269, 273-275, 315,
 321, 323, 340, 341, 343, 348,
 350, 353, 386, 391-393, 411,
 432, 434, 441, 443, 448, 454,
 457, 459, 464, 468, 469, 484,
 485
Timișvarul 88, 358, 371
Tisa 88, 176, 177
Toporăuți 60
Triisfetitele 290
Troița 316
Trotuș 153, 155
Trotuș 92, 95, 343
Țurcani 236
Turcii 9, 12, 13, 15, 16, 18-20,
 22-24, 26, 31, 32, 35, 39, 41,
 44, 53-60, 64, 66, 67, 71, 74-
 76, 80, 82, 84, 89, 90, 93, 101,
 103, 106, 108, 109, 111, 113,
 116-118, 120, 122, 126, 127,
 130-133, 135, 143, 146, 147,
 149, 151, 155-160, 164, 165,
 169, 171, 174, 176-185, 188,
 189, 191, 192, 195, 196, 200,
 205, 206, 218, 232, 235, 238,
 239, 245, 247-249, 251, 269-
 278, 280, 281, 285, 286, 288,
 291-294, 297-321, 325, 328-
 333, 337, 339, 341, 342, 345-
 348, 350, 351, 353-355, 357-
 359, 363, 367, 369-376, 383,
 390, 391, 394-396, 398, 399,
 402, 403, 408-410, 413, 414,
 416, 418-421, 425, 426, 428-
 440, 442-452, 454, 456, 459-
 461, 463, 464, 469, 473, 475,
 478, 479, 483
Tuțora 20, 50, 51, 56, 58, 73,
 153, 281, 282, 284, 289, 349,
 404, 439, 455

- Ucraina* 71, 82, 84-87, 99, 135, 178, 184, 251, 266, 316, 324, 433, 451, 460
Udriiu 76, 77, 114, 139, 159, 175, 203, 204, 206-209, 211, 341-343, 354, 367, 432, 459
Uivar 39
Ungurii 17, 100, 101, 132, 196, 200, 331, 367, 462

Valea Adâncă. 110, 151, 399, 405
Valea lui Aron Vodă 360, v. *Aron Vodă*
Valea Lețcanilor 142, 158
Varadin 175, 176, 310, 357, 358
Varna 337, 344
Varnița 341
Varșav(a) 323, 404, 414, 416
Vascăuși 14
Vasileu 132, 462
Vasluiu 14, 24, 224, 242, 465
Vasluiu 14, 34
Veneția 19, 41, 177, 479

Veneticii 346, 354, v. *Venețienii*
Venețienii 19, 71, 352, 434, v. *Venelicii*
Vidin 439, 444, 445
Vijnița 14, 248
Vilavcea 14
Voloca 14
Voronețul 13
Voronița 251
Voia 44, 45, 82, 109, 223, 233, 269, 287, 425, 430, 431, 437, 438, 441, 448, 450-452, 458, 475, 476, 484

Zăbrăuți 96, 97
Zagarance 278, 280, 286, 320, 346, 368, 468
Zalucea 60
Zamostia 14
Zaporojen'i 316, 324, 368, 428, 437
Zaton 316
Zestavna 463
Zvancea 132
-

E R R A T A

Inadvertența editorului, a corectorului și a zețarului a făcut ca hazardul să strecoare și în cartea aceasta inevitabile greșeli de tipar. Nu le înșirăm aci, întru cât pot fi îndreptate ușor chiar de cititor și întru cât nu alterează nici înțelesul textului, nici aspectul general al limbii lui. Impotriva intențiunii noastre s'a tipărit de ex. câte o formă ca *Bârlad, Sârbu, gâlcevi, Ștefan, Cupariul, Pașa, valea Lețcanilor* în loc de *Bârlad, Sârbu, gâlcevi, Ștefan, cupariul, pașa, Valea Lețcanilor* ș. a. Trebuie să amintesc însă în-deosebi că la pag. 20 s'a tipărit greșit de două ori **Jalcovschi** în loc de **Jolcovschi**, iar la pag. 228, în notă, **1703** în loc de **1708**.

CUPRINSUL

	Pagina
Prefață	V—VIII
Introducere	XI—XXXV

Letopiseșul Moldovii de Ioan Neculce.

Precuvântare	3—7
O samă de cuvinte	8—36
Cap I. Domnia Dabijeii Vodă	37—43
Cap II. Domnia întâi a Ducăi Vodă celui Bătrân	43—45
Cap III. Domnia lui Iliăș Vodă, feciorul lui Alecsandru Vodă	45—47
Cap IV. Domnia a doua a Ducăi Vodă celui Bătrân	47—55
Cap V. Domnia lui Petriceico Stefan Vodă	55—65
Cap VI. Domnia lui Dimitrașco Vodă Cantacuzino	65—73
Cap VII. Domnia lui Antonie Vodă Rusăt	73—81
Cap VIII. Domnia a treia a Ducăi Vodă celui Bătrân	81—101
Cap IX. Domnia a doua a lui Petriceico Vodă	101—102
Cap X. Domnia a doua a lui Dimitrașco Vodă Cantacuzino	103—114
Cap XI. Domnia lui Constantin Cantemir Voievoda	114—146
Cap XII. Domnia lui Constantin Vodă, fecior Ducăi Vodă celui Bătrân	146—165
Cap XIII. Domnia dintei lui Antioh Voievod sânt Cantemir Vodă	165—191
Cap XIV. Domnia a doua a lui Constantin Duca Vodă	191—212
Cap XV. Domnia întâi a lui Mihai Vodă Racoviță	212—219

	Pagina
Cap XVI. A doua domnie a lui Antioh Vodă sîn Cantemir Voievoda	219—227
Cap XVII. Domnia a doua a lui Mihai Voievoda Racoviță	228—241
Cap XVIII. Domnia întâi a lui Nicolai Voievoda Mavrocordat	242—255
Cap XIX. Domnia lui Dimitrașco Cantemir Vo- ievoda	263—337
Cap XX. A doa domnie a lui Nicolai Voievoda Mavrocordat	338—355
Cap XXI. A treia domnie a lui Mihai Racoviță Voievoda	356—383
Cap XXII. Domnia lui Grigorie Vodă Ghica	383—405
Cap XXIII. Domnia lui Constantin Vodă Mavro- cordat	405—420
Cap XXIV. A doua domnie a lui Grigori Ghica Vodă	421—479
Cap XXV. A doua domnie a lui Constantin Vodă Mavrocordat	479—488

Apendice.

Indice alfabetic	
a) de cuvinte și lucruri explicate	491—496
b) de nume de persoane	497—507
c) de nume geografice	507—517
Errata	518
Cuprinsul	519—520

